

**Міністерство освіти та науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії
Ostwestfalen-Lippe University of Applied Sciences
(Вища Школа Оствесфаліє-Ліппе)**

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

**Матеріали III Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

(м. Луцьк, 11–12 квітня 2019 р.)

**Луцьк
2019**

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)
ББК 65.049(4УКР-4ВОЛ)я43
С 90

Рекомендовано до друку вченою радою географічного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України
(протокол № 10 від 1.04.2019 р.)

Рецензенти: **Ковальська Л. Л.** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності Луцького національного технічного університету;
Лажнік В. Й. – кандидат географічних наук, професор кафедри міжнародних відносин і регіональних студій Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали III Міжнар. наук.-
С 90 **практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 11–12 квітня 2019 р.) / за ред.**
Ю. М. Барського, С. О. Пугача. – Луцьк, 2019. – 204 с.

У збірнику висвітлюються проблеми сучасної географічної та економічної науки, які були розглянуті на III Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції. Розкриваються питання теорії та методології географічних досліджень, регіональних економічних студій, освітніх технологій у географії та економіці, а також проблеми суспільно-географічних, природно-географічних, рекреаційно-туристських, геодезичних та фотограмметричних досліджень Волині та прилеглих територій.

Для широкого кола фахівців, які працюють у сфері географії, економіки, державного управління, освіти, рекреації та туризму, краєзнавства. Видання також буде корисним для вчителів, аспірантів та студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами регіональних досліджень.

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)
ББК 65.049(4УКР-4ВОЛ)я43

© Східноєвропейський національний
університет імені Лесі України, 2019
© Колектив авторів, 2019

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КАРТОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
Уль А., Мороз О. Об'єднання інтересів у галузі фотограмметрії та цифрової обробки даних в геодезичній вишукуваннях	7
Заставецька Л. Трансформація виробничої функції сільських поселень аграрного регіону в умовах зміни суспільних відносин	9
Король П. Перспективні напрямки розвитку математичної картографії	11
Бернадська Г., Лебич А., Цибульська А. Сутність поняття «туристична інфраструктура» та її складові	12
Потапова А., Горбач В. Стан та особливості сакральної географії в умовах сьогодення	15
Сидорчук С., Сосницька Я. До питання поняття «торговельне обслуговування»	17
ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	20
Барський Ю., Гнип А. Аналіз ринку праці міста Володимир-Волинський	20
Бакалейко В., Маковецька Л. Депресивність сільських територій та особливості її прояву (на матеріалах Демидівського району Рівненської області).....	22
Голуб Г., Мельничук М. Аналіз ринку праці міста Ковель	25
Зінькевич М., Поручинська І. Вплив процесів відтворення населення на формування трудових ресурсів Рівненської області	26
Карпюк Т., Сосницька Я., Карпюк З. Сучасний стан та перспективи розвитку органічного сільського господарства регіону (на прикладі Волинської області) ...	28
Кольчак О.-М. Формування міського розселення в Західному регіоні України у ХХ – на початку ХХІ ст.	31
Маковецька Л., Геналюк Р., Сосницька Я. Сучасний стан вугільної промисловості України	34
Маковецька Л., Дідух О. Наукові підходи до класифікації засобів масової інформації	36
Маковецька Л., Кирилюк В. Сучасний стан процесів децентралізації у Луцькому районі	39
Маковецька Л., Сироватка О. Сучасний стан та реформування бібліотечної та клубної галузей Волинської області	40
Маковецька Л., Пахалюк С. Соціально-історичні чинники діяльності Дубенського цукрового заводу	42
Мельник О., Потапова А. Сучасний стан, причини та фактори міграційних процесів Волинської області	44
Міщенко О., Фенко В. Храмові комплекси Любомльського району Волинської області	46
Мосор В., Потапова А. Розлучення як аспект демографічної поведінки населення Волинської області	48
Погребський Т., Гречко І., Глушко С. Суспільно-географічні особливості захворюваності населення Волинської області на інфекційні хвороби	50
Погребський Т., Кошулинська Т., Глушко С. Основні демографічні фактори, що впливають на соціально-економічний розвиток міста Луцька	53
Поручинська І., Михайловська І. Сучасна медико-демографічна ситуація у Волинській області	55
Потапова А., Кошулинська Т. Сучасний стан ринку праці міста Луцьк	57

Потапова А., Петрук К. характеристика господарської діяльності ТзОВ «Городище»	60
Потапова А., Притулюк Л. Аналіз розвитку зернових культур України	61
Potapova A., Slabetska Yu. Social and Geographical Distribution of Production Potential of Volyn Region	63
Потапова А., Фідзіна К. Проблеми та перспективи розвитку машинобудівного комплексу України	65
Потапова А., Шкарупелова І. Аналіз сучасного стану трудових ресурсів України	67
Потапова А., Юрковська Ю. Стан ринку праці Волинської області	70
Притула І., Потапова А. Сучасний стан релігійної сфери Рівненської області ...	72
Пугач С., Петровець А. Територіальні особливості житлового фонду Рівненської області	73
Слащук А., Мельник М. Оцінка впливу трудової міграції на стан ринку праці Львівської області	75
Саган Я., Сосницька Я. Виробниче кластероутворення як чинник конкурентоспроможності регіону (на прикладі Волинської області)	77
Чубейко Т., Куява О., Поручинський В. Сучасні тенденції розвитку хмелярства в Україні	79
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ ТА РЕСУРСІВ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	81
Сивий М. Дослідження материкового зледеніння польськими науковцями на теренах Волино-Поділля у міжвоєнний період (1918–1939 рр.)	81
Бущук С., Міщенко О. Екологічні проблеми видобутку бурштину у Любешівському районі Волинської області	82
Коваль О., Мельнійчук М. Температурний режим Білоозерського масиву Рівненського природного заповідника	84
Кух К., Сосницька Я. Чинники що впливають на особливості формування продовольчої безпеки держави	87
Ліннік А., Вакулюк Л. Стратегія і перспективи контролю та охорони зелель в Україні	89
Ліщук Т., Вакулюк Л. Характеристика водних ресурсів Ківерцівського району ...	91
Павловська Т., Рудик О., Макарчук І. Поводження з відходами у Волинській області	93
Полянський С., Полянська Т. Запобігання ерозійним процесам ґрунтового покриву у Волинській області	96
Чижевська Л., Лавренчук О., Качаровський Р., Карпюк З., Антипюк О. Оцінка сучасного стану водних ресурсів Волині	98
Фесюк В., Кучер Г. Раціональне використання та охорона джерел басейну річки Прип'ять	101
Юрчук М., Вакулюк Л. Особливості земельного фонду Локачинського району ..	102
Ярош А., Вакулюк Л. Особливість земельних ресурсів Горохівського району ...	105
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ ..	107
Бенедюк В., Філіпчук Д. Спортивно-розважальні та спортивні заклади м. Луцька	107
Бурдель М., Єрко І. Каучсерфінг: спосіб розміщення і стиль життя	109
Петрина О., Мазур І., Безсмертнюк Т., Мельнійчук М. Туристсько-рекреаційні ресурси Володимирецького району	110
Потапова А., Самоліук І. Перспективи туристичних можливостей малих історичних міст України	113

Питуляк М., Питуляк М. Основні напрямки і перспективи розвитку рекреаційно-туристичної галузі Борщівського району Тернопільської області	116
Слащук А., Якушик О. Розвиток етнотуризму в місті Луцьк	118
Чир Н., Качаровський Р., Єрко І., Антипюк О. Поштові відправлення як важливий елемент рекламно-інформаційної підтримки розвитку туризму Волинської області	119
РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ	122
Забарна Е. Децентралізація в Україні в контексті запровадження системи «регіональних студій»	122
Аверіхіна Т., Єгоров М. Адаптація стратегії підприємства виноробної промисловості в умовах ЗЕД	124
Аверіхіна Т., Ізбаш І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств	125
Аверіхіна Т., Нікульча О. Адаптація системи управління персоналом підприємства до умов функціонування на зовнішньому ринку	126
Аверіхіна Т., Чернієнко М. Шляхи підвищення конкурентоспроможності українських підприємств	128
Дмитрук Д., Сосницька Я. Оптимізація розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області	129
Задєсснцев О. Динамічні особливості доходів населення Сєвєродонецько-Лисичанської агломерації.....	132
Задорожнюк Н. Креативний потенціал як основа інноваційного розвитку регіону	135
Заставецька Л. Копчак С. Розвиток сфери послуг у селах Тернопільської області як вагомий чинник підвищення зайнятості сільського населення	136
Козакова О. Теоретико-методологічні засади регулювання регіонального ринку праці	138
Логвинова М. Особливості вікової та статевої структури внутрішньо переміщених осіб в Україні	140
Маковецька Л., Крикота О. Залізнична інфраструктура у формуванні транзитних потоків Волинської області	142
Маковецька Л., Цуз О. Фінансова самодостатність громад як результат муніципальної реформи	145
Маковецька Л., Швець А. Процес формування національного бренду «Україна»	147
Підвальна О., Пугач С. Особливості сучасної територіальної реформи: розвиток, досягнення та актуальні проблеми на прикладі Колківської ОТГ	149
Поручинська І., Ковальчук Т., Швед Ю. Структурні особливості ринку фармацевтичних товарів в Україні	151
Поручинський В., Вілюра Т. Значення логістики для розвитку сільськогосподарських підприємств	153
Поручинський В., Федчик А. Бюджетна децентралізація та фінансова спроможність територіальних громад	154
Потапова А., Сучко О. Аналіз конкурентоспроможності дитячого розважального комплексу «Смугастий носоріг»	156
Рассадникова С. Трансформаційні виклики та рішення в системі регіонального природокористування	158
Слащук А., Ключко І., Панасюк Ю. Територіальні особливості міського розселення в Україні	159
Щьокіна Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення бенчмаркінгу в розвитку регіону	161

СУЧАСНІ ГЕОДЕЗИЧНІ, ФОТОГРАММЕТРИЧНІ ТА ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЙ	164
Вакульчук Г., Мельник О. Програмне забезпечення нормативно-грошової оцінки населених пунктів	164
Єфімчук К., Радзій В. Формування сучасної системи реєстрації землі в Україні..	165
Каліщук К., Мельник О. Система глобального позиціонування (GPS): призначення, принцип дії та застосування	167
Костюк Т., Мельник О. Еколого-економічне обґрунтування вирощування горіхоплідних культур (фундук) на території Ківерцівського району Волинської області	169
Манько П., Мельник О., Волошин В., Волошин М. Дистанційні методи оцінки території НПП «Прип'ять-Стохід» за даними Sentinel-2	171
Мельнійчук М., Ахмедов Б., Мельнійчук М. Особливості нормативної грошової оцінки земель населених пунктів в Україні	174
Стельмащук В., Мельник О. Методи і технології дистанційного зондування Землі	177
ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІЦІ	179
Бенедюк В., Кравчук Н. Методичні особливості організації дискусійно-інтерактивного навчання на уроках географії (10-й клас)	179
Бенедюк В., Семенченко Ю. Методичні особливості організації екскурсій на підприємство у загальноосвітній школі	180
Кисельова О. Навчально-виховний потенціал натурних метеорологічних спостережень у шкільній географії	182
Потапова А., Бродасюк Ю. Реформа освіти в Україні	184
Потапова А., Чевжик О. Запровадження інклюзивної освіти у Мульчицькому НВК «ЗОШ І–ІІІ ст. – ДНЗ»	186
Пугач С., Митчик Ю. Facebook як альтернатива Moodle у дистанційному навчанні	187
Слащук А., Червінська О. Розвиток освіти в м. Луцьку: історико-географічний аспект	190
Сучко О., Пугач С. Переваги та недоліки подання заяви в електронній формі на вступ до закладів вищої освіти	193
Чижук Л. Медіаосвіта на уроках географії як елемент формування життєвих компетентностей учнів	195
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	197

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ТА КАРТОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 528.7-027.22

Уль Анна¹, Мороз Ольга²

prof.annauhl@gmail.com; olga.moroz@hs-owl.de

¹*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк*

²*Вища Школа Оствесфаліє-Ліппе, м. Ліппе, Німеччина*

ОБ'ЄДНАННЯ ІНТЕРЕСІВ У ГАЛУЗІ ФОТОГРАМЕТРІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ОБРОБКИ ДАНИХ В ГЕОДЕЗИЧНІЙ ВИШУКУВАННЯХ

Стрімкий розвиток фотограмметрії та дистанційного зондування сприяв створенню і розробці приладів із різною геометрією формування зображень (кадрова, сканерна, радіолокаційна, лазерна а теплова зйомка), зазнала змін і фотограмметрія. Від аналогових методів фотограмметрія перейшла до цифрових. Це, в свою чергу сприяло виникненню нових дисциплін, пов'язаних із обробкою зображень. До таких дисциплін відносять: машинне та комп'ютерне бачення, машинна графіка, розпізнавання образів і аналіз сцен, реконструкція зображень, цифрова фільтрація та ряд інших. Всі вони мають відношення до цифрових методів фотограмметрії [1].

Цифрова знімальна апаратура і нове допоміжне обладнання докорінним чином змінила процес вимірювання точок знімка. Практично, цей процес автоматизований.

Вибір характерних точок, їх розпізнавання і вимірювання засобами просторової фототриангуляції також автоматизовані. Процес ортофототрансформації автоматизований за принципом Делоне. Застосування GNSS-технологій та інерціальних систем вивільнило фотограмметристів від складних геодезичних робіт, дало можливість визначати із заданою точністю кутове та лінійне положення кожного знімка.

По суті, на даний момент відбувається перехід до безконтактного вимірювання візуалізаційними матричними формувачами відеосигналів, які за умов інтеграції нових прийомів в існуючі досі методи кидають виклик практикуючим інженерам-геодезистам та фотограмметристам [2].

Спільним у всіх нових методах є необхідність володіння актуальними вузькопрофільними знаннями в галузі цифрової фотограмметрії та обробки зображень.

Ці знання відносилися раніше до периферії професійної підготовки, а сама область тем зазнала в останні роки стрімкого розвитку. Впровадження новітніх методів у виробничий процес підприємств, перебуває лише на початковій стадії, і саме перед малими та середніми підприємствами постають завдання у актуалізації практичних знань та навичок фахівців до вимог сучасності.

У рамках проекту співпраці між Вищою Школою Оствестфаліє-Ліппе (Німеччина) та Східноєвропейським імені Лесі Українки національним університетом для об'єднання інтересів у галузі фотограмметрії та цифрової обробки даних в геодезичній зйомці пропонується спільний проект, спрямований на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні.

Нами пропонується розробка практично орієнтованих навчальних матеріалів із цифрової фотограмметрії та обробки зображень. Ці матеріали необхідно розвинути до навчальних онлайн-курсів. Інформаційна пропозиція, спрямована на малий та середній бізнес, повинна охоплювати спектр від описових моментів та теоретичних засад до практичних прикладів. Цифрова пропозиція повинна бути доповнена елементами для контролю знань. На такій базі в рамках проекту будуть розвинені

процеси, які дають можливість легкої інтеграції новітніх фотограмметричних та геодезичних методик у повсякденну практику, вивчаючи при цьому найкращі європейські підходи до вирішення прикладних інженерних задач .

Наприкінці проекту поряд із інформаційною пропозицією має бути розроблений готовий онлайн-курс. За умов успішного його проходження учасники отримуватимуть відповідне свідоцтво, задокументоване FHWS.

В ході та після проекту буде побудована наукова мережа під назвою «Об'єднання інтересів у галузі фотограмметрії та цифрової обробки даних в геодезичній зйомці». Разом з тим має утворитися об'єднання фахівців із застосування цифрових візуалізаційних методів у геодезичній зйомці.

Проект підтримує дві пріоритетні осі.

Пріоритетна вісь А – підвищення адаптаційної здатності та конкурентоспроможності працівників та підприємств: потік знань від вишу до учасників проекту підвищує рівень кваліфікації працівників та підприємств взагалі. Застосування он-лайн навчання дає можливість освоєння актуальних фахових інформаційних ресурсів.

Пріоритетна вісь В – покращення людського капіталу. Разом із тим через приріст знань на підприємствах покращується освітня ситуація, оскільки цікаві технічні теми приходять у регіони, в яких спостерігається відтік сільського населення в міста. Це все забезпечує здатність підприємств проводити професійну підготовку кадрів відповідно до державних норм підготовки фахівців з геодезії та фотограмметрії. Водночас цікаві теми сприяють готовності молоді займатися ними на місцях і не залишати свій регіон. Тобто забезпечується економічне підкріплення регіону фахівцями.

Проект націлений як на працюючих фахівців, так і на потенційних майбутніх працівників, на зацікавленість молодих людей, які знаходяться у складних життєвих умовах, особливо тих, котрі не завершили шкільну та професійну освіту. Таким чином можливим є компенсація нестачі і трудових ресурсів у галузі.

Під час перебігу проекту слід інтенсивно поширювати інформацію про нього в різних релевантних професійних сферах з метою знаходження партнерів для проекту та для наукової мережі по закінченню самого проекту.

Цей інноваційний проект служить перш за все для передачі знань нових методів числової фотограмметрії та числової обробки зображень малим та середнім підприємствам та для розробки вимірювальних процесів з метою їх практичної реалізації у практичних певного дослідженнях.

До тем, які мають бути розглянуті , належать стандартні техніки фотограмметрії, втім по новому в контексті застосування числових технологій, таких як зворотна засічка, пряма лінійна трансформація, пряма засічка, відносне орієнтування, калібрування, контроль вимірювальних променів, та їх властивостей/значень в сфері числової обробки зображень та технік фільтрування, сегментації, екстракції ознак та кореляції. Ці теми як з числової фотограмметрії так і з числової обробки зображень створюють засади для впровадження автоматичних технологій генерування 3D-моделей міста та 3D-моделей поверхонь для застосування БПЛА. Ці техніки є необхідними для використання відеотахеометрів, мультикамерних самохідних засобів та гібридних систем для мобільного лазерного сканування.

Методи фотограмметрії та обробки зображень взаємодіють у відомій області застосування. Тому обидві тематичні області повинні розвиватися паралельно. Важливим для розвитку є користь та визнання пропозиції: для учасників. Тому на початку проекту стоїть аналіз попиту, який повинен не конкретизувати дотепер вже відомий попит на інформацію. Важливою для подальшого розвитку після завершення проекту є загальна оцінка наприкінці проекту.

Проект розрахований на 24 місяці. Робочі пакети поділяються на чотири фази:

1) аналіз попиту; 2) реалізація базової інформації для фотограмметрії та обробки фотографій; 3) реалізація пропозицій для комплексних процесів обох тематичних областей; 4) оцінка.

Робочі пакети розподіляються на два цикли.

Перший цикл – «Практично орієнтовані основи»:

A1.1. Проведення аналізу попиту учасників проекту;

A1.2. Набуття навичок та прийняття рішення щодо структури системи E-learning;

A1.3: Формування першого пакету матеріалів з заходів Вищої школи;

A1.4: Розробка навчального та змістового плану, а також визначення онлайн-курсу;

A1.5: Пропозиції в тематичній області «Цифрова фотограмметрія»;

A1.6: планування, проведення та оцінка задач проведення вимірів на практиці.

Другий Цикл - «Практично орієнтоване застосування»:

A2.1: Обробка зображень до тем «Image-Matching» («Автоматичне обчислення моделей висоти») та по темі «Автоматичні процеси орієнтування»

A2.2: Застосування основ статистики і вирівнювального обчислення;

A2.3: Фотограмметричні методи оцінки точності;

A2.4: Застосування принципів наземної фотограмметрії, а також аерофотограмметрії;

A2.5: виконання аерофотозйомки з безпілотним літальним апаратом; планування, реалізація та оцінка задач проведення вимірів на практиці;

A2.6: Загальна оцінка пропозиції з учасниками проекту.

За участі малих та середніх підприємств в межах проекту розроблятимуться виробничі процеси, пристосовані для нових технік, в яких використовуються БПЛА та мультикамерні системи .

Звертається увага на графічне узагальнення Online-тем. У всі пропозиції E-learning до практичних задач проведення вимірів інтегруються посилання. Інтернет-пропозиція буде реалізована у системі E-learning вищого навчального закладу або у системі Standalone у модулі E-learning-платформ Moodle.

В результаті втілення запропонованого проекту суттєво підвищується кваліфікація фахівців. Це стосується всіх співробітників, які закінчили університети більше п'яти років тому. За допомогою втілення цих нових методів у залучених малих та середніх підприємствах останні підвищують свою привабливість для молодих людей під час профорієнтаційної роботи. На основі результатів проекту зміцниться особовий склад підприємств.

Список використаних джерел: 1. Мельник В. М. *Растрово-електронна стереомікрофрактографія* / В. М. Мельник, А. В. Шостак. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2009. – 469 с. 2. Мельник В. М. *Кількісна стереомікрофрактографія* / В. М. Мельник, А. В. Шостак. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2010. – 460 с.

УДК 338:91.312.90

Заставецька Леся

zast.lesia@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ФУНКЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ АГРАРНОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ЗМІНИ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Зміна спрямованості суспільних процесів, що відбувається в останні роки в Україні накладає все більший відбиток на економічну і соціальну базу поселень,

особливості їх функціонування в системах розселення. На цьому наголошують як географи (М. Барановський, І. Гудзеляк, В. Джаман, А. Доценко, С. Лісовський, Я. Олійник, О. Шаблій) так і економісти (А. Степаненко, Л. Шепотько, Л. Шевчук, В. Юрчишин та ін.), ці процеси привертають ще більшу увагу науковців. Особливо змінюється виробнича функція населення, що зумовлює зміни в інших функціях – соціальній, рекреаційній, культурно-духовній та ін. Це й обумовило актуальність нашого дослідження. Його метою є виявлення впливу сучасних процесів, що відбуваються в економіці на стан соціально-економічної бази поселень у агропромисловому регіоні.

В умовах інтенсивного сільськогосподарського освоєння території (таким є регіон Поділля) склалася густа мережа сіл і невеликих містечок. Села тривалий час існували як виробничі підрозділи колгоспів і радгоспів і їх функціонування цілком залежало від особливостей соціалістичного господарювання. Саме в цей час склалася значні відмінності у рівні і способі життя сільських і міських мешканців, споживанні ними соціально-культурних послуг, невисокі рівні благоустрою сіл та комфортності побутових умов їх мешканців. Тривалий час аграрний сектор був основним місцем прикладання праці сільських жителів. За рахунок аграрного сектора значною мірою фінансувалося будівництво і утримання об'єктів соціальної інфраструктури села, а отже «система розселень, транспортне обслуговування, адміністративний устрій, управління аграрним сектором були тісно взаємопов'язані між собою» [1, с. 141]. Тому трансформаційні процеси, що сталися у сільському господарстві у кінці ХХ–на початку ХХІ ст., зумовили зміни у функціонуванні сільських поселень, зокрема, намітилась стійка тенденція до зменшення людності поселень, до соціально-економічного занепаду багатьох населених пунктів, передусім невеликих, до послаблення розселених територіальних зв'язків між селами. Розрахунки, проведенні у РВПС України НАН України, підтверджують думку про зменшення кількості сільського населення у Подільському регіоні (з 2006 до 2015р. – на 16 %), зменшення кількості сіл (на 24-34 поселення) та їхньої людності [2].

Щоб зберегти поселенську мережу та зупинити зменшення людності сіл у регіоні, необхідна активізація виробничої функції поселень, зокрема реформування сільського господарства, розвитку переробних галузей, транспорту та виробничої інфраструктури.

Становлення нових господарських відносин у сільському господарстві ще не привело до належного розвитку сільського господарства. Розвиток фермерського господарства стримується відсутністю капіталу, а великі господарства функціонують в умовах зниження рівня технічної та агрохімічної підтримки, мають високу затратність виробництва і низьку його ефективність. Це все є негативним чинником, що впливає на розвиток сільських поселень. Саме із реформування сільськогосподарського виробництва на основі приватної власності на землю, із розширенням сільського господарства з економікою загалом пов'язаний подальший розвиток сільських поселень. Для запобігання їх деградації необхідний сільський розвиток на основі багатофункціональності сільського господарства, а це, в свою чергу, забезпечить розвиток соціальної і виробничої інфраструктури, підвищення культурно-духовної функції сіл.

Розвитку виробничої бази сіл сприяє відродження і нове створення невеликих підприємств, з переробки сільськогосподарської і будівельної сировини, ремонту сільгосптехніки, автомобілів. За роки економічної кризи такі підприємства, що були в колгоспах, занепали, тільки деякі є них відродилися чи виникли на основі приватної власності. Розміщення мережі малих підприємств у сільській місцевості дозволили рівномірніше в подовж року зайняти сільське населення, забезпечити його власними товарами народного споживання.

Важливу роль у розвитку виробничої бази сільських поселень відіграватимуть філіали великих компаній, які є конкурентоздатними у ринковому середовищі. Це, передусім, ті, що можуть надавати послуги з агробізнесу, ремонту техніки тощо.

Транспорт і зв'язок є важливою умовою розвитку сільських поселень. Тому налагодження регулярного сполучення між селами, селами і міськими поселеннями є важливим чинником «закріплення» селян у своїх поселеннях, підвищення мобільності працездатного населення сільської місцевості.

В сучасних умовах виробнича функція, сільських поселень поступово втрачає незаперечний пріоритет внаслідок посилення соціальної та рекреаційної функції, які в майбутньому будуть розвиватися з позитивною динамікою, а посилення цих функцій матиме політичний вплив на соціально-економічний розвиток сільської місцевості регіону.

Список використаних джерел: 1. Барановський М. Аграрна складова репресивності сільських територій / М. Барановський // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 140-147; 2. Доценко А. І. Регіональне розселення : проблеми і перспективи / А. І. Доценко. – К. : Наукова думка, 1994. – 195 с.

УДК 928.9

Король Павло

pavking74@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ КАРТОГРАФІЇ

Математична картографія, як і сама картографія давно вийшла за межі Землі, об'єктами її дослідження є Всесвіт, зіркове небо, планети, супутники, малі тіла Сонячної системи тощо. Натомість окреслились істотно нові завдання, що пов'язані із представленням просторової інформації і її обробки у цифровому вигляді, оскільки комп'ютер є лише інструментом для вирішення актуальних проблем математичної картографії [1].

Якщо з метою апроксимації фігури Землі широко використовується референційні поверхні кулі та еліпсоїда обертання, то для більшості малих тіл Сонячної системи Міжнародний астрономічний союз рекомендує використовувати трьохосний еліпсоїд. На сьогодні розроблені практично усі класи картографічних проєкцій, які підлягають систематизації, класифікації і додатковим дослідженням, що буде покладено у основу теорії проєкцій трьохосного еліпсоїда. У подальшому необхідно реалізувати дані проєкції у модулі картографічних проєкцій сучасних ГІС-пакетів з метою геоінформаційного картографування небесних тіл.

Проблема, що виникає при картографуванні небесних тіл з використанням еліпсоїда обертання і трьохосного еліпсоїда полягає у тому, що переважна більшість тематичних даних подано у планетоцентричній системі координат. Задавши у ГІС-пакеті референційну поверхню еліпсоїда обертання картографу пропонується використовувати геодезичну широту, тому необхідно здійснити попереднє переобчислення з планетоцентричної широти. Ігнорування цього факту призводить до похибки відображення даних, тому у деяких випадках необхідно використовувати додаткові програми.

Підтримка проєкцій вітчизняних дрібномасштабних карт в ГІС є надзвичайно актуальним завданням. В архівах накопичено чималий доробок паперових карт, що побудовані у проєкціях карт СРСР, які відсутні у популярних ГІС-пакетах через

відособленість української математичної картографії. З метою забезпечення повноцінної роботи з картографічними проекціями вітчизняних карт у ГІС-пакетах закордонного виробництва, що повсюдно використовуються в Україні, вони повинні міститися в PROJ.4 – бібліотеці для виконання перетворень між картографічними проекціями, яку використовують сучасні ГІС-пакети [2]. У 2018 році реалізовано п'яту версію цієї бібліотеки, що називається PROJ.

Допоки картографічна проекція потрапить у бібліотеку PROJ, вона повинна пройти декілька етапів. По-перше, для існуючої проекції необхідно здійснити пряме і обернене переобчислення географічних та прямокутних координат, по-друге, необхідно реалізувати дане переобчислення на будь-якій з комп'ютерних мов, по-третє, необхідно отримати код проекції у реєстрі ідентифікаторів картографічних проекцій EPSG – аббревіатура, яка добре знайома картографам, що використовують ГІС як інструментарій щодо створення географічних карт. На даний час реєстр ідентифікаторів картографічних проекцій EPSG є стандартом, тому будь-яка картографічна проекція, що претендує на включення в ГІС, повинна отримати відповідний унікальний номер у реєстрі.

Сучасний етап розвитку математичної картографії вимагає високої оперативності обчислень, тому картографи використовують онлайн калькулятори, що являють собою програми для обчислення необхідних для математичної картографії величин. Програми, як правило, написані на мові програмування JavaScript і вимагають від користувачів лише введення даних, які необхідні для вирішення певної конкретної задачі. На даному етапі спостерігається чітка тенденція до відкритості прикладних розробок і обчислювальних процедур в мережі Internet, що стосується не лише програмного геоінформаційного забезпечення, а й ідей авторів у галузі математичної картографії. Зокрема доступними є вихідні коди програм, що забезпечують візуалізацію картографічних даних у різних проекціях та програми для обчислення координат вузлів картографічних сіток проекцій, що не входять до складу модулів проекцій ГІС-програм.

В роботі розглянуті лише деякі перспективні напрямки розвитку математичної картографії. З впевненістю можна стверджувати, що вона буде успішно співіснувати з новітніми технологіями і використовуючи їх збагачуватись та розвиватись надалі.

Список використаних джерел: 1. Нырцов М.В. Математическая картография сегодня / М.В. Нырцов // Геодезия и картография. – 2019. – Т.80. – № 1. – С. 52-57. DOI:10.22389/0016-7126-2019-943-1-00-00 2. PROJ.4. Wikipedia: The Free Encyclopedia. URL:<https://en.wikipedia.org/wiki/PROJ.4>.

УДК 910.1

Бернадська Галина, Лебич Антон, Цибульська Анна
galina.kot.1993@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА» ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Туристична індустрія не може успішно розвиватися без відповідної туристичної інфраструктури, яка забезпечує матеріально-технічну складову туризму і відіграє важливу роль у задоволенні потреб туристів. Варто відмітити, що туристична інфраструктура є одним з головних чинників ефективного використання рекреаційних ресурсів в межах туристичних об'єктів. Для того, щоб туристичні дестинації відповідали запитам туристів, необхідно чимало коштів інвестувати саме в

туристичну інфраструктуру. У цьому відношенні кожна країна повинна заохочувати максимальне використання наявного туристичного потенціалу, привабливість яких може залучити значну кількість туристів. Зі збільшенням числа туристів, туристичні напрямки стають більш конкурентоспроможними і більш привабливими для інвестицій у розвиток інфраструктури туризму.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, пов'язаних з розвитком туристичної інфраструктури, на сьогодні не існує єдиного прийнятого для науковців та практиків туристичної галузі її визначення. Науковий пошук в цій сфері визначається багатогранністю підходів та авторських позицій щодо трактування її сутності.

В даній роботі ми розглянемо праці, де найґрунтовніше, на нашу думку, охарактеризовано туристичну інфраструктуру (ТІ) та її основні елементи.

У Законі України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про туризм» туристичну інфраструктуру тут визначають, як сукупність певних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів [8, с. 234]. Отже, це різного призначення споруди, транспортні шляхи, засоби комунікації, які беруть участь у наданні туристичних послуг.

В Енциклопедичному словнику-довіднику з туризму подано таке тлумачення туристської інфраструктури – «сукупність додаткових галузей і закладів, котрі організовують та обслуговують індустрію туризму та туристську діяльність в цілому» [1, с. 132]. На нашу думку, дане тлумачення повністю не розкриває його сутності.

Доволі ґрунтовними є визначення туристичної інфраструктури І. М. Школою. Автор зазначає, що ТІ – це сукупність штучно створених рекреаційних закладів (санаторії, профілакторії, бази відпочинку, готелі, мотелі, хостели, садиби, заклади ресторанного обслуговування, торгово-розважальні центри тощо) і супутніх об'єктів, побудованих для загального користування за рахунок державного фінансування (автомобільні та залізничні сполучення, пункти пропуску, аеропорти, лікарні, школи тощо) [11, с. 154].

Всесвітня туристська організація до складу інфраструктури туризму відносить: засоби розміщення (готелі, мотелі, хостели, пансіонати, кемпінги тощо); транспортний зв'язок і послуги; об'єкти надання туристської інформації; заклади харчування (ресторани, кафе, бари тощо); заклади культури та розваг; об'єкти фінансових послуг [9, с. 54].

У своїх роботах Д. А. Корнева представляє туристичну інфраструктуру як сукупність матеріально-речових об'єктів, діяльність яких спрямована на втілення туристичних потреб туристів. До ТІ автор включає матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур, які входять до складу ТРС різного порядку. Певні дослідники до ТІ відносять також і туристичні об'єкти природного та антропогенного походження, історико-культурні пам'ятки тощо. Саме туристичні ресурси туристичної інфраструктури займають особливе місце у розвитку всієї туристичної галузі. До ресурсів туристичної інфраструктури відносять сукупність природних та штучно створених людиною об'єктів, що мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту. Як правило, їх наявність визначає формування туристичного бізнесу в тому чи іншому регіоні [22, с. 105]. Ми не можемо не погодитися з даним трактуванням, адже на нашу думку, дуже вдало характеризує ТІ та її складові елементи.

Як зазначають у своїх працях Г. Є. Долгопола та Я. С. Корабельнікова, інфраструктуру у туристичній галузі складають будинки та споруди, транспортне сполучення, заклади культури та мистецтва, а також інші супутні об'єкти, що беруть участь в наданні туристичних послуг. Дане визначення цілком відповідає чинному

законодавству України. Автори вказують, що ТІ має свою структуру, як і кожна система, та потребує постійного розвитку та модернізації. Науковці виділяють дві групи ТІ: основну (виробничу) – заклади розміщення, харчування, транспорт; супутню – заклади культури, торгово-розважальні, спортивні заклади та інші [3].

У своїй дисертації І. М. Мініч розглядає ТІ з точки зору соціології та пропонує визначення – соціальна інфраструктура туризму. Під даної дефініцією автор розуміє комплекс видів діяльності щодо створення умов для реалізації туристських послуг. Ядром соціальної інфраструктури туризму, на думку науковця, є готельне господарство, що матеріально забезпечує функціональну гостинність [6, с. 11-12].

Варто відмітити, тлумачення ТІ С. П. Кузиком. Автор зазначає, що ТІ складають підприємства, установи та заклади, діяльність котрих пов'язана із задоволенням потреб туристів та спрямована на їх оздоровлення та відпочинок. Також до ТІ науковець відносить транспортне сполучення та об'єкти розміщення, що забезпечують стабільні умови функціонування [5, с. 125]. Наявність туристичної інфраструктури сприяє якісному обслуговуванню та збільшенню кількості туристичних потоків.

Туристична інфраструктура, на думку В. Ґаворецькі, є компонентом регіонального туристичного продукту і складається із засобів розміщення, харчування, транспорту, сервісу активного відпочинку (гірськолижні курорти, клуби з гольфу, школи плавання тощо), роздрібні мережі та інше обслуговування (інформаційні центри, компанії з прокату обладнання) [26, с. 76].

Під інфраструктурою рекреаційної діяльності В. І. Новикова розуміє сукупність засобів, закладів, споруд, мереж та інших елементів матеріально-технічної бази, що допомагають здійснювати рекреаційну діяльність. Залежно від того, використовується інфраструктура тільки у рекреаційній сфері чи ще в інших сферах життєдіяльності суспільства, В. І. Новикова поділяє її відповідно на спеціалізовану, соціальну, універсальну [7, с. 164].

Варте уваги трактування туристичної інфраструктури волинськими науковцями. Так, Л. М. Черчик, О. В. Міщенко та І. В. Єрко у спільній монографії вказують на визначальне місце матеріально-технічної бази та інфраструктури туристично-рекреаційної сфери. МТБ становлять санаторії, пансіонати, туристичні бази, табори відпочинку та оздоровлення, туристично-екскурсійні центри, установи організації та управління туристично-рекреаційною діяльністю регіону та ін. За функціональним призначенням інфраструктура територіально-рекреаційної системи поділяється на виробничу (транспорт, зв'язок, будівельна сфера, водо- та енергопостачання) і соціальну (готелі, мотелі, кемпінги, приватні будинки, транспортні організації, що надають послуги перевезення, інформаційні центри, підприємства з виробництва і продажу товарів туристичного попиту, підприємства торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, культурно-розважальні та медичні установи) [10, с. 41-42].

Отже, на нашу думку, туристична інфраструктура є основою розвитку туризму та використання існуючих ресурсів призначення. ТІ включає велику кількість послуг, необхідних для задоволення потреб туристів і збільшення їх кількості, а також комфортного перебування в пункті призначення, а саме це транспорт, об'єкти проживання та харчування та інші допоміжні установи.

Список використаних джерел: 1. *Енциклопедичний словник-довідник з туризму / [авт.-уклад. В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух]. – К. : Слово, 2006. – 372 с.*
2. *Gaworecki W. W. Turystyka. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2000, 194 s..*
3. *Долгопола Г. Є. Туристична інфраструктура: до проблеми визначення та функціонування державноприватного партнерства [Електронний ресурс] / Г. Є. Долгопола, Я. С. Корабельнікова // Межд. науч.-практ. Интернет-конф. «Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности государства, бизнеса и образования в*

современных экономических условиях». – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/dolgorola.htm. 4. Корнева Д. А. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Донецького регіону / Д. А. Корнева // Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. – 2012. – № 16. – С. 103-108. 5. Кузик, С. П. Географія туризму: навч. посіб. / С. П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с. 6. Мініч І. М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз : автореф. дис. канд. соц. наук / І. М. Мініч. – Київ, 2002. – 18 с. 7. Новикова В. І. Рекреаційна інфраструктура : суть поняття, види, методи дослідження / В. І. Новикова // Географія в інформаційному суспільстві: зб. наук, праць. – К. : ВЛГ «Обрії», 2008. – Т. IV. – С. 163-165. 8. Туристична діяльність. Нормативна база / упор. О. М. Роїна. – К. : КНТ, 2005. – 448 с. 9. Устойчивое развитие туризма : Пособие для специалистов по местному планированию. – М : Изд. ВТО, 1993. – 152 с. 10. Черчик Л. М. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області : передумови розвитку : Монографія. Ч. 1 / Л. М. Черчик, О. В. Міщенко, І. В. Єрко. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2014. – 128 с. 11. Школа І. М. Менеджмент туристичної індустрії : навч. посібник / І. М. Школа [та ін.]. - Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 596 с.

УДК 911.3

Потапова Алла, Горбач Вікторія

potapova.alla@eenu.edu.ua; vicahorbach@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ САКРАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сакральна географія (лат. *sacrum, sacri* – священний; той, що стосується релігійного культу й ритуалу) – це самостійна суспільно-географічна наука, яка сформувалася на стику географії і соціології та вивчає територіальну організацію сакральної життєдіяльності населення, вплив релігійної сфери на формування загальносуспільних стереотипів поведінки, традицій та цінностей.

Як окремий науковий напрям, сакральна географія бере свій початок із 40-х років ХХ століття, коли англійський учений Т. Браун уперше вжив термін «географія релігії». Згодом почали з'являтися праці французьких, німецьких та польських вчених. В Україні розвиток даної науки до 90-х років ХХ століття був дещо сповільнений, що пов'язано із загальною політикою Радянського Союзу. Про релігійну сферу публікувалися лише нерегулярні праці таких вчених як: С. Рудницький, А. Кримський, В. Кубійович, Й. Сліпий. Першим вагомим надбанням цього напрямку став розділ «Географія релігії» у праці О. Шаблія «Соціально-економічна географія України».

У зв'язку із молодістю науки серед науковців немає єдності у поглядах на об'єкт дослідження. Виділяють різні об'єкти дослідження: релігійна або релігійно-географічна сфера, релігійно-територіальна система, духовна складова ноосфери, організована (інституційна) релігійність, релігійна діяльність у регіоні (країні, міжнародному регіоні, світі), сакральний ландшафт тощо [1, с. 112]. Предмет вивчення сакральної географії – це територіальна організація релігійного життя і діяльності суспільства (О. Шаблій).

Як і будь-яка інша самостійна наука, сакральна географія має свою структуру, тобто поділяється на дрібніші сфери дослідження. Львівський учений-географ І. І. Ровенчак сакральну географію поділяє на такі розділи [7]:

1. Некрогеографія (наука територіального поширення місць поховань: цвинтарів, некрополів).
2. Географія паломництва (релігійний туризм).

3. Конфесійна географія (географія релігій).

Польський дослідник А. Яцковський вважав сакральну географію дещо ширшою від географії релігій та запропонував наступну структуру (рис. 1).

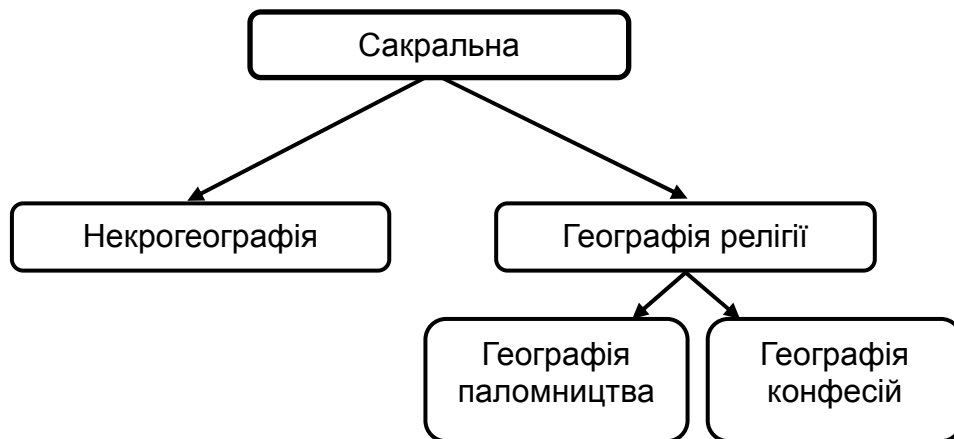

Рис. 1. Структура сакральної географії за А. Яцковським [5]

А. С. Ковальчук у структурі сакральної географії виокремив дві основні складові, які в свою чергу поділяються на дрібніші підрозділи (рис. 2), а також, окремо виділив історичну географію релігії та релігійно географічне районування.

У класифікації суспільно-географічних дисциплін місце сакральної географії визначене роллю релігії у суспільстві. Тому, ця галузь науки перебуває на стику географії культури і географії сфери послуг, адже саме релігія є однією з найважливіших сфер духовної культури людства. Її функціонування – це передусім виробництво і споживання сакральних послуг [2, с. 458].

Л. Т. Шевчук вважав, що сакральна географія відноситься не лише до системи географічних дисциплін, а, формуючись на стику суспільної географії та релігієзнавства, певною мірою є релігієзнавчою наукою [4, с. 14–15].

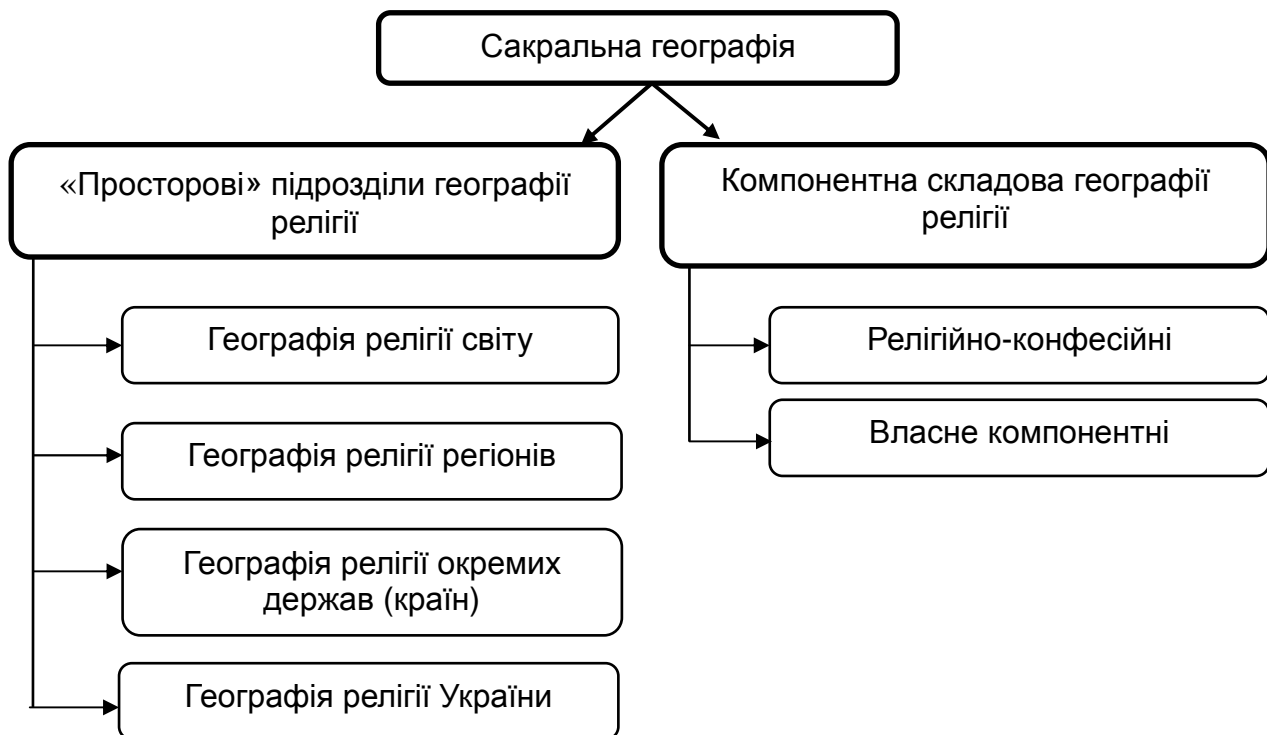

Рис. 2. Структура сакральної географії за А. Ковальчуком [6]

О. Г. Топчієв у структурі суспільної географії сакральну географію відніс до галузевих дисциплін, поставивши поряд із географією споживання, географією сфери послуг, географією поведінки, географією науки і культури, радикальною географією, географією способу життя, гуманістичною географією, рекреаційною географією [3].

Аналізуючи дослідження науковців, можемо зробити висновок про те, що вчені по-різному сприймають сакральну географію як науку. На наш погляд, найточніше структура даної науки розроблена А. Яцковським, який розділяє сакральні місця за характером діяльності людини. Вчений вдало виокремив некрогеографію в окрему групу, не пов'язуючи її з географією релігії, адже на цвинтарі, некрополі та інші місця поховань люди приходять, щоб згадати померлих рідних та близьких. Географія релігії, яку вчений поділив на дві підгалузі (географія паломництва та конфесійна географія), вивчає святі місця.

Отже, сакральна географія – це доволі молода та не до кінця вивчена наука, яка потребує ґрунтовних досліджень. На сьогодні, не існує однозначної думки щодо структури та місця даної науки у системі географічних дисциплін.

Список використаних джерел: 1. Ковальчук А. С. *Географія релігії в Україні* : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / А. С. Ковальчук; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2000. – 20 с. 2. *Основи соціальної географії* : навч. посібник / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда, Н. В. Гусева. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 235 с. 3. Ровенчак І. І. *Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження* : монографія / І. І. Ровенчак. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 240 с. 4. Топчієв О. І. *Основи суспільної географії* / О. І. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2009. – 560 с. 5. Шаблій О. І. *Географія релігії* / Соціально-економічна географія України / О. І. Шаблій. – Львів : Світ, 1994. – С. 457–474. 6. Шевчук Л. Т. *Сакральна географія* : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. – Львів : Світ, 1999. – 160 с. 7. Jackowski A. *Swieta przestrzen swiata. Podstawy geogerafii religii* / A. Jackowski. – Krakow : WUJ, 2013. – 268 s.

УДК 911.3

Сидорчук Діана, Сосницька Ярослава

dianalyhach@gmail.com; yaroslava.sosnitska@gmail.com

Східноєвропейський університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ «ТОРГОВЕЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ»

Головним напрямком розвитку сфери обслуговування на даний час і в перспективі є значне підвищення торговельного обслуговування населення, що має велике соціально-економічне значення. Торговельне обслуговування - це комплексне поняття, яке включає в себе такі поняття, як «якість торговельного обслуговування», «культура торгівлі», «культура обслуговування», «рівень обслуговування». Різноманітні види корисних дій, які додатково надають торговельні підприємства покупцям в процесі придбання або споживання товарів є торговельними послугами. Ці послуги мають споживчу вартість, яка може виражатися в матеріальній і нематеріальній формах. Визнання торговельної послуги як товару, що бере участь у формуванні суспільного продукту, є ключовим у розумінні її сутності, сфери діяльності, закономірностей і тенденцій розвитку.

Торгівля – це сфера обігу товарів на ринку, включаючи комплекс підприємств, які спеціалізуються на виконанні торгово-посередницьких операцій, виконуючи двояку функцію: облік вартостей (зміна форм вартостей); доведення товарів до сфери споживання, тобто є посередником між товаровиробником і споживачем. Торгівля впливає на споживання окремих соціально-економічних груп населення, структуру особистого споживання [4].

Побутові послуги – вид діяльності суб'єктів підприємницької діяльності щодо задоволення конкретної побутової потреби індивідуального замовника. Побутове обслуговування населення - організована діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язана з наданням побутових послуг. Побутові послуги повинні володіти якісними характеристиками:

- в соціальному відношенні - відповідати рівню добробуту населення, місцевим традиціям, що склалися, бути максимально зручними, естетичними, придатними до використання, не наносити шкоди зовнішньому середовищу;

- в технічному оснащенні - забезпечувати надійність та довговічність виробів, комплексне та своєчасне виконання робіт, якомога ширше застосовувати механізацію та автоматизацію технологічних процесів з метою оптимізації потужностей;

- в правовому відношенні - відповідати договірним умовам між замовником і підрядчиком - виконавцем, технологіям виконання, стандартам, нормативно - технічній документації;

- в економічному відношенні – бути економічними, максимально використовувати підходи обслуговування, мати мінімальну матеріаломісткість [1].

Специфічними ознаками торговельних послуг є спосіб надання і тривалість їхніх дій. Більшість торговельних послуг надають за безпосереднього контакту із споживачем. Виробництво деяких з них збігається у часі зі споживанням, що унеможливорює їх зберігання, транспортування. Здебільшого торговельні послуги мають типовий і масовий характер, що вимагає розосередження їх по території з урахуванням радіуса торговельного обслуговування. Іншою їхньою специфічною особливістю є притаманність усіх фаз процесу розширеного відтворення (виробництво, розподіл, обмін і споживання). Торговельні послуги є провідним елементом системи торговельного обслуговування роздрібною торговельною мережі, мета функціонування якої полягає в задоволенні особистих матеріальних потреб населення за високої культури торгівлі.

У сфері торговельного обслуговування послуги мають соціально-економічне (сприяють задоволенню платоспроможного попиту, скорочують витрати покупців на споживання, зменшують затрати часу на здійснення купівлі-продажу товару) та етико-психологічне, моральне значення (сприяють розвитку духовної культури споживача, оскільки засвідчують до нього увагу, намагання полегшити його побут). Ці послуги впливають на показники діяльності роздрібних торговельних підприємств (надання багатьох видів послуг не потребує додаткової торговельної площі; їх можуть надавати у магазині, вдома у споживача продавці або спеціально призначені для цього працівники; збільшення кількості послуг створює резерви для підвищення продуктивності праці у торгівлі, адже це може відбуватися без збільшення чисельності торгового персоналу), а також сприяють розвитку конкурентного середовища у сфері товарного обміну, формуванню конкурентних переваг роздрібним торговельним підприємством за рахунок застосування нецінових і цінових методів конкурентної боротьби.

Торгівля — це сфера обігу товарів на ринку, включаючи комплекс підприємств, які спеціалізуються на виконанні торгово-посередницьких операцій, виконуючи двояку функцію: облік вартостей (зміна форм вартостей); доведення товарів до сфери споживання, тобто є посередником між товаровиробником і споживачем.

Торгівля впливає на споживання окремих соціально-економічних груп населення, структуру особистого споживання [4]. Виділяють стандартне та індивідуальне торговельне обслуговування.

Виділяють стандартне та індивідуальне торговельне обслуговування. Стандартне обслуговування застосовується найбільш широко, адже з його допомогою населенню реалізується основна маса товарів повсякденного, стійкого попиту, до яких належить більшість продовольчих і значна частина непродовольчих товарів за мінімального набору послуг, що має місце при їх продажу.

Індивідуальне (вибіркове) обслуговування широко використовується для продажу товарів складного асортименту, технічно складних, тривалого користування, але базується на інших, відмінних від стандартних, засадах організації. Для вибіркового обслуговування фактор часу відіграє підпорядковану роль і не є основним показником якості торговельного обслуговування. За критерій якості тут обираються як кваліфікація торговельної послуги (консультації, супутні індивідуальному попиту), так і обсяг наданих додаткових торговельних послуг [1].

Методи торгівлі за індивідуального обслуговування не потребують наявності всього асортименту товарів, а тільки зразків чи каталогів, вони не пов'язані з негайним відпуском і розрахунками за покупку. Індивідуальне обслуговування в цьому разі може передбачати розбіжність у часі між комерційною і технологічною частинами обслуговування [2].

Відповідно до цільової функції процесу торговельного обслуговування торговельні підприємства повинні створювати покупцям найбільш сприятливі (комфортні) умови під час відбору і придбання необхідних їм товарів, забезпечення різноманітних зручностей у процесі транспортування (відібраних) придбаних товарів і подальшої експлуатації у кінцевих споживачів. Водночас в умовах конкурентного середовища, домінуюче становище в конкурентній боротьбі за покупця торговельним підприємствам забезпечують додаткові послуги, котрі доповнюють продаж товарів у підприємствах торгівлі та підвищують якість торговельного обслуговування.

У торгівлі здійснення операцій купівлі-продажу супроводжується наданням найрізноманітніших операцій з обслуговування покупців. У сучасних умовах саме виконання операцій з надання додаткових послуг у торговельних підприємствах стає домінуючим за затратами праці елементом торгового процесу. Разом з тим розширення обсягів та номенклатури послуг у підприємствах торгівлі досить часто не вимагає додаткових фінансових витрат, збільшення чисельності торгового персоналу або виділення додаткової торговельної площі. Більше того, частина додаткових послуг взагалі може виконуватися не в магазині, а вдома у покупця. Розвиток системи послуг, які налягаються покупцям у підприємствах роздрібно торгівлі, має як соціальне (сприяння задоволенню платоспроможного попиту населення, економія часу покупців), так і економічне значення (послуги збільшують реалізацію товарів, підвищують продуктивність праці торгового персоналу і є додатковим джерелом доходів торговельного підприємства) [3].

Список використаних джерел: 1. Могрулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг. Навчальний посібник / О. Б. Могрулець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – С. 65.
2. Правила торговельного обслуговування населення / Господарське право України, частина 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://megalib.com.ua/content/9685_Pravila_torgovelnogo_obslygovyvannya_naselennya.html.
3. Система торговельного обслуговування / WESTUDENTS [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://westudents.com.ua/glavy/38622-241-sistema-torgovelnogo-obslygovuvannya-sut-zmsprintsipiorganzats.html>.
4. Система торговельних послуг / Навчальні матеріали он-лайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidruchniki.com/12320219/marketing/sistema_torgovelnih_poslug.
5. Торговельне обслуговування населення / Державне регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/17898.

ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 911.3

Барський Юрій, Гнип Аліна

BUM_1974@ukr.net; hnyr.1997@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі України, м. Луцьк

АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ МІСТА ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

Ринок праці є найскладнішим та найдинамічнішим складовим елементом ринкової економічної системи. Його стан безпосередньо залежить від загальної економічної ситуації, розвитку підприємництва, а також від традицій участі населення в економічній діяльності, можливостей вибору її видів та системи цінностей, які превалюють у суспільстві [2]. Оскільки тут переплітаються не лише інтереси працівників і роботодавців, а й віддзеркалюються всі соціально-економічні, політичні, демографічні та інші процеси у суспільстві [5]. Саме тому вивчення ринку праці, його структури, відстеження основних його тенденцій завжди залишатиметься актуальним та постійно потребуватиме аналізу і моніторингу.

Стан ринку праці та процеси у сфері зайнятості населення належать до соціально-економічних параметрів, що визначальним чином впливають на суспільний розвиток і конкурентоспроможність національної економіки. З одного боку, ринок праці – елемент економічної системи, від якого залежать вектор і темпи макроекономічної динаміки, а з іншого – він опосередковує вплив макроекономічної політики та макроекономічного розвитку на добробут населення та стан багатьох соціальних процесів, зокрема забезпечує розподіл винагороди за працю. Ринку праці належить важлива роль у забезпеченні успіху ринкових реформ.

Аналіз ринку праці, виявлення основних його тенденцій та проблем здійснювали у свої працях багато науковців: С. Бандур, С. Кожем'якіна, Е. Лібанова, Л. Лісогор, Ю. Маршавін, С. Мочерний, О. Чернявська, Г. Завіновська, В. Васильченко, П. Буряк, Б. Карпінський, М. Григор'єва та ін. Проте протягом останніх років ситуація на ринку праці України є достатньо нестабільною та потребує додаткових досліджень його функціонування.

Основним показником, який характеризує стан ринку праці є зайнятість населення. Для м. Володимир-Волинський характерне зменшення чисельності економічно активного населення, зокрема, середньооблікова кількість штатних працівників за період 2000-2017 рр. зменшилася майже удвічі (рис. 1). Також для міста характерний процес зростання чисельності безробітних, що пояснюється зниженням рівня народжуваності та високим рівнем міграції працездатного населення за кордон.

Одним із пріоритетів у роботі служби зайнятості є розвиток цілісної системи профорієнтації, яка сприяє гармонізації попиту та пропозиції робочої сили, в тому числі відродженню престижу робітничих професій. Проводяться профконсультаційні бесіди, консультації щодо вибору професії з використанням методів психодіагностики, організуються ярмарки вакансій, презентації професій, навчальних закладів, зустрічі з роботодавцями. У всіх школах міста встановлено та використовуються школярами, вчителями, батьками програмно-апаратні комплекси «Профорієнтаційні терміналі», інформація в яких постійно оновлюється [4].

Однією з дієвих форм матеріальної підтримки безробітних, надання можливості постійного закріплення на робочому місці є організація оплачуваних громадських робіт [4]. Одним з основних показників, що виділяють для характеристики ринку

праці, є оплата праці. Середньомісячна заробітна плата одного працівника у м. Володимир-Волинський становила 6488 грн. у 2017 році (рис.2.).

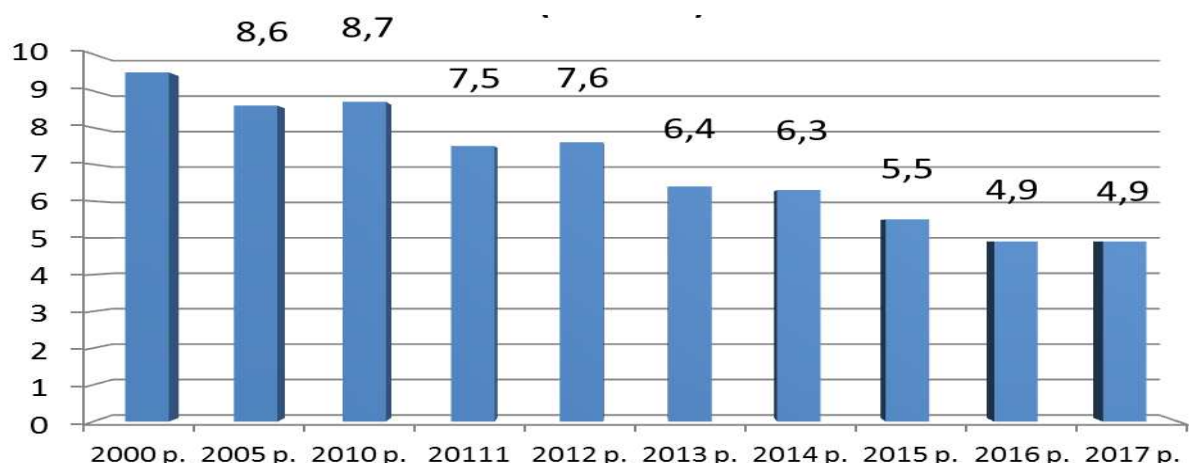

Рис. 1. Середньооблікова кількість штатних працівників у м. Володимир-Волинському (побудовано за даними [1].)

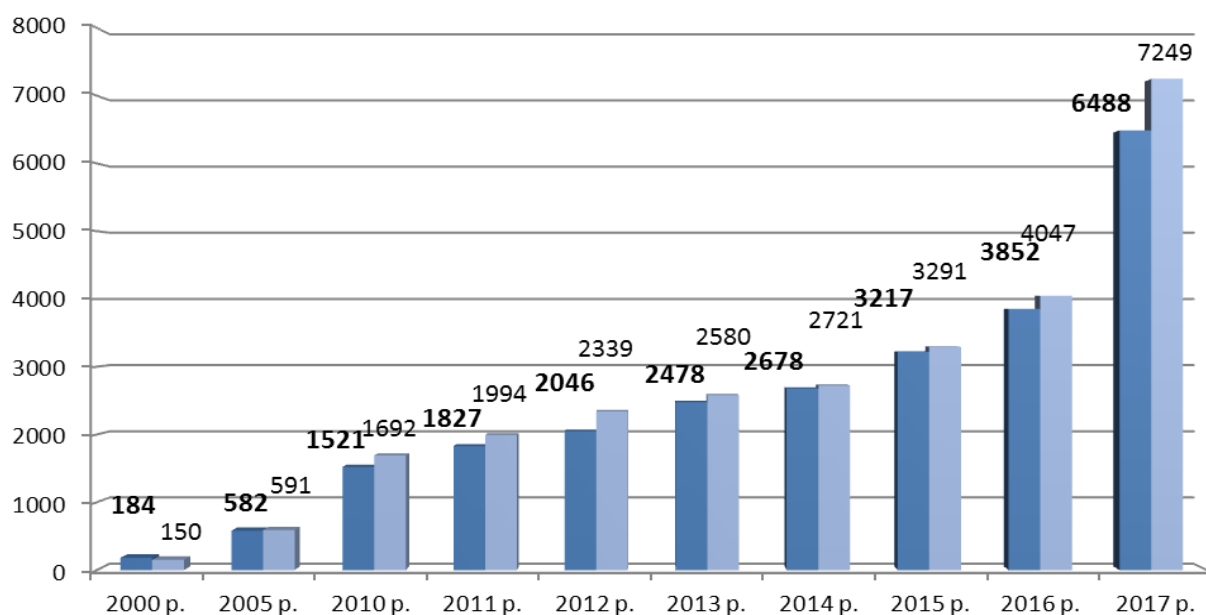

Рис. 2. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у м. Володимир-Волинський. Побудовано за даними [1].

Починаючи з 2000 року середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у м. Володимир-Волинський почала зростати. Найстрімкіше підняття спостерігається у період за 2000-2010рр. У 2000р. вона становила 184 грн., а вже у 2010 р. збільшилась понад у 8 разів і дорівнювала 1521 грн. Плавне підвищення номінальної заробітної плати спостерігається в період 2011-2016 рр. У цей період вона зростає удвічі. Найбільшу середньомісячну заробітну плату штатні працівники почали отримувати у 2017 р. – 6488 грн. Розмір середньої заробітної плати у місті постійно зростає. У промисловому секторі міста працівники за виконані роботи отримують заробітну плату дещо вищу, ніж у інших галузях економіки міста.

Попри те, що рівень заробітної плати у місті зростає, кількість штатних працівників має тенденцію до зменшення. Це спричинено тим, що економічно активне населення виїжджає за кордон в пошуках кращої роботи. Це можуть бути як і сезонні роботи, так і, на жаль, на постійній основі. Найбільш привабливими для трудових мігрантів з України є Польща, Італія, Німеччина та Чехія.

Висновки. Отже, проаналізувавши сучасний стан ринку праці та зайнятості населення у м. Володимир-Волинський можна зауважити, що спостерігається тенденція до зниження середньооблікових штатних працівників, що спричинено економічними та соціальними чинниками. Підвищення рівня заробітної плати та створення належних умов праці для робітників в майбутньому зможуть вирішити низку проблем на ринку праці та знизити рівень безробіття. Однією з дієвих форм матеріальної підтримки безробітних, надання можливості постійного закріплення на робочому місці є організація оплачуваних громадських робіт.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/> 2. Людський розвиток регіонів України : аналіз та прогноз : монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України , 2007. – 367 с. 3. Он-лайн енциклопедія [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Володимир-Волинський>. 4. Офіційний сайт міста [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://volodymyrrada.gov.ua/pasport-mista>. 5. Федоренко В. Г. Євроінтеграція, економіка і ринок праці в Україні / В.Г. Федоренко, Ю. Б. Пінчук // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – №1. – С. 13–15.

УДК 911.3

Бакалейко Віта, Маковецька Лариса
vitohka842@gmail.com, maklora@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ДЕПРЕСИВНІСТЬ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПРОЯВУ (НА МАТЕРІАЛАХ ДЕМИДІВСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Посилення міжрегіональних диспропорцій та асиметрії регіонального розвитку, що спричинені структурними змінами та особливостями трансформацій в базових секторах економіки регіонів, призвели до появи депресивних територій, особливо у сільській місцевості. Суттєві територіальні диспропорції економічного розвитку є загрозою не лише для національної економіки, але й для національної безпеки держави.

Депресивні території – це території, де спостерігається тривала стагнація економіки, погіршується демографічна ситуація та рівень життя населення [2, 87]. Поняття «депресивна територія» є узагальнююче відносно різних типів територій. Вважаємо, що депресивна сільська територія – це регіон чи його частина, рівень розвитку якої за визначеними показниками є найнижчим серед територій відповідного типу [1].

Оцінювання сільських територій важливе не лише як засіб визначення депресивних регіонів і розподілу бюджетних коштів на їх вирівнювання, але й для поліпшення державного регулювання та управління на регіональному рівні. З цією метою оцінювання сільських територій може здійснюватися як на рівні адміністративних районів, так і на рівні сільських поселень.

Проаналізувавши динаміку, особливості та сучасний стан соціально-економічного розвитку Демидівського району вважаємо, що район є типовим прикладом депресивної сільської території. З існуючих груп, за якими визначають депресивність сільських територій, ми будемо керуватись такими чинниками щодо визначення рівня депресивності Демидівського району: не вигідне економіко-географічне положення; особливості природних умов та незначні мінерально-

сировинні ресурси; складна демографічна ситуація, високий рівень безробіття та низька якість життя населення; незадовільний стан та малодиверсифікована структура промислового та сільськогосподарського секторів економіки та їх форм господарювання; недостатній розвиток соціальної сфери та підприємницького сектору; незадовільна сформованість транспортної інфраструктури та іншими внутрішньолокальними причинами.

Економіко-географічне положення є не вигідним, адже район має периферійне положення в області та віддалений від важливих автомобільних та залізничних шляхів, а також високо-розвинутих територій. Сусідство з Радивилівським та Млинівським районами не сприяє розвитку території. Транспортне положення характеризується віддаленістю від головних транспортних магістралей Рівненської області та України у цілому – відстань до обласного центру 80 км, а до столиці понад 314 км. Зовнішні та внутрішні виробничо-економічні зв'язки район здійснює автомобільним транспортом. Територією проходять важливі транспортні шляхи, відсутній залізничний, водний та авіаційний транспорт. До найближчої залізничної ст. Дубно близько 60 км [3].

Природно-ресурсний потенціал території незначний, але окремі види ресурсів відіграють суттєве значення у розвитку господарства, зокрема – земельні (ґрунтові), які формують галузеву спеціалізацію – вирощування зернових та технічних культур. Наявність потужних водних ресурсів (р. Стир, р. Жабичі, Хрінницьке водосховище), дозволяє території розвиватися в рекреаційній сфері, а також задовольняти локальні потреби в електроенергетиці. Наявні мінерально-сировинні ресурси (торф, глина) не мають промислового значення і не використовуються..

Туристичний потенціал району дозволяє розвиватися на значно вищому рівні, але знову ж таки, на даний час використовується недостатньо.

Соціально-демографічна ситуація належить із основних показників при визначенні депресивності території. В Демидівському районі спостерігається постійна стійка тенденція до зменшення кількості населення, що формує стабільний від'ємний природний приріст. На 1.01.18 р. чисельність населення становило – 14,5 тис. осіб [3]. Це найменший район не тільки за площею, а й за чисельністю населення у Рівненській області. Якщо порівнювати з сусідніми – Радивилівським та Млинівським районами, то населення там проживає вдвічі більше. Характерна тенденція скорочення та депопуляції, коли, сусідні райони Рівненської області, характеризуються довготривалим зростанням кількості населення. Територія району має середній показник щільності населення – 38,4 осіб на 1 км², що значно нижче ніж в області (57,9 осіб/ км²) та у країні загалом (75,4 осіб/ км²). Основна частина населення проживає на території районного центру та сіл Вербень, Боремель, Малеве та Вовковиї. Природний приріст від'ємний і становить - 122 особи на рік [4]. Міграційний приріст населення відсутній. Характерна значна трудова міграція і приховане безробіття. Незайняте населення виїжджає на тимчасові заробітки за кордон.

Станом на 1 січня 2018 року зареєстрований ринок праці району налічує 374 незайнятих трудовою діяльністю громадян, серед яких 351 особа (93,4 %) мали офіційний статус безробітних. У загальній кількості безробітних 88 % осіб проживає у сільській місцевості [4]

До недавнього часу Демидівський район був осередком промисловості області. Функціонували такі самостійні організації, як Демидівський молокозавод, райагрохім, консервний завод, сілгосптехніка та багато інших важливих промислових об'єктів. На даний час промисловість району недостатньо розвинена.

В структурі реалізації промислової продукції переважають галузі харчової промисловості, виробництво електроенергії та деревообробної промисловості. Частка виробленої промислової продукції у загальному обсязі реалізованої продукції району становить понад 5,9 %. Працюють такі підприємства – з переробки деревини

ТзОВ «ОЛДІ» та ТзОВ «ТОТАЛ» та підприємство з виробництво електроенергії ПП „Укртрансрейл», підприємство з технічного обслуговування та ремонту сільськогосподарської техніки ТзОВ «Агрореммаш» та одне підприємство харчової промисловості ВАТ «Демидівський консервний завод» [3].

У структурі господарського комплексу району підвищеною часткою виробництва виділяється сільське господарство. Питома вага сільськогосподарського виробництва у загальному обсязі виробництва валової продукції господарського комплексу району становить 93,6 %. Демидівський район спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур і на виробництві м'яса. У районі нараховується всього 9 великих сільськогосподарських підприємств, з яких 7 основним напрямом діяльності обрало рослинництво. Для порівняння у сусідньому Млинівському адмінрайоні нараховується 15 сільськогосподарських підприємств та 45 фермерських господарств. Сільське господарство Демидівщини має достатню сировинно-ресурсну базу для розвитку зернового господарства, заготівлі кормів та пасовищного скотарства. Недостатній розвиток технологій переробки власної сировини і продукції є негативним чинником процесів рентабельного виробництва.

Соціальна сфера району є «лакмусовим папером» депресивності території. В останні роки ряд шкіл та дитячих садочків, інші соціальні заклади перестали функціонувати через відсутність фінансування. У районі працює всього 30 закладів освіти. Кількість шкіл щорічно скорочується і за останніми даними їх 13, що значно менше ніж у Радивилівському та Млинівському районах. Мережа культурних закладів включає: районний Будинок культури, 13 клубних і 12 бібліотечних установ. Медицина представлена Центральною районною лікарнею з стаціонаром на 90 ліжок, поліклінічним відділенням на 150 відвідувань в зміну, стоматологічним відділенням та КЗ «Центр первинної медико–санітарної допомоги» смт. Демидівка, в складі якого є 6 лікарських амбулаторій загальної практики/сімейної медицини та 12 фельдшерсько-акушерських пунктами [3].

Торгівля функціонує на досить високому рівні і налічує 179 торгових об'єктів, з яких: 128 магазинів, 12 ларків, 6 кіосків та 33 підприємств громадського харчування, більшість з яких працюють на території Демидівської селищної ради. Здійснюють свою діяльність лише 2 банківські установи: «ПриватБанк», «ОщадБанк» та одна страхова компанія «Оранта». Налічується 2 АЗС [3]. Транспортна система перебуває в стадії занепаду, автошляхи потребують капітального ремонту.

Територія Демидівського району в зовнішньоекономічній діяльності представлена лише продукцією сільського господарства та деревообробної, зокрема меблевої промисловості, оскільки ТзОВ «Олді» працює 100% на експорт. Товарами, які експортуються за межі України є дерев'яні заготовки для меблів, кухонні гарнітури [3].

Для розвитку господарства Демидівського району з метою подолання тривалих ознак депресивної сільської території необхідно:

- розпочати промислове використання мінеральних ресурсів, зокрема будівельної глини в с. Лішня, с. Ільпибоки, с. Вербень, с. Набережне, с. Вовковиї та смт Демидівка;

- створити (відновити діяльність) підприємства харчової промисловості, а саме – молокозаводу у смт. Демидівка, пивзаводу у с. Вовковиї, пекарні у с. Боремель (успішно функціонували до 2000 року) та розширити потужності уже діючого Демидівського концервного заводу, а саме – запуск лінії з консервування овочів;

- впровадити нові сучасні технології на підприємствах харчової промисловості (Демидівський концервний завод), що забезпечить більш високу якість виробництва та відповідку конкурентоспроможність продукції;

- використовувати сучасні технології з виробництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції;

– провести капітальний ремонт транспортної мережі;
– апробувати розвиток туристичної галузі, зокрема запровадити на ринку туристично-рекреаційних послуг прогресивних технологій обслуговування та сприяння будівництву нових сучасних об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури;

– відновити розвиток соціальної інфраструктури.

У Демидівському районі найголовнішим проблемним питанням виступає розширення галузевої структури сільського господарства та промисловості, які потребують інноваційних підходів до оновлення технічної бази та виробничих потужностей. Району в найближчий час необхідно розробити та запропонувати всі умови для отримання державного фінансування та залучення іноземних інвестицій.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 року №2850-IV // Відомості Верховної Ради. - 2005. - №51 – С. 548 2. Заставний Ф. Д. Депресивні регіони України : аналіз, оцінка, проблеми / Ф. Д. Заставний // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 87. 3. Демидівська районна державна адміністрація [Електроний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rv.gov.ua/site/new/demydivsk/ua/25898.htm> (дата звернення: 24.12.18). – Назва з екрана. 4. Мороз Ю. В. Статистичний щорічник : Рівненська область за 2017 рік / за ред. Мороз Ю. В. – Рівне : Головне управління статистики у Рівненській області, 2018. – 436 с.

УДК 911.3

Голуб Геннадій, Мельничук Марія

golubgs111@gmail.com; melnychukm11@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ МІСТА КОВЕЛЬ

Ринок праці є одним з ключових елементів ринкової економіки, де формуються попит та пропозиція на основний товар – робочу силу. Сьогодні ринок праці включає в себе також соціальні, економічні та політичні відносини. Саме вони найкраще описують сучасний стан та рівень розвитку ринку праці [3]. Учасниками даних процесів виступають наймані працівники, роботодавці, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, тощо.

Більшість дослідників аналізуючи сучасну ситуацію на ринку праці вважають її кризовою і такою, що породжує трудову бідність, зниження економічної активності працездатного населення, розшарування населення на соціально-вразливі групи, а також призводить до вимушеної міграції населення за кордон. Проблеми вивчення ринку праці України, його стан та можливості розвитку досліджували такі вчені як: Качан Є. П., Богиня Д. П., Горілий А. Г., Воротіна Л. І. та багато інших. Проте протягом останніх років ситуація на ринку праці України є достатньо нестабільною та потребує додаткових досліджень його функціонування.

Одним з важливих показників, які характеризують стан ринку праці є зайнятість населення. Слід зауважити, що для м. Ковель характерне зменшення чисельності економічно активного населення та збільшення кількості безробітних, що пояснюється зниженням рівня народжуваності та високим рівнем міграції працездатного населення за кордон. Проте показники природного приросту все ж залишаються додатними. Так, наприклад, у 2017 році економічно активне населення міста налічувало близько 47 тис. осіб. За видами економічної діяльності найбільша кількість штатних працівників була зайнята у промисловості та освітній діяльності.

Негативна динаміка спостерігається і у чисельності безробітного населення: за період з 2014 по 2017 рр. кількість безробітних зростає з 887 осіб до 1945 осіб відповідно [1].

Станом на 1 січня 2017 року на обліку в службі зайнятості перебували 722 жителі міста, які мали статус безробітного. Протягом 2017 року статус безробітного набули ще 1945 осіб. У 2017 р. на вільні та новостворені робочі місця було працевлаштовано 2728 жителів м. Ковель, з них 868 осіб мали статус безробітного. Одноразову виплату допомоги для зайняття підприємницькою діяльністю отримали 13 осіб.

Однією з форм матеріальної підтримки безробітних, надання можливості постійного закріплення на робочому місці є організація оплачуваних громадських та інших робіт тимчасового характеру. До участі в таких роботах залучено 1008 безробітних. Одним з основних показників, що виділяють для характеристики ринку праці, є оплата праці. Середньомісячна заробітна плата одного працівника у м. Ковель у 2017 році становила 5569 грн. Заборгованість з виплати заробітної плати (по галузях) складала – 677,2 тис. грн [1].

Важливо також приділити увагу міграційним процесам. В пошуках роботи місто покидають як представники середнього класу, так і висококваліфіковані кадри [2]. Так, варто відзначити стрімке збільшення міграції серед студентів. Навчальна міграція набула свого розвитку за рахунок можливості навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном. Якщо ще кілька років тому міграція відзначалася сезонним характером, то останні два три роки вона стає постійною. Найбільш привабливими для трудових мігрантів з України є Польща, Чехія та Італія.

Отже, проаналізувавши сучасний стан ринку праці у м. Ковель можна зауважити, що місто добре забезпечене висококваліфікованими трудовими ресурсами. Підвищення рівня заробітної плати для населення та створення належних умов його праці в майбутньому, зможуть вирішити низку проблем на ринку праці та знизити рівень міграції за кордон.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
2. Фесюк В. О. Сучасні тенденції соціально-демографічної ситуації в м. Луцьк / В. О. Фесюк, Я. О. Мольчак, Ю. М. Барський // Актуальні проблеми економіки : наук. екон. журн. – 2000. – № 1 (175).
3. Балановська Т.І. Ринок праці : реалії і перспективи / Т.І. Балановська, О. П. Гоголя, Н. І. Драгнева. – Київ : Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2012. – С. 17-23.

УДК 911.3

Зінькевич Марина, Поручинська Ірина

rinaporuchynska@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Демографічні процеси та демографічна ситуація будь-якої території є основним чинником формування трудового ресурсів на регіональному ринку праці. Саме аналіз динаміки кількості, статево-вікової структури, щільності населення, дають можливість дослідити природну базу відтворення економічної активності населення, яка є однією з ключових понять при дослідженні реалізації трудового потенціалу регіону.

Однією з найважливіших характеристик населення є статевий склад, що має велике значення для багатьох областей діяльності суспільства. Так, відомості про кількість і взаємні пропорції чоловіків і жінок у цілому й у різних вікових групах є важливими для аналізу процесу відтворення населення, від якого залежить існуюча й прогнозована кількість економічно активного населення.

Аналіз статистичних матеріалів свідчить про те, що у Рівненській області спостерігається постійне переважання жінок в загальній чисельності населення. За даними 2018 р. в області проживає 550,8 тис. чоловіків (47,5 %) та 608,7 тис. жінок (52,5 %), на кожну 1000 жінок припадає 905 чоловіків. Варто зазначити, що протягом періоду 1991–2018 рр. частка чоловіків ніколи не перевищувала 48 % [2].

Проте в останні роки зростання кількості чоловічого населення відбувається дещо швидшими темпами ніж жіночого. Хлопчиків народжується завжди більше, тому у віковій групі молодше працездатного віку частка чоловіків є більшою і становить 52 %. Ця незначна кількісна перевага чоловіків відслідковується від народження до 29 років. Але вже з вікової групи 30- 34 років кількість жінок починає переважати над кількістю чоловіків. Це пов'язано з меншою пристосованістю чоловічого організму до довкілля, а також із шкідливими для здоров'я звичками, характерними більше для чоловіків (паління, вживання алкоголю), та небезпечними умовами праці чоловіків у багатьох галузях господарства [1].

У старших вікових групах (починаючи з 46 років) спостерігається дисбаланс між чисельністю чоловічого та жіночого населення за рахунок кількісної переваги жінок. Найбільше диспропорція між чоловічим і жіночим населенням є помітною у віковій групі старше 59 років та понад 67 років. При цьому, у віці понад 67 років кількість жінок перевищує чоловіків майже вдвічі.[3].

Характерною особливістю сучасної вікової структури населення Рівненської області є те, що частка населення працездатного віку та осіб старших 65 років в області нижча від середньоукраїнського показника. Проте, частка дітей до 18 років – значно вища, ніж в середньому по Україні. Однак треба відмітити, що в області спостерігається процес старіння населення, тобто з кожним роком збільшується доля осіб старше працездатного віку.

Вікова і статева структура населення Рівненської області має певні регіональні відміни. Найвища питома вага осіб у віці молодшому за працездатний спостерігається у північних районах області, а саме в Рокитнівському (частка дітей становить 30,3 %), Володимирецькому (27,2 %), Березнівському (26,3 %), Сарненському (24,5 %). Найменшою частка осіб молодше працездатного віку є у містах обласного підпорядкування Острозі (13,8 %), Рівному (16,3 %), Дубні (17,7 %) [1].

Найбільше старіння населення характерне для південних районів області. Зокрема, найбільша частка пенсіонерів зареєстрована у Гоцанському (17,2 %), Дубенському (16,2 %) та Корецькому (15,6 %) районах.

Найнижчою частка пенсіонерів є у місті обласного підпорядкування Вараш, де становить лише 6,5 %, що відповідає рівню демографічної молодості. Також порівняно невисока питома вага осіб пенсійного віку зареєстрована у Сарненському районі (9,3 %).

Тому, на сьогодні, Рівненська область є найбільш перспективною в Західному регіоні України на середньострокову та довгострокову перспективу щодо наявності трудових ресурсів за рахунок дітей, що дозволить пом'якшити демографічне навантаження на працездатне населення громадянами похилого віку.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Рівненській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rv.ukrstat.gov.ua/> 2. Населення Рівненщини : демографічна політика. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://babylibrarivolodymyrec.org.ua/index.php?>

УДК 911.3(477.82):338.43

Карпюк Тетяна, Сосницька Ярослава, Карпюк Зоя

tanetkakarpyk@gmail.com; yaroslava.sosnitska@gmail.com; karpyuk.zk@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Останні десятиліття у світі постійно зростає попит на органічну продукцію, насамперед на екологічно безпечні продукти харчування. На сьогодні комерційне органічне сільське землеробство розвивається у 141 країні світу, найбільші площі під ним зайняті в Італії, Іспанії, Франції, Німеччині. Розширення сегменту цієї сфери виробництва зумовлене високою харчовою цінністю органічних продуктів, безпечністю для здоров'я, відсутністю гормонів, генетично модифікованих організмів, антибіотиків і консервантів. Продукція органічного землеробства відзначається якістю, свіжістю, вищими смаковими якостями, містить більше за традиційні аналоги вітамінів, антиоксидантів, поліненасичених жирних кислот, бетакаротину: органічні овочі та фрукти – на 25 %, молоко – на 70 %, молочні продукти органічного походження мають у три рази більше кислот Омега-3 та на 75 % більше бетакаротину. Достатня щоденна норма поліненасичених жирних кислот слугує профілактикою серцецево-судинних захворювань, запалення суглобів, покращує зір, стан шкіри та волосся, попереджує тканини від передчасного старіння. Жиророзчинний вітамін бетакаротин – один із найсильніших антиоксидантів, захищає організм від впливу вільних радикалів, що викликають розвиток онкологічних захворювань. Ці речовини гальмують вироблення стресових гормонів і збільшують кількість серотоніну. Попит на органічну продукцію в країнах Європейського Союзу, США та Японії на сьогодні перевищує пропозицію.

Відповідно до законодавства ЄС (Директива ЄС № 834/2007 від 28.06.2007 р. «Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів»), органічне господарство – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, що поєднує кращі практики з точки зору охорони навколишнього природного середовища, рівня збереження біологічного різноманіття, природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин; і метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виробленим з використанням речовин і процесів природного походження [3]. В Україні правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини визначає Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (№ 2496-VIII від 10.07.2018 р.), який спрямований на забезпечення належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, а також на гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні. В Законі дано визначення поняття органічного виробництва як сертифікованої діяльності, пов'язаної з виробництвом сільськогосподарської продукції (у т. ч. всі стадії технологічного процесу, а саме первинного виробництва (включаючи збирання), підготовки, обробки, змішування та пов'язані з цим процедури наповнення, пакування, переробки, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [1]. Тобто це така

агровиробнича діяльність, у процесі якої не використовуються хімічні засоби захисту рослин, синтетичні мінеральні добрива, консерванти, штучні барвники, стимулятори росту, гормони, антибіотики, ароматизатори, стабілізатори, підсилювачі смаку тощо, яка забороняє або в значній мірі обмежує використання регуляторів росту, харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин. Така система максимально базується на сівозмінах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин та рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини, механічному обробітці ґрунтів та біологічних засобах боротьби із шкідниками з метою підвищення родючості та покращення структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин та боротьби з бур'янами та різноманітними шкідниками. До галузей органічного виробництва належать органічне рослинництво (у т. ч. насінництво та розсадництво), органічне тваринництво (у т. ч. птахівництво, бджільництво), органічне грибовництво (у т. ч. вирощування органічних дріжджів), органічна аквакультура, виробництво органічних морських водоростей, виробництво органічних харчових продуктів (у т. ч. органічне виноробство), виробництво органічних кормів, заготівля органічних об'єктів рослинного світу [1].

Ринок органічних продуктів в Україні перебуває на стадії формування. В державі діють певні правові вимоги щодо маркування, виробництва та переробки органічної продукції. Тривалість періоду переходу до сертифікованого виробництва залежить від стану земель, на яких буде вироблятися органічна продукція, екологічної ситуації, набутого досвіду. Після завершення перехідного періоду проводиться оцінка відповідності органічної сировини і її виробник може отримати сертифікат відповідності і бути включеним до Реєстру виробників органічної продукції. Сертифікація проводиться не менше одного разу в рік і сертифікат дійсний лише протягом року. Сертифікуються всі ланки діяльності господарства: поля, луки, тваринницькі ферми, склади, господарство в цілому, елеватори, а також організація, що безпосередньо займається експортно-імпортними операціями. Рівень державного фінансування органічного виробництва у порівнянні з можливостями дотацій в ЄС – низький. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, на 2017 р. сертифікати на виробництво органічної продукції мають 210 господарств [2]. Це виробництво має свої регіональні особливості – більшість органічних господарств, які зазвичай мають вузьку спеціалізацію й зосереджені на випуску одного чи двох видів сільськогосподарської продукції у невеликих масштабах – на кількох десятках гектарів, зосереджено в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. На українському ринку органіки рослинницька продукція переважає над тваринницькою у співвідношенні 73 до 27 % [4].

Певним позитивним зрушенням у сфері державної підтримки розвитку сільських територій стало запровадження Концепції розвитку фермерського господарства (13.09.2017 р.) та запровадження місцевих програм підтримки, започаткованих у т. ч. у Волинській, Житомирській та Чернігівській областях. На Волині функціонує програма підтримки органічних виробників, в рамках якої компенсується 50 % витрат суб'єктів господарювання на сертифікацію органічного виробництва, але не більше ніж 50,0 тис. гривень (на таку підтримку з місцевого бюджету передбачено спрямувати 500,0 тис. грн.). За даними департаменту агропромислового розвитку Волинської ОДА, у області у 2018 р. сертифіковано 20 сільськогосподарських органічних виробників. Оцінку відповідності до вимог органічних стандартів (стандарт МАОС з органічного виробництва і переробки, що еквівалентний Постановам Ради (ЄС) № 834/2007 та 889/2008) проводив національний сертифікаційний орган «Органік Стандарт», включений в офіційний перелік сертифікаційних органів, визнаних у ЄС і Швейцарії. Сертифікована діяльність більшості виробників Волинської області – рослинництво – 65 %, рослинництво, тваринництво, переробка

– 5 %, заготівля дикорослої продукції, переробка, торгівля, експорт/імпорт – 25 %, бджільництво – 5 % (рис. 1). Серед органічної продукції на вирощуванні малини, ревіню, полуниці садової спеціалізується 50 % господарств (серед них ТОВ «Агрофрут ЛТД», «ВОЛТА +», «ДОБРИЙ САД», «Органік беррі»), проса, гірчиці білої, гірчиці чорної, ріпаку озимого, люпину, гречки – 15 % (ПП «ЗАХІД АГРО», ТОВ «Порицьке»), збиранні, переробці, торгівлі дикорослою продукцією: цвітом бузини, плодів лохини, журавлини, ожини, бузини, обліпихи, чорниці, кизилу, глоду, шипшини та ін. – 25 % (ТОВ «Біофрут», «ШАНС ВІК»), виробництві меду – 5 %, молочних продуктів 5 % (ТОВ «Старий Порицьк») (рис. 2). Органічна продукція господарства із Старого Порицька, яке єдине поки що у області, крім вирощування продукції, займається і її переробкою (сертифікована діяльність – рослинництво, тваринництво, переробка) – багаторічні трави, вика, гірчиця, горох посівний, гречка, жито, кукурудза, люцерна, льон, овес, пайза (японське просо), пшениця, спельта; телята, бички, поросята, свині, худоба більше двох років; молоко коров'яче (3,6 % жирності), кефір (2,5 %), йогурт грецький (10 %), йогурт натуральний (1 %), сири тверді «Моцарелла» (45 %), «Сулугуні» (40 %), «Швейцарія» (50 %), «Старопорицький» (35 %), сири розсільні «Бринза» (40 %), «Качотта» (40 %), «Халумі» (40 %). Свій розвиток це господарство розпочало у 2016 р. із сертифікації вирощування вики (1000 га), та організації процесу переробки молока з ферми, де утримувалося 300 корів. У невеликій сироварні стали виробляти органічний сир «Сирна Карта зі Старого Порицька». Дотримання господарством вимог органічних стандартів забезпечується утриманням тварин безприв'язно як боксовим методом, так і на глибокій підстилці в новому побудованому за сучасними вимогами тваринницькому комплексі.

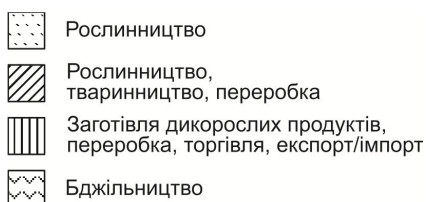
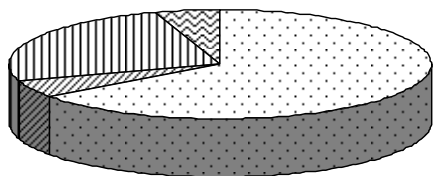

Рис. 1. Сертифікована діяльність органічних виробників Волинської області

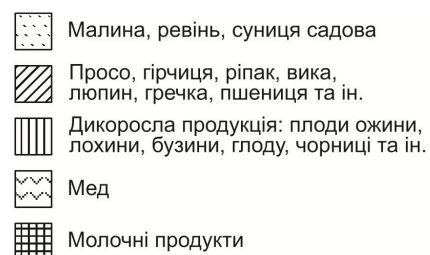
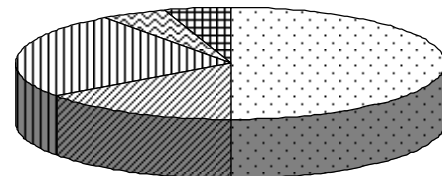

Рис. 2. Органічна продукція виробників Волинської області

Висновки. У вирощуванні органічної продукції потенціал України і Волині зокрема є досить значним. Розвиток органічного сільського господарства стримується певними чинниками: це виробництво характеризується високою вартістю, більш затратне порівняно з традиційним, довготривалим терміном переходу до органічного землеробства, що триває від двох до п'яти років, не належним рівнем інноваційної активності аграрних виробників, не сформованою інфраструктурою ринку органічної продукції, дуже низьким рівнем державної фінансової підтримки органічних виробників. Необхідне удосконалення законодавчої бази ведення органічного виробництва, залучення інвестицій у цю галузь, широке інформування споживача. Розвиток органічного виробництва сприятиме забезпеченню споживчого ринку якісною продукцією харчування, підвищенню рівня

розвитку сільських громад, збереженню і покращенню стану довкілля, відновленню ґрунтів і біорізноманіття.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>. 2. Органічне виробництво в Україні: реалії та перспективи // Міністерство аграрної політики та продовольства України Департамент продовольства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/TarasKutoviy/ss-72695482>. 3. Сокол М. Правові засади виробництва органічної сільськогосподарської продукції / М. Сокол // Історико-правовий часопис. – 2017. – № 2. – С. 79–84. 4. Сосницька Я. Органічне сільське господарство та його розвиток в Україні: суспільно-географічні аспекти / Я. Сосницька, Ю. Суровцова, О. Цуз // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 14 (339). – Сер.: Географічні науки. – С. 68-72.

УДК 911.3

Кольчак Олена-Марія
olenkadoroschuk@gmail.com

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ У ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Західний регіон України належить до староосвоєних територій, що наклало свій відбиток на формування картини міського розселення [6]. Найдавнішими міста Західної України є Володимир-Волинський, Галич, Луцьк, Ужгород. Всі ці міста налічують близько тисячі років від дати заснування і більше. Археологічні дослідження свідчать, що територія Володимира-Волинського була заселена людьми ще з найдавніших часів, а першу згадку про місто знайдено в описі подій 988 р. в «Повісті минулих літ». Про Луцьк вперше у писемних джерелах згадується у Іпатіївському літописі датою 1085 р., як місто з досить значним розвитком на той період. Із часу заснування Львова (перша літописна згадка датована 1256 р.) на території Галицько-Волинського князівства місто поступово стало важливим центром розвитку в регіоні. У XVII ст. у місті проживало близько 20 тис. осіб, за кількістю населення у цей час Львів був найбільшим містом України. У цей період на міських землях вже було 9 сіл, а з деякими з них місто вже становило суцільну забудову. Особливий вплив на розвиток міст мало магдебурзьке право. Раніше інших Магдебурзьке право було надано містам Закарпаття, яке на той час входило до складу Угорщини: Хуст, Тячів. Згодом у XIV–XV ст. таким правом почали користуватися Львів, Самбір, Коломия, Дрогобич, Володимир-Волинський, Стрий, Луцьк, Мукачеве, Чернівці, Рівне. У XVI ст. Магдебурзьке право отримали Тернопіль, Калуш, а Івано-Франківськ у XVII ст.

Мережа міських поселень на західноукраїнських землях почала впорядковуватися з XIX ст., в цей час також пришвидшився економічний розвиток міст. До середини XIX ст. кількість населення активно зростало лише у найважливіших адміністративних центрах краю (Львів, Коломия, Тернопіль). Процес урбанізації відбувався повільно. Наприкінці XIX ст. на законодавчому рівні статут міст отримали такі населені пункти: Броди, Бережани, Бучач, Дрогобич, Городок, Жовква, Золочів, Коломия, Самбір, Снятин, Станіславів, Сокаль, Стрий, Тернопіль, Терехів, Яворів. У другій половині XIX ст. розпочався інтенсивний розвиток

промисловості в Галичині, який призвів до підвищення темпів урбанізації краю. Розвивалися великі міста, такі як Львів, Дрогобич, Станіславів, Коломия. Різне збільшення населення у містах відбулося внаслідок масової міграції населення із навколишніх сіл. У Прикарпатті швидке зростання темпів урбанізації населення було спричинене розвитком нафтової й лісової промисловості, Саме у цей період відбулося перетворення із сільського поселення в доволі велике місто Борислав. Процес зміцнення фабрично-заводської промисловості, розвиток залізничного транспорту помітно вплинув на розвиток багатьох міст та процес урбанізації [3].

Значні територіально-географічні відмінності певних районів західноукраїнських земель, розташованих по обидві сторони Карпат, різна густина мережі міських поселень, ступінь їхнього економічного розвитку зумовили нерівномірність процесу урбанізації на території сучасного Західного регіону України. Найповільніше розвивалися міста території сучасної Тернопільської області і міста, які знаходилися в 50-60-ти кілометровій зоні навколо Львова.

Згідно даних переписів населення, за період 1880–1910 рр., найвища частка міського населення була у Північній Буковині, а найнижчою на Закарпатті. Разом з тим ці дані засвідчують, що питома вага міських мешканців серед усього населення західноукраїнських земель у другій половині XIX – на початку XX століть неухильно зростала. За період 1880–1910 рр. частка міського населення серед усього населення в Північній Буковині зросла в 1,2 рази, на Закарпатті – в 1,1 рази, у Східній Галичині – трохи менш ніж в 1,1 рази. Населення міст збільшувалося й за рахунок включення до міської території приміських зон [4].

Напередодні Першої світової найбільшими містами були Львів, Коломия, Дрогобич, Тернопіль, Станіславів, Чернівці, Ужгород. Вже у цей період можна говорити про початок формування перших міських агломерацій на території Західної України. Першою міською агломерацією можна вважати Львівську. Становленню агломерації сприяли такі фактори: Львів був великим адміністративним центром; ще з 1880 р. населення Львова та навколишніх урбанізованих поселень перевищила 100 тис. осіб; після введення в дію залізниці Львів – Перемишль у 1861 р. Львів почав функціонувати як великий транспортний вузол; в другій половині XIX ст. у місті, як і в цілому в Галичині, пришвидшився економічний розвиток, у Львові з'явилися доволі великі промислові підприємства [2].

Розвиток міст призупинила Перша світова війна. Однак, загалом під час цієї війни порівняно незначних втрат кількості населення зазнали великі міста, тому що туди переселялися жителі невеликих міст і навколишніх сіл. Значно більше постраждали малі міські поселення.

У міжвоєнний період ріст більшості міст був дуже повільним. Збільшення кількості населення відбувалося, здебільшого, внаслідок приєднання до міст навколишніх сільських поселень. Таким чином зросла кількість населення у Болехові, Бориславі, Калуші, Станіславові, Чорткові, Ужгороді. Включення Західної України до складу СРСР сприяло зростанню кількості міських поселень. Відбувалося це за рахунок створення нових промислових міст, що виникали в результаті індустріалізації регіону.

Після Другої світової війни міське населення регіону зазнало величезних втрат внаслідок військових дій та переселень жителів. Проте відновлювалися міста досить швидко, в основному за рахунок мігрантів із різних регіонів СРСР. Індустріалізація зумовила створення нових міст і збільшення кількості міського населення і, відповідно, зростанню рівня урбанізації. Найвищі темпи збільшення кількості населення були у нових промислових містах: Червонограді, Калуші, Новому Роздолі, Новояворівську, Вараші [3]. На державному рівні Західний регіон виділявся загалом невисоким рівнем урбанізації, проте кількість міського населення швидко зростала.

Незважаючи на низькі показники урбанізації у другій половині ХХ ст. регіон мав вищі темпи урбанізації, ніж загалом в Україні [5].

У пострадянський період урбанізаційні процеси на території Західного регіону проходили хвилеподібно. За часи незалежності України міське населення зменшилося у таких малих містах як Хуст, Трускавець, Борислав, Самбір, Дубно. Здебільшого всі середні міста теж втрачали кількість міських жителів. Додатним приростом міського населення відзначаються Сарни, Новояворівськ, Костопіль, Володимир-Волинський, Вараш і Ковель. Незначний приріст населення характерний для Мукачєва і Ковеля. Здебільшого всі середні міста теж втрачали кількість міських жителів. Будучи полюсами зростання у 1960–1990 рр. минулого століття внаслідок розпаду господарських зв'язків та вичерпування родовищ корисних копалин значних втрат населення зазнали Нововолинськ, Стрий, Червоноград і Дрогобич. У великих містах регіону населення зростало протягом всього ХХ ст. Високий приріст населення відбувся у 1960 – 1990 рр. За часів незалежності України значний приріст населення відбувся у Чернівцях, Луцьку та Івано-Франківську. Зростання міського населення відбувалося за принципом, чим більша людність населення, тим були вищі темпи їх росту.

Із збільшенням населення великих міст Західної України відчутнішою ставала недостатність територіальних ресурсів. Відповідно, найбільші міста розвивалися за рахунок освоєння приміської території навколо міста, що в свою чергу призводило до формування міської агломерації. Кожна міська агломерація в областях Західної України є найбільш урбанізованим містобудівним утворенням на певній території з окремою спеціалізацією функцій і напрямками пріоритетного розвитку.

Із здобуттям незалежності України населення у містах більшості регіонів здебільшого зменшувалося. Проте, незважаючи на кількісні втрати населення, на території Західного регіону України продовжуються процеси утворення агломерацій. Вони виражаються у посиленні різносторонніх зв'язків між найбільшими містами регіону та приміських територій на основі трудових міграцій, розростанні суцільної міської забудови, культурно-рекреаційних поїздках, перерозподілі фінансових ресурсів тощо. У Західному регіоні України формування міських агломерацій відбувається здебільшого на основі великих міст, тобто обласних центрів. Науковці виділяють такі міські агломерації регіону: Львівська, Чернівецька, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Ужгородська (Ужгородсько-Мукачівська), Луцька [1]. Спеціалізація цих агломерацій спрямована на функціонування багатогалузевого комплексу, в основі якого є адміністративний центр із метрополісними видами діяльності. Середні міста також є осередками формування агломерацій, специфіка яких включає здебільшого розвиток на основі промислових та адміністративних зв'язків. До цієї групи належать такі агломерації: Калуш-Долинська, Дрогобицько-Бориславська, Червоноградсько-Сокальська, Стрийська.

Список використаних джерел: 1. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945–1991 рр. : Монографія / М. А. Алфьоров. – Донецьк : Донецьке відділення НТШ ім. Шевченка, ТОВ «Східний видавничий дім», 2012. – 552 с. 2. Історико-географічний аспект демографічного і територіального розвитку Львівської міської агломерації / І. М. Костюк // Історія української географії. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – 2007. – Вип. 1(15). – С. 12. 3. Лозинський Р. М. Етнічний склад населення Львова (у контексті суспільного розвитку Галичини) / Р. М. Лозинський. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 358 с. 4. Мазурок О. С. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття у другій половині ХІХ – на початку ХХ століть (1848-1918 рр.). Етносоціальний та економічний аспекти. Т. 1 : Етносоціальний розвиток міст. Монографія / О. С. Мазурок. – Ужгород : Карпатська Вежа, 2012. – 687 с. 5. Теслюк Р. Т. Стан і динаміка демографічних процесів у Західному соціально-економічному районі України / Р. Т. Теслюк // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. – 2012. – Вип. 40., ч. 2. – С. 170-

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Геналюк Роман, Сосницька Ярослава
maklora@ukr.net; roma.genaliuk@gmail.com; yaroslavasosnitska@gmail.com
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Вугільна промисловість України є однією із складових її енергетичної безпеки, має «глибокі традиції» і розвинуту інфраструктуру вуглевидобутку та вуглепереробки. Значні запаси сировини забезпечують тривалу перспективу її роботи. Майбутнє України великою мірою залежить від ефективної економіки. Вугільна промисловість складає її основу, є одним з основних елементів економічної безпеки країни.

Запаси вугілля на території України зосереджені в основному в трьох басейнах: *Донецькому, Львівсько-Волинському та Дніпровському*. Загальні ресурси вугілля в Україні із заляганням до глибини 1500 м за різними оцінками складають від 100 до 117,5 млрд т, близько половини з яких є підтвердженими – 45-56 млрд т. В основному це кам'яне вугілля та антрацити різних видів – 92-94 % (з якого близько 2/3 – енергетичне, а близько 1/3 – коксівне), буре вугілля – 6-8 % від загальних запасів. Основна частка загальних ресурсів вугілля (близько 87 %) знаходиться в Донецькому вугільному басейні (Донбас). На Львівсько-Волинський та Дніпровський басейни припадає близько 2 % та 3,5 % відповідно, загальних ресурсів вугілля в Україні. Крім того, запаси вугілля є на території Харківської і Полтавської областей та Закарпатської вугленосної площі. За розвіданими запасами вугілля Україна посідає 2-ге місце в Європі (після Німеччини) та 7-ме у світі, володіючи майже 4 % світових запасів.

У 2014 р. через військові дії на Донбасі видобуток вугілля відносно 2013 р. впав більш, ніж на 22 % (рис. 1), а видобуток антрацитової групи впав на третину (з 83,7 млн. т видобуток впав до 65 млн. т, а марки А+П – з 30,3 млн. т до 20,6 млн. т) [3].

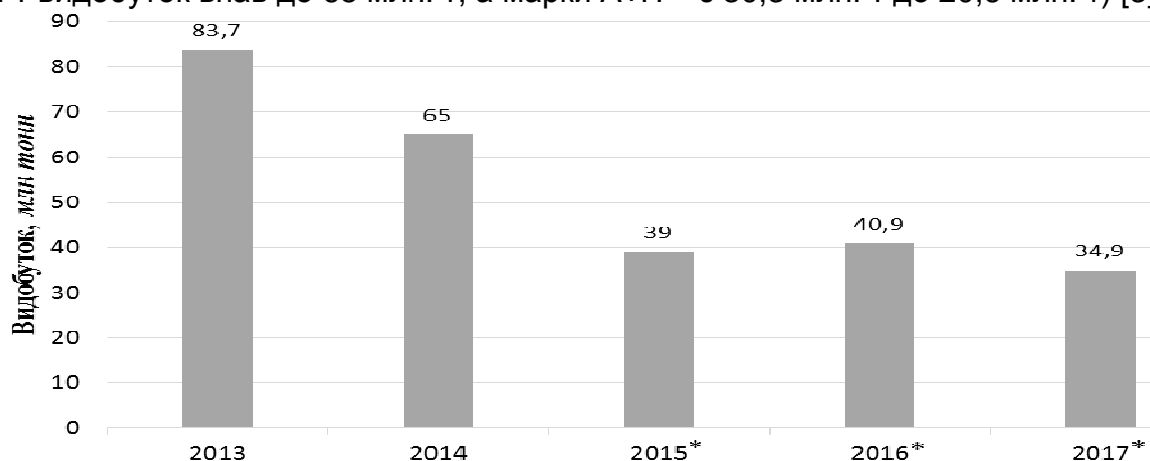

Рис. 1. Видобуток вугілля в Україні у 2013-2017 рр., млн. тонн [2; 3].

Впродовж 2016 року видобуток кам'яного вугілля в Україні зріс на 4,7 % (у порівнянні до 2015 р.), тобто було видобуто 40,9 млн. т вугілля. При цьому в грудні 2016 року порівняно з аналогічним періодом 2015 року видобуток збільшився на 3 %

та склав 2,6 млн. т (дані наведені без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО).

Видобуток енергетичного та коксівного вугілля в Україні впродовж 2017 року скоротився на 14,6 % (5,9 млн. т) у порівнянні з 2016-м (40,9 млн. т) – до 34,9 млн. т [2].

Вугледобувні підприємства України в січні-квітні 2018 року скоротили видобуток рядового вугілля на 14 % порівняно з аналогічним періодом 2017 року – до 11,236 млн. тонн [5].

Станом на 01.07.2015 р. в Україні видобуток вугілля здійснювали 150 шахт, з яких 69 вже тоді не працювали через бойові дії. З 90 шахт, підпорядкованих Міністерству енергетики та вугільної промисловості України, лише 35 знаходяться на контрольованій Україною території, тоді як інші 55 перебувають на непідконтрольній території Донецької та Луганської областей [3].

Найбільшим видобувником в країні є компанія «ДТЕК Енерго», що входить в корпорацію ДТЕК олігарха Ріната Ахметова (табл.1). В 2016 році шахти холдингу видобули 33,95 млн. т вугілля, або майже 76 % від загального обсягу видобутку в країні, який склав 44,69 млн. т [4].

Таблиця 1

Приватні вуглевидобувні підприємства*

<i>Компанія</i>	<i>Видобуток у 2016 році, млн тонн</i>	<i>Марка вугілля</i>
ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля»	18,60	ДГ (довгополум'яне газове), Г (газове)
ПрАТ «ДТЕК «Шахта Комсомолець Донбасу»	4,29	П (пісне)
ТОВ «ДТЕК Свердловантрацит»	4,03	А (антрацит)
ТОВ «ДТЕК Ровенькиантрацит»	3,91	А (антрацит)
ПАТ «Шахтоуправління Покровське»	3,45	К (коксівне)
ТОВ «ДТЕК Добропіллявугілля»	2,39	Г (газове)
ПрАТ «Краснодонвугілля»	0,84	К (коксівне), Ж (жирне)
ТДВ «Шахта Білозерська»	0,75	Г (газове)

*Складено автором за: [4].

Всі без виключення державні вуглевидобувні підприємства мають борги, або перед держпідприємством «Вугілля України», або перед державою – невідрахованих податків. Відносно деяких розпочата процедура банкрутства. Всього 11 державних підприємств об'єднують 36 шахт на контрольованій Україною території (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Державні вуглевидобувні підприємства*

<i>Компанія</i>	<i>Видобуток у 2016 році, млн тонн</i>	<i>Марка вугілля</i>
ДП «Львіввугілля»	1,77	Г (газове)
ДП «Селидіввугілля»	1,45	Г (газове)
ДП «Красноармійськвугілля»	0,94	Г (газове)
ПАТ «Лисичанськвугілля»	0,68	ДГ (довгополум'яне газове)
ДП «ШУ Південнодонбаське №1»	0,56	ДГ (довгополум'яне газове)
ДП «Первомайськвугілля»	0,48	ДГ (довгополум'яне газове), Г (газове)
ДП «Шахта ім. М. С. Сургая»	0,38	Г (газове)
ДП «Волиньвугілля»	0,31	ДГ (довгополум'яне газове)
ДП «Торецьквугілля»	0,30	Ж (жирне)
ДП «ВК Краснолиманська»	0,28	Ж (жирне), Г (газове)
ПАТ Шахта «Надія»	0,14	Г (газове)

*Складено автором за: [4].

Через скорочення власного видобутку вугілля Україна змушена нарощувати його імпорт. Імпорт вугілля з Росії в грошовому вираженні в січні-травні 2018 року

досяг 826,7 млн. дол. (66,2 %), із США – 343,6 млн. дол. (27,51 %). З Канади Україна імпортувала вугілля на суму 48,4 млн. дол. (3,87 %) [5].

На підставі проведених досліджень можна стверджувати, що стан вугільної промисловості України на сьогодні характеризується негативними тенденціями вуглевидобутку і це пояснюється тим, що більшість його здійснюється у межах територій підконтрольних так званим «ЛНР» і «ДНР», тому держава змушена нарощувати його імпорт. Також негативним фактором є моральна зношеність основних фондів, велика частка використання ресурсів вугілля та іншими причинами. Власне тому необхідно формувати державну політику, яка буде збалансовувати видобуток вугілля та його споживання з економією вугільного продукту як ресурсу національної економіки.

Список використаних джерел : 1. Видобуток вугілля в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://espreso.tv/news/2017/01/23/u_2016_roc_i_vydobutok_vugillya_v_ukrayini_zris_na_4_7. 2. Видобуток вугілля в Україні скоротився на 15 % протягом 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/news/20180285-vidobutok-vugillya-v-ukrayini-skorotiv-sya-na-15-protyagom-2017-roku>. 3. Вугільна промисловість України в умовах гібридної війни». Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/1890/#_ftn1. 4. В якому стані перебуває український вуглевидобувний комплекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://biz.sensor.net.ua/resonance/3023076/v_yakomu_stan_perebuva_ukrainskiyi_vuglevidobuvnyi. 5. З початку року Україна знизила видобуток вугілля на 15 % [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/05/11/636729/>. 6. Статистична інформація / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Дідух Оксана
maklora@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м Луцьк

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Масова інформація є одним із найбільш важливих для окремої людини, суспільства та держави видів інформації.

На сьогодні є певні розбіжності щодо класифікації ЗМІ. Так, у ст. 20 Закону України «Про інформацію»[6], вона визначається як публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація, де головний критерій розмежування - критерій публічної поширюваності, який пояснюється масовістю розповсюдження цієї інформації для відносно великого, невизначеного кола осіб. У ст. 22 сказано, що ЗМІ – засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації[6]. Фактично, на законодавчому рівні не визначається термін «друкована інформація», що і не формує ознак відмінностей від розуміння «аудіовізуальна інформація».

У Законі «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [7] друкованими ЗМІ є «періодичні і такі, що продовжуються видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію». В іншому Законі України «Про телебачення і радіомовлення» [8] аудіовізуальний (електронний) ЗМІ це – «організація, яка надає для масового приймання споживачами аудіовізуальну

інформацію, передану у вигляді електричних сигналів і прийняту за допомогою побутових електронних пристроїв». Слід зауважити, що закріплене у Законі України «Про телебачення і радіомовлення» поняття не зовсім обґрунтовано включає сукупність електронних ЗМІ. Електронні ЗМІ, у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, пов'язані з якісно новим способом передачі інформації..

Людовік І.В за критерієм організації збирання і поширення інформації виділяє: газети, журнали, бюлетені, радіозасоби, телезасоби, кінозасоби, звукозаписувальні засоби, відеозаписувальні засоби, Інтернет-засоби [4]. Погоджуємось з цією думкою, що не слід відносити до даного переліку інформаційні агентства, оскільки вони мають право поширювати масову інформацію через електронну, друковану, фото-, кіно-, аудіо- та відеопродукцію .

Одним із найбільш давніх засобів поширення масової інформації є друковані ЗМІ, які за базою класифікації поділяють: відповідно сфери розповсюдження – зарубіжні, загальнодержавні, регіональні, місцеві; за видом – газети, журнали, збірники, бюлетні, альманахи, календарі, дайджести; з огляду на можливість публікації нормативно-правових актів органів державної влади України та місцевого самоврядування – офіційні та неофіційні; за статусом видання – вітчизняні, спільні;- відповідно до категорії читачів – усе населення, дорослі, молодь, діти, чоловіки, жінки, інваліди, студенти, працівники певної галузі, науковці, педагоги тощо; за цільовим призначенням або тематичною спрямованістю – загальнополітичні, з питань економіки і бізнесу, виробничо-практичні, наукові, науково-виробничі, науково-популярні, навчальні, довідкові, літературно-художні, з питань мистецтва, спортивні, юридичні, для дозвілля, медичні, релігійні, уфологічне, екологічні, туристичні, інформаційні, для дітей тощо. Окремо виділяють – рекламні та еротичні оскільки на ці види не розповсюджуються встановлені законодавством пільги, а з останніх стягується більший порівняно з іншими реєстраційний збір. Московцова В. В. класифікує друковану пресу за періодичністю виходу – ранкові й вечірні, щоденні, тижневики, щомісячні, видання, що виходять за спеціальними нагодами [5], а Кузнецова О. Д. поділяє друковані видання на масові та соціальні. Масові ж поділяються на суспільно-політичні, науково-популярні, культурологічні, а соціальні на – наукові, фахово-галузеві, соціально-групові [3].

Телебачення класифікують: за способом трансляції – ефірне, супутникове, кабельне, проводове, багатоканальне; за охопленням аудиторії – загальнонаціональне, міждержавне, регіональне, місцеве; за спеціалізацією програм – загальне та спеціалізоване; за фінансуванням – бюджетне та таке, що самофінансується; за комунікативною моделлю віщання – монологічне, діалогічне, інтеракційне тощо [2]. Законодавство України передбачає різні види ЗМІ залежно від статусу їх власників і засновників. До державних відносяться державні теле- і радіомовні організації; державні інформаційні агентства; друковані, засновником (співзасновником) якого є орган державної влади, а публікування здійснюється на базі або за участю державної власності та відповідного фінансування з Державного бюджету України і статутом (програмними цілями) редакції якого передбачається, зокрема, інформування громадян про діяльність цього органу та вищих органів державної влади [8,9]. Комунальними, визнано аудіовізуальні чи друковані ЗМІ, створені органом місцевого самоврядування або органом місцевого самоврядування спільно з місцевою державною адміністрацією як засновником (співзасновником) на базі чи за участю комунальної власності та відповідного фінансування з місцевого бюджету і статутом (програмними цілями, програмною концепцією) редакції (юридичної особи), у якому передбачається, зокрема, інформування громадян про діяльність цього органу та вищих органів державної влади [9]. Зміст поняття «приватні ЗМІ» законодавством не визначається, хоча і відносить, наприклад, до структури національного телебачення і радіомовлення України приватні

телерадіоорганізації [9]. Отже, засоби масової інформації, які не є державними або комунальними, вважаються приватними, тобто орієнтованими насамперед на отримання прибутку від здійснення інформаційної діяльності. Партійні, засновниками яких є політичні партії і які мають відповідне ідеологічне спрямування використовуються передусім для проведення політичної агітації. Громадянські (неприбуткові), засновниками яких виступають громадські організації (правозахисні, національні, культурні, релігійні, екологічні, професіональні тощо). Цей вид ЗМІ розрахований передусім на задоволення інформаційних потреб відповідних соціальних груп або інформування суспільства з питань діяльності відповідних громадських організацій.

Суспільне телерадіомовлення – телерадіоорганізація зі статусом єдиної загальнонаціональної неподільної і неприбуткової системи масової комунікації, яка є об'єктом права власності Українського народу і діє згідно з єдиною програмною концепцією. Порядок створення та діяльності суспільного телерадіомовлення визначається Законом України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» [9].

З кінця 90-х років минулого століття в Україні поряд із пресою, радіо й телебаченням з'явився четвертий вид медіа – Інтернет-ЗМІ, які поєднують функції і властивості всіх традиційних мас-медіа. Так, на думку Є. Л. Вартанової, сьогодні Інтернет, може замінити традиційні ЗМІ, оскільки виконує комунікаційну, інформаційну, мобілізаційну, інтеграційну і навіть рекреаційну функції [1]. Терещук В. І. переконаний, що використання традиційними ЗМІ мережевих технологій для поширення інформації та розвиток самостійних інтернет-видань створюють умови для безпрецедентного плюралізму думок та свободи слова, тому в українських умовах Інтернет є серйозною альтернативою офіційним джерелам інформації, які, як правило, контролюються з боку держави [10].

Вважаємо, що основним критерієм для класифікації ЗМІ є форма подання друкованої, аудіовізуальної чи інформації з мережі Інтернет, тому ЗМІ і поділяємо на: друковані, аудіовізуальні та електронні.

Список використаних джерел: 1. Вартанова Е. Л. Новые медиа как фактор модернизации СМИ / Е. Л. Вартанова // Информационное общество. – 2008. – № 5-6. – С. 37-39. 2. Войтко С. В. Ринок інформаційно-комунікаційних технологій: структура та аналіз / С. В. Войтко, Т. В. Сакалош // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Львів, 2007. – № 594 : Логістика. – С. 384–392. 3. Кузнецова О. Д. Засоби масової комунікації / О. Д. Кузнецова. – Львів : ПАЮ, 2005. – 200 с. 4. Людвик І. В. Теоретико-методологічні підходи до класифікації засобів масової інформації України / І. В. Людвик // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 11/12. – С. 150-154. 5. Московцева В. В. Типологія друкованих засобів масової інформації / В.В. Московцева. – Запоріжжя : ЗДУ, 2012. – 44 с. 6. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XXI (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650. 7. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1. 8. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3205-IV (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43. 9. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України: Закон України від 8 липня 1997 р. № 485/97-ВР (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України – 1997. – № 45. – Ст. 284. 10. Терещук В. І. Інтернет як інформаційний чинник гуманітарної безпеки українського суспільства / В. І. Терещук // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 37 (у двох частинах). Ч. I. – К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2016. – 280 с. – С. 75-78.

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У ЛУЦЬКОМУ РАЙОНІ

Теоретичним підґрунтям децентралізації влади є політична та адміністративна сторони [3]. Також вирізняють територіальну, що означає переміщення влади від центру на інші території, та функціональну сторони – через передання повноважень на прийняття рішень з головного органу будь-якої галузі уряду до чиновників нижчих рівнів. Цей процес було названо «новим державним управлінням», який був описаний як децентралізація, предметне управління, конкуренція урядової і місцевої координації [6; 7].

Об'єднання громад – одна з небагатьох українських реформ, яку суспільство сприйняло і активно включилося до реального та дієвого процесу. Так, у 2019 році в Україні нараховується 299 об'єднаних місцевих самоврядувань [6].

Волинська область займає лідируючі позиції децентралізаційних процесів в Україні, оскільки посідає третє місце з усіх областей у рейтингу кількості створених Об'єднаних територіальних громад за 2014 - 2017 рр. Станом на 1 січня 2019 року область налічувала 51 ОТГ. Вважається, що більша частина території Волинської області децентралізована.

Не оминули визначені реформи і Луцького адміністративного району. Активізувалась адміністративна реформа у 2015 році з формування Смолигівської ОТГ. У 2016 році в межах Луцького району утворилася Княгининівська ОТГ; у 2017 - Боратинська, Городищенська і Заборольська; у 2018 – Гіркополонківська, Липинська, Підгайцівська, Торчинська [4].

Експерти Групи фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні провели аналіз показників фінансової діяльності ОТГ.

У третій класифікаційній групі (ОТГ з чисельністю населення від 5 до 10 тис. жителів) із 232 громад України Боратинська ОТГ Волинської області посіла перше місце в Україні

До найкращих громад України, крім Боратинської ОТГ, ввійшли ще дві громади Луцького району Княгининівська (11 місце) та Заборольська (14 місце) [1].

За період децентралізаційної реформи з 2015 року навколо міста Луцька створено більшість сільських ОТГ. Зокрема, це вже діючі Боратинська, Заборольська, Княгининівська, Жидичинська ОТГ, фактично створені Липинська і Підгайцівська сільські ОТГ. Згідно з Перспективним планом, єдиною сільрадою, яка може приєднатись до Луцька, є Прилуцька. Втім, процес утворення об'єднаної територіальної громади суттєво затягнувся і може тривати аж до 2020 року. Коли це станеться залежить, в першу чергу, від волі мешканців Прилуцької сільської ради. Тому що, відповідно до чинного законодавства, приєднання до міст обласного значення відбувається з ініціювання сільської ради, яка є в межах перспективного плану та за умови наявності суміжних територій. Депутати підтримували створення ОТГ з обласним центром, але очільник Прилуцької сільської ради накладав «вето» і таким чином блокував початок процесу приєднання.

Як зазначають волинські експерти з децентралізації, причина подібної поведінки голів сільських рад полягає у тому, що вони просто не хочуть втрачати свій вплив і владу. Окрім того, є фактор впливу так званих «авторитетних людей», які тиснуть на голову сільради, аби той приймав вигідні певним силам рішення.

Голова Луцької РДА Тарас Яковлев сподівається, що місцеві вибори у жовтні 2020 року пройдуть вже у Луцьку в парі з Прилуцьким, як в одній ОТГ. Його сподівання не безпідставні, адже Мінрегіон планує у 2020 році повністю завершити процес децентралізації в Україні і досягти 100 % покриття території держави об'єднаними територіальними громадами, навіть у примусовому порядку. Відтак у наступному році Луцька ОТГ має з'явитись однозначно.

Бажання 100 % покриття території перекликається з другим етапом децентралізації, адже він може являти собою укрупнення районів у Волинській області. До Луцького району, можливо, входимуть нинішні Локачинський, Горохівський, Рожищенський, Ківерцівський та частина Маневицького району [5; 6]. Також, з 16 теперішніх планують зробити чотири, але ця кількість недостатня, хоча над новим адміністративним устроєм Волині працювало чимало фахівців. Проблема полягає у тому, що нові райони мають бути створені на основі об'єднаних територіальних громад, а об'єдналися ще не всі сільські ради.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Волинської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://voladm.gov.ua>. 2. Статистичний щорічник Волинь 2017 / [за ред. В. Ю. Науменка]. – Луцьк : Голов. упр. статистики у Волин. обл., 2018. – 457 с. 3. Андріюк Р. Комплексна оцінка території (КОТ) як метод дослідження адміністративного району / Р. Андріюк // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень / [орґком. конф.: І. Я. Коцан та ін.]. – Луцьк, 2012. – Т. 3. – С. 42-43. 4. Офіційний сайт Луцької районної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lutskadn.gov.ua/>. 5. Луцький район [Електронний ресурс] // Волинська обласна рада : сайт. – Режим доступу : <http://volynrada.gov.ua/map/lutskaa-raion>. 6. Децентралізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Децентралізація>. 7. Децентралізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/tag-decentralizacia/>. 8. Децентралізація в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/>.

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Сироватка Ольга
maklora@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РЕФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА КЛУБНОЇ ГАЛУЗЕЙ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мережа публічних, спеціальних (медичних установ, профспілкових), бібліотек навчальних закладів та бібліотек України різних типів і форм власності в області протягом 2018 року зменшилася на 7 одиниць і складає 1184 установи. Так, реорганізовані у бібліотечні пункти бібліотеки сіл Майдан, Бруховичі, Поповичі, Новий Мосир, Радшин, бібліотека-клуб с. Жмудче Голобської селищної ради Ковельського району реорганізовані у бібліотечні пункти Голобської публічної бібліотеки; міську бібліотеку для дітей Заболоттівської селищної ради Ратнівського району реорганізовано шляхом об'єднання у структурний підрозділ Комунального закладу «Заболоттівська публічна бібліотека». Припинили діяльність медичні бібліотеки центральних районних лікарень Камінь-Каширського, Маневицького районів та медична бібліотека Володимир-Волинського територіального медичного об'єднання.

Бібліотечно-інформаційне обслуговування області здійснюється 558 бібліотеками з них 292 – відійшли у власність громад, а 266 – продовжують перебувати в складі

Централізованої бібліотечної системи. Мережа бібліотек для дітей включала 30 закладів. Сільське населення обслуговувало 477 книгозбірень. Скористалися правом виходу із складу централізованих бібліотечних систем 261 бібліотечний заклад в 40 об'єднаних територіальних громадах.

В структурі Волинської державної обласної універсальної бібліотеки імені Олени Пчілки відкрито відділ наукової медичної літератури за рахунок припинення (реорганізації) юридичної особи – Волинської обласної наукової медичної бібліотеки. Ліквідація цих спеціалізованих бібліотечних закладів вже відбулася в ряді обласних центрів держави, зокрема, в Вінниці, Житомирі, Хмельницькому.

Спостерігається різноманітність вибору моделей функціонування бібліотек в рамках нових адміністративних утворень. Із 50 об'єднаних територіальних громад у 35 увійшли бібліотеки. Так, критеріям Міністерства культури цілком відповідає організаційне оформлення публічних бібліотек із філіями в 14 ОТГ, з них 6 – зареєстровані юридичними особами. У їх складі 70 бібліотечних закладів. У 7 ОТГ 31 бібліотечний заклад увійшов у вигляді структурних підрозділів до складу культурно-дозвілевих центрів. У 3 ОТГ бібліотеки залишаються у прямому підпорядкуванні сільських рад. Залишаються методичними центрами для бібліотек своїх районів Ківерцівська, Старовижівська, Турійська, Шацька центральні бібліотеки, хоча у майбутньому їм належить стати лише центрами своїх громад.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 року №941-р "Про затвердження переліку книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів" Українським інститутом книги направлено для бібліотек області 26377 примірників україномовних книг для поповнення фондів публічних бібліотек, що на 7535 примірників більше проти 2017 року.

У бібліотеках ОТГ обладнано 80 зон Wi-Fi, з них 26 у сільській місцевості.

Відбулися певні зміни у мережі клубних закладів області. На кінець 2018 року мережа клубних закладів системи Міністерства культури України в області становить 675 одиниць (+5 проти 2017 року), в тому числі у сільській місцевості – 632 (+5 до 2017 р.). Відновлено роботу клубу с. Бахів, який приєднано до Центру культури і дозвілля Дубівської сільської ради Ковельського району і який набув статусу клубу-філії с. Бахів. В Іваничівському районі в результаті створення Комунальної установи «Центр культури і дозвілля Поворської сільської ради» відновив роботу клуб с. Озерне. Включено в мережу закладів культури народний дім с. Бужковичі Луковичівської сільської ради, клуб с. Переславичі Павлівської сільської ради, клуб с. Іванівка Іваничівської селищної ради.

В умовах децентралізації відбулась передача клубних закладів в об'єднані територіальні громади. У багатьох закладах проведена реконструкція окремих приміщень, внаслідок чого кількість місць у клубних закладах зменшилася і складає 144990 (-54), в тому числі у сільській місцевості – 128687 (-121).

Протягом 2018 року в об'єднані територіальні громади перейшло 249 клубні заклади. З метою покращення розвитку культури в громаді, збереження і примноження духовної спадщини, народних традицій, звичаїв та обрядів, покращення виконавського рівня колективів аматорської творчості у багатьох громадах створено культурні центри, що дало можливість налагодити роботу щодо задоволення культурних, естетичних та духовних потреб населення. Зокрема, в Люблинецькій, Княгининівській, Головненській, Вишнівській, Голобській, Рівненській, Велицькій, Смідинській, Дубівській об'єднаних територіальних громадах.

Більшість об'єднаних територіальних громад області організують роботу клубних закладів згідно прийнятих програм розвитку культури, мистецтва та охорони культурної спадщини.

Налагоджена тісна співпраця та культурний обмін між Любешівською об'єднаною територіальною громадою та прикордонними закладами культури Республіки Білорусь.

Після переходу клубних і бібліотечних закладів в підпорядкування об'єднаних територіальних громад невирішеними залишаються питання функціонування даних закладів в умовах об'єднаних громад, зокрема питання методичного забезпечення, навчання та підвищення кваліфікації, атестації працівників та викладачів, колективів аматорського мистецтва та ряду інших.

Список використаних джерел: 1. Волинська державна обласна універсальна наукова бібліотека імені Олени Пчілки : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ounb.lutsk.ua/services.html>. 2. Волинська обласна бібліотека для дітей : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.biblioteka.volyn.ua/>. 3. Волинська обласна бібліотека для юнацтва : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vollibr.org.ua/>. 4. Головне управління статистики у Волинській області : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Пахалюк Сергій
maklora@ukr.net, sirpablo415@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДУБЕНСЬКОГО ЦУКРОВОГО ЗАВОДУ

Історія розвитку Дубенського цукрового заводу починається у 1957 році, а вже через 3 роки (12 грудня 1960 року) завод здано в експлуатацію. Вибір розташування підприємства у м. Дубно Рівненської області пояснюються відповідною сільськогосподарською спеціалізацією навколишніх територій, зокрема наявністю значної кількості сільськогосподарських земель та певних типів ґрунтів, придатних для вирощування цукрових буряків. Сировинною зоною діяльності стали сільськогосподарські підприємства-виробники цукрового буряка адміністративних районів Рівненської області, а також частково Волинської, Львівської та Тернопільської областей. Найбільше цукрового буряку привозили з Дубенського, Радивилівського, Млинівського, Демидівського, Здолбунівського, Рівненського адміністративних районів Рівненської області та Бродівського району Львівської області, де розміщені стаціонарні бурякоприймальні пункти [5].

На той час потужність заводу була невелика – за добу перероблялося близько 2, 5 тис. тонн буряків і таке виробництво продовжувалося до 1974 року. За цей період підприємство зазнало суттєвої модернізації – замінено застаріле обладнання на нове, збудоване нове вапнякове відділення з двома печами, продуктивний цех, сушку цукру, реконструйовано бурякопереробний цех, сокоочисне відділення, ТЕЦ.

У 1982 році завод освоїв і впровадив оновлену схему переробки цукру-сирцю. Новий етап модернізації та підвищення обсягів виробництва припав на 1987-1998 роки, коли директором заводу був Данило Корилкевич. Приріст потужності в цей період склав 500 тонн і сягнула 5 тис. тонн сировини на добу. В цей період було збудовано також новий сокоочисний цех і встановлено новий тракт подачі сировини.

Значного розвитку та розбудови зазнала соціальна інфраструктура мікрорайону, в якому розташований завод. Так, у 1987 році було збудовано 4-квартирний будинок для працівників заводу та добудовано дитячий садок на 50 місць, а у наступному році

збудовано 45-квартирний будинок і два 4-квартирних будинки. У 1989 році в адмінкорпусі заводу було побудовано їдальню на 100 осіб і добудовано школу (№ 7) на 440 учнів. За період з 1991 по 1997 роки на території мікрорайону зведено 8-, 120- і 4-квартирні будинки, побудовано Свято-Покровський собор, проведена газифікація мікрорайону. Усі ці здобутки були профінансовані компанією, яка підпорядковувала завод з 1991 року – ЗАТ «Західна компанія ДАКОР».

У 2001 році завод переходить у власність ЗАТ «Дубноцукорагро». В цей період процес модернізації не припиняється - в 2006 році придбано та встановлено дві центрифуги першого продукту на суму понад 3 млн. грн. В 2007 році виготовлено та змонтовано дві центрифуги неперервної дії для утфеля другого продукту, встановлено нові сиропні фільтри, проведено реконструкцію станції дефекосатурації з повною автоматизацією технологічного процесу та реконструкцію мийного відділення буряка, впроваджено ряд інших заходів, спрямованих на зменшення витрат електроенергії та природнього газу.

Багато заходів для покращення діяльності здійснено в процесі підготовки заводу до сезону 2008 року: встановлено нову центрифугу III-го продукту, два гранулятори жому марки KALE 39-1000 (Німеччина), два преси глибокого віджиму жому марки STORD-2500 (Норвегія). Проведено велику роботу для покращення виробничих процесів: реалізовано автоматизацію роботи дифузійних апаратів у поєднанні із різкою буряка, автоматизацію випарної станції, при цьому всю інформацію виведено до так званого центрального щита управління, який відслідковує, окрім згаданих дифапаратів та випарної станції, показники різок та дефекосатурації; здійснено повну реконструкцію бурякорізок; реконструйовано вапнякову піч, яка дозволила суттєво збільшити її потужність; у вапняковому відділенні встановлено комплект вібросит та гідроциклонів, що дозволяло покращити відсів та очищення вапнякового каміння. Проведено важливу роботу по реконструкції котла з переходом на роботу на вугіллі типу ТП-35, вартість якої склала близько 2,8 млн. грн. [1].

Проте, вже 29 жовтня 2009 року постановою господарського суду Рівненської області ДП «Дубенський цукровий завод» було визнано банкрутом. Так, завод став підпорядковуватись ТОВ «СП Нива» - його останнього власника. На той момент потужності заводу дозволяли переробляти 6 тис. тон буряків щодня [3, 4].

Окрім цукру завод, в різні періоди, виробляв жом буряковий (свіжий і сушений), мелясу бурякову, вапно гашене, надавав послуги з будівництва будівель, оптовою торгівлею цукром, кондитерськими виробам [2].

Цукровий завод реалізовував свою продукцію, в основному, на території суміжних областей – Львівської, Волинської, Житомирської, Рівненської областей України. У свій час були налагоджені контакти із збуту готової продукції до Румунії, Польщі, Литви і Латвії [4].

Діяльність визначеного підприємства призупинено у 2013 році, через нестачу сировини. У результаті було звільнено більшу частину робітників, близько 700 осіб. Це спричинило значну соціальну напругу в місті та районі і як результат – підвищення рівня безробіття. Офіційною причиною зупинки роботи заводу є його переорієнтація та перекваліфікація, оскільки компанія, якій належить завод (UkrLandFarming), вирішила використовувати його у якості елеваторів для зберігання зернових культур – кукурудзи, пшениці, ячменю [6]. Загалом, це відповідає сучасним тенденціям у цукровій промисловості в Україні, яка з 1990-х років зазнає спаду.

Також, до значних проблем заводу відносять і екологічну, оскільки таке потужне виробництво щорічно викидало велику кількість відходів. Проте, найбільшій гостроти ця проблема набула після того, як завод перетворили на елеватор – щовесни території біля заводу, зокрема житлові, покриває рожевий пил, який є продуктом обробки кукурудзи. Саме тому завод останні роки привертає погляди громадських активістів, які вирішують природоохоронні проблеми.

На сьогодні перспектива відновлення заводу є оптимістичною, адже завод припинив свою діяльність не так давно – обладнання не встигло застаріти і все ще може використовуватися. Також, при відповідній заробітній платі, на робочі місця зможуть повернутися працівники, які працювали тут до закриття заводу. Отже, пріоритетним завданням адміністрації міста для відновлення заводу є пошук інвесторів – як вітчизняних, так і закордонних.

Список використаних джерел: 1. Дубенський цукровий завод [Електронний ресурс] // Рівненська обласна бібліотека для молоді. – Режим доступу : <http://www.yunilibr.rv.ua/kraeznavstvo/socialno-ekonomichne/pidpnyemstva-vyp1/309-19.html>. 2. ДП «Дубенський цукровий завод» ЗАТ «Дубноцукроагро» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://youcontrol.com.ua/contractor/?id=9855855&tb=file> 3. Оголошення від 12.11.09 № 31424076 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/BI065428.html. 4. ТОВ «СП «Нува» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tov-sp-nyva.business-guide.com.ua>.

УДК 911.3

Мельник Ольга, Потапова Алла

21avgusta@gmail.com; potapova.alla@eenu.edu.ua

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРИЧИНИ ТА ФАКТОРИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В сучасному світі міграція населення має дуже важливе значення і потребує постійної уваги з боку дослідників. На сьогоднішній день більшість областей України мають негативне сальдо міграції населення, Волинська область не є виключенням. Складна економічна ситуація в країні, невисокий рівень якості життя, високий рівень реального безробіття та складність пошуку високооплачуваної роботи призвели до переважання трудових міграцій в регіоні, відповідно – міграції економічно активного населення. Міграційні процеси тісно взаємопов'язані із соціально-економічною ситуацією, призводять до перерозподілу трудових ресурсів між територіями не тільки в середині області чи країни, але й далеко за її межами та провокують виникнення соціальних конфліктів, зубожіння населення та старіння нації.

Волинська область, порівняно з іншими регіонами України, має невисокі показники міждержавної міграції, але її частка в міжрегіональній міграції населення України є досить вагомою. Міграційний оборот по усім потокам міграцій у 2007 році становив 18169 осіб, що становить близько 1,75 % від загальної чисельності наявного населення Волинської області, та 2,08 % від загальної кількості мігрантів України. Цей показник не відображає обсяги реальних міграційних потоків, адже враховує тільки тих осіб, які офіційно змінили місце реєстрації. Найбільший міграційний оборот був на початку досліджуваного періоду і у 2017 році становив 40057 осіб, тоді як найменший у 2016 році становив 10301 особу. За сукупністю усіх потоків міграції населення Волинської області сальдо міграції у 2017 році становить – 823 особи, при цьому сальдо міждержавної міграції – -27 осіб, а сальдо міжрегіональної міграції – -796 осіб. У 2018 році, за даними статистики, за період січня-червня зафіксовано позитивний міграційний приріст населення, який становить 59 осіб. Відповідно є позитивний прогноз на збільшення міграційного приросту, що й позитивно впливатиме на загальну чисельність наявного населення Волинської області.

Проаналізувавши динаміку міграційного руху населення Волинської області за період 2007–2017 рр., виявлено тенденцію до зменшення загального обсягу мігрантів. За останні роки число мігрантів зменшилось майже на 20 тисяч осіб. Проте при цьому кількість вибулих осіб почала перевищувати за кількість прибулих осіб.

Аналіз територіальних особливостей міграції населення Волинської області свідчить про те, що у 2017 році у містах області спостерігалось негативне сальдо міграції населення (-1246 осіб за рік), така ж ситуація характерна для багатьох районів області, проте міграційний приріст спостерігається у таких районах як: Володимир-Волинський (45 осіб), Горохівський (41 особа), Ківерцівський (65 осіб), Ковельський (109 осіб), Луцький (744 особи) (рис. 1). Найбільший міграційний приріст у розподілі на 1000 осіб спостерігається у Луцькому районі – 11,6 ‰. Дану ситуацію можна пояснити високою атрактивністю обласного центру та значним його економічним потенціалом.

Рис. 1. Ранжування міграційного приросту (скорочення) районів Волинської області у 2017 році

Проте, аналізуючи та досліджуючи статистичні відомості, ми бачимо, що саме обласний центр – місто Луцьк характеризується міграційним скороченням у -2,8 ‰, де відповідно кількість вибулих (2363 особи) переважає над кількістю прибулих осіб (1762 особи). Для інших міст області також характерний від'ємний міграційний приріст, відтак найбільше міграційне скорочення у 2017 році спостерігалось у м. Нововолинськ (-4,1 ‰). Майже такого ж рівня показники характерні й для м. Ковеля (-3,8 ‰) та м. Володимир-Волинський [1].

На території Волинської області у 2017 році зареєстровано ще декілька районів з позитивним міграційним приростом, серед яких: Турійський – 3 ‰, Ковельський – 2,7 ‰, Володимир-Волинський – 1,8 ‰, Ківерцівський – 1 ‰ та Горохівський – 0,8 ‰. В даних районах кількість вибулих нижча за кількість прибулих осіб.

Найнижчий міграційний приріст (скорочення) на 1000 осіб наявного населення у 2017 р. спостерігалася у містах Нововолинськ – -4,1 ‰, Ковель – -3,8 ‰, Володимир-Волинський – -3,7 ‰. Така ж ситуація характерна для Любешівського (-4 ‰), Любомльського (-3,4 ‰), Маневицького (-3,1 ‰) районів.

Загальна кількість міграцій економічно активного населення Волинської області у 2017 році становила близько 14150 осіб, що 78 % від загальної кількості мігрантів та лише 1,36 % від загальної чисельності наявного населення області. Характерна тенденція переважання мігрантів жіночої статі над чоловіками (8896 осіб жіночої статі та 5254 осіб чоловічої статі).

Міграції населення Волинської області зумовлені природними, економічними, соціальними, демографічними, етнокультурними, екологічними та іншими факторами. Велике значення на перебіг сучасних міграційних процесів мають історичні передумови: міграції населення у минулі часи, які призвели до формування специфічної міграційної поведінки населення регіону. Причини розділяють міграційні потоки також на економічні, освітні, рекреаційні, а також переміщення населення з метою возз'єднання сім'ї, в пошуках притулку, відпочинком і туризмом та релігією (паломництво). Сьогодні серед основних причин міграції переважають економічні чинники [2].

Отже, вплив міграцій на демографічну ситуацію Волинської області проявляється у зменшенні загальної чисельності населення. Чітко простежується відтік населення з периферії до центру області та з обласного центру та міст обласного значення до столиці України та інших великих міст.

Список використаних джерел: 1. Волинь – 2017 (статистичний щорічник) / [за ред. В. Ю. Науменка]. – Луцьк : Голов. упр. статистики у Волин. обл., 2018. – 458 с.
2. Пугач С. О. Міграції населення Волинської області (суспільно-географічне дослідження): автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 / С.О. Пугач – К., 1999. – 19 с.

УДК 27-523.42(477.82-37)

Міщенко Олена, Фенко Вікторія

lenamischenko_lutsk@ukr.net; fenko.viktoria@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ХРАМОВІ КОМПЛЕКСИ ЛЮБОМЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Храмові комплекси Любомльського району Волинської області, що зводилися у різні часи є маркерами сакрального ландшафту, слугують ціннісною складовою української культурної спадщини. Крім того, досліджувані сакральні споруди є

пам'ятками архітектури, які охороняються на місцевому, а деякі з них – національному рівні.

Подане дослідження ґрунтується на наукових підходах сакральної географії, яка уперше як наука розглянута у праці О. Шаблія, О. Вісьтак [3].

Любомльський район розташований в північно-західній частині Волинської області. В межах досліджуваної території розташовано 70 населених пунктів у тому числі: м. Любомль, смт Головне, 68 сільських населених пунктів. Населення Любомльського району сягає 39,4 тис. осіб, в т.ч. міського – 13,6, сільського – 25,8 [1].

На території Любомльського району Волинської області функціонує 61 культова споруда, які відвідують пересічно 13,22 тис. прихожан. З них 45 храмів – православні, 14 – протестантських, 2 – католицькі табл. 1.

Таблиця 1

Культові об'єкти Любомльського району Волинської області [2]

Конфесійна приналежність	Кількість культових споруд	Кількість прихожан тис. осіб
Православ'я	45	12,2
Католицизм	2	0,06
Протестантизм	14	0,96
Разом	61	13,22

Нами проведено аналіз щодо кількості культових храмових об'єктів у розрізі територіальних громад Любомльського району. Найбільша кількість – 12 культових споруд на території Любомльської міської ради; в межах Куснищанської і Головенської сільських рад – по 4. На території Заболоттівської, Ладинської, Римачівської сільських рад – по 3 культових об'єкта; у Штунській, Рівненській, Радехівській, Полапівській, Нудизькій, Машівській, Зачернецькій, Забузькій, Вишнівській і Головенській сільських радах – 2. У межах Бірківської, Гуцанської Запільської, Олеської, Підгорденської, Почапівської, Столино-Смолярської і Хворостівської сільських рад розташовано по 1 храму.

Досліджувані культові об'єкти характеризуються різною місткістю. Найбільша кількість прихожан фіксується у культових храмах Любомльської міської ради – 1500 осіб; на території Головенської селищної ради – пересічно 1000 осіб. Найменша кількість прихожан спостерігається у храмах Римачівської, Нудизької, Згоранської і Забузької сільських рад – від 10 до 40 осіб.

Храмові комплекси слугують не тільки ціннісною, сакральною складовою досліджуваного регіону, де місцеві жителі можуть реалізувати свої релігійні запити та потреби, а й культурною спадщиною, яка охороняється на міжнародному, національному, місцевому рівнях.

На території Любомльського району Волинської області розташовано 12 храмів, які є пам'ятками архітектури, та перебувають під охороною держави. З них: 6 пам'яток архітектури місцевого, 6 – національного значення. До пам'яток архітектури національного значення належать: Успенська церква (с. Радехів), церква Іоана Богослова (с. Штунь), Троїцький костел (м. Любомль), Георгіївська церква (м. Любомль), Троїцька церква (сmt Головно), Дмитрівська церква (с. Згорани); місцевого значення – церква Різдва Богородиці (м. Любомль), Хрестовоздвиженська церква (с. Нудиче), Луківська церква (с. Городнє), церква Різдва Богородиці (с. Хворостів), Святодухівська церква (с. Олеськ), Козьмодем'янська церква (с. Вишнів).

Висновки. Досліджувані храмові комплекси різної конфесійної приналежності органічно поєднані із планувальною структурою та ландшафтним середовищем Любомльського району Волинської області і мають окрім сакральної, важливу історико-культурну цінність.

Список використаних джерел: 1. Паспорт Любомльського району [Електронний ресурс] // Любомльська районна райдержадміністрація. – Режим доступу: <http://lbmadm.gov.ua/pasport-raionu/pasport-raionu>. 2. Перелік пам'яток містобудування і архітектури Волинської області, які перебувають під охороною держави [Електронний ресурс] // Управління культури, з питань релігій та національностей Волинської обласної державної адміністрації – Режим доступу: http://www.cult-voladm.com.ua/monuments_architektur/. 3. Шаблій О. И Сакральная география становление и проблемы развития // О. И. Шаблій, Висьтак А. И. // Проблемы территориальной организации общества. – Пермь. – 1993. – С. 27-28.

УДК 911.33:3

Мосор Владислав, Потапова Алла

mosorvlad@gmail.com; potapova.alla@eenu.edu.ua

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м Луцьк

РОЗЛУЧЕННЯ ЯК АСПЕКТ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Процес розлучення – достатньо поширене явище у сучасному світі, що зумовлює виникнення неповних сімей. Такі сім'ї стикаються з низкою проблем соціально-економічного, матеріального, педагогічного, медичного, психологічного характеру, тощо. Крім того, збільшення кількості неповних сімей впливає на демографічну ситуацію в регіоні. Оскільки дослідженню стану сімей в Україні приділяється значна увага, а демографічний аспект розлучень розкритий недостатньо добре, цей напрям є достатньо актуальним.

Розлучення визначається як розірвання подружнього зв'язку між чоловіком і жінкою за тих чи інших обставин [2]. Демографію цікавить масовий процес розірвання шлюбів в населенні, тобто розлучуваність, а також її вплив на процес відтворення населення, окремі демографічні процеси і на формування шлюбно-сімейної структури населення, зокрема – як фактор, який разом з овдовінням визначає число осіб, які можуть одружитися повторно. Особливу ж увагу демографія приділяє вивченню дії розлучуваності на народжуваність і смертність.

Основними причинами розлучень є відчуженість у сімейних стосунках, конфлікт інтересів, конфлікти через житлові і матеріальні проблеми, проблеми зі здоров'ям, шкідливі звички, насильство в сім'ї, подружня зрада, незадоволеність інтимними стосунками (рис. 1).

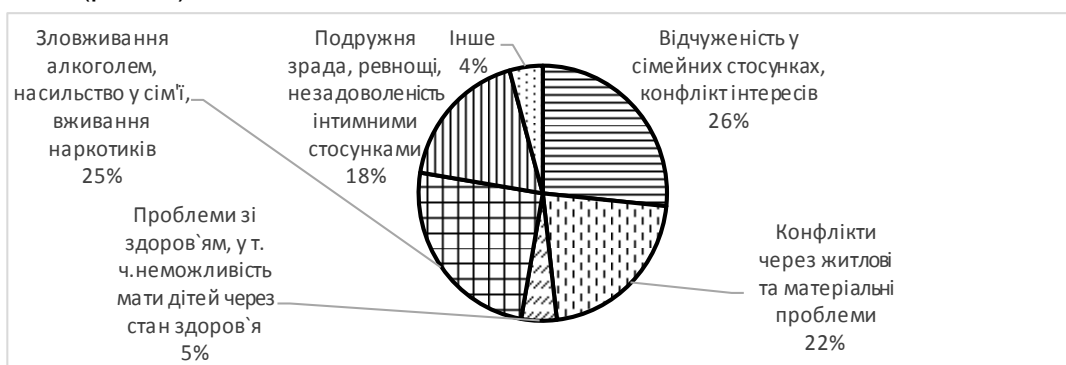

Рис. 1. Розподіл осіб за основними причинами розпаду шлюбу, %

Такі чинники, як урбанізація способу життя, міграція населення, індустріалізація країни, емансипація жінок знижують рівень соціального контролю, роблять життя

людей в значній мірі анонімним. У них атрофуються почуття відповідальності, стійкої прихильності, взаємної турботи один про одного. Процес розлучення обумовлений низкою шлюбних та дошлюбних факторів, котрі безпосередньо накладаються на існування сімейних криз в шлюбному житті, а також долучаються до індивідуальних особливостей кожного з членів подружжя і до загального соціально-економічного стану держави [3].

У Волинській області кількість зареєстрованих розлучень найменша серед усіх регіонів України і становить 2725 одиниць (станом на 2017 р.) [5]. Варто також зауважити, що частка неповних сімей складає лише 7 %. Кількість розлучень у Волинській області не мала сталої тенденції зміни за 1995–2017 рр., цю динаміку можна охарактеризувати як стрибкоподібну (рис. 2). Помітно, що кількість розлучень зростала у періоди відносної соціальної, економічної та політичної стабільності (2000, 2005, 2011 роки). І навпаки – у час загострення, криз у фінансовій сфері, соціальному та політичному житті, населення менше наважувалося на серйозні зміни в особистому житті. Однак, останнім часом кількість розлучень почала знижуватись, що спричинено зменшенням кількості укладених шлюбів та більш виваженим ставленням до їх створення. Можна припустити також, що це пов'язано не з реальним зміцненням інституту сім'ї, а з ростом «моди» на незареєстровані шлюбні партнерства. До опосередкованих причин низького рівня розлучуваності у Волинській області можна віднести рівень релігійності населення, традиції населення та загальне ставлення до шлюбу і сім'ї.

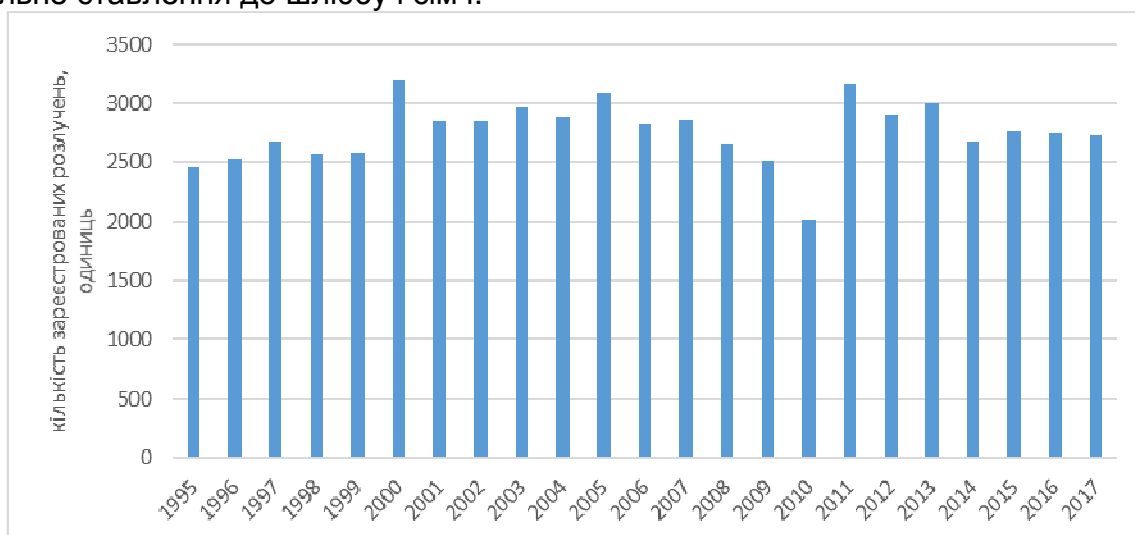

Рис. 2. Кількість зареєстрованих розлучень у Волинській області

Аналіз територіальних відмінностей у показниках розлучуваності дозволив виявити наступні особливості. Найбільше розлучень спостерігається у містах, де коефіцієнт розлученості становить 3,3 ‰, в сільській місцевості цей показник становить 1,8 ‰. Найвищі значення, окрім міст обласного значення, притаманні для Горохівського та Луцького районів (кількість випадків розлучень – понад 120), найменша розлучуваність (до 80 випадків) характерна для Камінь-Каширського, Любешівського районів.

Загальний коефіцієнт розлучуваності по області складає 2,61 ‰. Розлучення зазвичай трапляються у пар, тривалість шлюбу яких складає 1–4 та 5–9 років. Це передусім пов'язано з переживанням подружньою парою низки сімейних криз. Безпосередній вплив на ризик появи розлучень має і кількість дітей, що виявляється у залежності можливості розлучення від кількості дітей. Дослідження свідчать, а статистичні дані підтверджують, що ймовірність розлучень вища в сім'ях без дітей, або з однією дитиною, тоді як найменше число розлучень спостерігається в сім'ях з двома, трьома і більшою кількістю дітей (ці закономірності характерні не лише для

Волинської області, але й для України в цілому). При цьому крім юридичної трудомісткості шлюбнорозлучного процесу наявність дітей в сім'ї, особливо неповнолітніх, тягне економічну недоцільність розлучення і бажання подружжя створити якомога сприятливіші умови для їх розвитку та виховання.

Розлучення в аспекті демографічної поведінки у Волинській області мають недостатній вплив, оскільки область має цілком сприятливу ситуацію і серед інших регіонів України вирізняється одним з найменших загальних коефіцієнтів розлучуваності (2,6 ‰ проти середнього по Україні – 3,3 ‰). Проте, не потрібно ігнорувати ті проблеми, з якими стикається суспільство в результаті розлучень і їх загальний вплив на демографічну ситуацію в регіоні.

Наслідки розлучень нерідко призводять до низької народжуваності (можливості дітонародження розлучених жінок залишаються нереалізованими, що негативно впливає на процеси розширеного відтворення населення); збільшення кількості неповних сімей; збільшення кількості людей, які не бажать після розлучення вступати у повторний шлюб; зниження трудової активності; погіршення показників здоров'я; збільшення суїцидальних випадків та збільшення ризику психічних захворювань [1]. Усе це має негативний вплив на демографічну ситуацію. Тому важливо у демографічній політиці зосереджувати свою увагу на підтримці соціально-економічного становища сімей, а також психологічної підтримки подружжя у різних аспектах. З метою перешкодження появі ризиків розлучень необхідно здійснювати роботу з дошлюбної діагностики та консультування, посилити пропагування національних родинних цінностей сім'ї через ЗМІ, здійснювати інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на подолання тендерних стереотипів щодо розподілу соціальних ролей у сім'ї, здійснювати заходи з попередження насильства в сім'ї [4].

Список використаних джерел: 1. Ничипоренко С. В. Проблеми неповних сімей у контексті демографічного розвитку / С. В. Ничипоренко // Демографія та соціальна економіка. – 2006. – № 2. – С. 37–43. 2. Сімейне право України: Підручник / за ред. О. В. Дзери. – К. : Вентурі, 1997. – 206 с. 3. Розлучення як суспільно-психологічний феномен в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wydawnictwo.wsei.eu/index.php/ipscn/article/download/472/464>. 4. Джаман В. О. До проблем територіальних особливостей демографічних процесів в Україні / Джаман В. О. // Укр. географ. журнал. – 1998. – №3. – С. 13–18. 5. Головне управління статистики у Волинській області: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.

УДК 911.3

Погребський Тарас, Гречко Іван, Глушко Світлана

taraspogrebskyi@gmail.com; grechkoivan@gmail.com; svitlanahlushko@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ

Стан здоров'я населення можна вважати інтегральним показником благополуччя регіону, та держави в цілому. Несприятливі умови життя значної частини населення призвели до зростання рівня захворюваності та смертності, підвищення рівня інвалідності. Рівень захворювання населення Волинської області залежить від сукупного впливу факторів: природних, соціально-демографічних та соціально-економічних.

Інфекційні захворювання – це розлади здоров'я людей, які викликані хвороботворними мікроорганізмами (вірусами, грибами, бактеріями та ін.) та продуктами їх життєдіяльності (токсинами), патогенними білками, що здатні передаватися від заражених організмів до здорових зі схильністю масового поширення. Захворювання, викликані інфекцією, займають 20-40 % від загального числа відомих науці хвороб людини. Таке співвідношення спричинене тим, що інфекційна хвороба може перебігати в маніфестній та субклінічній формі, коли клінічні прояви хвороби відсутні, але при обстеженні в організмі виявляють морфологічні зміни, біохімічні та імунологічні зрушення, які з часом можуть призвести до тяжких негативних наслідків. Таким чином, лікування не відбувається із першим ураженням, а починається із проявами патологій в організмі, які можуть виникати уже на ускладненій стадії розвитку хвороби.

Основними шляхами передачі інфекційних захворювань є повітряно-крапельний, контактано-побутовий, через укуси кровососних членистоногих та парентеральним шляхом. Повітряно-крапельний шлях передачі інфекції є основним. Це переважно віруси, які викликають гострі респіраторні захворювання, та уражають слизові оболонки органів дихальної системи. Контактано – побутовий спосіб ураження є більш небезпечним ніж повітряно-крапельний, адже в силу зараження процес інфікування здатний захопити абсолютно всі рівні організму – організменний, тканинний, клітинний, молекулярний [3]. При цьому, розрізняють власне контактний шлях – передача здійснюється через перенесення збудника на шкіру або слизову оболонку при контакті з хворою людиною (герпес, інфікування ран, інфекції, що передаються статевим шляхом, в тому числі ВІЛ-інфекція); фекально-оральний шлях – передача збудника з кишечника хворої людини або тварини (через ґрунт, воду, продукти харчування, забруднені предмети) та ін. Через укуси кровососних членистоногих можуть виникати кліщовий енцефаліт, малярія, сипний тиф. Та, найбільшу загрозу як здоров'ю, так і життю людини створюють інфекції, що передаються парентеральним шляхом. Це хвороби, в яких збудник впроваджується в організм, минаючи шлунково-кишковий тракт, тобто через кров, у тому числі при багаторазовому використанні шприца (СНІД, гепатит В та ін.) та створює масове поширення інфекції по всьому організмі, із ураженням органів, слизових та сполучних тканин [3].

Таким чином, аналіз відомостей про закономірності формування та причини виникнення інфекційно-паразитарних захворювань дає змогу розробити ефективні рекомендації щодо пом'якшення впливу зовнішніх чинників та спрогнозувати зміни стану здоров'я населення у зв'язку з динамікою відповідних параметрів.

Захворюваність населення Волинської області на інфекційні та паразитарні хвороби становить 3,7% від загального показника всіх захворювань. Аналіз даних первинної захворюваності та поширеності хвороб, свідчить про те, що останніми роками спостерігалась стійка тенденція до їх зниження. За період 1990-2018 рр. захворюваність населення Волинської області на інфекційні та паразитарні хвороби скоротилась із 35341 осіб до 26958 осіб. Зокрема, різке зростання захворювання характеризується для 1995 – 2000 рр. Дана ситуація спричинена епідеміологічним спалахом кліщового енцефаліту – природно-вогнищевим інфекційним захворюванням, що уражає центральну нервову систему, та призводить до інвалідності та іноді до летальних випадків. Переносниками кліщового вірусного енцефаліту є іксодові кліщі. Вірус кліщового енцефаліту зберігається, розмножується в організмі кліща та передається наступним поколінням. Зараження людини відбувається під час кровососання кліща, при випадковому його роздавлюванні чи розчісуванні місця укусу, при вживанні в їжу сирого молока інфікованих кіз та корів. Найчастіше зараження відбувається у весняно-літній період, що обумовлено періодом активності кліщів [1]. За період 1995-2000 рр. у Волинській області відбувся

епідеміологічний спалах захворювання у Ратнівському районі, що уражав все населення, незалежно від віку та статі. У 2005-2018 рр. реєструвались поодинокі випадки зараження, зокрема у районах: Ратнівському, Ківерцівському, Камінь-Каширському, Рожищенському, Ковельському, Любомльському, Маневицькому, Старовижівському та в м. Луцьк та м. Ковель. Волинська область є ендемічною територією поширення кліщового вірусного енцефаліту, тому основним заходом щодо зменшення кількості хворих є впровадження щеплень, та використання репелентів [2].

Загальне скорочення інфекційних захворювань спричинене профілактичними заходами, які спрямовані на обслідування та виявлення патологій на ранньому етапі захворювання, просвітницька діяльність у навчальних закладах, щодо передачі можливих інфекційних хвороб, а також посилений контроль над лікуванням та використанням медичних інструментів у закладах охорони здоров'я. В регіоні існують глибокі відмінності в захворюваності серед міського та сільського населення. Адаже, 61% даних захворювань зареєстровано у сільських поселеннях, та 39% у міських. Це пов'язано, насамперед, із соціальною розшарованістю та нерівномірним доступом населення до медичних закладів. Найвищі рівні первинної захворюваності та поширеності хвороб за підсумками 2018 р. були зареєстровані в Луцькому, Ковельському, Горохівському, Іваничівському, Ківерцівському, Камінь-Каширському, Володимир-Волинському та Ратнівському районах.

Не зважаючи на те, що загальні показники динаміки інфекційних та паразитарних захворювань населення Волинської області зазнають скорочення, кількість хворих на окремі інфекційні хвороби зростають з кожним роком. За період 1990 – 2018 рр. хворих на грип та гострі інфекції дихальних шляхів збільшилось із 157061 осіб до 213613 осіб. У 2018 р. Волинська область перевищила епідеміологічний поріг захворюваності на грип по Україні (після Дніпропетровської та Рівненської областей), хворих на пневмонію за поточний рік зросло на 42 %. Така тенденція пояснюється різким падінням вологості повітря взимку, що згубно впливає на населення, котре проживає в області підвищеної вологості. В сухому повітрі існує середовище, яке є ідеальним для розмноження вірусу грипу. Постраждалими районами Волинської області є практично всі, окрім Локачинського, Ківерцівського та Любешівського. Також, у зв'язку із кліматичними особливостями в холодну пору року збільшується захворюваність на скарлатину та кашлюк. З 1990-2018 рр. хворих на скарлатину зросло із 397 осіб до 479 осіб; хворих на кашлюк із 91 особи до 179 осіб. Захворювання є поодинокими, та не створюють епідеміологічної ситуації. Дані управління охорони здоров'я Волинської області державної адміністрації показали, що 75 % хворих на скарлатину та кашлюк – діти, ураження дорослих становить 25 %. Основними причинами розвитку бактерій є ослаблення імунітету взимку, та недостатній рівень щеплень.

Розуміння ролі здоров'я, створює необхідність всебічного дослідження територіальних особливостей захворюваності населення, із виокремленням природних закономірностей формування патологій та соціально-економічних причин виникнення основних класів захворювань. Аналіз даних відомостей дасть змогу розробити ефективні рекомендації щодо пом'якшення негативного впливу зовнішніх факторів та збереження однієї з найважливіших цінностей – здоров'я населення.

Список використаних джерел: 1. Барский Ю. Влияние факторов окружающей среды на здоровье населения Волынской области / Ю. Барский, Т. Погребский, Г. Голуб, Ю. Трачук // *Uniwersytet Śląski Wydział Nauk o Ziemi Sosnowiec 2018, Acta Geographica Silesiana*, 29. WNoZ UŚ, Sosnowiec, 2018 – P. 5-10. 2. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Волинській області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 3. Погребський Т. Г. Особливості захворюваності та смертності населення України / Т. Г. Погребський // *Часопис соціально-*

УДК 911.3

Погребський Тарас, Кошулинська Тетяна, Глушко Світлана

taraspogrebskyi@gmail.com; tania.koshulinskaya@gmail.com; svitlanahlushko@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОСНОВНІ ДЕМОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТА ЛУЦЬКА

Важливою передумовою економічного, соціального, політичного розвитку будь-якого міста є демографічний фактор, який відображає в собі темпи розвитку суспільства з кількісними та якісними характеристиками населення (його чисельністю, статеві-віковою, сімейною структурами, а також з динамікою народжуваності, смертності, міграцій, станом здоров'я тощо).

Демографічна ситуація є однією із найважливіших ланок розвитку, що впливають на стан соціальної та гуманітарної сфери, а також має істотний вплив на економічний потенціал регіону. Тому будь які зміни, що відбуваються в демографічній структурі міста, мають безпосередній вплив на його соціально-економічний розвиток.

Зменшення чисельності населення є однією з основних демографічних проблем не тільки міста Луцька, а й України загалом. Чисельність наявного населення м. Луцька, за оцінкою, на 1 січня 2019 року, становила 216,9 тис. осіб (рис. 1).

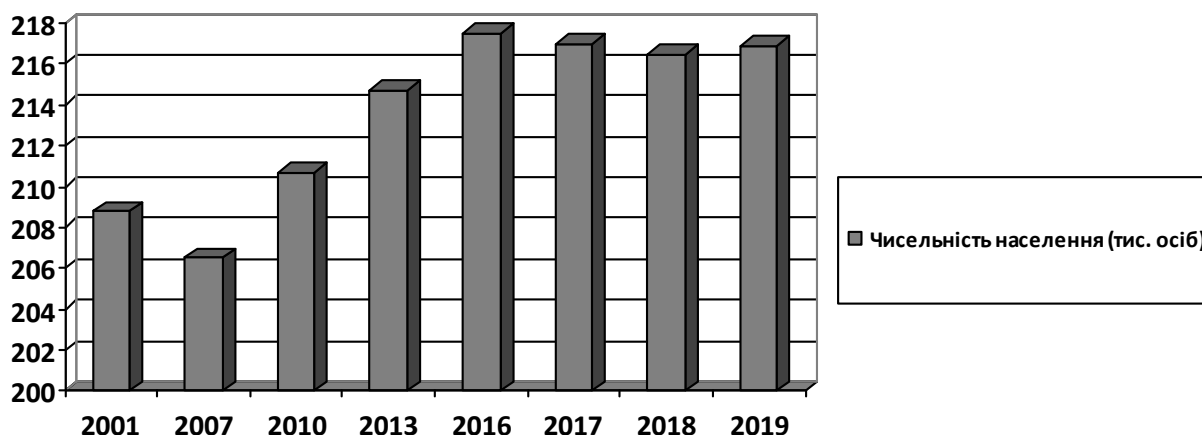

Рис. 1. Чисельність наявного населення у 2001 – 2019 рр.

Серед основних факторами, які найбільше впливають на зниження кількості населення можна виділити: низький рівень життя населення, спад народжуваності, підвищення рівня смертності, міграційні рухи населення, зниження значущості сім'ї, а також складна соціально-економічна та політична ситуація в країні.

У 2018 році у місті Луцьку був зафіксований від'ємний природний приріст населення. Процес зниження народжуваності у сучасних умовах має глобальний характер і зумовлений низкою економічних, соціальних, біологічних причин [2].

У 2018 році народилося 2080 дітей (рис. 2), що на 6,2 % менше, ніж у 2017 році. Рівень народжуваності зменшився і становив 10,2 особи у розрахунку на 1000 наявного населення.

За цей період померло 2140 осіб (рис. 2), що на 4 особи менше, ніж у 2017 році. Рівень смертності становив 9,9 померлих у розрахунку на 1000 осіб наявного

населення [1]. Основними причинами смерті все ще залишаються хвороби системи кровообігу 61 %, а також новоутворення 17,7 %, хвороби органів травлення 6,9 %, зовнішні причини 5,2 % та ін.

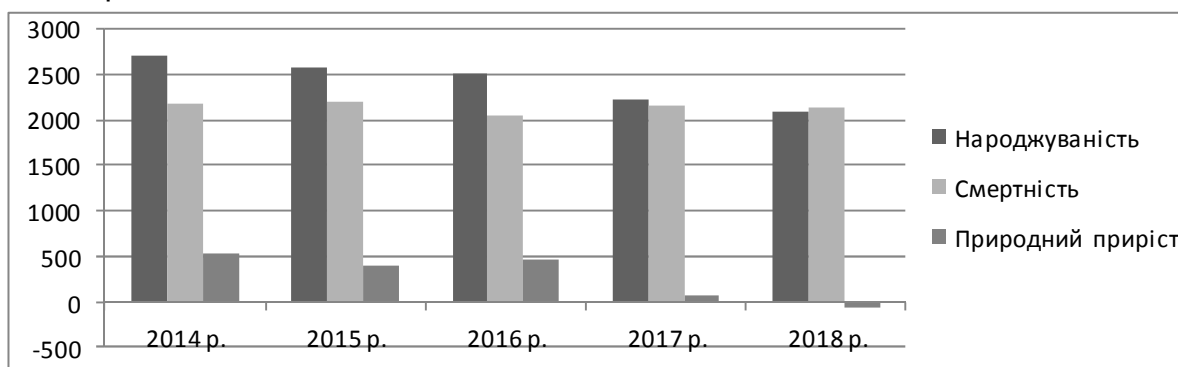

Рис. 2. Динаміка природного руху населення міста Луцьк, 2014 - 2018 рр.

Статеві-вікова структура населення є одним з важливих демографічних показників, який дає змогу оцінити, яка частка із загальної суми припадає на економічно-активне населення, адже саме воно є основною рушійною силою в розвитку міста. Також він дозволяє зробити певні висновки щодо демографічних тенденцій та визначити можливості зміни динаміки чисельності населення в майбутньому. Сама ж статеві-вікова структура населення є результатом особливостей народжуваності і смертності населення в конкретних історичних умовах відтворення [3].

Статеві-вікова структура населення міста Луцьк характеризується переважанням жінок 55% населення, та 45% чоловіки, у розрахунку на 1000 жінок припадає 820 чоловіків. Середній вік населення міста становить 38 років, у тому числі 40 років у жінок та 36 років в чоловіків.

У віковій структурі переважає населення 15 – 64 років 150,6 тис. осіб (70,6 %), наступною йде група 0 – 14 років 37,4 тис. осіб (17,5 %), та найменше населення припадає на вікову категорію 65 і старше 25,4 тис. осіб (11,9 %). Аналіз особливостей вікової структури населення міста дуже важливий, оскільки він дає змогу глибше оцінити зміни в демографічній ситуації.

Беззаперечно невід’ємною частиною збільшення чисельності населення є підвищення значущості сім’ї та підвищення шлюбності. Демографічне значення шлюбності – у її тісному зв’язку з природнім відтворенням населення. Шлюбність виступає як найважливіший фактор народжуваності. У 2017 році у місті Луцьку було зареєстровано 1521 шлюб, що на 151 більше ніж в минулому році, але на 265 менше ніж у 2015 році (рис. 3). Що безумовно відзначилося на народжуваності в цей період.

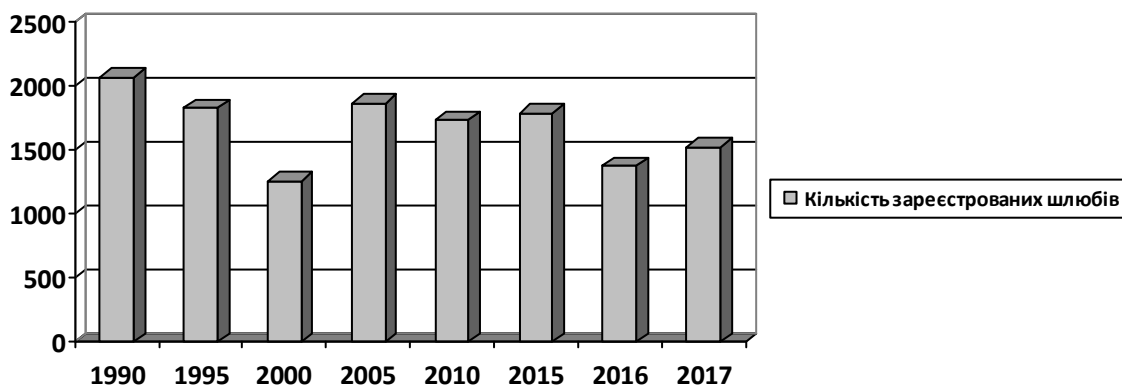

Рис. 3. Кількість зареєстрованих шлюбів у 1990-2017 рр.

Трудова міграція молоді з освітою, а також неповернення молоді на батьківщину після навчання за кордоном – ще одна актуальна проблема як для міста Луцьк, так і для України в цілому, яка впливає на соціально-економічний розвиток міста.

За останні роки спостерігався переважний відтік населення, тобто міграційне скорочення. В 2017 році показник міграційного приросту мав від'ємне значення, як і в минулі роки та становив – 601 особа, проте у 2018 році ситуація дещо покращилась – в місто прибуло 4211 осіб, а вибуло 3769 осіб, внаслідок чого зареєстровано додатній міграційний приріст населення – 442 особи, або 2,0 особи на 1000 наявного населення [1].

Таким чином, демографічний фактор був і залишається одним із основних для забезпечення гармонійного соціально-економічного розвитку міста Луцька. Сьогодні, коли суспільне життя все ще продовжує знаходитись у стані кризи та невизначеності, демографічна ситуація стає великою проблемою державного рівня. З метою поліпшення демографічної ситуації необхідно спрямувати соціально-економічну політику на розв'язання найгостріших проблем сім'ї: стимулювання народжуваності, підвищення медичного обслуговування, посилення охорони та оплати праці, поліпшення побутових умов і впровадження здорового способу життя, створення широкої мережі державних та недержавних служб соціальної допомоги [2].

Список використаних джерел: 1. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 2. Демографічна ситуація в Україні : причини та наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1832/103/> 3. Передумови та фактори, що впливають на відтворення населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/3595791/page:2>.

УДК 911.3

Поручинська Ірина, Михайловська Ірина

rina.poruchynska@gmail.com; imykhaylovska18@ukr.net

Східноєвропейський національний університет Імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНА МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Медико-демографічна ситуація (МДС) відображає просторово-часовий стан демографічних процесів у їх причинно-наслідковому взаємозв'язку з якісними характеристиками населення, насамперед із станом його здоров'я. Іншими словами, МДС відображає взаємопов'язаність і взаємозумовленість демографічних і медичних показників із соціально-економічними, природно-екологічними та іншими чинниками середовища життя людей. Вона є важливою характеристикою соціально-економічного розвитку будь-якої території. З огляду на те, що аналізується стан здоров'я великої популяції людей, принциповою є його оцінка не лише через показники захворюваності, а й через окремі демографічні характеристики, які свідчать про тенденції відновлення (або, навпаки, депопуляції) населення. Тому МДС відображається низкою показників (народжуваність, смертність, природний приріст, захворюваність, поширення хвороб тощо), які найдоцільніше розглядати в динаміці [3, с. 156].

Згідно з даними Головного управління статистики, станом на 1 січня 2018 р. у Волинській області чисельність населення становить 1038,5 тис. осіб, з яких 542,7 тис. проживали в міських поселеннях, 495,8 тис. – у сільській місцевості. За

2017 р. внаслідок природного та міграційного скорочення чисельність зменшилась на 2497 осіб або 2,4 особи у розрахунку на 1000 осіб наявного населення.

Природне скорочення населення було характерним для більшості регіонів області. Його обсяг у порівнянні з 2016 р. збільшився у 3,6 рази, а інтенсивність становила 1,6 особи на 1000 осіб наявного населення. Природний приріст населення зафіксовано у містах Луцьку, Ковелі та Камінь-Каширському, Ківерцівському та Луцькому районах [4, с. 1].

У 2017 р. на світ з'явилося 11914 малюків, що на 1119 дітей менше, ніж у 2016 р. У розрахунку на 1000 осіб наявного населення загальний коефіцієнт народжуваності зменшився з 12,5 до 11,5 осіб. У сільській місцевості народжуваність була вищою, ніж у міських поселеннях (12,5 проти 10,5 ‰). Серед регіонів області лідерами за рівнем народжуваності стали Ківерцівський та Луцький райони (відповідно 14,5 та 14,4 ‰) [1, с. 1].

У 2017 р. в області померло 13588 осіб, що на 96 осіб більше, ніж у 2016 р. Рівень смертності дещо збільшився і становив 13,1 померлих на 1000 осіб наявного населення проти 13,0 ‰ – в 2016 р. Найвища смертність – у Володимир–Волинському районі (18,5 ‰), а найнижча – в обласному центрі (9,9 ‰).

Смертність дітей у віці до 1 року зменшилась і становила 6,2 особи на 1000 живонароджених проти 7,0 – у 2016 р. Серед померлих в 2017 р. немовлят 41 хлопчик і 34 дівчинки. Основними причинами їх смерті були окремі стани, що виникають у перинатальному періоді (54,7 % дітей), природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії (22,7 %), хвороби органів дихання та зовнішні причини (по 6,7 %).

У структурі причин смерті населення не відбулось значних змін. Найбільшу питому вагу, як і раніше, займали хвороби системи кровообігу (68,9 %), новоутворення (11,3 %) та зовнішні причини смерті (6,1 %). У порівнянні з 2016 р. збільшилась у розрахунку на 100 тис. осіб наявного населення смертність від хвороб системи кровообігу з 880,4 до 900,5 особи; хвороб органів травлення з 55,0 до 58,8; неуточнених та невідомих причин з 23,2 до 26,0; ендокринних хвороб, розладів харчування та порушень обміну речовин з 7,3 до 8,2; хвороб сечостатевої системи з 6,7 до 7,3; розладів психіки та поведінки з 3,8 до 5,7. Зменшилась – від новоутворень з 152,4 до 147,8; зовнішніх причин з 83,0 до 79,2; хвороб органів дихання з 43,4 до 39,3; деяких інфекційних та паразитарних хвороб з 22,5 до 17,8; хвороб нервової системи з 8,1 до 7,8; природжених вад розвитку, деформацій та хромосомних аномалій з 3,8 до 2,5 особи на 100 тис. осіб наявного населення [2, с. 12-13].

Смертність чоловіків (1361,8 особи на 100 тис. осіб наявного населення) вища, ніж жінок (1257,7). Серед причин смертності, що носять переважно «чоловічий» характер – розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю (кількість померлих чоловіків у 18,7 рази більша, ніж жінок), туберкульоз (у 7,3 рази більша) та зовнішні причини (у 4,8 рази більша) [5, с. 24].

Відмінність рівнів смертності у чоловіків і жінок визначає між ними різницю в 10 років середньої очікуваної тривалості життя. За даними 2017 р. у чоловіків вона дорівнювала 66,76 року, а у жінок – 77,11 року.

Статева структура населення характеризувалась перевагою жінок. На 1 січня 2018 р. представниці «слабкої статі» становили 546,8 тис. осіб (52,8 % загальної кількості постійного населення), чоловіки – 488,9 тис. осіб (47,2 %). На 1000 чоловіків в області припадало 1119 жінок. Найбільша перевага жінок спостерігалась у м. Луцьку (1222), а найменша – у Любешівському районі (1007).

У 2017 р. зареєстрували шлюб 6149 пар, що на 3,1 % більше, ніж у попередньому році. Найбільше шлюбів як у чоловіків, так і у жінок припадало на вік 20–24 роки. Більшість наречених (79,4 %) вступили у шлюб вперше, розлучені чоловіки та жінки склали 19,1 %, решта – вдови [5, с. 25].

Середній вік чоловіків при вступі до шлюбу становив 29 років, жінок – 27 років.

Проведений аналіз показав, що сучасна медико-демографічна ситуація у Волинській області в порівнянні з іншими регіонами України є достатньо сприятливою. Спостерігається ряд позитивних тенденцій: підвищення загальної кількості населення; природний приріст населення; відбувається постійний ріст коефіцієнта народжуваності.

Для підтримки сучасного стану та сприяння подальшого розвитку сприятливої медико-демографічної ситуації в регіоні, владі потрібно реалізувати комплекс заходів, направлених на стимулювання народжуваності, охорони та збереження здоров'я дітей, сприяння підвищення добробуту сімей та молоді.

Список використаних джерел: 1. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної Академії Наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.idss.org.ua/index.html>. 2. Левчук Н. М. Соціальна диференціація стану здоров'я та смертності в Україні / Н. М. Левчук // Демографія та соціальна економіка. – 2007. – С.12-28. 3. Муровцева Ю. І. Демографія: навч. посібник / Ю. І. Муровцева. – К. : Кондор, 2008. – 300 с. 4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 5. Шевчук П. Є. Сучасні зрушення у регіональній диференціації смертності і тривалості життя в Україні / П. Є. Шевчук // Демографія та соціальна економіка – 2007. – С. 24-38.

УДК 911.33.3

Потапова Алла, Кошулинська Тетяна

potapova.alla@eenu.edu.ua; tania.koshulinskaya@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ПРАЦІ МІСТА ЛУЦЬК

Стан ринку праці та процеси у сфері зайнятості населення належать до соціально-економічних параметрів, які головним чином впливають не тільки на розвиток та конкурентоспроможність окремих міст, а і національної економіки в цілому. Ринок праці є сферою працевлаштування, формування попиту й пропозиції на робочу силу та відображає основні тенденції в динаміці зайнятості, її галузевій, професійно-кваліфікаційній, демографічній структурі. Також впливає на основні тенденції суспільного розподілу праці, мобільність робочої сили, масштаби, динаміку безробіття та на усі сфери економіки. Зокрема, регулює рух трудових ресурсів у народному господарстві. Тому вирішено прослідкувати тенденції, що склалися на ринку праці міста Луцька за показниками рівня безробіття, попиту і пропозиції робочої сили у різних сферах діяльності та середньої заробітної плати.

Основною проблемою на ринку праці міста лишається дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Трудова міграція економічно-активного населення за кордон зумовлена низьким рівнем заробітних плат в порівнянні з країнами сусідами. Крім того, молодь більш зацікавлена у роботі за кордоном, ніж у розвитку кар'єри у Луцьку. Експерти вважають, що через кілька років ця тенденція призведе до чергової кризи на ринку праці, адже вже зараз відчувається кадровий голод [6].

Основним показником, який характеризує стан ринку праці є зайнятість населення. Для міста Луцьк характерне зменшення чисельності економічно активного населення, зокрема, середньооблікова кількість штатних працівників за період 2000–2017 рр. була досить нестабільною (рис. 1), що зумовлено в першу чергу збільшення безробіття та негативними демографічними процесами (зростає

смертність і знижується народжуваність внаслідок міграції молодих людей і молодих сімей за кордон), що викликає негативні структурні зміни у сфері трудових ресурсів.

В сучасних соціально-економічних умовах проблема зайнятості населення набула особливого значення. У містах ще збереглася хоч якась можливість знайти роботу, на відміну від сіл, але заробітна плата не завжди забезпечує середній рівень життя.

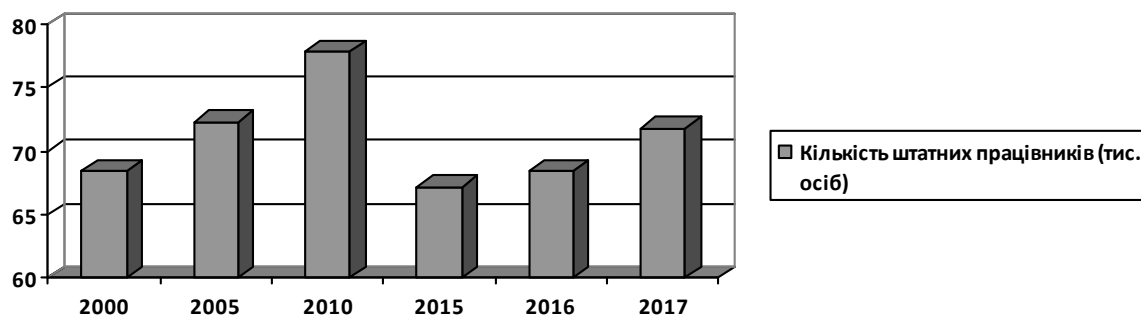

Рис. 1. Середньооблікова кількість штатних працівників у 2000–2017 рр.

Станом на кінець грудня 2018 року у міському центрі зайнятості перебувало на обліку 1957 безробітних (рис. 2) (25,0 % від кількості безробітних в області), що на 7,2 % більше, ніж на початок року. Із загальної кількості безробітних: 68,0 % – жінки, 42,5 % – молодь у віці до 35 років. На десять вакансій на кінець 2018 року претендували 14 осіб (в області – 30 осіб). Центром зайнятості за 2018 рік працевлаштовано 4518 осіб, з яких 2506 жінок та 2012 чоловіків [5]. Але цей показник не відображає усю повноту проблеми, яка на сьогодні склалася у Луцьку, адже лише незначний відсоток від усієї кількості безробітних звертається до центру зайнятості за допомогою в пошуках місця роботи.

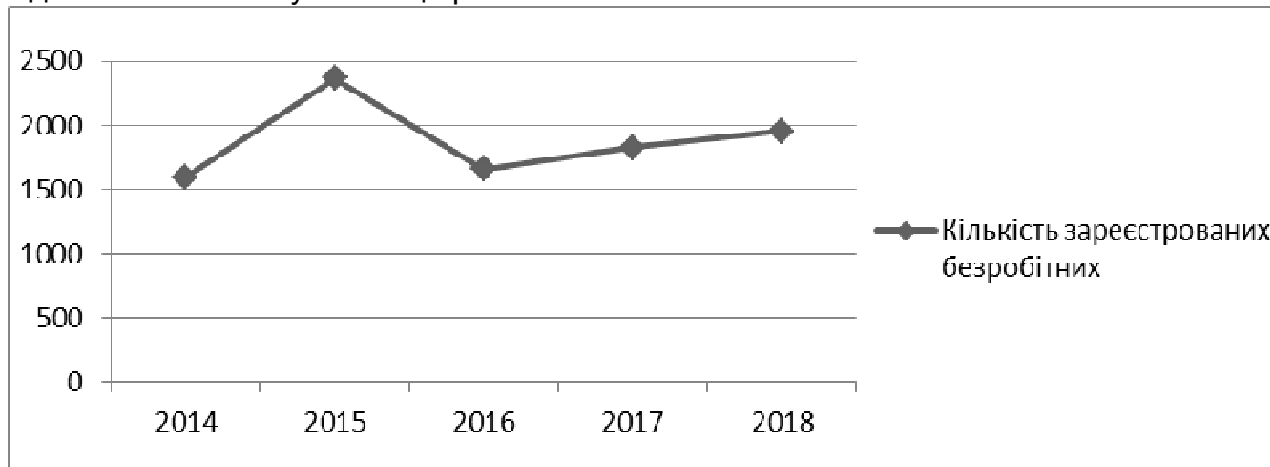

Рис. 2. Динаміка кількості зареєстрованих безробітних у 2014–2018 рр.

Великою проблемою на ринку праці стало працевлаштування молодих людей віком 16–25 років, людей перед пенсійного віку (за 5–7 років до пенсії) та жінок, починаючи з 40–45 років. Для людей, які знайшли роботу і працевлаштувалися, досить часто постає проблема отримання заробітної плати, яку або затримують, або платять половину обіцяної. Незадоволений роботодавець через 3–4 місяці скорочує працівника без оплати, не пояснюючи причини звільнення. У свою чергу служби соціального захисту (профспілки і суд) не можуть нікого захистити, розписуючись у своєму безсиллі (а скоріше із-за своєї неграмотності, недолугого чинного законодавства та корумпованості) [1, с. 4–5].

Станом на 1 березня 2019 року у місті Луцьку було зафіксовано 739 вакансій та 30840 резюме. Спостерігається величезна різниця між попитом та пропозицією робочої сили. Основними «постачальниками» вакансій на ринок праці залишаються сфера роздрібної торгівлі, сфера обслуговування, сфера продаж та закупівлі, а також робочі спеціальності й виробництво. Велика кількість вакансій представлена у таких трудових напрямках як готельно-ресторанний бізнес, туризм, а найменша кількість вакансій – у таких сферах, як юриспруденція, нерухомість, культура, музика, шоу-бізнес, сільське господарство та агробізнес [3].

Збільшення вакансій не є остаточним вирішенням проблеми безробіття, адже окрім дисбалансу між попитом і пропозицією, однією з основних причин безробіття все ще залишається пошук працівниками нових робочих місць з метою отримання більшої заробітної плати та змістовнішої роботи. У березні 2019 року середня заробітна плата у місті становила 9933 гривень, а середня заробітна плата, яку хотіли б отримувати працівники, які шукають роботу, складає 13643 гривні (в Україні цей показник складає 11834 грн. та 12631 грн. відповідно). У 2018 році у цей самий період середня заробітна платня у Луцьку становила 6494 грн., у Луцькому районі – 8866 гривень, м. Нововолинську – 7226 гривень, Володимир-Волинському районі – 6675 гривень та Ківерцівському районі – 6630 гривень. Проте така статистика не зовсім достовірна, адже заробітна плата в районах не може бути більшою, ніж у Луцьку. На жаль, багато працедавців не влаштовують своїх робітників офіційно або видають частину заробітної плати їм у конвертах [4].

Основною проблемою на ринку праці залишається трудова міграція, яка за останній рік лише посилилась, що у свою чергу, збільшило тиск на ринок праці. В останні роки у Луцьку спостерігається від'ємний міграційний приріст, що характеризується переважанням вибулих над кількістю прибулих на територію міста Луцьк. І щоб якимось чином виправити, працедавці змушені підвищувати заробітну плату заради того, щоб утримати цінних працівників. Економісти пояснюють, що такий підхід не відповідає зростанню продуктивності, а лише впливає на підвищення цін та провокує посилення стресу на ринку, адже реальний дохід працівників фактично скорочується [4].

Отже, ринок праці в сучасних умовах може виступити основним фактором соціально-економічного розвитку міста, тому що саме створення нових робочих місць і зростання заробітної плати сприятиме зменшенню безробіття, зростання обсягів виробництва, підвищення доходів громадян. Це призведе до збільшення споживання товарів та послуг, наповнення коштами бюджетів різних рівнів, зменшення трудової міграції закордон, а в довгостроковій перспективі навіть до збільшення чисельності населення.

Список використаних джерел: 1. Сучасні проблеми ринку праці і зайнятості в контексті політики швидкого економічного зростання : матер. засідання круглого столу (м. Київ, 17 трав. 2018 р.) / за наук. ред. С.М. Кожем'якіної. К. : ІПКДСЗУ, 2018. 54 с. 2. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Волинській області : електрон. версія збірн. 2018. URL : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.03.2019). 3. Середня зарплата в Луцьку. Березень 2019: електрон. версія. 2019. URL : <https://www.work.ua/stat/?region=43> (дата звернення: 15.03.2019). 4. Середня зарплата в Луцьку – нижча, ніж у районах : електрон. версія. 2019. URL : <https://www.volynnews.com/news/all/serednia-zarplata-v-lutsku-nyzhcha-nizh-u-rayonakh> (дата звернення: 15.03.2019). 5. У Луцьку нараховують майже дві тисячі безробітних : електрон. версія. 2019. URL : <https://volynonline.com/u-lutsku-narahovuyut-mayzhe-dvi-tisyachi-bezrobitnih> (дата звернення: 15.03.2019). 6. Що змінилося на ринку праці Луцька за останній рік? : електрон. версія. 2019. URL : <https://www.volynnews.com/news/all/shcho-zminylos-na-rynku-pratsi-lutska-za-ostanniy-rik> (дата звернення: 15.03.2019).

ХАРАКТЕРИСТИКА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЗОВ «ГОРОДИЩЕ»

Центральна садиба ТЗОВ «Городище» розміщена по трасі Луцьк-Львів. На даний час господарство об'єднує у собі такі населенні пункти: с. Городище, с. Григоровичі, с. Мартинівка. Також підприємство орендує землю в мешканців таких населених пунктів Луцького району як, с. Городище (1443 га), с. Григоровичі, с. Мартинівка, с. Лаврів (1087 га), с. Чаруків (1777 га), с. Вигуричі, с. Озеряни Луцького району, с. Золочівка (1784 га) Рівненської області; с. Шклінь (448 га), с. Пустомити (325 га), с. Терешківці (23 га), с. Звиняче (1023 га), с. Красів, с. Вільхівка (800 га) та с. Ярівка Горохівського району.

Підприємство має статус племінного заводу з розведення української чорно-рябої породи великої рогатої худоби та племінний репродуктор з розведення свиней великої білої породи, статус насінневого господарства по вирощуванню цукрових буряків та насіння зернових культур.

Аналіз показників виробничо-господарської діяльності товариства показує, що власний капітал підприємства у 2016 році зріс на 158,5 % у порівнянні з 2015 роком, а у 2017 році – на 123,4 % у порівнянні з 2015 роком. Середньоспискова чисельність працюючих з кожним роком збільшувалась, у 2016 році – на 107,2 % у порівнянні з 2015 роком, а у 2017 році – на 101,3 % у порівнянні з минулим роком. Валовий прибуток у 2016 році значно зріс на 215,8 % у порівнянні з 2015 роком, у 2017 році зріс на 103,7 % у порівнянні з 2016 роком. Чистий прибуток у 2016 році зріс на 243,8 % у порівнянні з 2015 роком, тоді як у 2017 році зменшився на 58,7 % у порівнянні з 2016 роком.

Виробництво та реалізація продукції потребують трудових, матеріальних та грошових витрат. Витрати підприємства на спожиті засоби виробництва, предмети праці та оплати праці працівників, виражені в грошовій формі, утворюють собівартість продукції. Аналіз собівартості дозволяє виявити поточні зміни даного показника, виконання плану за його рівнем, визначити фактори, що впливають на ріст, і на цій підставі дати оцінку роботи підприємства з використанням наявних ресурсів і встановити зниження собівартості продукції [1].

В результаті аналізу даних, варто відмітити, що матеріальні витрати у 2016 році зросли на 13667 тис. грн. в порівнянні з 2015 роком (185,5 %), що пов'язано з ростом цін на матеріальні ресурси.

Відрахування на соціальні заходи та на оплату праці за період 2016–2017 рр. збільшуються на відміну від попередніх років, проте сума інших витрат за період 2016–2017 рр. знижується. Загалом за період з 2015 по 2017 роки витрати зросли відповідно на 141,2 % та 115,0 %.

Витрати на одну гривню товарної продукції – узагальнений показник собівартості продукції, за допомогою якого можна порівняти роботу різних підприємств, дати оцінку собівартості продукції за різні роки, а також можна побачити прямий зв'язок між собівартістю та прибутком.

У ТЗОВ «Городище» собівартість продукції у 2016 році збільшилась на 10832 тис. грн., в порівнянні з 2015 роком, а у 2017 році зросла на 23382 тис. грн. в порівнянні з 2016 роком. Витрати на одну гривню товарної продукції знизились у

2016 році на 7 копійок у порівнянні з 2014 роком, у 2017 році знову зросли на 7 копійок в порівнянні з 2016 роком.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, а також фінансової та інвестиційної діяльності дістають остаточну грошову оцінку в сукупності показників фінансових результатів [1].

Дані свідчать про постійне збільшення доходу від реалізації продукції протягом 2015–2017 років. У свою чергу чистий дохід від реалізації продукції також збільшився. Адміністративні витрати у 2016 році зросли на 125,5 % у порівнянні з 2015 роком, а у 2017 році також зросли на 203,9 % порівняно з 2016 роком. Прибуток від операційної діяльності у 2016 році зріс у порівнянні з 2015 роком, а у 2017 році зменшився на 78,7 %.

За основними фінансовими показниками діяльності підприємства ми можемо зробити висновки: показники швидкої та абсолютної ліквідності зросли у 2016 році, у 2017 році вони також зазнали змін, показник швидкої ліквідності зменшився у порівнянні з 2016 роком, а показник абсолютної ліквідності навпаки зріс у порівнянні з попереднім роком. Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності у 2016 році зріс в порівнянні з 2015 роком, тоді ж як у 2017 році він зменшився на 60,7 % на відміну від попереднього року.

Аналізуючи показники фінансової стійкості, ми бачимо, що коефіцієнт фінансової незалежності протягом трьох років залишився незмінним. Коефіцієнт фінансової стабільності протягом 2015–2017 років не зазнавав ніяких змін, а у 2017 році він зменшився у 86,7 % у порівнянні з 2016 роком. Коефіцієнт інвестування у 2015 та 2015 роках не змінювався, у 2017 р. він зменшився на 11,1 %.

Коефіцієнт рентабельності активів, власного капіталу, основної діяльності у 2016 році збільшився на відміну від попереднього року, а у 2017 році зменшився на 40 % порівняно з 2016 роком. Коефіцієнт оборотності активів у 2016 році збільшився на 108,3 % на відміну від 2015 року, тоді ж як у 2017 році залишився незмінним. Коефіцієнти рентабельності активів та власного капіталу у 2016 році зросли у порівнянні з попереднім роком відповідно на 166,7 % та 150,0 %, тоді ж як у 2017 році вони зменшились на 40 % і 33,3 % відповідно на відміну від 2016 року [2].

Отже, обчислені показники виробничо-господарської діяльності даного підприємства свідчать про високу ефективність його господарювання, а значить і його рентабельність.

Список використаних джерел: 1. Пістун М. Д. *Географія агропромислових комплексів України : навч. посіб. / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997. – 200 с.* 2. *Основні економічні показники роботи ТзОВ «Городище» за 2015–2017 рр.: річний звіт-рукопис. – Городище, 2015–2017. – 142 с.*

УДК 911.3:33:633.85

Потапова Алла, Притулюк Людмила

potapova.alla@eenu.edu.ua; ludaprytuluk@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Зернова галузь завжди посідала провідне місце у структурі агропромислового виробництва України. Адже саме на території нашої держави сприятливі природно-кліматичні умови, родючі ґрунти. Ми маємо потужну

промисловість для випуску мінеральних добрив. Найбільш дефіцитними і енергетично дорогими є азотні добрива. Зерно і вироблені з нього продукти становлять основу продовольчої безпеки держави. Відтак дослідження питань розвитку зернового ринку є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан розвитку ринку зерна знаходиться в центрі уваги великої кількості інституцій в Україні. Формування зернового ринку є предметом досліджень багатьох вітчизняних вчених :В. Андрійчука, В. Бойка, П. Гайдуцького, М. Калінчика, Ю. Коваленка, М. Маліка, П. Саблука, Л. Худолій, Г. Черевка, О. Шпичака та ін. Відзначаючи цінність результатів досліджень науковців необхідно наголосити, що не усі теоретичні розробки знаходять застосування на практиці, про що свідчить сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності, особливо це стосується експорту зернових культур.

Мета дослідження: розкрити значення зернових культур та здійснити аналіз основних показників; виявити чинники, які впливають на особливості та умови функціонування ринку зерна України.

Результати дослідження. Україна – аграрна країна, яка має 27 % світових чорноземів та величезний аграрний потенціал. Тому, за умов світового підвищення цін на продукти харчування, за умов збільшення кількості населення планети, високоякісна сільськогосподарська продукція України потрібна світу. Але потрібно зосередитись не на попиті, а на рентабельності сільського господарства України. У зв'язку з цим сільськогосподарським підприємствам потрібно визначитися з пріоритетами та розвивати саме ті галузі, які мають найбільший потенціал [1, с. 140].

В Україні зернове господарство з давніх часів було провідною галуззю аграрної сфери. Протягом останніх років український зерновий ринок демонструє позитивну динаміку, як у відношенні виробництва, так і експортного потенціалу. Виробництво зернових культур є основним напрямом в АПК України. Основними культурами рослинництва України є пшениця, ячмінь та кукурудза (рис. 1).

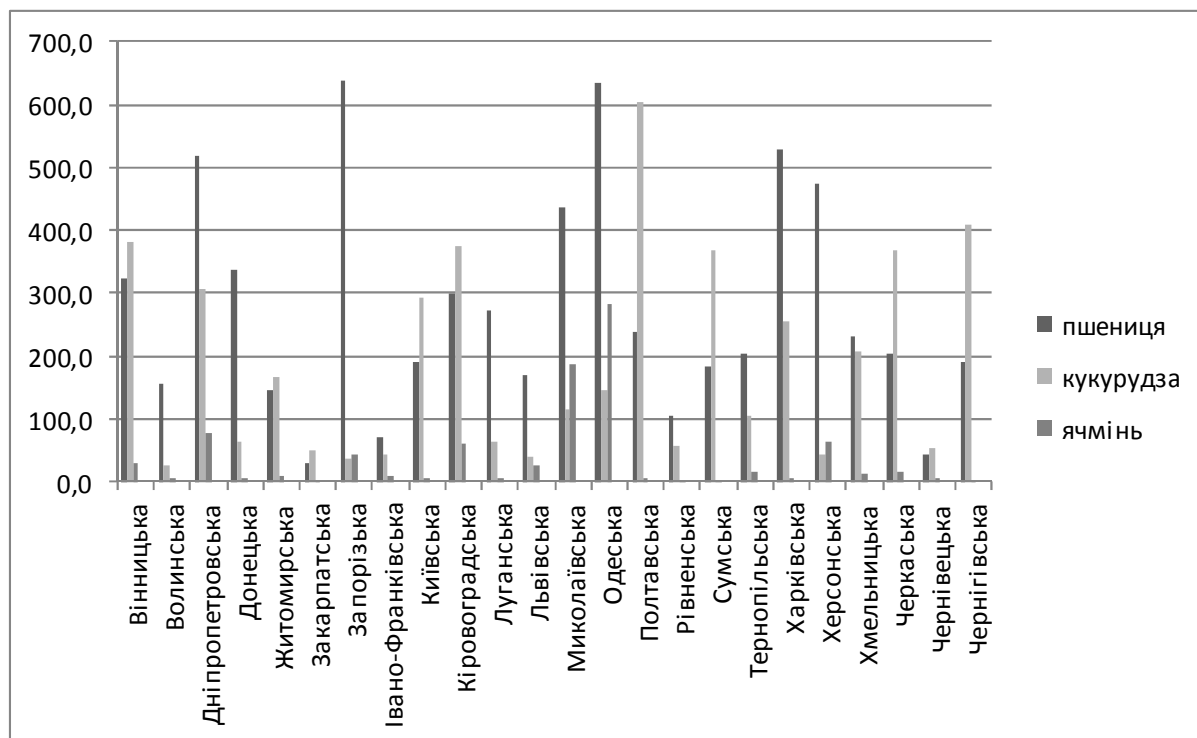

Рис.1 Посівні площі зернових культур на 2018 рік

За результатами досліджень посівних площ зернових культур у 2018 році найбільше посівних площ пшениці було зайнято у Запорізькій, Одеській, Харківській та Дніпропетровській областях, а найменше – у Чернівецькій та Закарпатській

областях. Це пов'язано з низкою факторів, серед яких виділять природні умови. Виробництво пшениці перевищує споживання всередині країни майже вдвічі, що робить цю культуру експортоорієнтованою. Пшениця займає одне із провідних місць серед зернових культур, на неї припадає майже половина усього зерна в Україні (45 %).

Найбільше кукурудзи вирощують у Полтавській та Чернігівській області, а найменше – у Херсонській, Івано-Франківській та Запорізькій областях. Виробництво кукурудзи також перевищує набагато внутрішнє споживання.

Ячмінь – одна із зернових культур, яка займає третє місце по обсягах виробництва в зерновому господарстві України. Виробництво якого в Україні за останні три роки в середньому складало близько 11 млн. т. Внутрішнє споживання ячменю в Україні оцінюється в 5 млн. т, тобто в два рази менше ніж зібрано за останні роки. Найбільше ячменю вирощують у Миколаївській та Одеській областях, а найменше посівних площ у Волинській, Київській, Івано-Франківській, Хмельницькій і Полтавській областях.

Висновок. Протягом останніх років посівні площі зернових культур, значно зростають. Загальна потреба країни в зерні визначається його кількістю, що витрачається на харчування, переробку, насіння, корми. В структурі посівних площ зернових культур перше місце посідає пшениця, на яку припадає майже половина усього зерна України (45 %). Основними покупцями української пшениці є Лівія, Туніс, Бангладеш, Єгипет, Ізраїль, Туреччина. Видатними світовими імпортерами кукурудзи є Японія, ЄС, Тайвань, Мексика, Південна Корея. Україна за відповідних економічних умов зможе забезпечити себе необхідною кількістю зерна та забезпечити його експорт на світовий ринок.

Список використаних джерел: 1. Андрійчук В. Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В. Г. Андрійчук, М. В. Зубець, В. В. Юрчишин. – К. : Аграрна наука, 2005. – 381 с. 2. Найбільші аграрні компанії України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://onlineagro.com.ua/publications/item>. 3. Державна служба статистичних даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

УДК 911.3

Potapova Alla, Slabetska Yuliia

potapova.alla@eenu.edu.ua; juliaslabetska@gmail.com
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk

SOCIAL AND GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION OF PRODUCTION POTENTIAL OF VOLYN REGION

Volyn Region is characterized by concentration of its production potential in industrial units (Lutsk, Kovel, Novovolinsk), as well as in agro-industrial associations and complexes: in the south it is sugar-beetroot production, in the central and northern parts of the region linen and forestry industries as well as cattle breeding are developed.

The branch structure of industrial units of the region is specific, since the main branches, which play the principal role in the specialization of the region in the national division of labor, are concentrated in the units and their structure repeats the structure of industry in the region. The main industries in them are machine building, light and food industry, as well as many branches in the woodworking industry and some other industries. Complexing and service industries include the production of construction materials industry, electricity and some other industries.

Industrial units differ in their role in the national and inter-district division of labor. All of them participate in the development of the territorial specialization of the area, but differ in the level of specialization and the extent of participation in the territorial division of labor. More than 85% of the marketable products of the regional industrial complex are produced in the industrial units, more than 50% of industrial production personnel and the main industrial assets of the region are concentrated there.

The most developed and diversified is Lutsk industrial unit, which develops 11 industries out of 12 aggregated industries ,available in the region. The unit is being formed in the south-eastern part of the oblast on the territory of Lutsk, Kivertsi and Rozhyshe districts.

It consists of 4 industrial centers: Lutsk, Rozhyshe, Kivertsi and Torchin and 11 industrial sites (Girka Polonka, Kulchyn, Charukiv, Nesvich, Strumivka, Boratin, etc.). The branches of specialization of the unit are machine building and metalworking, light, food, chemical, woodworking industry, as well as production of building materials. Nearly 70 % of industrial production in the region is produced at the enterprises of the Lutsk industrial unit and about half of the main industrial assets of the complex and more than 40 % of the industrial staff of the region are concentrated in it. The unit specializes in the production of cars, bearings, appliances, clothing and textile products, and food products. It belongs to the units which are in the process of formation as industrial relations are still insufficiently developed between the enterprises of the unit.

Novovolynsk industrial unit is formed in the south-western part of the region. It consists of industrial areas and the centers of Volodymyr-Volynskiy and Ivanichivskiy districts. The most important industrial centers of the unit are Novovolynsk and Volodymyr-Volynskiy in which the largest industrial enterprises are located. The branch structure of the unit is formed by the enterprises of 10 aggregated branches. However, the scale of production and concentration of production personnel are considerably inferior to Lutsk unit. The unit produces more than 1/6 of industrial goods of the region. The characteristic feature of this unit is its mono-specialization, which is explained by the underdevelopment of their sectoral structure and the low level of territorial concentration of production, the high specific weight of specialization branches in their industrial structure. Branches of specialization of the unit are coal, light, woodworking and food industry, production of special technological equipment for the electrical industry and building materials. In the future, the role of machine building and metal processing will increase, but the value of the coal industry will diminish in connection with the reduction of industrial stocks of coal.

Kovel industrial unit is formed in the central part of the region. The profitability of its economic and geographical position on important transport highways promotes the development of agricultural machine building, production of goods in woodworking industry, light and food industry, construction materials industry. The share of the unit in the industrial complex of the region is relatively small – 16 %. The unit includes such industrial centers as Kovel, Turiysk, Lublinets and Goloby and a number of industrial sites of Kovel and Turiysk districts.

The most promising places for developing new industrial production are Manevychi, Gorokhiv, Lyuboml, Kamin-Kashirskiy. Of particular importance is the complexity of the branch structure of industrial centers, the increase of the level of complexity of the units and centers through the establishment of profitable production and cooperative ties, development of territorial-functional systems, further development of existing elements of the territorial structure, accelerated development of medium-sized industrial centers and small areas on the basis of agro-industrial integration and local raw material resources. Of particular importance is the increase in the level of system organization of industrial units due to their interconnectedness, territorial combination of enterprises.

Thus, it is necessary to significantly increase the level of territorial differentiation and localization of industrial production through the concentration of production, the formation

of new elements of the territorial structure in small urban settlements with favorable EGP and free labor resources.

List of used sources: 1. *Потапова А. Економічний потенціал Волинської області / Алла Потапова, Надія Краснополська. – Луцьк : Волиньполіграф, 2016. – 174 с.* 2. *Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/M_1.htm.*

УДК 911.3:633.85

Потапова Алла, Фідзіна Катерина

potapova.alla@eenu.edu.ua; fidzinak.1998@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі діяльності машинобудівного комплексу України, досить важливою є проблема його розвитку. Від рівня його роботи, в певній мірі, залежать усі інші галузі промисловості України.

На сьогодні основною проблемою спаду економічної ефективності машинобудівного комплексу України є військово-політичний конфлікт на Сході держави, у найбільш розвинутому промисловому регіоні. До 2014 року на території Донецької та Луганської областей була зосереджена найбільша кількість передових і робочих машинобудівних підприємств України, які мали різну спеціалізацію. Підприємства були змушені зупинити виробництво через бойові дії, внаслідок яких зруйновано транспортну та енергетичну інфраструктуру та кооперативні зв'язки між підприємствами.

Ситуація машинобудівного комплексу інших регіонів країни, також несе в собі ряд проблем. Насамперед, це – приватизація державних підприємств, які надалі піддаються розформуванню та використовуються в інших цілях; застаріла матеріально-технічна база, яка потребує повного оновлення; нестача кваліфікованих кадрів, які мають тенденцію відтоку за кордон, де проводять свою трудову діяльність у даній сфері; брак розвинутих, спеціальних наукових та навчальних центрів для підготовки кваліфікованих кадрів у даному комплексі господарства України; випуск неконкурентоспроможної продукції, яка орієнтована лише на українського споживача.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. За останній період часу, питання розвитку машинобудівного комплексу України розглядали такі науковці, як Б. М. Данилишин, В. М. Геєць, В. Г. Герасимчук, В. Л. Дикань, Н. В. Касьянова, Н. В. Вецепура, Д. В. Солоха, К. В. Сотнікова, О. В. Єлєтенко та інші. Вклад сучасних вчених у вирішення даної проблеми є досить вагомим та несе в собі низку важливих досліджень та публікацій, які дозволяють нам зробити порівняння машинобудівного комплексу України у сьогоденні та зробити перспективи на майбутнє.

Мета дослідження. Мета даної роботи – розкрити значення сучасного стану та основних причин спаду розвитку підприємств машинобудівного комплексу України; вивчити сучасну галузеву структуру машинобудівного комплексу України.

Результати дослідження. Машинобудівний комплекс України – потужний сектор промисловості, який станом на 2017 рік об'єднує, в цілому, 2700 підприємств різної спеціалізації, на яких працює 1,6 млн. чоловік [1].

В Україні комплекс поділяється на такі сектори як: важке, середнє, точне та загальне машинобудування. Вони ж у свою чергу поділяються на: важке – гірниче та

металургійне, транспортнопідйомне; загальне – транспортне, сільськогосподарське, виробництво технологічного обладнання; середнє – автомобілебудування, тракторобудування, верстатобудування; точне – приладобудування, обчислювальна техніка та електротехнічна промисловість.

Машинобудівний комплекс виробляє знаряддя праці для індустрії, яка виготовляє засоби виробництва (верстати, прилади); для галузей, які виготовляють споживчі товари (машини, технологічне устаткування для харчової промисловості); виготовляє предмети споживання (побутова техніка, годинники, засоби зв'язку).

Комплекс пов'язаний тісними зв'язками з сільським господарством, паливною та електроенергетичною промисловістю, лісовим виробництвом, будівництвом, транспортною інфраструктурою. Підтримуючи ці зв'язки, комплекс постачає галузям промисловості машини та обладнання, а отримує від них енергію, сировину та інші матеріали. Розміщення підприємств машинобудування України залежить від ряду таких основних факторів, як: наявність сировини та енергії, географічне розміщення, наявність висококваліфікованих кадрів та трудових ресурсів, забезпечення підприємств устаткуванням.

На даний момент в Україні важливе місце посідає загальне та точне машинобудування. Підприємства загального машинобудівного сектору випускають автомобілі, тепловози, тролейбуси, трамваї, вагони, морські судна та літаки [2]. Основним чинником невеликого розвитку цих підприємств є підприємства чорної металургії, які випускають прокат для цієї галузі. Зазначимо також, що значна кількість транспортних засобів випускається підприємствами загального машинобудування, які входять до військово-промислового комплексу нашої країни, що також є певним показником його незначного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Реалізація продукції машинобудування у 2013-2017 роках, млрд. грн.*

Вид діяльності	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Промисловість, всього	1043,1	1305,3	1367,9	1322,4	1428,8
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	104,1	143,7	143,9	151,6	154,7
Переробна промисловість	703,3	852,5	871,1	817,7	903,7
Машинобудування	130,8	130,8	140,5	113,9	101,9
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	6,7	11,5	7,9	7,5	8,1
Виробництво електричного устаткування	15,8	16,7	22,1	21,8	21,0
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	30,6	37,6	37,6	34,8	33,5
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	44,0	64,9	72,9	49,8	39,3

*Складено за матеріалами: [1]

Долаючи ряд перешкод, машинобудування в Україні все ж таки намагається розробляти інноваційну продукцію та запроваджувати передові світові технології. Прикладом цього може слугувати збудований на замовлення Саудівської Аравії АН-132Д, який навесні 2017 р. здійснив перший політ. Наразі українські фахівці працюють над проектом транспортного літака АН-188, що є модифікацією АН-70. У свою чергу підприємств «Мотор Січ» планує розпочати випуск українського пасажирського гелікоптера МСБ-2 [3].

Висновки. Для того, щоб в найближчому майбутньому галузі машинобудівної індустрії в Україні почали спрямовувати свою діяльність на розвиток, важливо, щоб дана сфера стала основним чинником для усіх сфер господарства. В найближчому майбутньому потрібно модернізувати машинобудівні підприємства по всій Україні, використовуючи інновації, що значно покращить якість товарів комплексу та їх конкурентоспроможність.

Список використаних джерел: 1. Гусєва О. Ю. Стан та структура машинобудівної галузі України в умовах глобальних трансформацій / О. Ю. Гусєва, А. М. Яковчук // *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* – 2017. – № 4 (22). – С. 26–33. 2. Пігуль Н. Г. Сучасний стан та перспективи розвитку машинобудівного комплексу України / Н. Г. Пігуль, Є. І. Пігуль // *Економіка і суспільство.* – 2018. – № 15. – С. 444–449. 3. Мазуренко О. В. Тенденції розвитку машинобудівної галузі України в аспектах державної політики [Електронний ресурс] / Оксана Василівна Мазуренко // *Схід.* – 2018. – № 2 (154). – С. 19–23. – Режим доступу : skhid.kubg.edu.ua/article/download/131475/129477.

УДК 911.3:33]:633.85

Потапова Алла, Шкарупелова Ірина

potapova.alla@eenu.edu.ua; ir4006761@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Питання формування та розвитку трудових ресурсів і потенціалу в Україні є досить актуальним, адже кількість та якість даного виду ресурсів визначає рівень економічного розвитку країни.

В усі часи науковці визнавали, що праця – один із найголовніших факторів економічного розвитку. Носієм праці є людина, яка є суб'єктом господарства та представником трудового потенціалу держави. При визначенні економічних проблем, стану і перспектив економічного зростання країни, особливого значення набуває аналіз трудового потенціалу та трудових ресурсів.

Проблема розвитку трудових ресурсів в Україні, незважаючи на певні позитивні зрушення в останні роки, залишається актуальною, адже наявні вади та недоліки у цій сфері негативно позначаються на макроекономічних показниках. Як наслідок – рівень економіки країни стрімко іде на спад. Без підвищення кількісних та якісних характеристик, а також заохочення трудових ресурсів Україна не зможе успішно конкурувати з іншими країнами, а тому держава повинна забезпечити дотримання трудових прав, та приділяти більше уваги розвитку нормативно-правової бази, яка регулює ці питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемі вивчення особливостей, основних напрямків та чинників ефективного використання трудових ресурсів приділяли і приділяють увагу такі вітчизняні науковці, як: Д. П. Богиня, О. А. Бугуцький, М. І. Долішній, С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, С. М. Злупко, Є. П. Качан, М. А. Козоріз, Г. І. Купалова, Е. М. Лібанова, В. В. Онікієнко, І. Л. Петрова, М. І. Пітюлич, С. М. Писаренко, П. Т. Саблук, У. Я. Садова, Л. К. Семів, Н. М. Суліма, В. К. Терещенко, С. Ю. Трубич, М. В. Шаленко, Л. О. Шепотько, К. І. Якуба та інші. В роботах даних науковців викладені важливі проблеми ринкового механізму, а також формування, розподіл, та використання трудових ресурсів і потенціалу, функціонування ринку праці, управління трудовими ресурсами.

Дослідженню проблем зайнятості населення та використання трудових ресурсів присвячені також праці зарубіжних вчених, зокрема, Р. П. Колосової, І. С. Маслової, А. Маршалла, А. А. Никифорової, П. Самуельсона, А. Сміта, Л. С. Чижової, І. Фішера та ін. [1].

Несприятлива ситуація на ринку праці в Україні стала поштовхом до детального вивчення та вирішення проблем трудових ресурсів, а також до розгляду перспектив на найближче майбутнє.

Метою дослідження даної роботи є аналіз формування, сучасного стану трудових ресурсів в Україні та їх раціональне використання. Досягнення цієї мети дозволить детальніше простежити тенденції сучасної трудоворесурсної ситуації, та визначити напрями подолання негативних аспектів у цій сфері.

Результати дослідження. Трудові ресурси — це частина працездатного населення, яка володіє фізичними й розумовими здібностями і знаннями, необхідними для здійснення корисної діяльності. До трудових ресурсів належать:

- населення в працездатному віці, крім непрацюючих інвалідів 1-ї і 2-ї груп та непрацюючих осіб, які одержують пенсію на пільгових умовах (жінки, що народили п'ять і більше дітей і виховують їх до восьми років, а також особи, які вийшли на пенсію раніше у зв'язку з важкими й шкідливими умовами праці);

- працюючі особи пенсійного віку;
- працюючі особи віком до 16 років.

В Україні за останні роки склалася несприятлива тенденція, яка визначається скороченням частки населення молодшого від працездатного і збільшенням частки населення старше працездатного віку.

Трудовий потенціал – це сукупна суспільна здібність до праці, потенційна дієздатність суспільства, його ресурси праці. Але поняття «трудовий потенціал» значно ширше поняття «трудові ресурси». Якщо до складу останнього входять тільки люди працездатні по певних формальних ознаках, то поняття «трудовий потенціал» охоплює і тих, хто ще тільки готується до ефективної трудової діяльності (діти), і тих, хто вже вийшов з сфери зайнятості (пенсіонери) [3].

Працездатне населення України на 2018 рік становить близько 30 мільйонів жителів, при цьому офіційна робота є тільки у 16 млн українців. У той же час приблизно 5,2 мільйона чоловік є дітьми і підлітками, яким ще не виповнилося 15-ти років. Також в Україні проживає близько 6 мільйонів людей пенсійного віку [2].

Рис. 1. Динаміка попиту і пропозиції робочої сили в Україні.

Безробітні (за методологією МОП) – особи у віці 15–70 років (зареєстровані та незареєстровані в Державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють трьома умовам: не мали роботи (прибуткового заняття); впродовж останніх чотирьох тижнів активно шукали роботу або намагались організувати власну справу; впродовж

найближчих двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу.

Згідно із щойно оприлюдненими статистичними даними, у I кварталі 2018 року в Україні рівень безробіття серед економічного активного населення (розрахований за методологією МОП) становив 9,7%, або знизився на 0,4 відсоткових пункти порівняно з I кварталом минулого року. Серед осіб працездатного віку рівень безробіття дещо вищий і складає 10,0%. Загальна чисельність безробітних серед працездатного населення – 1713 тис. осіб, серед яких 55% (938 тис. осіб) – чоловіки. Понад 65% (1116 тис. осіб) безробітних проживають у міських поселеннях.

Зниження обсягів виробництва, скорочення кількості робочих місць, підвищення рівня інфляції – основні причини, які спричинили збільшення чисельності безробітних та бідних.

Сучасне становище також характеризується високою нестачею кваліфікованих кадрів за окремими професіями. Основною причиною якого є неспівпадіння структури професійної освіти з потребами ринку праці за кваліфікаційним рівнем та професійною структурою.

Ще одним вагомим чинником, який впливає на стан трудових ресурсів України є трудова міграція. На сьогодні, вона набула в Україні загрозливого масштабу. Причинами трудових міграцій українців закордон стали: недостатня кількість робочих місць із прийнятною заробітною платою і низький рівень соціальних гарантій. Така тенденція щороку набуває загрозливих масштабів. Україна входить у топ-10 країн-донорів мігрантів у світі. З 2014-го по 2018 рік кількість економічно активного населення скоротилася з майже 21 млн до 18 млн [3].

Додатковий ризик для України – збільшення кількості студентів, що навчаються за кордоном. За експертними оцінками, сьогодні за кордоном працюють до 5 млн українців. Найбільше працювати за кордон від'їжджають до Польщі, Чехії та Угорщини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Незважаючи на низку проблем які гальмують формування та розвиток трудових ресурсів в Україні, позитивні зрушення все ж є. Одним з них є співробітництво України з Міжнародною організацією праці (МОП). На початку 2016 р. було схвалено чергову Програму Гідної праці для України на 2016-2019 рр., спрямовану на сприяння зайнятості та розвитку сталих підприємств задля стабільності та зростання; сприяння ефективному соціальному діалогу; покращення соціального захисту і умов праці. Також в Україні створена досить розвинена правова база, що регулює питання зайнятості населення, соціального захисту працівників, збереження належних умов праці тощо. Проте, сучасне становище не відповідає поставленим вимогам повною мірою. Про це свідчать наведені вище показники безробіття, рівня зайнятості, масової трудової міграції тощо.

Для того, щоб врегулювати питання трудових ресурсів в Україні, необхідно провести ряд реформ, які забезпечать українцям достойну заробітну плату, належні умови праці, соціальну захищеність та впевненість у завтрашньому дні.

Дослідження даної теми буде актуальним у подальшому, адже від якості та кількості трудових ресурсів залежить економіка держави в цілому; а також показники обсягів виробництва і споживання, темпи економічного зростання чи спаду виробництва, структура, ефективність, рівень добробуту, експорт та імпорт, все це визначає макроекономічні показники, які дають змогу конкурувати Україні з іншими державами на світовому ринку праці.

Список використаних джерел: 1. Глевацька Н. М. Зайнятість населення України в умовах нестабільної економічної ситуації: основні проблеми і напрями їх вирішення / Н. М. Глевацька, В. А. Михайлович // Наукові праці КНТУ. – 2010. – № 17. – С.183-192.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

УДК 911.33.3

Потапова Алла, Юрковська Юлія

potapova.alla@eenu.edu.ua; uliaurkovska@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СТАН РИНКУ ПРАЦІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У сучасних умовах розвитку економіки особливої актуальності набувають проблеми ефективної зайнятості населення, створення ринку робочої сили і запобігання масового безробіття в тому числі й у Волинській області. Зменшення чисельності населення в першу чергу зумовлено трудовою міграцією економічно активного населення за кордон [1].

За даними Головного управління статистики у Волинській області станом на січень-грудень 2017 року чисельність економічно активного населення у віці 15 – 70 років в середньому становила 418,1 тис. осіб, а у цей самий період 2016 року 431,8 тис. осіб. В усіх сферах економічної діяльності у 2017 році було зайнято 366,0 тис. осіб та 382,1 тис. осіб у 2016 році відповідно.

Актуальною проблемою на ринку праці Волинської області є безробіття, що є наслідком незбалансованості пропонованої робочої сили із попитом на неї. За даними Обласного центру зайнятості, кількість зареєстрованих безробітних на кінець січня 2019 року становила 8,5 тис. осіб (рис. 1), з них 60,1 % – жінки, 33,8 % – молодь у віці до 35 років. Кількість безробітних як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості за січень збільшилась відповідно на 4,4 % та 13,8 % і на кінець місяця становила 4,8 тис. та 3,7 тис. осіб [4].

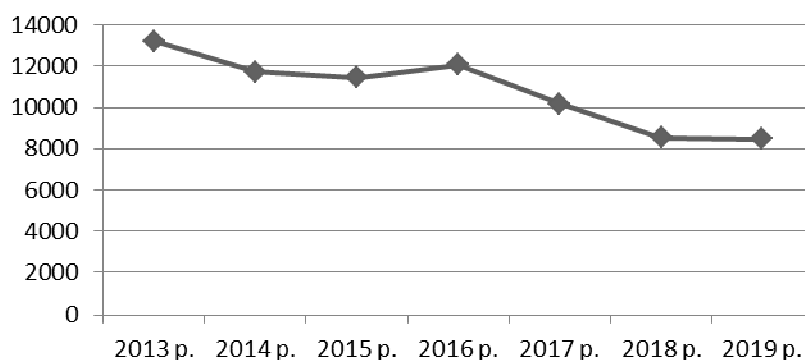

Рис. 1. Динаміка рівня безробіття Волинської області за 2013–2019 рр.

Кількість вакансій, заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, за січень збільшилась на 404 (15,6 %) і на кінець місяця становила 2986 одиниць. Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію становило, як і місяць тому, 3 особи.

Середня номінальна заробітна плата штатних працівників підприємств, установ та організацій області (з кількістю працюючих 10 осіб і більше) становила 7559 грн. (в Україні – 9223 грн.), що в 1,8 раза вище мінімального її рівня, передбаченого законодавством (4173 грн.) та на 19,9 % більше, ніж у січні 2018 р. (рис. 2). За рівнем заробітної плати Волинська область випередила Житомирську, Кіровоградську,

Сумську, Тернопільську, Херсонську, Хмельницьку, Чернівецьку та Чернігівську області.

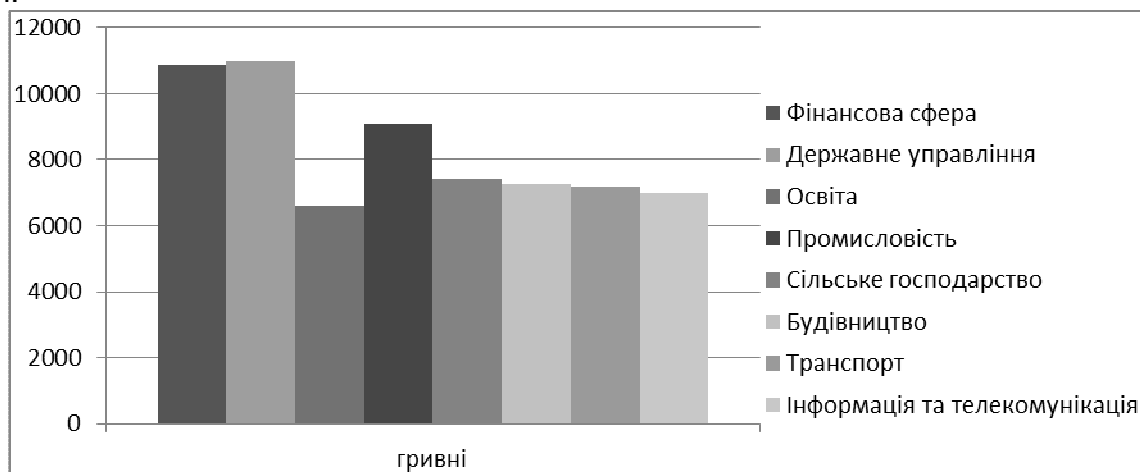

Рис. 2. Рівень заробітної плати в різних сферах діяльності у Волинській області, станом на 2018 р.

Найбільш оплачуваною в області є робота працівників, зайнятих у сферах державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування (12642 грн.) і фінансової та страхової діяльності (11530 грн.), а серед видів промислової діяльності – у виробництві меблів (14509 грн.), машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (12536 грн.), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (12048 грн.).

Середня заробітна плата на промислових підприємствах області становила 9130 грн., на підприємствах транспорту, складського господарства та допоміжної діяльності у сфері транспорту – 8235 грн., у будівельних організаціях – 7509 грн., в освітніх закладах – 6918 грн., сільськогосподарських підприємствах – 6562 грн., установах охорони здоров'я – 5537 грн. [3]. Індекс реальної заробітної плати у січні порівняно з відповідним періодом 2018 р. становив 109,8 % (в Україні – 109,5 %).

Впродовж січня загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати зменшилась на 7,2 % і на 1 лютого 2019 р. становила 16,4 млн. грн., що дорівнює 1,3 % фонду оплати праці, нарахованого за січень 2019 р. Кількість працівників, які вчасно не отримали заробітну плату, становила 1,9 тис. волинян, зайнятих на економічно активних підприємствах області, або 1,1 % від середньооблікової кількості штатних працівників. Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому 7242 грн.

Отже, проаналізувавши сучасний стан ринку праці, ми можемо побачити, що за останні три роки рівень безробіття населення Волинської області почав знижуватися, що зумовлено реформуванням Волинської обласної служби зайнятості, яке розпочалося у 2017 році, що у свою чергу вплинуло на ринок праці.

Список використаних джерел: 1. Слащук А. М. Ринок праці та проблема безробіття у Волинській області // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2013. – С. 112–117. 2. Державна служба статистики України // Головне управління статистики у Волинській області : Електрон. версія. 2019. Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 26.03.2019). 3. Середня заробітна плата (2010–2019) // Головне управління статистики у Волинській області : Електрон. версія. 2019. Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average> (дата звернення 26.03.2019). 4. Щодо ситуації на ринку праці Волинської області – Міграція // Головне управління статистики у Волинській області : Електрон. версія. 2019. Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/news/VolynRegionalEmploymentCenter/shhodo-situa-na-rinku-pra-volinsko-oblast/> (дата звернення 27.03.2019).

Притула Ірина, Потапова Алла

felicitas7979732@gmail.com; potapova.alla@eenu.edu.ua

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНИЙ СТАН РЕЛІГІЙНОЇ СФЕРИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Для регіону, як і для усієї країни, характерною є духовна криза. Дана проблема проявляється у девальвації загальнолюдських цінностей, зміні морально-духовних орієнтирів соціуму, прагненні людей до споживчого способу життя, зневірі у можливості покращити своє соціально-економічне та духовне життя тощо. Для України загальна цивілізаційна криза посилюється власними проблемами та негараздами перехідного періоду, пов'язаними з розбудовою незалежної демократичної держави та наданням українській церкві автокефалії.

Сьогодні в державі відбувається зростання ролі релігії і церкви. В середині 90-х рр. у Рівненській області нараховувалось 1065 релігійних громад, 20 конфесій і напрямків. Переважна більшість з яких – християнські. Найчисельнішим було православ'я, яке нараховувало 723 релігійні громади. Нині, період відродження переживає українська національна церква – Українська автокефальна православна церква [1].

В останні роки кількість віруючих у Рівненській області значно збільшилась, що призвело і до одночасного збільшення релігійних громад та конфесій (рис. 1). Для порівняння візьмемо 2012 і 2018 рр. Так, у 2012 р. кількість православних громад становила 741, натомість у 2018 р. їх кількість збільшилась на 252 громади і становила 993 громади, протестантських громад збільшилося із 295 у 2012 р. до 411 у 2018 р. Також побільшало інших громад, що не належать ні до православних, ні до католицьких, ні до протестантських. У 2012 р. їх нараховувалося лише 9, а у 2018 р. – уже 60 громад. Що стосується католицьких громад, то їх кількість не значно змінилася, тобто у 2012 р. їх було у Рівненській області 16, а у 2018 р. – 27 громад. 24 громади на Рівненщині має Українська автокефальна православна церква (УАПЦ), очолювана настоятелем Рівненсько-Острозького деканату. Вона відродилася і була офіційно зареєстрована в 1990 р. Майже половина громад УАПЦ зосереджена в обласному центрі та Рівненському районі, проте вони практично відсутні у поліській частині області [2].

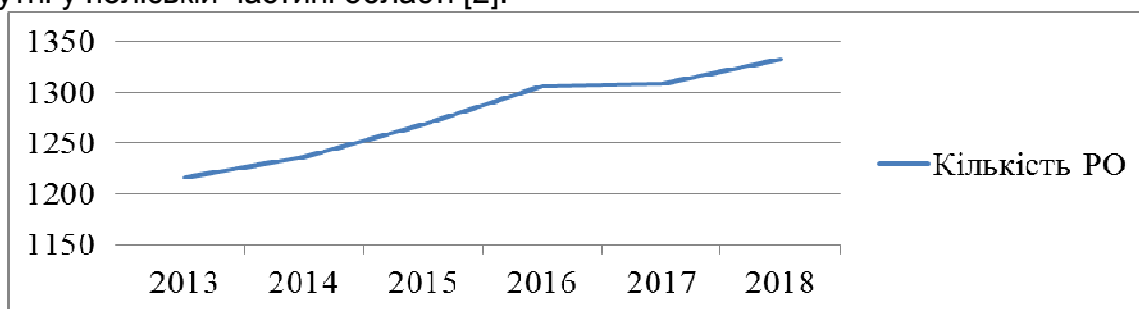

Рис. 1. Динаміка чисельності релігійних організацій Рівненської області за період 2013-2018 рр.

Із 1356 зареєстрованих у Рівненській області релігійних громад, 16 громад можна віднести до нетрадиційних. Це релігійні громади харизматичного напрямку, Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів (мормони), Товариство Свідомості Крішни, РУНвіра, громади рідновірів України, релігійні громади месіанського іудаїзму та громаду Дослідників Святого Письма.

Поширення харизматичних рухів в Україні мало стрімкий характер. Якщо на початок 1992 року було зареєстровано 27 громад харизматичного напрямку, то на початку 2000 їх було у 18 разів більше.

В Рівненській області у 1992 році було зареєстровано 2 громади харизматичного напрямку, у 1997 році – 3 громади, у 2002 році – 5 громад, а у 2018 р. – 8. Приріст громад харизматичного напрямку, впродовж 1992–1996 рр., складав 50 %, у період 1997–2001 рр. – 66 %, а у період 2002–2018 рр. – 60 %. Отже, темпи зростання релігійної мережі знизилися, проте залишаються в цілому вищими, порівняно з іншими церквами та релігійними організаціями.

Таким чином, аналіз сучасного стану територіальної організації релігійної сфери Рівненської області показав, що у регіоні домінуючою конфесією традиційно залишається православ'я, переважна більшість якого представлена громадами УПЦ. Серед протестантських об'єднань найбільший вплив на населення краю мають п'ятидесятницькі громади. Нетрадиційні релігійні об'єднання на даний час не мають особливого впливу у Рівненській області.

Список використаних джерел: 1. Релігійні організації Рівненської області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://infolight.org.ua/charts/religiyni-organizaciyi-rivnenskoyi-oblasti>. 2. Статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scnm.gov.ua/control/portalmap>.

УДК 911.3(477.83)

Пугач Сергій, Петровець Аліна

puhachserhiy@gmail.com; alinapetrovets787@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ. Житлове господарство – одна з найбільших галузей в господарському комплексі держави, результати діяльності якої значною мірою визначають соціально-економічні показники розвитку суспільства. Затяжна соціально-економічна криза українського суспільства не могла не позначитися на функціонуванні ЖКГ. Житлово-комунальне господарство України на сьогодні є однією із найбільш застарілих, енергоємних та найменш модернізованих галузей економіки зі складним комплексом проблем, які потребують невідкладного вирішення. Від ефективного функціонування житлово-комунального господарства залежить якість роботи інших галузей господарського комплексу. Разом із тим, забезпеченість населення житлом є однією із важливих соціальних характеристик, одним із показників привабливості території. Саме тому дослідження цієї проблеми є актуальним для України взагалі та у Рівненській області зокрема.

На початок 2017 року житловий фонд Рівненської області становив 25,9 млн. м² загальної площі (на 1,2 % більше, ніж на початок 2016 р.), в тому числі міський – 10,9 млн. м² і сільський – 14,9 млн. м².

Прослідкуємо динаміку житлового фонду Рівненської області. Станом на 1990 рік житловий фонд області становив 20818 тис. м² загальної площі, у 2000 році – 22984 тис. м², 2010 році – 24454 тис. м². Так з 1990 по 2017 рік житловий фонд Рівненської області зріс на 5048 тис. м² (на 19,5 %) загальної площі. Зростання міського житлового фонду відбулося на 2249 тис. м² (на 20,5 %), сільського – на 2799 тис. м² (на 18,9 %) [1; 2]. Тобто, у абсолютних показниках швидше зростає сільський житловий фонд, у відносних – міський.

На кожного жителя області у 2016 р. припадало в середньому 22,3 м² загальної площі житла, причому в міських поселеннях – 20,0 м², в сільській місцевості – 24,3 м². Загалом по Україні забезпеченість населення житлом становить – 23,5 м² на 1 особу. Забезпеченість житловим фондом у середньому на одного жителя у 1990 році сягала 17,8 м², у 2000 році – 19,5 м², а у 2010 році – 21,1 м². Протягом 1990–2017 рр. середня площа житла на одну особу загалом по області збільшилась на 4,5 м², у міських поселеннях – на 4 м², у сільській місцевості – на 5 м² на одну особу [1; 2].

У 2016 р. в області нараховувалось 355,2 тис. квартир. Середній розмір однієї квартири – 62,1 м² загальної площі. Майже третину усіх квартир становили трикімнатні квартири, понад 30 % – двокімнатні, 18,6 % – однокімнатні, 18,1 % – чотири і більше кімнатні. В одній квартирі в середньому проживало 3 мешканці.

Газом обладнані 79,2 % квартир, водопроводом і опаленням – відповідно 50,9 і 49,8 %, каналізацією та ваннами – 48,8 і 45,0 %, гарячим водопостачанням – 34,9 %. При цьому забезпеченість сільських жителів вказаними побутовими зручностями (крім газу) у 3,5-2,6 разів нижча, ніж міських.

В 2016 р. введено в експлуатацію 324,6 тис. м² загальної площі житла: 177,1 м² – у міських поселеннях, 147,5 тис. м² – у сільській місцевості. У розрахунку на 1000 осіб постійного населення обсяг введеного в експлуатацію житла у 2016 р. в середньому по області становив 279,5 м² (в Україні – 207 м²).

Кількість збудованих квартир у 2016 р. становила 3039 одиниць (1891 квартира у міських поселеннях, 1148 квартир – у сільській місцевості). У розрахунку на 1000 осіб постійного населення це становить 2,6 квартир загалом по Рівненській області, 3,5 – у містах та селищах міського типу, 1,9 – у селах [1; 2].

Щодо районів і міст обласного значення, то найбільше розбудовуються Рівненський, Березнівський райони та місто Рівне – понад 400 м² загальної площі на 1000 населення. У той же час у Демидівському, Гоцанському, Корецькому та Острозькому районах цей показник не перевищував 100 м² загальної площі на 1000 населення, тобто у понад 3 рази менше, ніж у середньому по області.

Більшість житла будується індивідуальними забудовниками. Так, із 324,6 м² прийнятого в експлуатацію житла 249,8 м² збудовано фізичними особами. Це становить 77,0 % новозбудованого житла [1; 2].

У 2016 році загальний показник житлового фонду за даними Головного управління статистики у Рівненській області становив 25866 тис. м² загальної площі. У розрізі адміністративно-територіальних одиниць, найвищий показник житлового фонду характерний для м. Рівне – 4791 тис. м² загальної площі (18,5 % житлового фонду області). Наступним йде Рівненський район (відповідно 2349 тис. м², 9,1 %), на третьому місці знаходиться Сарненський район (1891 тис. м², 7,3 %). Найнижчі показники характерні для Зарічненського (761 тис. м², 2,9 %), Острозького (753 тис. м², 2,9 %), Демидівського (423 тис. м², 1,6 %) районів та міст обласного підпорядкування Дубно (751 тис. м², 2,9 %), Вараш (728 тис. м², 2,8 %), Острог (282 тис. м², 1,1 %). Цікава особливість: три міста обласного підпорядкування (Дубно, Вараш, Острог), не зважаючи на порівняно велику людність, займають позиції в кінці рейтингу. Загалом же площа житлового фонду адміністративно територіальних одиниць приблизно пропорційна кількості населення в них [2].

Висновки. Отже, житлове господарство Рівненської області має ряд проблем. На сучасному етапі через відсутність належного фінансування технічний стан житлового фонду міста Рівне погіршується з кожним роком. Третина житлових будинків потребують ремонту та реконструкції. Комплексний капітальний ремонт, починаючи з 1991 року, не проводився, в результаті чого окремі конструктивні елементи будинків – покрівлі, балконні плити, фасади – перебувають у незадовільному технічному стані. Обсяги капітального ремонту не відповідають нормативним вимогам.

Список використаних джерел: 1. Статистичний щорічник Рівненської області за 2015 рік / За ред. Ю. В. Мороза. – Рівне : Головне управління статистики у Рівненській області, 2016. – 453 с. 2. Статистичний щорічник Рівненської області за 2016 рік / За ред. Ю. В. Мороза. – Рівне : Головне управління статистики у Рівненській області, 2017. – 441 с.

УДК 911.3:331.5

Слащук Андрій, Мельник Мирослава

Andrii.slashchuk@gmail.com; myrosia97e@gmail.com

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА СТАН РИНКУ ПРАЦІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Переміщення людей у межах своєї держави та за кордон відбувається у всіх країнах світу, в Україні зокрема. Населення мігрує як в межах країни із депресивних регіонів в центри стабільного розвитку, так і в більш розвинені та економічно стабільні сусідні держави. Це відбувається через певні чинники: проблеми працевлаштування, екологічної ситуації в регіоні, неналежних умов для особистого розвитку, відсутності належного медичного обслуговування і т. ін. У зв'язку з цим, важливим є дослідження впливу трудової міграції на ринок праці у Львівській області.

Проаналізувавши дані статистики, можна зазначити, що стан та динаміка міграційного руху в межах країни є нестабільними. Така ж ситуація характерна і для досліджуваної нами Львівської області. Так, за 2015 рік у Львівській області сальдо міграції становило 1335 осіб, у 2016 – 4982 осіб, у 2017 – 2666 осіб (рис. 1) [4].

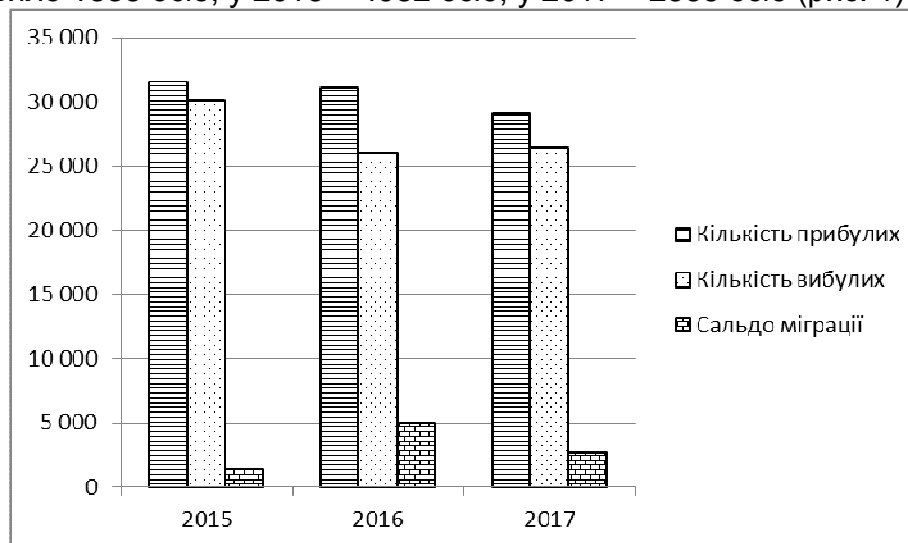

Рис. 1. Міграційний рух населення Львівської області

Незважаючи на те, що Львівська область є центром соціально-економічного розвитку Західного регіону, щорічно кількість її жителів скорочується. Також, відбувається значне переміщення жителів і в межах самої області.

Слід зазначити, що переміщення населення як в межах регіону, так і за кордон має позитивні і негативні наслідки. Мобільність населення дозволяє збалансувати ситуацію на ринку праці Львівської області, забезпечити громадян робочими місцями. Одночасно регіони втрачають не лише некваліфіковану робочу силу, а й висококваліфікованих спеціалістів, що є негативним моментом. Близькість кордону

посилює міграційні настрої населення (особливо сільського), зокрема в контексті організації самозайнятості. Як показує проведене соціальне опитування мешканців прикордонних районів Львівської області, незайняте населення живе за рахунок торгівлі, яка базується на різниці цін в Україні та сусідніх країнах, на деякі групи товарів. Об'єктивність цього процесу зумовлена відмінністю рівнів суспільного розвитку територій по різні боки державного кордону.

Через міграцію чисельність населення Львівської області зменшується і буде зменшуватися в цілому і в окремих її регіонах, оскільки значна частина мігрантів – це молоді жінки дітородного віку, які найближчим часом не збираються повертатися додому. Зберігається несприятливе співвідношення між чисельністю працездатного і непрацездатного населення. Зокрема, частка непрацездатного населення у 2015 р. становила 30,5 %, а у 2017 р. – 30,9 %. Нині з 2,5 млн. населення Львівської області 231 тис. осіб – пенсіонери. Якщо ж додати до останніх ще кількість дітей, то виходить, що чверті населення необхідно виплачувати пенсії і забезпечити соціальні гарантії [2].

До негативних наслідків трудової міграції слід віднести те, що батьки, які перебувають за кордоном, не спроможні контролювати і виховувати своїх дітей. А оскільки батьківський вплив у процесі виховання практично незамінний, то діти у таких «розірваних родинах» найчастіше полишені самі на себе. Тому зараз все більшого поширення набуває таке поняття як «соціальне сирітство».

Аналіз ключових тенденцій, що характеризують стан розвитку ринку праці Львівської області є свідченням структурної перебудови економіки регіону. Спостерігається все більший занепад соціального розвитку сільських територій, посилення розвитку депопуляційних процесів, значне зростання зовнішньої міграції серед працездатного населення, серед якого молодь, зокрема висококваліфіковані працівники [3]. Тому для окреслення напрямів розвитку ринку праці є необхідність аналізу структури зайнятості за місцем проживання (рис. 2.).

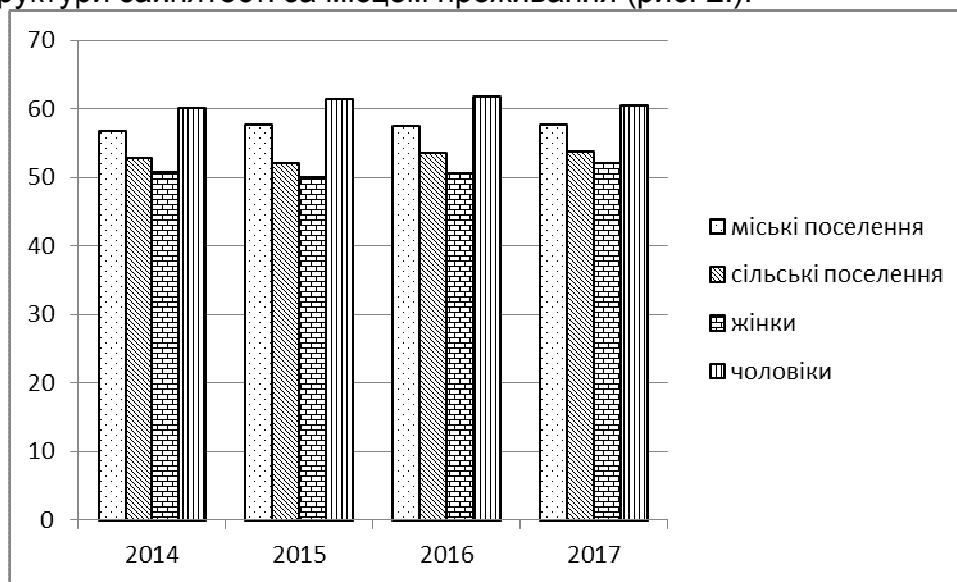

Рис. 2. Структура зайнятого населення за статтю та місцем проживання

Дослідження зайнятості різних категорій населення свідчить про її високу зайнятість серед чоловіків порівняно з жінками. І в цей же час при значно нижчому абсолютному показникові зайнятості у сільській місцевості відносний рівень зайнятості суттєво вищий, ніж у міській місцевості. Показники зайнятості економічно активного населення з числа чоловіків скоротилися на 11,6 тис. осіб, з 560,5 тис. осіб (2016 р.) до 549,2 тис. осіб (2017 р.). У той же час частка зайнятих жінок зросла на 15 тис. осіб. Насамперед така гендерна нерівномірність пов'язана із трудовою міграцією чоловічої частини населення в країни Європейського Союзу.

У 2017 р. в області збереглася тенденція до збільшення питомої ваги самостійно зайнятих та скорочення найманих працівників: частка найманих працівників скоротилася з 58,9 % у 2010 році до 54,4 % у 2017 р., а частка самостійно зайнятих, відповідно, зросла з 41,1 % до 45,6 % [1].

Безробіття серед населення впливає на такий негативний показник життя суспільства, як рівень міграції. У Львівській області головною і позитивною тенденцією на ринку праці останніх років є відсутність стрімких злетів рівня безробіття. Практично з 2014 року динаміка цього показника характеризується поступовим скороченням частки безробітних з 97,2 до 85,8 тис. осіб.

З огляду на актуальність і складність проблеми, назріла необхідність розробки й реалізації концепції регіональної міграційної політики, з чітко визначеними механізмами регулювання кількісного і якісного складу трудящих-іммігрантів.

Отже, несприятливі тенденції для формування розвитку ринку праці Львівської області відіграють ключову роль у поглибленні трудової міграції. Великі обсяги міграції знижують реальний рівень заробітної плати і пропозицію праці, оскільки просторові кореляції приховують близько двох третин регіонального впливу міграції на рівень оплати праці працівників, зокрема й рівень зайнятості населення.

Список використаних джерел: 1. База даних управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/18PRACIA/databasetree_uk.asp. 2. Зуб М. Я. Фактори впливу на розвиток регіонального ринку праці за умов Євроінтеграції / М. Я. Зуб // Вісник Хмельницького національного університету. – №5. – 2009. – Т. 1. – С. 221-224. 3. Мульська О. П. Оцінка ринку праці Львівської області у контексті зовнішньої трудової міграції / О. П. Мульська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. – 2015. – С. 127-131. 4. Населення та міграції: Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/19/theme_19.php?code=19

УДК 911.3

Саган Яна, Сосницька Ярослава

yana.sagan95@gmail.com, yaroslava.sosnitska@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВИРОБНИЧЕ КЛАСТЕРОУТВОРЕННЯ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Поняття “кластер” – відносно нове у суспільно-географічній науці і немає чіткого визначення, оскільки ця форма господарювання не є чітко окресленою як організаційно-правова форма і дуже часто такі структурні елементи взаємодіють між собою на договірних відносинах, проте між собою не закріплені юридично.

Кластерні об'єднання – на сьогоднішній день є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують специфічний економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, а отже, виконують функції структуроутворюючих елементів глобальної системи. Кластерні об'єднання – на сьогоднішній день є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують вже не окремі

підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують специфічний економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, а отже, виконують функції структуроутворюючих елементів глобальної системи [2].

На формування та функціонування виробничих кластерів у Волинській області впливає ряд передумов і факторів, зокрема природно-географічні та суспільно-географічні. Природно-географічні фактори першочергово впливають на формування і спеціалізацію господарського комплексу регіону. У ході дослідження встановлено, що рівнинність рельєфу, помірність клімату та наявність земельних, лісових, мінеральних та інших видів ресурсів сприяють розвитку промисловості і сільського господарства у Волинській області. Це може стати визначальною передумовою формування кластерів у регіоні. Важливою особливістю природно-географічних факторів є те, що вони виступають, насамперед, як передумова господарського освоєння території, а вже потім як результат їх дії [1].

Економіко- та транспортно-географічне положення області дозволяють сформувати не лише регіональні кластери, але і міжнародні. Такій перспективі сприяє щільність автомобільних і залізничних шляхів та транспортних вузлів.

Сприятливим чинником для формування кластерів є наявність трудових ресурсів у регіоні (зокрема значна частка працездатного населення – 58,6 %). Це дозволить забезпечити у повній мірі промислові та сільськогосподарські кластери трудовими ресурсами. Важливим також є те, що зайнятість економічно активного населення є диверсифікована, хоч основна частка припадає на сферу послуг. Негативними тенденціями для кластероутворення є недостатня кількість інвестицій та інновацій, які є головною передумовою створення кластеру.

Розглядаючи основні напрямки розвитку Волинської області, виходячи з концепції сталого розвитку, насамперед варто розглянути економічну складову. З метою визначення видів економічної діяльності, в яких доцільно проводити зміни у Волинській області, проведено оцінку її спеціалізації, що показала види економічної діяльності, на яких спеціалізується регіон, та проведено аналіз структури експорту регіону, що дав можливість виокремити групи товарів, які найбільш експортуються та є конкурентоспроможними в прикордонні. На основі проведених досліджень з'ясовано, що ключовими напрямками, у яких можливий розвиток Волинського регіону є: сільське господарство, лісова промисловість, туристична галузь та ІТ-технології, а також відновлювальна енергетика.

У структурі промислового виробництва Волинської області переважають харчова промисловість, машинобудування, виробництво й розподілення електроенергії, газу та тепла. На підприємствах області виготовляють прилади контролю, підшипники, водолічильники, вироби з пластмас, тканини, цеглу будівельну, меблі, кондитерські, горілчані та інші види продовольчої продукції.

На основі коефіцієнту кластеризації запропоновано створення двох промислових кластерів: енергетичного (Іваничівський район) та лісовиробничий кластер (підприємства лісозаготівлі та деревообробки північних районів Волинської області).

Однією із перспективних форм господарювання сільськогосподарського виробництва є кластерні утворення, що дозволяють підвищити конкурентоспроможність як окремих підприємств, так і держави загалом. Основним результатом створення кластеру є підвищення ефективності діяльності підприємств, які його формують внаслідок обміну інформацією, інноваціями, налагодженими джерелами постачання та збуту тощо. Проведені нами дослідження вказують на доречність створення таких агрокластерів: овочевий, цукровий, молокопродуктовий.

Для покращення ринкових відносин та формування кластерів у Волинській області створено ряд об'єктів інфраструктури, що забезпечують підтримку підприємства у регіоні: 15 бізнес-центрів, 3 бізнес-інкубатори, 54 лізингові компанії, 62 інформаційно-консультативні установи, 11 фондів підтримки підприємництва (1 обласний та 10 місцевих фондів у містах та районах області) [3].

Перспективним для розвитку агрокластерів у Волинській області є агрологістичний центр в смт Торчин. Основна мета якого – підтримка малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників, а саме кращий доступ до ринків збуту.

Попри зростаючий інтерес до нових форм виробничих систем та здійснену низку заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності України та її окремих регіонів, зокрема і Волинської області кількість кластерів в області збільшується повільно. Це обумовлено наступними чинниками: недостатнє нормативне забезпечення комплексу заходів щодо створення кластерів у Волинській області; недосконале програмно-цільове забезпечення реалізації кластерних стратегій; відсутність достатнього інформаційного забезпечення створення та функціонування кластерів у Волинській області; недостатня зацікавленість малих та середніх підприємств об'єднуватися у великі виробничі системи; невеликий досвід функціонування кластерів у Волинській області; нерозвинутість інституційного середовища підтримки бізнесу та підтримки впровадження інновацій; відсутність інвесторів у зв'язку з недостатньою інвестиційною привабливістю регіону.

Список використаних джерел: 1. Божидарнік Т. В. Особливості формування агропромислових кластерних структур на прикладі Волинської області / Т. В. Божидарнік // Економічний форум. 2011. – №3. – С. 25-29. 2. Войнаренко М. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / М. Войнаренко // Економіст. – 2000. – С. 29-33. 3. Сосницька Я. С. Перспективні форми господарювання у сільському господарстві Волинської області : суспільно-географічні дослідження / Сосницька Я. С., Слащук А. М. // Географія Рівненщини та суміжних областей. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Рівне : Червінко, 2013. – С.163-172.

УДК 911.3

Чубейко Тарас, Куява Оксана, Поручинський Володимир
poruchynsky@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ХМЕЛЯРСТВА В УКРАЇНІ

Хмелярство – важлива складова сільського господарства України. Основна сфера використання хмелю – пивоваріння і лише дуже невелику його кількість задіюють у фармацевтичній та косметичній промисловості, а також у медицині й харчовій промисловості. Оскільки продукцію галузі традиційно використовують для пивоваріння, то сорти хмелю повинні відповідати багатьом критеріям, серед яких висока врожайність, стійкість до шкідників та хвороб, придатність до інтенсивного механічного використання, наявність необхідних для пивоваріння речовин. Сорти повинні мати відмінні пивоварні властивості, можливість перероблятися у хмелепрепарати, тривале зберігання без втрат речовин.

Весь період розвитку хмелярства в Україні характеризується послідовною зміною циклів піднесення та спаду, викликаних різними соціально-економічними умовами. Вітчизняне хмелярство досягло найбільшого розвитку в 70–80-ті роки минулого століття, коли Україна за площею насаджень та валовим збором хмелю

займала п'яте місце в світі, поступаючись лише Німеччині, США, Китаю та Чехословаччині. Це давало можливість повністю забезпечити внутрішні потреби України, а також експортувати частину хмелю за кордон.

Після 1980 р. в галузі хмелярства України намітився спад виробництва, який був зумовлений багатьма чинниками, серед яких: антиалкогольна компанія, Чорнобильська катастрофа, розпад СРСР, застосування іноземними виробниками агресивної стратегії витіснення вітчизняних хмелевиробників з внутрішнього та зовнішнього ринків та ряд інших причин [2].

Наслідками дії цих чинників стало скорочення виробництва, зниження рівня конкурентоспроможності українського хмелю та витіснення вітчизняних виробників з внутрішнього та зовнішнього ринків.

Незважаючи на те, що попит на хміль постійно зростає, сьогодні українські хмелярі лише частково задовольняють внутрішній ринок, хоча галузь має всі можливості для виробництва потрібної кількості шишок хмелю.

Сьогодні хміль в Україні вирощують у трьох областях: Житомирській, Львівській та Хмельницькій. Приблизно 2/3 усіх хмільників та валового збору суцвіття хмелю в Україні зосереджено у Житомирській області.

Основним інтенсивним чинником розвитку хмелярства є врожайність. Протягом останніх років цей показник у вітчизняних підприємствах має тенденцію до зростання.

За сортовою структурою насаджень хмелю в сільськогосподарських підприємствах переважають ароматичні сорти, питома вага яких становить 83,7 %, а гірких сортів – лише 16,3 %.

У структурі насаджень хмелю ароматичних сортів переважають сорти «Заграва», «Національний», «Слов'янка», «Злато Полісся», «Гайдамацький», «Клон-18», «Староволинський», «Тріумф»). У структурі насаджень хмелю гірких сортів найбільшу питому вагу мають сорти «Альта», «Промінь» та «Поліський» [1].

Вирощування хмелю в Україні з кожним роком зменшується, оскільки це одна із галузей, яка не приносить великих прибутків. Незважаючи на значні потреби вітчизняної пивоварної промисловості в хмелесировині, попит на український хміль в останні роки залишається низьким.

Обсяги експорту-імпорту хмелепродукції значною мірою залежать від ситуації, яка складається у півній індустрії та на ринку хмелю в Україні та інших державах, особливо тих, що мають розвинену галузь пивоваріння.

У 2016 р. за кордон було експортовано 168 т українського хмелю. Найбільшими імпортерами вітчизняної хмелепродукції були Чехія, Білорусь, Азербайджан та Велика Британія.

Вітчизняними виробниками у 2016 р. було імпортовано 388 т хмелю і продуктів його переробки. Основним постачальником хмелесировини в Україну в останні три роки була Німеччина [3].

Напрямами подальшого розвитку хмелепромислового комплексу є підвищення технічного рівня виробництва, виведення нових селекційних перспективних сортів хмелю і створення розсадників у хмелегосподарствах, впровадження інтенсивних технологій вирощування та обробки хмелю, оптимізація розміщення хмільників з метою найповнішого використання природно-кліматичних умов.

Список використаних джерел: 1. Гіренко Ю. О. Ефективність виробництва хмелю в Україні / Ю. О. Гіренко // *Економіка АПК*. – 2017. – № 2. – С. 83–89. 2. Довгалюк В. І. Розвиток хмелярства в Україні / В. І. Довгалюк // *Економіка АПК*. – 2011. – № 10. – С. 30–33. 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ ТА РЕСУРСІВ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 553.04 (477.43/44)

Сивий Мирослав

syvyjm@ukr.net

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРИКОВОГО ЗЛЕДЕНІННЯ ПОЛЬСЬКИМИ НАУКОВЦЯМИ НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНО-ПОДІЛЛЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918–1939 рр.)

Праці польських геологів і географів з четвертинної геології та геоморфології у міжвоєнний період стосувались висвітлення головно таких проблем: 1) стратиграфічного розчленування четвертинних товщ; 2) вивчення слідів материкового зледеніння на досліджуваних теренах, характеристики льодовикових відкладів і форм льодовикового рельєфу; 3) вивчення лесових відкладів; 4) вивчення рельєфу території, карстових процесів, сучасних торфовищ і ґрунтового покриву. Предметом даного повідомлення є власне другий пункт з поданого переліку проблем.

Вивчення материкового зледеніння було в центрі уваги багатьох дослідників на протязі усього періоду. Так, однією з перших ґрунтовних статей була публікація J. Czyzewski у 1929 р. в Кракові про роль льодовикових вод у формуванні рельєфу Поділля [1]. Морфологічним зніманням середньої частини Дністра в районі Опілля установлені 4 останні фази її розвитку. Знайдена на одній з терас гранітна галька, типова для атлантичної магматичної провінції, дала підставу для ствердження про участь льодовикових вод в рельєфоутворенні Поділля. Ще раніше дослідженнями Е. Ромера було встановлено, що льодовикові води стікали долинами річок Блажівки й Дністра у Чорне море. Вертикальне положення знайденої гальки свідчить, що льодовикові води на Опіллі текли на 25-40 м вище сучасного рівня. Ця величина показує амплітуду ерозійного зрізу з часу максимального зледеніння території до осадження лесів.

У 1932 р. W. Przepiorski на основі вивчення гляціальних і флювіогляціальних відкладів на південь від Львова зробив висновок, що талі льодовикові води рухались вздовж західних і північно-східних границь Поділля [8]. Пізніше у 1938 р. W. Przepiorski [9] зроблені висновки, що Хирівсько-Львівське плоскогір'я покривалось потужним льодовиковим язиком, який в районі Самбора досяг свого крайнього південного положення. Талі льодовикові води стікали по численних зниженнях рельєфу на Головному Європейському вододілі й долинах річок Верещиці, Ставчанки, Щерека. Сучасні долини були засипані алювіальним матеріалом, а потім поглиблювались водами льодовика, що відступав і русловими потоками. Висновки зроблені на основі досліджень північно-західної частини Передкарпаття й до 1965 року майже не зазнали суттєвої критики, а основні положення поділяються багатьма дослідниками й зараз. Дискутуються зокрема положення межі зледеніння та деякі інші.

З публікацій, в яких розглядаються льодовикові відклади Західного Полісся та Волині можна виокремити хіба що повідомлення Е. Рюле, С. Павловського, С. Волосовича, Ц. Гагеля і Ю. Корна, Р. Криговського та Ю. Лильпопа.

Е. Ruhle вивчав морфологію й геологію горбів та льодовикові відклади в басейні верхньої Прип'яті [11]. Полемізуючи з П. Тутковським, він доводить, що горби в північно-західній частині Полісся є рештками дочетвертинної поверхні, а не

кінцевими моренами, як це стверджував П.Тутковський. Описуючи склад морени в кар'єрах цегельних заводів поблизу м. Володимир-Волинський та Устилуг він визначає її вік як риський.

S. Pawlowski, вивчаючи склад моренних відкладів південного Полісся, визначає їх як донну морену, а також допускає існування двох фаз зледеніння на даній території [7].

S. Wollosowicz подає опис льодовикових відкладів та межі максимального поширення I і II зледеніння в басейні верхнього й середнього Західного Бугу [12], установлює положення передових морен Південного Полісся, робить висновки щодо просування на південь і схід льодовиків L3 та L4 [13].

C. Gagel і J. Korn [2] подають результати вивчення моренного матеріалу нижньочетвертинної епохи Волині, який віднесений до другого зледеніння й нічим не відрізняється від північнонімецького. Детальне вивчення літологічного складу морен дало можливість авторам визначити область зносу матеріалу. Здійснені дослідження дозволили провести південну межу останнього зледеніння не безпосередньо північніше лінії Варшава – Буг і південніше лінії Білосток-Німан, а набагато північно-західніше чи північніше лінії Холм-Ковель.

J. Lilpop за вивченням флори міжльодовикових відкладів L3 / L4 відтворив характер зміни тогочасних кліматичних умов, зробив висновок про 3 епохи зледеніння на середньому Побужжі [4,5,6].

R. Krygowski [3] описав геологічну будову льодовикових горбів (камів) в басейні Прип'яті, розглядав роль талих льодовикових потоків в процесах рельєфоутворення в басейні р. Стир.

Список використаних джерел. 1. Czyżewski J. *Udział wód glacialnych w rzeźbie Podola* / J.Czyżewski // *Pam. Il. Zjazdu Slow. Geogr.* – 1929. – Т. 1. – С. 1-30. 2. Gagel C., Korn J. *Der Geschiebgehalt des wolhynischen Diluviums* / C. Gagel, J. Korn // *Zeitschrift Dtsch. Geol. Ges.* – 1918. – Bd. 70. – С. 83-94. 3. Krygowski R. *Kamesartige Hügel im südlichen Polesien (Prypećbecken)* / R.Krygowski // *Congr. Intern. Geogr. Varsovie.* – 1934. – № 2. – С. 148-153. 4. Lilpop J. *Flora międzylodowcowa nad średnim Bugiem* / J.Lilpop // *Posiedz. Nauk. P.I.G.* – 1925. № II. – С. 9-10. 5. Lilpop J. *Flora międzylodowcowa z pod Włodawy nad Bugiem* / J. Lilpop // *Spraw. P. I. G.* – 1925. – R. III. – С. 137-144. 6. Lilpop J. *Zagadnienie liczby epok lodowych s flory kopalnej w Polsce* / J.Lilpop // *Wszeczeńswo*, 1928. – Ser. II. – Т. I. - С. 157-162. 7. Pawlowski S. *O tsw. spiazczonej morenie dennej Polesia południowego* / S.Pawlowski // *Spraw. Pozn. T. P. N.* – 1930. - № 3. - С. 72-73. 8. Przepiórski W. *Utwory glacialne i fluwioglacialne na południe od Lwowa* / W.Przepiórski // *Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego.* - 1932. - Т. VIII. - Z. 2. - С. 224-226. 9. Przepiórski W. *Dyluwium na płaskowyżu Chyrowsko-Lwowskim* / W.Przepiórski // *Kosmos.* - 1938. - R. 63. - Z. 2. - С. 183-245. 10. *Ślady dwóch zlodowaceń nad górną Prypecią* / E.Rühle // *Czas. Geogr.* – 1936. - R. 14. - С. 77-83. 11. Rühle E. *Utwory lodowcowy sachodniej części Polesia Wolyńskiego* / E.Rühle // *Kosmos.* – 1937. - R. 62. - Cz. I-II. - С. 81-109. 12. Wollosowicz S. *O zlodowazeniu w dorzeczu Bugu* / S.Wollosowicz // *Spraw. P. I. G.* – 1922. - Т. 1. - Z. 4/6. - С. 481-488. 13. Wollosowicz S. *W sprawie wieku moren czolowych południowego Polesia* / S.Wollosowicz // *Kosmos.* – 1924. - R. 49. - С. 225-231.

УДК 504:553.99(477.82)

Буцук Сергій, Міщенко Олена

buchchukserhii@ukr.net; lenamischenko_lutsk@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ У ЛЮБЕШІВСЬКОМУ РАЙОНІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Останні роки з початком видобутку бурштину у Любешівському районі Волинської області активізувались екологічні проблеми, зумовлені незворотними змінами водний режиму, ґрунтово-рослинного покриву та тваринного світу, що призводять до деградації ландшафтних систем.

Мета дослідження – виявлення екологічних проблем, пов'язаних з видобутком бурштину у Любешівському районі Волинської області.

Результати дослідження. Любешівський район Волинської області розташований в межах фізико-географічної області Волинське Полісся.

Основними фізико-географічними особливостями ландшафтів досліджуваної території є наявність крейдових порід, рівнинність, значний розвиток льодовикових форм рельєфу, карсту, високе залягання ґрунтових вод, значні показники густоти річкової мережі та заозереності, перезволоженість і заболоченість, широкий розвиток долинних ландшафтів [3].

Бурштинові поклади сформовано ще у верхньому палеогені у процесі принесення водою матеріалу зі смолою хвойних дерев із первинних ґрунтів «бурштинових» лісів прибережної частини суходолу [1]. Порівняно з прибалтійським та польським бурштином, поліський камінь значно цінніший, а бурштин зеленувато-жовтого кольору є унікальним, оскільки трапляється лише на Поліссі [4].

Поліська частина території України, де виявлено родовища і прояви бурштину (Волинська, Житомирська, Рівненська і Київська області), належить до Прип'ятського бурштиноносного басейну. У його межах розвідано два родовища з балансовими запасами (Клесівське і Вільне), чотири з умовно балансовими (Дубівське, Вікторівське, Петрівське, Вірка) та виділено понад 30 перспективних ділянок [2].

У Любомльському районі фіксується нелегальний видобуток бурштину в межах Залізницької, Судченської, Ветлівської сільських рад. Трапляється, що нелегальний видобуток проводиться на території національного природного парку "Прип'ять-Стохід". Унаслідок цього унікальні природоохоронні території втрачають свою наукову, естетичну, рекреаційну привабливість.

Результати наших досліджень засвідчують, що з початком видобутку бурштину у Любешівському районі активно вирубується ліс, знищуються ягідники чорниці, лохини, журавлини. Ліс є важливим складником біосфери, що впливає на атмосферу, гідросферу та педосферу. Лісовий ландшафт завдяки папагенетичним та парадинамічним зв'язкам є цілісною складною природною системою, що тісно пов'язана з іншими навколишніми територіальними системами. Так наприклад, бори та субори, що переважають у Любешівському районі – мають великий вплив на формування мікроклімату та ґрунту. Крім того, лісові насадження регулюють водний баланс території, впливаючи на рівень підземних вод, а також рівень вод у річках, струмках, каналах та озерах.

Незаконний видобуток бурштину-сирцю здійснюється місцевим населенням з використанням водяних помп шляхом вимивання породи з товщі ґрунту (до 10 метрів вглиб), або копанням ям із попередньою вирубкою дерев. Видобувачі пожежними шлангами під'єднують помпи до меліоративних каналів і за допомогою сильного напору води, що створюється помпою, вимивають бурштин з-під землі на поверхню. Зазвичай вимоїни сформовані діяльністю помпи сягають в діаметрі пересічно 1-2 м, а в глибину залежно від рівня залягання бурштину до 40 м. Коли вимивання досягає щільних глинистих відкладів, які залягають нижче покладів бурштину, ями залишають. Такі технології призводять до пониження рівня води у поверхневих та підземних водах досліджуваної території унаслідок чого деградує ландшафт. Вода від мотопомпи виносить не тільки бурштин, але й пісок, глину. Ці суміші ховають верхній шар ґрунту. Потужність такого намиву при першому видобутку сягає до 35 см у центральній частині. Однак, якщо знайдено бурштинові поклади, то вимивання

відбувається багаторазово. Унаслідок помпового видобутку бурштину формується поховання первинного шару ґрунту (у свердловині цей шар розмивається повністю), а навколо все покривається шаром глинисто-піщаного намиву. Механічне втручання у ґрунтові горизонти та гідророзмив ґрунту призводить до порушення природної системи інфільтрації опадів, утворення численних локальних зон перенасичення вологою з одночасним ущільненням їх периферії, що змінює природні фізико-механічні властивості ґрунтових горизонтів, типові види рослин та тварин.

Висновок. Видобуток бурштину у Любомльському районі Волинської області змінює не лише окремі компоненти ландшафту, а і усю ландшафтну систему, формуючи такі екологічні проблеми:

– знищується поверхневий шар ґрунту в межах свердловини розмиву, а навколо неї він стає похований під товщею піску, деструкторованого матеріалу алевритистих і глинистих порід.

– понижується господарська придатність поверхневого шару ґрунту зумовлена зміною його механічного складу унаслідок перемішування його з низкою мінералів, які до цього не входили до складу первинного ґрунтового розрізу.

– вирубка лісу призводить не тільки до втрати естетичної, рекреаційної привабливості ландшафтів, а і до погіршення його гідрологічного режиму;

– забруднення атмосферного повітря унаслідок спалювання паливно-мастильних матеріалів, відбувається деформація земної поверхні

Список використаних джерел: 1. Ковалевич Л. А. Теоретичні узагальнення ознак і критеріїв пошуку та оцінка родовищ бурштину на території України // Вісн. ЖДТУ. – 2007. – № 2 (41). 2. Ковалевський С. Б. Бурштин на території Українського Полісся : утворення, видобуток, наслідки / С. Б. Ковалевський, Ю. М. Марчук, К. В. Маєвський, О. М. Курдюк // Лісове і садово-паркове господарство : зб. наук. пр. – 2017. – № 13. 3. Міщенко О. В. Ландшафти Волинської області / О. В. Міщенко / Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : географія. – Тернопіль: СМП "Тайп". – №2. (вип. 41). – 2016. – С. 72-77. 4. Рудько Г. І. Родовища бурштину України та перспективи їх освоєння / Г. І. Рудько // Мінеральні ресурси України. – 2017. – № 2. – С. 18-21.

УДК 551.58

Коваль Олександр, Мельнічук Михайло

Olexandr24_Kowal1995@i.ua; melniichuk.mm@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТЕМПЕРАТУРНИЙ РЕЖИМ БІЛООЗЕРСЬКОГО МАСИВУ РІВНЕНСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

Постановка проблеми. З моменту утворення Рівненського природного заповідника (РПЗ) пройшло вже 20 років. За цей час було здійснено небагато досліджень кліматичних умов території і вони були проведені лише на основі даних метеорологічної станції Сарни. Так, в праці Волошинової Н. О. та Горбач А. О. (2009 р.) досить детально розглянуто питання особливостей температурного режиму Рівненського природного заповідника за даними метеорологічної станції Сарни за період 2000-2008 рр. [1], а в праці Тарасюк Ф. П. та Тарасюк Н. А. (2014 р.) – за весь період спостережень метеостанції [4]. Також варто зазначити працю Кутового С. С. та Ільїна Л. В. (2014 р.) в якій проаналізований температурний режим північної частини Волинського Полісся за весь період спостережень на метеостанції Любешів

та виділені мезоцикли. Але результати цих досліджень не презентабельні для всієї території РПЗ, оскільки три масиви заповідника знаходяться у безпосередній близькості до м. Сарни, а Білоозерський масив РПЗ знаходиться на відстані понад 60 км на захід від м. Сарни. Тому при вивченні кліматичних умов цієї території варто враховувати ще й дані метеорологічних станцій Маневичі та Любешів Волинської області, які розташовані значно ближче.

Мета дослідження. На основі метеорологічних даних метеостанцій Маневичі, Любешів та Сарни здійснити узагальнення температурних показників Білоозерського масиву РПЗ і презентувати їх.

Результати дослідження. Для досягнення поставленого завдання ми скористалися матеріалами наявними у вільному доступі у мережі Інтернет: <https://ru.climate-data.org/> [2], http://rp5.ua/Архів_погоду/ [3], <https://meteo.gov.ua/> [5].

Перше з наведених джерел дозволило узагальнити температурні показники за період 1982-2012 рр., які становлять кліматичну норму. Отримані результати представлені у вигляді діаграми (рис. 1). Отже, найнижча середня місячна температура повітря за багаторічний період характерна для січня – $-5,3^{\circ}\text{C}$ [2]. Однак, в окремі роки середня температура січня коливалася в межах від $-2,4^{\circ}\text{C}$ до $-8,3^{\circ}\text{C}$. Прохолодними також є лютий – $-4,3^{\circ}\text{C}$ (коливання від $-1,2^{\circ}\text{C}$ до $-7,5^{\circ}\text{C}$) та грудень – $-2,5^{\circ}\text{C}$ (коливання від 0°C до $-4,9^{\circ}\text{C}$) [2]. Таким чином, середня температура зимового періоду в 1982-2012 рр. становила -4°C .

Для весняного періоду характерне найбільше зростання середньої місячної температури. Так, у березні вона становить 0°C (коливання від $-3,6^{\circ}\text{C}$ до $+3,6^{\circ}\text{C}$), у квітні – $+7,5^{\circ}\text{C}$ (коливання від $+2,7^{\circ}\text{C}$ до $+12,4^{\circ}\text{C}$), а в травні – $+13,6^{\circ}\text{C}$ (коливання від $+8,1^{\circ}\text{C}$ до $+19,1^{\circ}\text{C}$). Відповідно зростання середньої місячної температури становлять $+7,5^{\circ}\text{C}$ та $+6,1^{\circ}\text{C}$ відповідно. Загалом, середня температура весняного періоду згідно кліматичної норми рівна $+7^{\circ}\text{C}$.

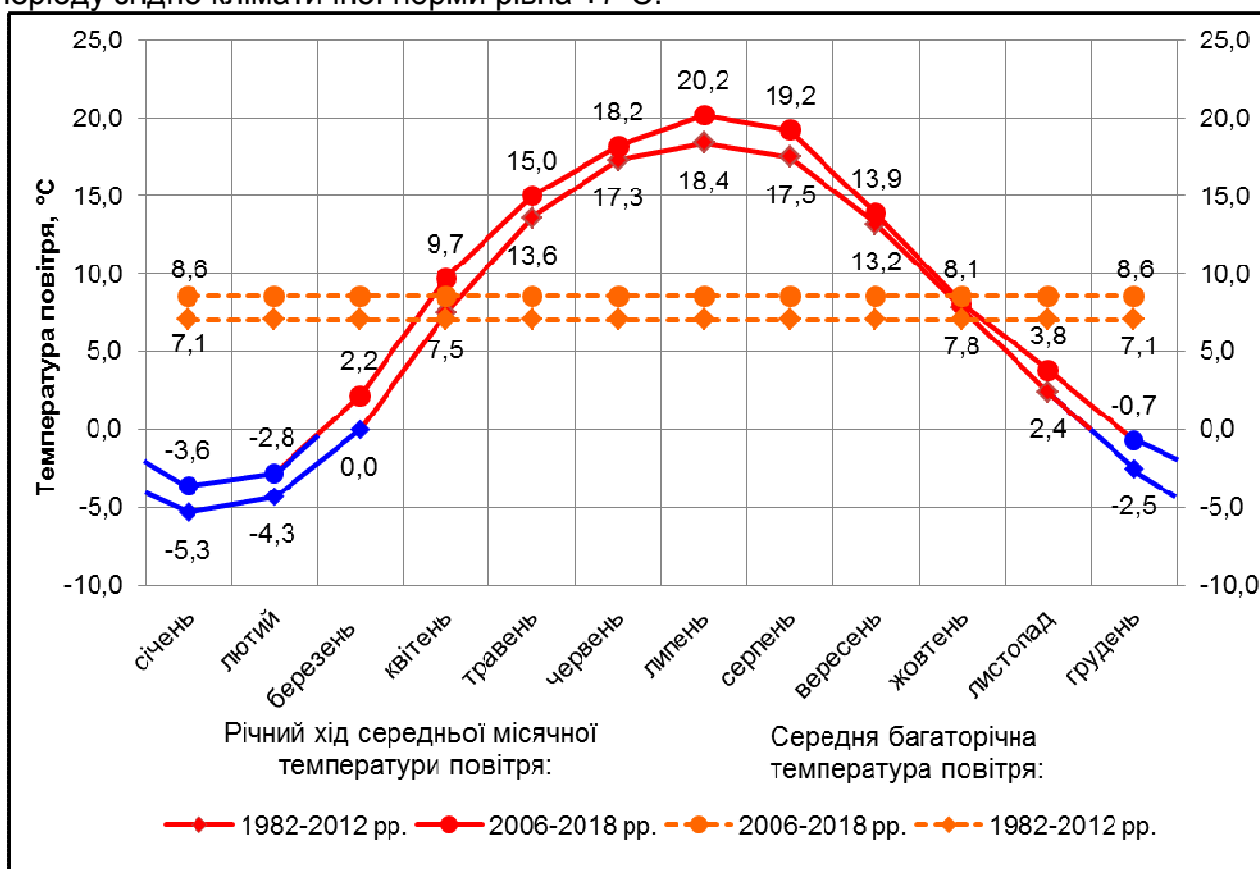

Рис. 1. Температурний режим Білоозерського масиву Рівненського природного заповідника за періоди 1982-2012 рр. та 2006-2018 рр. * – складено авторами за джерелами [2, 3, 5]

Найвища середня місячна температура повітря характерна для липня і становить $+18,4^{\circ}\text{C}$ [2] (див. рис. 1), але коливання становили в межах $+13,1^{\circ}\text{C}$ - $+23,8^{\circ}\text{C}$. Два інші літні місяці також характеризуються високими температурними показниками. У червні середня температура становить $+17,3^{\circ}\text{C}$ (коливання в межах $+11,9^{\circ}\text{C}$ - $+22,7^{\circ}\text{C}$), а в серпні – $+17,5^{\circ}\text{C}$ (коливання в межах $+12,1^{\circ}\text{C}$ - $+23,0^{\circ}\text{C}$) [2]. Отже, середня температура літнього періоду в 1982-2012 рр. становила $+17,7^{\circ}\text{C}$.

Для осіннього періоду характерний найбільший спад середньої місячної температури. Так, у вересні вона становить $+13,2^{\circ}\text{C}$ (коливання від $+8,3^{\circ}\text{C}$ до $+18,2^{\circ}\text{C}$), у жовтні – $+7,8^{\circ}\text{C}$ (коливання від $+3,8^{\circ}\text{C}$ до $+11,9^{\circ}\text{C}$), а в листопаді – $+2,4^{\circ}\text{C}$ (коливання від $-0,1^{\circ}\text{C}$ до $+4,9^{\circ}\text{C}$). Відповідно середня місячна температура восени спадає на $5,4^{\circ}\text{C}$ двічі за два місяці. Але, середня температура осіннього періоду рівна $+7,8^{\circ}\text{C}$. Таким чином, середня річна температура повітря Білоозерського масиву РПЗ у 1982-2012 рр. становила $+7,1^{\circ}\text{C}$ (рис. 1), амплітуда середньомісячних температур – $23,8^{\circ}\text{C}$.

Однак, щоб краще представити температурний режим Білоозерського масиву РПЗ варто використати метеорологічні дані недавнього часу. Тому ми проаналізували та узагальнили дані за період 2006-2018 рр. з використанням джерел [3, 5]. Отримані результати мають відмінності, а відхилення лише додатні (див. рис. 1). Як видно з діаграми, найнижча середня місячна температура повітря характерна для січня – $-3,6^{\circ}\text{C}$, але вона на $1,7^{\circ}\text{C}$ вища за період 1982-2012 рр. Прохолодними також є лютий – $-2,8^{\circ}\text{C}$ та грудень – $-0,7^{\circ}\text{C}$. Таким чином, середня температура зимових місяців за період 2006-2018 рр. становила $-2,4^{\circ}\text{C}$, що на $1,6^{\circ}\text{C}$ вище, ніж у 1982-2012 рр.

Для весняного періоду знову характерне значне зростання середньої місячної температури. Однак, у березні вона вже становить $+2,2^{\circ}\text{C}$, у квітні – $+9,7^{\circ}\text{C}$, а в травні – $+15,0^{\circ}\text{C}$. Відповідно зростання середньої місячної температури у порівнянні з 1982-2012 рр. становило $2,2$ - $2,4^{\circ}\text{C}$ щомісяця і середня температура весняного періоду 2006-2018 рр. становила $+9^{\circ}\text{C}$, що на 2°C вище кліматичної норми.

Найвища середня місячна температура повітря характерна для липня – $+20,2^{\circ}\text{C}$. Це на $1,8^{\circ}\text{C}$ вище за період 1982-2012 рр. У червні середня температура повітря становить $+18,2^{\circ}\text{C}$, а в серпні – $+19,2^{\circ}\text{C}$. Отже, середня температура літніх місяців за період 2006-2018 рр. становила $+19,2^{\circ}\text{C}$, що на $1,5^{\circ}\text{C}$ вище за період 1982-2012 рр.

Для осіннього періоду характерний спад середньої місячної температури: вересень – $+13,9^{\circ}\text{C}$, жовтень – $+8,1^{\circ}\text{C}$, листопад – $+3,8^{\circ}\text{C}$. Відповідно середня місячна температура восени спадає на $5,8^{\circ}\text{C}$ та $4,3^{\circ}\text{C}$ за два місяці. Але, попри загальну тенденцію до зростання середньої місячної температури повітря, то восени її значення найменші. Тому середня температура осіннього періоду рівна $+8,6^{\circ}\text{C}$ і вища лише на $0,8^{\circ}\text{C}$ у порівнянні з кліматичною нормою.

Таким чином, середня річна температура повітря Білоозерського масиву РПЗ у 2006-2018 рр. становила $+8,6^{\circ}\text{C}$ (див. рис. 1), що на $1,5^{\circ}\text{C}$ вище за період 1982-2012 рр, однак амплітуда середньомісячних температур не змінилася – $23,8^{\circ}\text{C}$.

Висновки. Температурний режим Білоозерського масиву РПЗ типовий для кліматичних умов Волинського Полісся. Однак, в останні роки помітна тенденція до підвищення показників середніх місячних температур: у зимовий період – на $1,5$ - $1,8^{\circ}\text{C}$, найбільше у весняний період – на $2,2$ - $2,4^{\circ}\text{C}$, у літній період – на $0,9$ - $1,8^{\circ}\text{C}$ та найменше в осінній період – на $0,3$ - $1,4^{\circ}\text{C}$. Таким чином, середня річна температура повітря у 2006-2018 рр. була вищою на $1,5^{\circ}\text{C}$ у порівнянні з 1982-2012 рр. і становила $+8,6^{\circ}\text{C}$. В той же час, річна амплітуда середніх місячних температур змін не зазнала і становить $23,8^{\circ}\text{C}$.

Список використаних джерел: 1. Волошинова Н. О. Кліматичні особливості Рівненського природного заповідника за 2000-2008 рр. / Н. О. Волошинова, А. О. Горбач // Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій / Ред. кол.

Будз М. Д. та ін. – Рівне: ВАТ «Рівненська друкарня», 2009. – С. 755-759. 2. Климатические данные городов по всему миру. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.climate-data.org>. 3. Розклад погоди rp5.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rp5.ua/Архів_погоди/ 4. Тарасюк Ф. П. Клімат міста Сарни та прилеглих територій / Ф. П. Тарасюк, Н. А. Тарасюк // Природа Полісся: дослідження та охорона / Ред. Журавчак Р. О. – Рівне: Овід, 2014. – С. 237-246. 5. Український гідрометеорологічний центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://meteo.gov.ua/>

УДК 553.04(477.43/44)

Кух Катерина, Сосницька Ярослава

kuh.katya@ukr.net; yaroslava.sosnitska@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЧИННИКИ ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

На продовольчу безпеку впливає ряд різних факторів і умов, які визначають її особливості функціонування. До основних чинників можна віднести: природно-географічні, соціально-демографічні, економіко-географічні, організаційно-правові тощо.

Природничо-географічні правдиво вважають одними з найвагоміших чинників безпосереднього впливу на формування продовольчої безпеки, адже відповідають за природничу продуктивність виробництва у АПК. Очевидною є необхідність культур сільськогосподарського значення у специфічних природних умовах (відповідні законодавчим нормам якості земельні ділянки, температурний режим та кількість атмосферних опадів тощо), що призводить до різноманітності зон їх поширення. Між тим, чим вимогливіша буде рослинна культура, тим меншим стає територія її висадження (прикладом слугує плодово-ягідні культури, що вирощуються здебільшого в південних районах, в той час коли зернові розповсюдженні практично по всій території України). Для тваринництва головні затрати йдуть на корми, в цьому й полягає головний зв'язок природного чинника і тваринництва. Тобто наявність в державному земельному фонді пасовищ з відповідними розмірами, складом ґрунту та тривалістю їх експлуатації.

До головних природничих чинників розташування сільського господарства та її спеціалізації відносять: рельєф земельних ділянок, якість та родючість ґрунтів, тривалість без морозних періодів, сумарна сонячна радіація, сукупність активних температур, кількість атмосферних опадів, наявні умови зволоження, забезпечення водними ресурсами, можливість метеорологічних явищ таких як: засухи, ерозії, заморозки. Сприятливі кліматичні умови та врожайні земельні ділянки – фундамент продовольчої безпеки країни та підвищення потенціалу до експорту агропродовольчого сектору.

Враховуючи вітчизняні особливості природної зональності та розподілу тепла і вологи, найбільш правильним є враховування всіх особливостей кожної з території задля ефективності функціонування АПК. В загальному найбільш поширені для наших території зернові культури зростають на достатньо зволужених і родючих земельних ділянках (лісостеп, подекуди степ). Регіони з великою кількістю активних температур є територією для зростання плодово-ягідних та ефірних культур. Такі традиційні для населення культури, як льон-довгунець та картоплю можна зустріти на території Полісся, цьому сприяють надмірна вологість, низький шар гумусу в ґрунтах, низькі температури повітря. Між тим всі земельні ділянки України є більш ніж прийнятними для ведення скотарства, птахівництва, вівчарства тобто ефективного

розвитку тваринницької галузі (особливо для передгірських та гірських районів Карпат) [3].

Можна підсумувати, що природні умови і наявний ресурсний потенціал є прийнятним для подальшого росту сільського господарства. Здебільшого рівнинний рельєф, великі показники вологи та тепла в період активного вегетативного періоду сільськогосподарських рослин, значні площі врожайних земельних ділянок зумовлюють зростання великого різновиду рослинництва та ефективному розвитку тваринництва гарантуючи при цьому необхідний рівень продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки населення України.

До суспільно-економічних чинників формування продовольчої безпеки України відносять: суспільно-географічне розташування, демографічні особливості, властивості структури споживання, взаємозв'язок міського та сільського населення (стосовно користувачів та товаровиробників), міжрегіональні взаємозв'язки, транспортний чинник, фінансово-матеріальне забезпечення аграрних виробників, ринку тощо.

Під суспільно-географічним розташуванням розуміють визначення положення основних господарств стосовно місця виготовлення, збереження, продажу та переробки продукції сільського господарства.

Особливістю України є її економіко-географічне положення, яке визначається вигідним розташуванням щодо розвинутих європейських держав. Розміщення держави має двоякий вплив на стан та перспективи розвитку сільського господарства. Позитивний вплив полягає у наступному [3]:

- можливість порівняно швидше знайти ринок не лише в межах України, але й закордоном;

- залучення іноземного капіталу, що дає змогу розширювати виробництво і створювати конкурентоздатні господарські структури. Слід відмітити, що іноземні інвестиції переважно залучаються у приватні сільськогосподарські структури;

- більша, порівняно з іншими регіонами, можливість вивчення і переймання зарубіжного досвіду ведення приватного господарства.

Негативні наслідки економіко-географічного положення України для розвитку продовольчого ринку, полягають у тому, що, по-перше, внутрішній ринок насичується сільськогосподарською продукцією іноземних товаровиробників, які мають її перевиробництво. По-друге, ця продукція значно дешевша, що впливає на цінову політику вітчизняних виробників та рівень їх конкурентоздатності.

Відносно продовольчої безпеки головними елементами демографічного чинника є густота, народжуваність і чисельність населення, особливості його розміщення та ступінь експлуатації існуючих трудових ресурсів. Чисельність населення враховуючи високий рівень захворюваності та смертності, міграції і т. д. має постійну тенденцію до зменшення починаючи з 2000 років і до сьогодні з невітніми прогнозами на майбутнє не менше ніж на п'ять років [2].

Прогрес в розвитку і утворенні великих міст, значне збільшення людей в них спричиняють стрімке вдосконалення виробництва і агропромислової переробки перш за все мало транспортуючого харчового продовольства. В залежності від насиченості населенням міст і природи системи розселення може різнитися їх безпосередній вплив на розташування агропромислових об'єктів. Для малих міських поселень, що розташовуються за кордонами великих агломерацій, установи, що спеціалізуються на переробці продовольства набувають містоформуючого характеру.

Необхідність у високоякісних трудових ресурсах спричиняється будовою та спеціалізацією секторів сільського господарства та переробки АПК. Секрет успішності діяльності підприємств з переробки сільськогосподарської продукції полягає в своєрідній мінімізації експлуатації робочої сили. Для України з трудомістких секторів сільськогосподарського виробництва найоптимальнішою та

найрезультативнішою є культивування овочівництва та безпосередньо цукрового буряку.

Для території України характерна нерівномірність в розподілі трудових ресурсів. В кінцевому наслідку для різних регіонів України характерна не менш різноманітна концентрація робочої сили, якщо одні території мають надмірну кількість спеціалізованих трудових ресурсів, що зайняті в аграрній сфері господарства, то в інших присутня їх помітна недостатність.

Найбільший відсоток забезпечення трудовими ресурсами мають регіони України з найвищою щільністю сільського населення. До таких регіонів належить Закарпатська, Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька області і т. д. Найгіршу ситуацію з сільськогосподарською робочою силою можна спостерігати у південних регіонах України, таких як Луганська, Сумська, Херсонська, Миколаївська області тощо

Чисельність економічно-активного населення, що зайняте в сільському господарстві в середньому по Україні сягає 7842,1 тис. чоловік, із яких саме середньооблікова кількість найманих працівників складає 7 %. Середньомісячна заробітна плата найманих працівників у сільському господарстві помітно підвищилась, але між тим залишається меншою, ніж в інших секторах, прикладом може бути, що у 2017 році цей показник був у 1,2 р. менший, ніж у промисловості [1].

Якісне транспортне забезпечення гарантує безупинний цикл виготовлення та споживання в просторі, забезпечення виробничо-територіальних взаємозв'язків. Рівень ефективності функціонування транспорту, транспортних систем та безсумнівно вигідне транспортно-географічне положення – важливий чинник, що впливає на територіальну організацію агропромислового комплексу і промисловість, що відповідає за переробку сільськогосподарської сировини. Чим більшою є довжина основних шляхів сполучення і більша щільність транспортної інфраструктури та транспортних засобів, тим більші переваги для подальшого ефективного функціонування сільського господарства, здійснення інтенсифікації сільськогосподарського комплексу, збільшення меж його взаємозв'язків з різними секторами вітчизняного господарства, для гарантованого поглиблення територіального поділу праці.

Не менш важливим є *еколого-географічний чинник*, що впливає на територіальну організацію компонентів агропромислового комплексу. Саме екологічний стан сільськогосподарських територій визначає можливість їхньої подальшої експлуатації в сільському господарстві.

Список використаних джерел: 1. Мазана Т. В. Трудові ресурси сільського господарства та ефективність їх використання в ринкових умовах / Т. В. Мазана // «Ефективна економіка». – 2011. – №12. – С. 2-7 2. Немченко В. В. Продовольча безпека України / В. В. Немченко // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія економічна. – 2012. – Т. 2. – Вип. 4 (70). – С. 179-183. 3. Славов В. Соціально-економічні аспекти продовольчої безпеки на регіональному рівні / В. Славов, К. Шишкіна, Л. Кучеренко, Л. Шапаренко // Україна : аспекти праці. – 2007. – №4. – С. 27-30.

УДК 528(477):322.3.025.12

Ліннік Андрій, Вакулюк Лариса

Andriy.linnik98@gmail.com; SLA_V_A@ukr.net

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

СТРАТЕГІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ КОНТРОЛЮ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Формування підходів у державному управлінні земельними ресурсами України вимагає чіткої регуляторної політики і реорганізації її окремих елементів. Актуальними на теперішній час є проблеми збереження і охорони земель та забезпечення законності земельних відносин в цілому.

Механізм здійснення контролю за збереженням та відтворенням земельних ресурсів не відповідає сучасному стану речей. Необхідно в прискореному порядку забезпечити Держгеокадастр кваліфікованими кадрами надати можливість впливу економічними та правовими заходами на порушників чинного законодавства, а в перспективі створити державний орган моніторингу, контролю, охорони і відтворення земельних ресурсів [1].

Охорона земель є дуже важливим чинником забезпечення продовольчої та екологічної безпеки країни, тому важливу роль у здійсненні завдань правової охорони земель відіграє саме держава шляхом виконання ряду своїх функцій. Особливе місце серед них займає правове регулювання земельних відносин. Правова охорона земель в системі державного управління і регулювання земельних відносин займає вагомим місце виходячи із вимог статті 13 Конституції України.

У Законі України «Про основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 року» наголошено, що близько 57,5 % території зазнали ерозії, забрудненими є близько 20 % території, підтопленими є близько 12 % земель. Серед основних факторів, що спричинили таку ситуацію називають: недосконалу систему державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність розмежування природоохоронних та господарських функцій та недостатню сформованість інститутів громадянського суспільства [2].

Державі потрібно продовжувати розвивати та формувати єдину систему землевпорядної служби, яка буде здійснювати ведення кадастру і реєстру земель, планування територій та їх землеустрій, розпорядження державними землями, державний моніторинг, контроль і охорону земель, геодезичні і картографічні роботи, а також буде формувати державну політику управління земельними ресурсами та земельними відносинами загалом.

Значну увагу потрібно приділити вдосконаленню системи управління земельними ресурсами. Передбачити розподіл функцій в сфері систематичних спостережень за станом земель, а також оперативного втручання в правопорушення землевласників та землекористувачів, шляхом створення органу контролю за використанням та охороною земель. Економічне стимулювання та санкції, як важливі елементи державної політики в землекористуванні. Вдосконалити контролюючу, стимулюючу та караючу функції держави в процесі правової охорони земель [3].

При цьому необхідно визначити та доцільно обґрунтувати обсяги фінансування з державного бюджету на утримання відповідних державних землевпорядних служб і органів, у тому числі й із земельного контролю, та збалансовано визначити конкретні результати та обсяги послуг держави громадянам, юридичним особам.

Працевдатність землевпорядної служби визначатиметься фаховим рівнем, чіткими обов'язками та дієвими механізмами і регулятивними нормами впливу на земельні відносини, їх деякі суб'єкти. Державний контроль та охорона земель фундаментально закріплені в землеустрої, а не в простому інспекційному контролі землекористувачів та землевласників

Причинами правопорушень у галузі земельного права є недоліки правового регулювання земельних відносин, відсутність належного обліку кількості та якості земель, контролю за станом використання земельного фонду, недостатня поінформованість населення щодо земельного законодавства [4].

Отже, розвиваючи та вдосконалюючи регулюючу, контрольну, стимулюючу та каральну функції держави в процесі правової охорони земель необхідно:

- створити систему державного управління, яка б забезпечувала: прийняття управлінських рішень щодо раціонального використання та охорони земель;
- призупинити мораторій на проведення перевірок в сфері дотримання земельного законодавства;
- поновити обов'язковість землеустрою, особливо в сфері еколого-економічного обґрунтування сівозмін;
- створити правові умови, за яких органи місцевого самоврядування та громадські інспектори зможуть ефективно здійснювати повноваження, контролюючи стан використання і охорони земель;
- утворити органи державної виконавчої влади щодо здійснення моніторингу, контролю, охорони і збереження земельних ресурсів.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>. 2. Державний контроль за використанням та охороною земель: 36. норм. –прав. актів / авт.-укл. : В. І. Курило. – К.: НАУ, 2005. 3. Земельне право : підручник / М. В. Шульга, Н. О. Багай, В. І. Гордєєв та ін. – Х. : Право, 2014. – 520 с. 4. Державне розмежування охорони земель / Шарий Г. І., Голуб А. Е. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/78.pdf>.

УДК 528(477):322.3.025.12

Ліщук Тетяна, Вакулюк Лариса

Tetyana_Lischuk98@gmail.com; SLA_V_A@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ХАРАКТЕРИСТИКА ВОДНИХ РЕСУРСІВ КІВЕРЦІВСЬКОГО РАЙОНУ

Ківерцівський район Волинської області налічує 75 населених пунктів, 24 сільських ради, 2 селищних та одна міська. Розташований на південному-сході області, територія становить 1,4 тис. кв. км., що становить 7 % від загальної території області. Рельєф переважно рівнинний. Понад 70 % його території лежить в межах Поліської низовини. А південна частина – на хвилястому Волинському плато. Клімат Ківерцівського району помірно-континентальний: зима м'яка з нестійкими морозами; літо тепле, нежарке, весна і осінь - затяжні із значними опадами. Річні суми опадів складають 550-650 мм. Найбільше їх випадає в червні, липні і серпні (до 80-90 мм в місяць). Область отримує 92,7 ккал/ см кв. сумарної сонячної радіації в рік. Пряма сонячна радіація знижується в результаті високої хмарності і становить 40 % від сумарної [1].

Загальна площа земельного фонду Волинської області, покритої поверхневими водами, становить 45,4 тис. га. Станом на 1 січня 2018 року в оренду надано 635 водних об'єктів, загальною площею водного дзеркала близько 3806,5 га, з яких: 54 озера, 1 водосховище, 580 ставків. На вказаних водних об'єктах створено: 52 суб'єкта аквакультури, 8 спеціальних товарних рибних господарств, 13 культурно-рибних господарств [2].

В структурі природно-ресурсного потенціалу Ківерцівського району провідна роль належить земельним (40,1 %), лісовим (27,4 %), водним (16,3 %), природним рекреаційним (15,1 %) ресурсам, менша мінеральним (0,9 %) та фауністичним (0,1 %) [1].

Серед мінеральних ресурсів району чільне місце посідає Журавичівське джерело мінеральних вод. Цінність Журавичівського джерела надзвичайна, лікувальні властивості забезпечують оздоровлювальний ефект на 98 %. Вода одного з джерел є гідро-карбонатно-кальцієвою родоною з мінералізацією 2,5 г/л, дебіт 240,0 м. куб/добу. Запаси Журавичівського родовища лікувальних грязей складають 217 тис. м. куб. У 1928-1939, 1987-1999 роках тут діяв бальнеологічний санаторій «Журавка». Хлоридно-натрієві води з підвищеною мінералізацією - 12-13 мг/л поширені у джерелах поблизу села Журавичі. Ці води мають домішки бромю, йоду, радону і застосовуються для лікування серцево-судинної системи, атеросклерозу, дихальної і травної систем.

По території району протікають 8 річок: річка Грушвиця довжина якої приблизно 18 км - права притока Стиру (басейн Дніпра). Річка Конопелька - довжина 48 км, площа басейну 329 км². Права притока Стиру (басейн Дніпра), притоки – переважно меліоративні канали. Кормин - права притока Стиру (басейн Дніпра). Довжина річки 53 км, площа басейну 716 км². Притоки — переважно меліоративні канали. Вздовж річки багато лісових масивів (особливо у верхній течії). Любка притока Стиру(басейн Прип'яті), Довжина річки 14 км. Річка Прудник – права притока Стиру (басейн Прип'яті) Довжина 27 км, площа басейну займає 140 км². Річка Путилівка є водоприймачем осушувальних систем - ліва притока Стубазки (басейн Дніпра). Довжина 57 км, площа басейну займає 506 км². Рудка(притока Стиру)- права притока Стиру (басейн Дніпра). Довжина річки 25,5 км, площа водозбірного басейну 187 км². Річка Черемошна - права притока Кормину (басейн Дніпра) довжина річки 12 км Площа басейну - 74,6 км².

В оренду для рибогосподарських та рекреаційних потреб надані 3 технологічні водойми з дійсними договорами до 21.10.2020 року. Не перебувають в оренді і є потенційними для надання їх у користування на умовах оренди ставки площею 35.0200 га. [4].

Площа меліорованих земель – 27,180 тис. га, з них осушені сільськогосподарські угіддя – 21,093 тис. гектарів.

Меліорація – цілеспрямоване покращення властивостей природно-територіальних комплексів з метою оптимального використання потенціалу ґрунтів, вод, клімату, рельєфу та рослинності.

Кількість осушувальних систем на території району – 16 (в тому числі міжгосподарських – 12 ; внутрішньогосподарських - 4). Протяжність відкритої мережі каналів та зарегульованих водоприймачів - 1082,8 км, з них:перебувають у державній власності – 238,7 км; у комунальній власності – 844,1 км [4].

Кількість гідротехнічних споруд – 1043 од., з них у державній власності – 119 одиниць; у комунальній власності – 924 од., в тому числі шлюзів регуляторів – 275 од., з них у державній власності – 44 од. у комунальній власності – 231 од.

Дозволами на спеціальне водокористування охоплено 52 суб'єкти господарювання, переважна більшість з яких є сільськогосподарські підприємства та підприємства по переробці деревини. Загальне водовідведення по району становить 1,7 млн.м³. Скид нормативно очищених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти становить на рік 205 тис.м³ [3].

Отже, Ківерцівський район в повній мірі забезпечений водними ресурсами. Водночас виникли проблеми з Журавичівським джерелом, так як не використовується великий ресурсний потенціал води для лікування серцево-судинної системи, атеросклерозу, дихальної і травної систем. На даний момент санаторій покинутий і не приносить прибутків.

Також, обстеження осушувальних систем Ківерцівського району свідчать, що відведення надлишкових вод стає неможливим через незадовільний технічний стан міжгосподарської осушувальної мережі (замулення і заростання каналів). Насосні

станції на осушувально-зволожувальних і польдерних системах повинні обслуговувати 4,7 тис. га, проте жодна з них не працює уже понад вісім років. Для подальшого користування водними ресурсами Ківерцівського району та експлуатації меліоративних систем потрібно провести повну реконструкцію гідротехнічних споруд, які збудовані у 1951-1956 роках.

Список використаних джерел: 1. Руденко В. П. *Географія природно-ресурсного потенціалу України* : Підручник / В. П. Руденко. – Чернівці : Зелена Буковина, 1999. – 568 с. 2. *Водні об'єкти Ківерцівського району*. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://business.rayon.in.ua/news/78630-9-zhiteliv-kivertsivskogo-raionu-rozpochali-navchatisia-na-ribovodiv>. 3. Офіційний сайт Ківерцівської районної державної адміністрації – [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://kivadm.gov.ua/article/turistichno-rekreaciynaharakteristika.html>. 4. Офіційний сайт Волинської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-kivercivskogorayonu>.

УДК 628.472.032(477.82)

Павловська Тетяна, Рудик Олександр, Макарчук Ірина

pavlovska2011@gmail.com; rs.lutsk@gmail.com; makardhukira8@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Волинська область на фоні інших регіонів України характеризується значною часткою природних ландшафтів, невеликою людністю, і помірним антропогенним впливом, а, отже, і порівняно невеликим забрудненням території викидами й відходами. Однак, проблема утворення відходів та їх утилізації щороку набуває все більшої актуальності, оскільки з плином часу простежується інтенсифікація природокористування, постійне зростання обсягу відходів, зміна їх складу зі збільшенням частки небезпечних для навколишнього середовища й людини речовин (пластику, фосфоро-карбонатів із флюорисцентних ламп, свинцю й ртуті з гальванічних елементів, токсичних хімікатів із фарб, побутових розчинників тощо).

Відходи – будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення та яких їх власник повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [2]. Вони утворюються на промислових підприємствах, будівництвах, у побуті, в сільському господарстві тощо. Відповідно до чинної практики відходи в Україні поділяють на чотири класи небезпеки. Найбільш „безпечними” є відходи IV класу, а найбільш небезпечними – відходи I класу небезпеки [3].

Поводження з відходами – дії, спрямовані на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення [2].

На сьогодні основним способом поводження з відходами у Волинській області є їх видалення у спеціально відведені місця чи об'єкти (79 % з усіх утворених у 2017 році відходів) (рис. 1). У структурі цих відходів домінують шлами та рідкі відходи очисних споруд, побутові та подібні до них відходи.

Понад 15 % усіх утворених в 2017 році відходів було утилізовано (використано як вторинні матеріальні чи енергетичні ресурси [2]), трохи більше 6 % відходів – передано для утилізації (див. рис. 1). Порівняно з 2010 роком частка утилізованих

відходів у Волинській області суттєво зростає і в останні три роки коливається на рівні 15–17 %. Основними матеріалами для утилізації є тваринні екскременти, сеча, гній та деревні відходи, відпрацьовані оливи, відходи згоряння, відходи тваринного та рослинного походження, відходи чорних і кольорових матеріалів.

Близько 6 % утворених у 2017 р. в області відходів було спалено: з отриманням енергії (відходи деревини) і без отримання енергії (переважно відходи тваринного походження та змішані харчові відходи, деревні й пластикові відходи) (див. рис. 1).

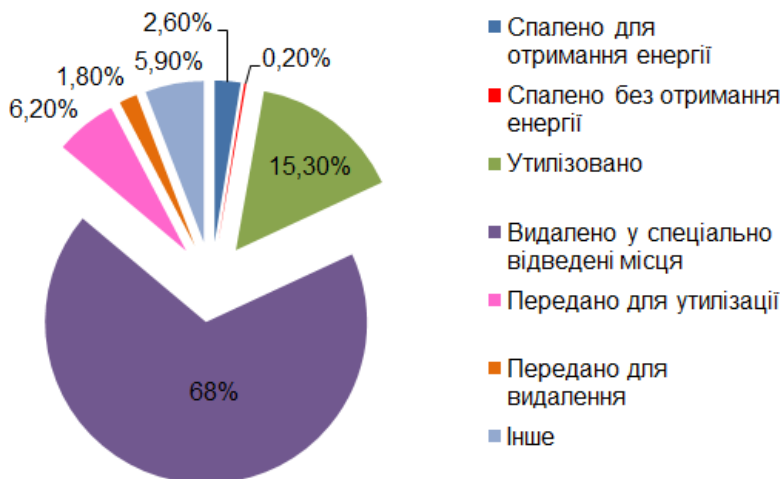

Рис. 1. Поводження з відходами у Волинській області у 2017 р. (за даними [2])

Основним способом видалення твердих побутових відходів (ТПВ) у Волинській області є їх захоронення на сміттєзвалищах (серед них 12 полігонів ТПВ, 1 з яких закритий, 540 діючих сміттєзвалищ, 1 недіюче та 6 призупинених). Із 559 місць видалення відходів (МВВ) паспортизовано лише 22 % [1]. Найбільше місць видалення відходів налічується у Камінь-Каширському, Турійському, Маневицькому та Ковельському районах (рис. 2). Паспортизованих МВВ найбільше у Ратнівському, Ковельському, Рожищенському районах (див. рис. 2).

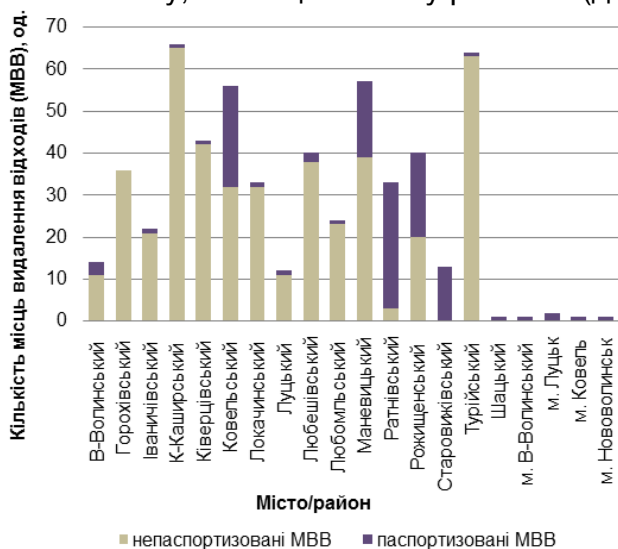

Рис. 2. Кількість місць видалення відходів у Волинській області станом на 01.01.2018 року (за даними [1])

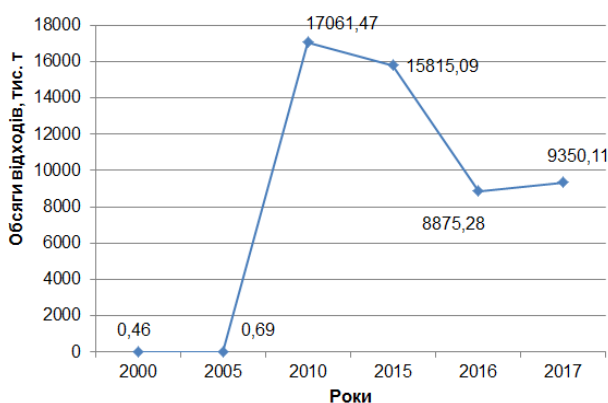

Рис. 3. Динаміка накопичення відходів у Волинській області протягом експлуатації у місцях видалення відходів (за даними [2])

Станом на 01.01.2018 року в області під сміттєзвалищами було зайнято 475 га земель [1], на яких накопичено понад 9,3 млн. тонн сміття. Упродовж останніх

вісімнадцяти років найбільші обсяги накопичення відходів у місцях видалення відходів простежувалися в 2010–2015 рр. (рис. 3).

Щодо накопичення відходів в розрізі міст та районів області, то лідерами в цьому плані є міста обласного підпорядкування, зокрема Нововолинськ (основними утворювачами відходів є гірничодобувна промисловість та населення) і Луцьк (основним утворювачем відходів є населення) (рис 4). Упродовж 2010–2017 рр. простежується зменшення обсягів накопичення відходів у м. Нововолинськ, натомість у м. Луцьк – збільшення (рис. 5).

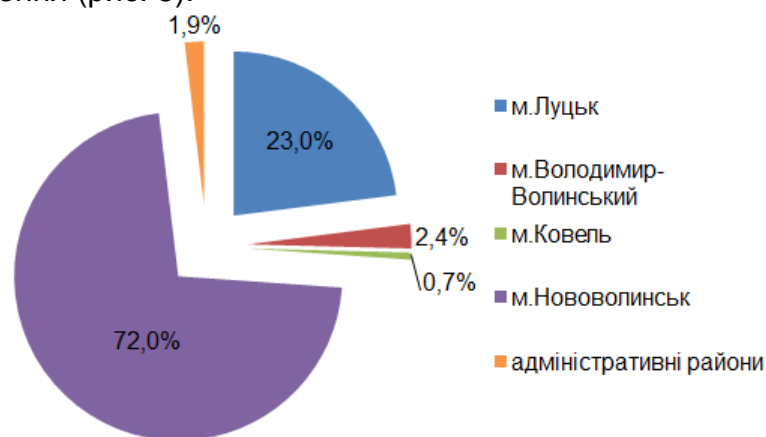

Рис. 4. Накопичення відходів у містах та адміністративних районах Волинської області в 2017 р. (за даними [2])

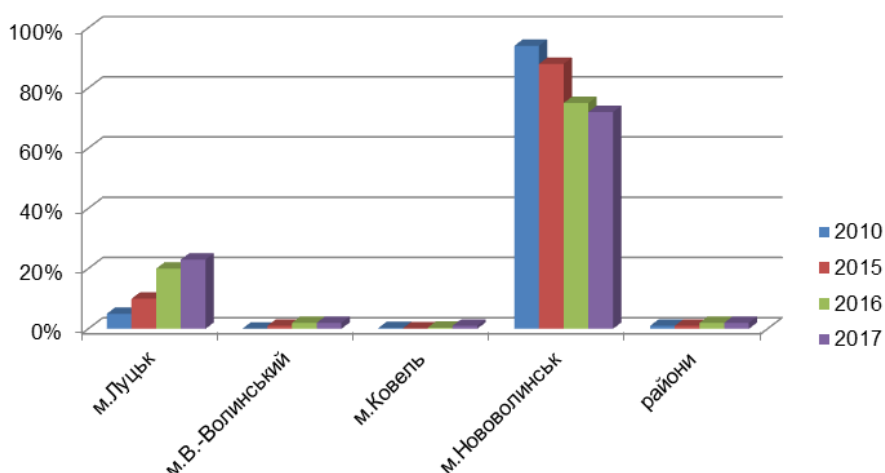

Рис. 5. Динаміка накопичення відходів у містах та адміністративних районах Волинської області (за даними [2])

Таким чином, упродовж 2010–2017 рр. у Волинській області відбувається поступове зростання обсягів утворення відходів (2010 р – 633 тис. т, 2015 р. – 638,9 тис. т, 2016 р. – 684 тис. т, 2017 р. – 733,1 тис. т) [2]. При цьому обсяги накопичення відходів у місцях видалення відходів в останні роки дещо зменшилися (див. рис. 3). Очевидно, причиною цього є зростання частки утилізованих відходів (понад 15 % у 2017 р. проти 1,6 % у 2010 р.). Лідерами у накопиченні відходів у Волинській області є міста обласного підпорядкування, оскільки тут зосереджено найбільше населення та підприємств обробної й добувної промисловості. Поводження з відходами на Волині не можна назвати раціональним, оскільки майже 70 % утворених відходів складуються на сміттєзвалищах, що призводить до забруднення природних компонентів довкілля і, як наслідок, погіршення умов життєдіяльності людини. Тому проблема вивезення, складування та утилізації відходів є надзвичайно актуальною для регіону, оскільки від її вирішення залежить екологічна безпека, благоустрій населених пунктів, здоров'я та благополуччя

населення. Основними шляхами підвищення ефективності управління відходами в області вважаємо стимулювання роздільного збирання компонентів відходів та сприяння максимально можливій утилізації твердих відходів.

Список використаних джерел: 1. Екологічний паспорт Волинської області за 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.menr.gov.ua> 2. Статистичний щорічник. Волинь 2017 / За ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : ГУС у Вол. обл., 2018. – 458 с. 3. Уткіна К. Б. Стан і перспективи поводження з відходами в рамках розроблення стратегії розвитку Харківської області до 2020 року / К. Б. Уткіна, В. А. Пересацько, А. Н. Некос, Н. В. Попович // Український географічний журнал. – 2015. – № 4. – С. 58–63.

УДК [631.4:631.6](477. 82)

Полянський Сергій¹, Полянська Тетяна²

Polianskyi@ukr.net

¹Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

²Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

ЗАПОБІГАННЯ ЕРОЗІЙНИМ ПРОЦЕСАМ ҐРУНТОВОГО ПОКРИВУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У Волинській області серед процесів, що обумовлюють деградацію в навколишньому середовищі, велику загрозу становлять ерозійні процеси ґрунтового покриву. Внаслідок цього знижується родючість ґрунтів, а сільськогосподарські підприємства мають низьку рентабельність. Ерозія сприяє замуленню річок, осушувальних каналів, озер та інших водойм. Отже, питання охорони земель від дефляції є актуальним і прирівнюється до державних пріоритетів розвитку України.

На розмив ґрунту впливає крутизна, довжина, площинна експозиція і форма схилу. Процеси розмиву починаються з крутизни схилу більше 1–2°. Найстійкіші до розмиву чорноземи на лесових породах. Менш стійкими є дернові опідзолені ґрунти, а також ті, що сформувалися на щільних глинах і пісках. Розорювання схилів крутизною більше 2° може призвести до інтенсивного змиву ґрунту [2; 4; 6].

Щодо вітрової ерозії – потік повітря має здатність завдяки своїй підйомній і трансформуючій силі переносити частинки величиною 0,1–0,5 мм, а дефляція розпочинається зі швидкості вітру 3–4 м/с на супіщаних і 4–6 м/с на легкосуглинкових ґрунтах. На висоті до 15 см над поверхнею переміщуються піщані частинки розміром 0,05–0,10 мм зі швидкості вітру 3–3,5 м/с, а менші 0,25 мм переносяться у повітрі вітровим потоком.

Дефляцію поділяють на дві складові фракції: пилуvато-глинисту, що простежується періодично, і пилуvато-піщану – постійну [1; 2; 3]. Пилувато-піщана дефляція, відзначається різною інтенсивністю перенесення пилуvато-піщаного матеріалу, що залежить від ступеня міцності поверхні, і має регіональні особливості.

Часті відлиги взимку, коливання температур весною, незначна структурна стійкість малогумусних ґрунтів із легким механічним складом сприяють дефляційним процесам, особливо це стосується осушених торфовищ. Після танення снігу, малосніжних зим, під час заморозків, сухої весни зі швидкості вітру більше 3,5 м/с поверхня ґрунту піддається дефляції. Інтенсивність винесення частинок ґрунту сягає 1–2 т/год. з 1 га. Це перевищує допустимий рівень 1–2 т/рік.

На півдні Волинської області в межах Волинської височини домінує водна ерозія. Відсоток еродованих ґрунтів від загальної площі орних земель у трьох регіонах Волинської височини різний. Так, частково у Володимир-Волинському і

Локачинському районах він коливається в межах 11–30 %, Іваничівському і частково Горохівському – 1–10 %, і нарешті частково Горохівському, Луцькому і Ківерцівському – 31–50 %.

У Поліському регіоні наявні дев'ять полів дефляції піщаних ґрунтів, що знаходяться північніше широти Ковеля. З ґрунтів Поліської зони щороку пересічно виноситься до 5 тонн ґрунту з 1 га, у Володимир-Волинському, Іваничівському і Ківерцівському районах – у межах 15–20 т/га, а в Локачинському, Луцькому і Горохівському – 30–40 т/га, тобто найбільше [4; 5].

Загальна кількість слабо-, середньо- і сильно еродованих земель в області сягає 7,0; 3,0; 1,0 %. В усіх районах переважають слабо еродовані землі, їх частка становить 75 %. Найбільше таких земель у Горохівському, Іваничівському, Ківерцівському і Локачинському районах, дещо менше у Луцькому – 57,7 %, Рожищенському і Турійському – 50,0 %, Володимир-Волинському – 49,2 %.

Середньоеродовані землі від загальної їх кількості в адміністративних районах Володимир-Волинському, Горохівському, Іваничівському, Ківерцівському, Локачинському, Луцькому коливається в межах 15,6–32,3 %, тобто їх майже у 2 рази менше ніж слабоеродованих. У Рожищенському і Турійському районах частка таких земель найбільша – 46,4 і 41,6 %.

Сильноеродовані землі від їх загальної площі у згаданих Володимир-Волинському, Горохівському, Іваничівському, Ківерцівському, Локачинському, Луцькому районах не перевищують 6,9–18,5 %.

Слабодефльовані землі найпоширеніші у Ківерцівському районі –1,0 % від загальної площі сільськогосподарських угідь, у Любомльському, Маневицькому, Ратнівському і Старовижівському районах їх відповідно 0,26; 0,14; 0,21 та 0,36 %, а в Турійському лише 0,04 %.

Середньодефльовані землі поширені у Ратнівському, Старовижівському і Турійському районах відповідно – 37, 41 і 531 га або 0,05; 0,07 і 0,66 %. Загальна площа слабодефльованих земель в області становить 1145 га, середньо- – 609 га, та сильно- – 55 га при загальній кількості 2109 га.

Із дефльованих земель найпоширенішими є слабодефльовані. Сильнодефльовані виявлені тільки в Рожищенському районі.

В області загалом земель із крутизною схилів до 1° – 437 762 га, від 1 до 2° – 77 042 га, від 2 до 3° – 33 118 га, від 3 до 5° – 35 455 га, а від 5 до 7° – 17 064 га.

Морфологічними ознаками еродованих водою ґрунтів є малопотужний гумусовий горизонт, світліше забарвлення їх поверхні, поява в окремих місцях материнських порід тощо [6; 7].

Для запобігання водній ерозії потрібно проводити такі заходи:

- фітомеліоративні: ґрунтозахисні сівозміни, лісонасадження на схилах полів;
- протиерозійний обробіток ґрунтів: оранка упоперек схилів, застосування щільювання й оранки із врахуванням висот рельєфу;
- спеціальні заходи затримання снігу й регулювання сніготанення: щити, куліси, ущільнення;
- агрохімічні заходи підвищення родючості земель: збільшення доз внесення органічних добрив залежно від ступеня змитості ґрунтів, застосування оптимальних доз мінеральних добрив, вапнування кислих ґрунтів;
- посів сидеральних і парозаймаючих культур.

Вітрова ерозія поширена в північній частині області на дерново-підзолистих ґрунтах із піщаним гранулометричним складом, а також на осушених торфовищах.

Для боротьби з вітровою ерозією застосовують комплекс заходів, що охоплює організаційно-господарські, протидефляційні, агротехнічні, створення багаторічних плодових насаджень у комплексі із захисними лісонасадженнями, впровадження спеціальних заходів обробітку ґрунту, зокрема безплужного, розміщення культур

уперек напрямку переважаючих вітрів, перехресний спосіб сівби, ущільнення посівів, нормований випас худобою, особливо на схилах.

Збитки від ерозії ґрунтів визначаються зниженням їх родючості, зменшенням урожайності в зв'язку із виносом поживних речовин із ґрунту та добрив і пов'язаних з цим забрудненням водних джерел, замуленням заплав рік, ставків, осушувальних каналів, це засвідчує необхідність розробки принципово нових ґрунтозахисних систем землеробства. До таких варто віднести контурно-меліоративну організацію території, яка передбачає науково обґрунтовані форми й прийоми регулювання антропогенного впливу на агроландшафти, а саме: перехід до контурної організації території, забезпечення позитивного балансу елементів живлення рослин, застосування диференційованої обробки ґрунту з використанням плоскорізних і дискових знарядь, дотримання сівозміни культур, вчасного виведення з обігу уражених ерозією ґрунтів під заліснення, залуження та ін.

Список використаних джерел: 1. Ґрунти Волинської області : монографія / М. Й. Шевчук, М. І. Зінчук, П. Й. Зінчук та ін. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 144 с. 2. Зузук Ф. Осушені землі Волинської області та їх охорона : монографія / Ф. В. Зузук, Л. К. Колошко, З. К. Карпюк. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2012. – 294 с. 3. Ковальчук І. П. Ерозійні процеси Західного Поділля : польові, стаціонарні, експериментальні та морфо метричні дослідження : Монографія. – Київ-Львів : Ліга-Прес, 2013. – 296 с. 4. Полянський С. В. Дефляційні процеси на ґрунтах Волинської області / С. В. Полянський // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Екологія». – 2015. – № 1147. – С. 81-86. 5. Полянський С. В. Аналіз впливу ерозійноаккумулятивних процесів на стан р. Луга / С. В. Полянський // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. – 2012. – Вип. 633/634 : Географія. – С. 49–53. 6. Полянський С. В. Екологічні проблеми ґрунтового покриву Волині / С. В. Полянський // Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області / за ред. В. О. Фесюка. – К. : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2016. – С. 166–173. 7. Полянський С. В. Ерозійно-аккумулятивні процеси у басейні річки Гнила Липа Горохівського району / С. В. Полянський, Л. К. Колошко // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – 2009. – № 6. – С. 111–115.

УДК 504.57(407)

**Чижевська Лариса, Лавренчук Ольга, Качаровський Роман, Карпюк Зоя,
Антипюк Олена**
geolora@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ВОЛИНИ

Серед областей Західного регіону України Волинська область має найбільш багаті водні ресурси, що включають поверхневі та підземні води, придатні для використання у водному господарстві. У межах Волинської області загальні запаси водних ресурсів формуються переважно за рахунок місцевого і транзитного річкового стоку, обсяг якого становить, відповідно – 1 664 і 3 820 млн. куб. м на рік. У розрахунку на 1 кв. км площі території області в середньому за рік припадає 97,2 тис. куб. м стоку, що майже в 2 рази більше, ніж по Україні. Аналіз водного балансу області свідчить, що водних запасів достатньо для забезпечення водокористувачів та водоспоживачів усіх галузей господарства в необхідній кількості [4, с. 18].

Щодо водоспоживання, то за рахунок відбору 10,4 % прогнозних експлуатаційних запасів водних ресурсів області, забезпечуються побутові потреби

населення, господарські потреби водоемких галузей господарства й технічні потреби більшості промислових підприємств. Вода забирається з річок Стир, Турія, Західний Буг, Луга, Черногузка. Основними споживачами води є комунальне господарство, промисловість та сільське господарство. Загалом в межах області налічується понад 60 господарських об'єктів-забруднювачів довкілля стічними водами, найбільше їх в Луцькому та Ковельському районах. Лише 42 об'єкти мають власні очисні споруди, причому на 38-ми з них останні працюють неефективно, що пояснюється наявністю застарілих технологічних схем очистки, їх перевантаженістю, відсутністю кваліфікованого обслуговуючого персоналу. Щороку в річки скидається 42,8 млн. куб. м забрудненої води. Це є передумовою погіршення якісних показників санітарного стану більшості водних об'єктів.

Результати обстежень показали, що в межах водоохоронних зон річок області на віддалі 500 м від їх русел в різних районах розташовано 27 складів міндобрив, 10 складів отрутохімікатів, 28 складів нафтопродуктів, 29 машинно-тракторних дворів, 40 літніх таборів ВРХ, 88 гноєсховищ, 173 силосних ями, 36 очисних споруд та 111 необвалованих тваринницьких ферм. В басейнах річок області розміщено 5 тваринницьких комплексів та 4 цукрових заводи, 5 випусків чотирьох загальноміських очисних споруд, стоки яких погіршують якісний стан води. Очисними спорудами, зокрема, щороку скидається приблизно 34,2 млн. куб. м забруднених стічних вод у річки області.

Значної шкоди річкам, особливо малим, наносить розорювання урізу води, що призводить до замулювання в результаті ерозії ґрунту [4, с. 65].

Для визначення якості води необхідно враховувати вміст в ній органічних речовин, показником якого є БСК (біологічне споживання кисню) - кількість кисню в мг/л, що витрачається за певний період часу на аеробне окиснення нестійких органічних речовин, що містяться у воді. Природні води мають БСК від 0,5 до 2 мг/л. Що стосується нафтопродуктів, то їх вміст, згідно норм, повинен становити 0,05 мг/л. Норма мінералізації питної води коливається від 100 до 1000 мг/л. Причому, вміст кальцію повинен становити не менше 25 мг/л, магнію - 10 мг/л. Тверда вода викликає появу ендемічних захворювань, пов'язаних із накопиченням каміння у вивідних органах, недостатній вміст твердих солей сприяє розвитку серцево-судинних захворювань [1, с. 18].

Особливу небезпеку для здоров'я людей становлять наявні у питній воді нітрати, що здатні викликати захворювання, пов'язані із водно-нітратною метгемоглобінією. Утворенню метгемоглобіну сприяють нітрити, що відновлюються із нітратів в організмі людини. Останні, взаємодіючи з аліфатичними та ароматичними амінами, утворюють нітрозаміни, що є активними канцерогенами [2, с. 22].

У ході проведення аналізу проб води, відібраних із організованих пунктів у водних об'єктах, встановлено, що якісний склад водних ресурсів не відповідає вимогам за вмістом нітратів та нітритів, БСК, завислих речовин. Джерелами такого стану поверхневих вод Волині є не атмосферні опади, склад яких на сучасному етапі не критичним, а добрива й отрутохімікати, що застосовуються у сільському господарстві, нафтопродукти. Що стосується підземних вод, експлуатаційні запаси яких становлять 900 млн. куб. м в рік, то у їх складі виявлено нітратні й аміачні сполуки, важкі метали (хром, цинк, мідь), що потрапили із ґрунтово-дренажних вод [1, с. 12].

Оцінювання показника забрудненості поверхневих вод проводилось узагальнено, по басейнах річок. Всі вони відносяться до першої категорії водокористування - господарсько-питне і культурно-побутове використання водного об'єкта як джерела централізованого водопостачання, а також нецентралізованого

для потреб підприємств, відпочинку населення, спорту. Виходячи із цього, встановлюються норми складу та якості води у водних об'єктах [2, с. 35].

При визначенні якості поверхневих вод Волинської області, із врахуванням вмісту природних мінеральних речовин, розчиненого кисню, забарвлення, органолептичних ознак, температурного режиму, важливе значення має встановлення наявності речовин техногенного походження. Останні є особливо небезпечними для знаходження у воді, оскільки наносять шкоду усьому живому, в тому числі і людям [1, с. 15].

Для нормування якості води використовувались показники гранично-допустимих концентрацій основних забруднювачів, що безпосередньо пов'язано із врахуванням показника ЛПШ - лімітованого показника шкідливості речовин. Знаходження у воді забруднювачів з однаковим ЛПШ, веде до підсилення їх взаємної дії, іншими словами, до прояву ефекту сумачії. Для об'єктів першої категорії водокористування доцільно взяти до уваги загальносанітарний, санітарно - токсикологічний, органолептичний показники. ГДК основних забруднюючих речовин поверхневих вод області, а саме аміаку, нітратів та нафтопродуктів становлять, відповідно - 2, 10, 0,1 мг/л. Для визначення ступеня забрудненості води у різних річкових басейнах використано формулу:

$$C / \text{ГДК} = 1, \text{ де}$$

C - концентрація забруднювача у воді;

ГДК - гранично-допустима концентрація забруднювача.

Умова забруднення води $C / \text{ГДК} = 1$, у випадку, коли $C / \text{ГДК} > 1$, то вода вважається відносно чистою. Стосовно до забруднювачів поверхневих вод Волинської області, слід враховувати ефект сумачії для аміаку і нітратів - речовин подібної хімічної природи, що характеризуються загально-санітарним ЛПШ. Забрудненість води нафтопродуктами обчислюється із врахуванням органолептичного ЛПШ [3, с. 154].

Результати обчислень дали змогу віднести усі водні об'єкти Волині до певної категорії за ступенем забрудненості (таблиця 1).

Таблиця 1

Оцінка показника забрудненості поверхневих вод області

C / ГДК	Ступінь забрудненості водного об'єкта	Бали
0 - 0,99	чисті	1
0,1 - 0,9	відносно чисті	2
1,0 - 1,1	слабкозабруднені	3
1,2 - 2,0	забруднені	4
понад 2,0	сильнозабруднені	5

На основі бальної оцінки показника виділено в межах області 10 річкових басейнів, що показують фактичний ступінь забрудненості водних об'єктів.

У найкращому стані перебувають території Б-1 (басейн верхньої течії річки Прип'ять до смт. Ратне та річки Вижівка), а також Б-9 (басейн річки Веселуха). Вони займають 3 153,28 кв. км, 15,61 % загальної площі області, і віднесені до 1 класу за ступенем забрудненості вод.

Відносно чистими є Б-3 (басейн річок Турія, Цир, Стохід, Черногузка, Липа) та Б-6 (басейн річки Західний Буг в межах Іваничівського і частково Володимир-Волинського районів). Дана територія становить 11 667,52 кв. км, 57,86 %, тобто понад половину площі області. За ступенем забрудненості поверхневих вод перелічені басейни включені до 2 класу.

До четвертого класу увійшли Б-2 (басейн річки Прип'ять на території від смт. Ратне до м.Любешів) та Б-7 (басейн річки Луга), а також Б-8 (басейн річки Стир на території Луцького району) і Б-10 (басейн витоку річки Кормин). Забруднені поверхневі води поширені на площі 2 277,12 кв. км, що становить 11,2 % території

області. Сильнозабрудненими є Б-4 (басейн річки Західний Буг в межах північної частини Володимир-Волинського району, а також Любомльського району), Б-5 (басейн річки Стир, поза межами Луцького району), що займають 3102,08 кв. км, 15,3 % загальної площі Волині, і увійшли до 5 класу. Отже, стан останніх найбільш загрозливий.

Список використаних джерел: 1. Концепція екологічного нормування. – Київ: Мінекобезпеки України, 1997. – 22 с. 2. Методика екологічної оцінки стану поверхневих вод України. – Київ: Вид. УНДІВЕР, 1996. – 48 с. 3. Нормативы, классификации и классы качества воды / Под ред. Воропаева Г. В., Авакяна А. Б. – М. : Наука, 1986. – 387 с. 4. Яцык А. В. Руководство по методам исследования качества вод / А. В. Яцык А. П. Чернявская // Гидрохимия. Токсикология. – Киев, 1995. – 202 с.

УДК 911.3

Фесюк Василь, Кучер Ганна

Post_1976@ukr.net; Anya-ku4er@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНА ДЖЕРЕЛ БАСЕЙНУ РІЧКИ ПРИП'ЯТЬ

Характерною рисою сучасного етапу розвитку людства є зростання антропогенних навантажень на природу. Взаємодія суспільства і навколишнього середовища стає інтенсивнішою, різноманітнішою і складнішою. За таких умов особливої актуальності набувають раціональне використання й охорона водних ресурсів, у тому числі джерел. Особливої уваги потребують джерела басейну річки Прип'ять, оскільки вони є найбільш вразливими в системі відношень людина–природа, вони першими зазнають виснаження, засмічення і замулення. Тому варто більше уваги приділяти їхньому раціональному використанню, охороні та відтворенню.

Джерело – це природний, сконцентрований, самоочисний вихід на земну поверхню підземних вод, який виникає під впливом земного тяжіння або гідростатичного тиску. Утворюється переважно на дні ярів, балок, схилах горбів, крутих берегах річок або на дні водних об'єктів [1].

Слід зазначити, що природні джерела не використовуються населенням для систематичного задоволення питних потреб, оскільки вони не є джерелами централізованого водопостачання.

Для них не встановлені зони санітарної охорони, в межах яких забороняється господарська діяльність. В зв'язку з цим, якість води з таких природних джерел має нестабільні показники, які залежать від багатьох факторів техногенного та природного характеру (санітарно-хімічні та санітарно-мікробіологічні показники можуть коливатися інколи протягом одного тижня), що робить її непридатною для споживання людиною і може призвести до виникнення гострих кишкових інфекцій бактеріальної та вірусної етіології, ряду інфекційних захворювань [2]. Але як свідчать результати хімічного аналізу води джерел, вона відповідає вимогам СанПіну щодо не перевищення ГДК забруднюючих речовин.

З метою поліпшення ситуації щодо охорони джерел басейну річки Прип'ять, неабияку роль відіграє забезпечення умов для раціонального використання водних ресурсів, вдосконалення еколого-просвітницької роботи з питань охорони джерел та поліпшення регулювання водного режиму річки.

Для збереження високоякісного стану природних джерел необхідно їх охорони. Під охороною джерел розуміють сукупність технічних, організаційних, правових і економічних заходів, направлених на усунення забруднення, замулення, засмічення та виснаження вод у джерелах задля оптимального задоволення потреб населення у воді потрібної якості [3].

Не менш важливим завданням є також підтримання у джерелах якості води, необхідної для життя риби, водоплавних птахів і тварин.

Тому для того щоб, поліпшити стан використання, збереження та вберегти джерела я пропоную прийняти такі заходи:

- організація моніторингу за джерелами, що є частиною гідро екологічного моніторингу;

- очистка джерел від замулення, засмічення та решток рослинності;

- запровадження штрафів за забруднення та засмічення джерел;

- включення джерел до складу природно-заповідного фонду з метою посилення їх охорони;

- інтенсифікація використання джерел у рекреації та туризмі, пропозиція джерел як об'єктів природного спадку.

Отже, охорона джерел від забруднення та виснаження завжди була актуальною проблемою. Але останнім часом, що характеризується бурхливим розвитком усіх галузей промисловості та сільського господарства, вона стає все більш актуальною та водночас більш складною. Це пояснюється як збільшенням числа потенційних джерел забруднення, так і появою нових видів забруднення.

Охорона джерел може виконуватися шляхом створення комплексу профілактичних заходів. Необхідно запропонувати органам санітарно-епідеміологічної служби створення системи, яка включає: постійний контроль за органолептичними, хімічними, мікробіологічними показниками якості джерельних вод; проведення регулярного опитування мешканців про якість споживаної джерельної води; інформувати населення про якість води і проводити санітарно-освітню роботу з питань водоспоживання через засоби масової агітації.

Список використаних джерел: 1. Крайнов С. Р. *Геохимия подземных вод. Теоретические, прикладные и экологические аспекты* / С. Р. Крайнов, Б. Н. Рыженко, В. М. Швец. – М. : Наука, 2004. – 677 с. 2. Кузовлев В. В. *Методические рекомендации по изучению и охране родников Тверской области* / В. В. Кузовлев. – Тверь, 2008. – 24 с. 3. Кукурудза С. І. *Гідроекологічні проблеми суходолу* / С. І. Кукурудза. – Львів : Світ, 1999. – С. 108.

УДК 911(477.88-25):332.3

Юрчук Марія, Вакулюк Лариса

urchuk0136@gmail.com; SLA_V_A@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ ЛОКАЧИНСЬКОГО РАЙОНУ

З часу проведення земельної реформи в Україні змінилися склад та структура земельного фонду. У зв'язку з цим моніторинг природних ресурсів на місцевому рівні є особливо важливим на даний час.

Земельний фонд Локачинського району за станом на 01.01.2018 року становить 71521,8 га, з них 51797,4 га або 72,4 % відсотка займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про дуже високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

Структура земельного фонду району свідчить, що майже три четверті території зайнято сільськогосподарськими землями – 53425,2 га (74,7 %), сільськогосподарські угіддя становлять 72,4 % (51797,4 га), в тому числі рілля (1) – 61,2 % (43754,6 га), багаторічні насадження (2) – 0,6 % (447,2 га), сіножаті (3) – 2 % (1402,2 га), пасовища (4) – 8,7 % (6193,4 га). Під лісами та лісовкритими площами знаходиться (5) – 12661,5 га або 17,7 %, забудовані землі (6) займають – 1406,3 га або 2,0%, болота (7) – 2778,8 га або 3,9 %, відкриті землі без рослинного покриву (8) – 287,6 га або 0,4 %, води (9) – 962,5 га або 1,3 % [3].

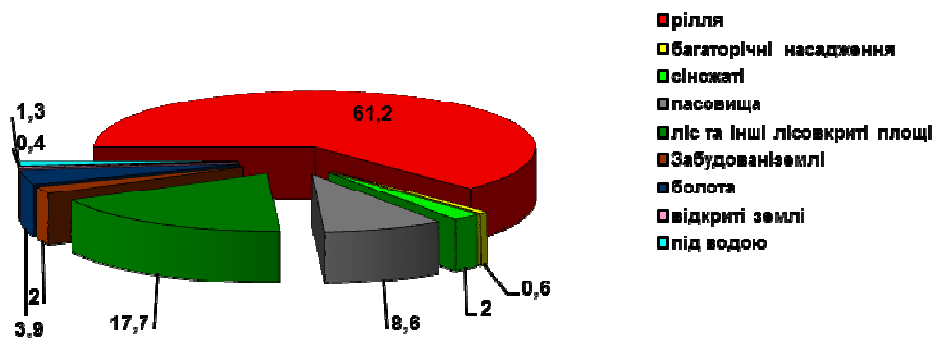

Рис. 1. Структура земельного фонду Локачинського району станом на 01.01.2018р. (%)

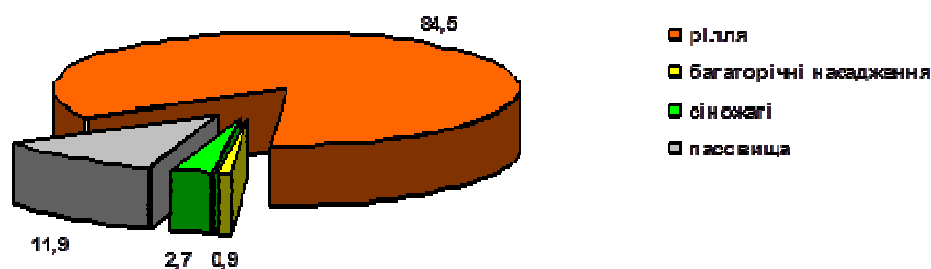

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь станом на 01.01.2018 р. (%)

З розподілу земельного фонду в розрізі основних землекористувачів та власників землі видно, що найбільшу питому вагу земель складають громадяни у власності і користуванні яких знаходиться 29947,5 га, з них для:

- ведення селянського (фермерського) господарства 6965,9 га;
- особистого селянського господарства 8554,5 га;
- будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських будівель (присадибні ділянки) 1832,2га;
- ведення товарного сільськогосподарського виробництва 12359,4 га [2].

У користуванні (в тому числі на умовах оренди) сільськогосподарських підприємств знаходиться 16525,8 га земель, з них у недержавних сільськогосподарських підприємств – 16517,2 га, у державних – 8,6 га.

У власності та користуванні закладів, установ, організацій знаходиться 410,5 га земель; промислових та інших підприємств – 79,6 га; підприємств та організацій транспорту, зв'язку – 638,3 га; частин, підприємств, організацій, установ, навчальних закладів оборони – 0,7 га; організацій, підприємств і установ природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення – 4,7 га; лісогосподарських підприємств – 10109,9 га; водогосподарських підприємств – 54,6 га.

Станом на 01.01.2018 року площі земель запасу та земель не наданих у власність та постійне користування в межах населених пунктів (які не надані у тимчасове користування) становлять 13750,2 га., в тому числі землі запасу – 9197,2га (з них 2906,5 га с/г угіддя), землі резервного фонду – 1076,3га (з них 1040,5га с/г угіддя), землі не надані у власність та постійне користування в межах

населених пунктів (які не надані у тимчасове користування) – 300,0га (з них 137,2 га с/г угіддя) та землі загального користування – 3176,0 га (з них 1484,2 га с/г угіддя).

За станом на звітний період в державній власності знаходиться 30367,0 га або 42,5 %, у приватній власності 41154,8 га або 57,5 %[1].

Рис. 3. Структура розподілу земельного фонду за власниками та користувачами землі станом на 01.01.2018р. (%)

Ліси та інші лісовкриті площі займають територію 12661,5 га, що становить 17,7 % території району. Із розподілу по основних землекористувачах видно, що найбільші площі знаходяться у лісогосподарських підприємств – 10109,9 га або 79,8 %; на землях запасу та землях не наданих у власність та постійне користування в межах населених пунктів (які не надані у тимчасове користування) – 2756,9 га або 21,8 %; у сільськогосподарських підприємств – 4,8 га або 0,1%; підприємств та організацій транспорту, зв'язку – 96,0 га або 0,8 % [2].

Землі водного фонду займають територію 962,5 га, що становить 1,3 % території району, у тому числі: природні водотоки (річки та струмки) – 76,5 га або 8,0 % від земель водного фонду; штучні водотоки (канави, колектори, канави) – 349,4 га або 36,3 %; озера, прибережні замкнуті водойми, лимани – 105,0 га або 10,9 % та ставки – 431,6 га або 44,8 %. Із розподілу по основних землекористувачах видно, що найбільші площі знаходяться на землях запасу та землях не наданих у власність та постійне користування в межах населених пунктів (які не надані у тимчасове користування) – 494,1 га або 51,1%; у водогосподарських підприємств – 54,6 га або 5,7%; у сільськогосподарських підприємств – 18,1 га або 2,9 %, з них у недержавних сільськогосподарських підприємствах – 17,1 га 2,8 % та державних сільськогосподарських підприємствах – 1,0 га або 0,1 %; у державних лісогосподарських підприємств – 5,1 га або 0,5 %; громадян – 233,6 га або 23,5 %; підприємств та організацій транспорту, зв'язку – 57,0 га або 5,9 %; закладів, установ, організацій – 100,0 га або 10,4 % [3].

Відповідно до Державного класифікатора об'єктів адміністративно-територіального устрою України (ДК–014–97) на території району налічується 20 рад на яких розміщено 54 населених пунктів: з них 1 селище міського типу та 53 сільських населених пункти.

Площа земель в межах населених пунктів становить 11533,4 га або 16,11 % території району, в тому числі: селища – 683,8 га або 0,9 % території району та 5,9 % площі населених пунктів; сільські населені пункти – 10849,6 га або 15,2 % території району та 94,1 % площі населених пунктів[3].

Отже, станом на 01.01.2018 року відбулися значні зміни у кількості власників землі та землекористувачів, у площах земельних ділянок наданих у користування або у власність, а також у складі угідь.

Зберігається тенденція до зменшення площ земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, не переданих в оренду. В порівнянні з минулим роком площа таких земель зменшилась на 1107,5га.

У порівнянні з 01.01.2017 роком площа сільськогосподарських угідь в цілому по району не змінилась. На звітну дату площа сільськогосподарських угідь становить 51797,4,4 га.

Станом на 01.01.2018 року зменшились площі земель запасу та земель не наданих у власність та постійне користування в межах населених пунктів (які не надані у тимчасове користування) внаслідок виділення земельних ділянок у власність для ведення особистого селянського господарства та для створення фермерського господарства[2].

Список використаних джерел: 1. Структура земельного фонду України та динаміка його змін. – URL : <http://land.gov.ua/info/struktura-zemelnoho-fondu-ukrainy-ta-dynamika-yoho-zmin/> (дата звернення 25.03.2019 р.). 2. Земельні ресурси. – URL: https://pidruchniki.com/11631018/geografiya/zemelni_resursi (дата звернення 25.03.2019 р.). 3. Земельний фонд Локачинського району, його структура у розрізі власників землі та землекористувачів. – URL : <http://www.locadm.gov.ua/rda-zvituie/item/978-vykorystannya-ta-ohorona-zemel-nyh-resursiv> (дата звернення 25.03.2019 р.).

УДК 911(477.82-25):332

Ярош Алла, Вакулюк Лариса

Yarosh Allayaroshalla@gmail.com; SLA_V_A@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОСОБЛИВІСТЬ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ГОРОХІВСЬКОГО РАЙОНУ

Район розташований на півдні Волині. Межує з Іваничівським, Локачинським і Луцьким районами, Львівською і Рівненською областями. Його площа становить 1,1 тис. км² (5,4 % території Волинської області).

В районі поряд із 26 сільськогосподарськими підприємствами діють 102 селянські (фермерські) господарства. Спеціалізація сільського господарства в рослинництві – виробництво зерна, цукрових буряків, у тваринництві – молока та м'яса [2].

Сільськогосподарські угіддя — 86,4 тис. га, в тому числі ріллі 74,4 тис. га. Площа водних об'єктів становить 2,0 тис. га, з них ставки – 1,5 тис. га. Характерною особливістю району є те, що через його територію проходить Головний європейський вододіл, який ділить басейни рік Балтійського й Чорного морів. Через Горохівщину протікає найбільша на Волині річка Стир (протяжність у межах району 20 км). Липа – друга за величиною річка (протяжність – 43 км), її ліва притока – річка Безіменка (21 км). На південному заході району протікає річка Луга.

Ліси займають 11,6 тис. га. ДП «Горохівське ЛМГ» розташоване в південно-західній частині Волинської області на території Горохівського, Локачинського та Луцького адміністративних районів. Загальна площа господарства – 16 051 га. Основними лісоутворюючими породами є дуб звичайний (43,1%), дуб червоний (12,8 %), сосна звичайна (22,2 %), ялина європейська (5,1 %). Розподіл площі вкритих лісовою рослинністю земель основних лісоутворюючих порід за групами віку: молодняки (31,9 %); середньовікові (47,7 %); пристигаючі (12,5 %); стиглі і перестійні (7,9 %) [1].

Площа земельних угідь на території 36 сільських рад становить 110981 га. Площі окремих сільських рад коливаються в досить широкому діапазоні – від 1371,2 га у Ватинській сільській раді до 7286,0 га у Цегівській сільській раді.

Сільські ради району проранжовані за загальною площею (табл. 1) і згруповані у 5 груп: до 2,0 тис. га; від 2 до 3 тис. га; від 3 до 4 тис. га; від 4 до 5 тис. га; > 5 тис. га. Перша група: Ватинська, Лемешівська, Бережанівська, Михлинська, Мирківська, Жабчинська сільські ради. В другу групу входять такі сільські ради: Губинська, Шклинська, Терешківська, Скірчинська, Журавниківська, Угринівська, Підберезівська, Скригівська, Пірвачинська, Пустомитівська, Холонівська, Вільхівська, Горішневська. До третьої групи належать: Рачинська, Квасівська, Пісківська, Колодеженська, Лобачівська, Смолявська, Мирненська, Галичанська, Новосілівська. Четверта група: Звиняченська, Мервинська, Скобелківська, Бранівська, Печихвостівська, Перемильська, Бужанівська. До п'ятої групи відноситься Цегівська сільська рада.

В аграрному секторі економіки важливим показником є склад земельних угідь (табл. 1), який дає якісну структурну картину стану використання земель [3].

Таблиця 1.

Склад земельних угідь Горохівського району

Угідь	Площа в розрізі статистичних груп (%)					По сільрадах району (%)
	1	2	3	4	5	
Рілля	82,0	69,2	64,2	62,0	73,8	67,3
Сади	0,9	0,6	0,5	1,4	0,9	0,8
Сінокоси	3,2	4,4	3,1	2,9	1,4	3,3
Пасовища	3,3	6,5	7,6	5,3	2,1	5,9
Вс. с-к. угідь	89,4	80,7	75,6	71,6	78,2	77,3
Ліс	2,0	7,8	15,8	12,5	4,4	10,6
Вода, болота	3,6	6,4	3,5	9,1	7,4	6,7
Інші угіддя	5,0	5,1	5,3	6,8	10,0	5,9
Разом	100	100	100	100	100	100

Отже, аналіз співвідношення угідь у статистичних групах свідчить, що розораність території в розрізі сформованих статистичних груп сільських рад Горохівського району коливається від 62,0% у четвертій статистичній групі до 82,0% у першій групі. У цілому по району розораність становить 67,3%.

Питома вага садів коливається від 0,5% у третій групі сільських рад до 1,4 % у четвертій, а в цілому по району дорівнює 0,8%.

Сінокоси займають площу від 1,4 % у п'ятій групі до 4,4% у другій, а в цілому по району – 3,3 %; пасовища – від 2,1% у п'ятій групі до 7,6 % у третій, а в цілому по району – 5,9 %; кошивання загальної площі кормових угідь – від 3,5 % у п'ятій групі до 10,9 % у другій, а в цілому по району – 9,2 %.

Сільськогосподарська освоєність території коливається від 71,6 % у четвертій групі сільських рад до 89,4% у першій, а в цілому по району вона становить 77,3 %.

Лісистість території в розрізі сформованих статистичних груп коливається від 2,0 % у першій групі сільських рад до 15,8 % у третій, а в цілому по району вона становить 10,6%.

Питома вага водно-болотних угідь дорівнює від 3,5 % у третій групі сільських рад до 9,1 % у четвертій, а в цілому по району вона становить 6,2 %.

Інші угіддя займають від 5,0 % площі в першій групі до 10,0 % у п'ятій групі, а в цілому по району – 5,9 %.

Список використаних джерел: 1. Федоров М. М. Економічне стимулювання суб'єктів господарювання за раціональне використання і охорону земель / М. М. Федоров // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». Науково-методичний журнал. – 2001. – Вип. 1. – С. 200-203. 2. Данилишин Б. М. Економіка природокористування : підручник / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : «Кондор», 2009. – 465 с.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 796:[061.2]:379.8(477.82-25)

Бенедюк Валентина, Філіпчук Дмитро

benediukvv@gmail.com; dima_filipchuk@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СПОРТИВНО-РОЗВАЖАЛЬНІ ТА СПОРТИВНІ ЗАКЛАДИ М. ЛУЦЬКА

За останні два десятиріччя в соціокультурному середовищі України, й Волині в тім числі, відбулися суттєві зміни, що зумовили появу нових культурних зразків, стилей життя та дозвіллевих практик. В умовах динамічного й багатозадачного життя все більшого розвитку набуває індустрія розваг. Важливого значення у відновленні психофізичних сил людини набуває споживання видовищно-розважальних послуг (художніх, спортивних, ігрових тощо). Якісною своєрідністю відрізняються спортивні та спортивно-ігрові видовища. Демонструючи приклад сили, спритності, краси, безмежного фізичного й інтелектуального потенціалу людини, вони є справжніми шоу, які так затребувані в сучасному суспільстві. Адже на фоні повсякденних відчуттів потік незвичайних і сильних емоцій, пов'язаних із спогляданням спортивних ігор чи безпосередньою участю в них, має благодотворний психологічний вплив. При цьому спортивні видовища є не лише способом організації дозвілля та психоемоційного відновлення, а також могутнім чинником згуртування певної спільноти людей (сім'ї, родини, колективу) та консолідації суспільства [2; 4; 7; 8].

Звичним явищем культурного простору сучасного міста стали спортивно-розважальні комплекси та розважальні центри. Не є виключенням у цьому плані й Луцьк. Шанувальникам активного відпочинку відомий в обласному центрі спортивно-розважальний комплекс «Адреналін Сіті». До послуг відпочивальників боулінг-клуб «Адреналін», картинг-центр «Адреналін», більярдний клуб «Адреналін», стрілецький клуб «Січ», скеледром (штучний тренажер для скелелазіння), мотузковий парк (комплекс підвісних перешкод різного рівня складності), дзеркальний лабіринт «Калейдоскоп», джампінг-центр «Гравітація», парк розваг «Кенгуру», дитячий ігровий центр «Лімпопо», стрічковий лабіринт «Хамелеон», дитячий автодром, острів розваг «Чунга-Чанга» (літній майданчик), інтерактивний мультимедійний тир [9].

Спортивно-ігрові розваги пропонує своїм відвідувачам і торгово-розважальний центр «Порт Сіті». Для відвідувачів тут функціонують: комфортний ролледром «Generator City», сучасний боулінг-клуб «Strike City», дитячий розважальний центр «Figli Migli» [10].

У розважальному центрі «Промінь» діють: дитячий розважальний комплекс «Смугастий носоріг», цілодобовий клуб боулінгу і більярду [6].

Для активного відпочинку мешканцям та гостям Луцька пропонують свої послуги спортивно-розважальний комплекс «Зефір» (боулінг), рекреаційний комплекс «Срібні лелеки» (більярд), комплекс розваг та відпочинку «101 кілометр» (настільні ігри, більярд «американка», настільний теніс, тенісна гармата, великий теніс, дартс, баскетбол, стрільба з лука), рекреаційний комплекс «Рестпарк» (кінні прогулянки, більярд, настільний теніс, пейнтбол). Популярний нині пейнтбол організують у Луцьку клуби «Штурмовики» та «Адреналін». Основними локаціями для гри є руїни військової частини біля с. Гаразджа та недобудова біля військового аеродрому в с. Вишків [1].

Організація заходів спортивно-розважального характеру часто відбувається на базі спортивних закладів міста та за участі осіб, які займаються в них спортивною підготовкою. Дозвіллеву сферу Луцька наповнює низка спортивних та ігрових клубів, у тому числі й дитячо-юнацьких. Серед видів спорту, які вони пропагують і розвивають, є плавання, волейбол, футбол, футзал, шашки, шахи, художня й спортивна гімнастика, греко-римська боротьба, шотакан карате-до, кийокусін-будо карате, айкідо, сумо, теніс, кікбоксинг та професіональний бокс, спортивний туризм, велоспорт, більярдний спорт, гандбол, тайський бокс, рукопашний бій, легка атлетика, хокей, стрільба, спортивні танці тощо [3].

Не втрачають популярність серед населення обласного центру спортивні клуби й фітнес-центри. Найбільш відомими з них є «Sportlife», «Joy Fitness», «Fitness Studio», «Fitcurves», «Sport time», «Станок», «MAXIMUS», «VitaGymClub», «Хороший спортзал», «Драйв», «Інтер-Атлетика», «Альфа-юніверс», «Юніверс», «Спайкер», «Спорт Центр», «Формула здоров'я», «Олімпія», «Благомед», «Атлетико» та інші [3].

Для тих, хто прагне до здорового способу життя й полюбляє плавання, у Луцьку функціонує кілька басейнів: КЗ «Спеціалізована дитячо-юнацька школа олімпійського резерву плавання Луцької міської ради», фітнес-центр «MAXIMUS», спортивний центр «Sportlife», оздоровчий центр «Віпури-Кет», КЗ «Луцький НВК № 26», Луцький національний технічний університет, ДЮСШ № 3 [3].

Катання на ковзанах, тренування та змагання з хокею, міжнародні спортивні турніри та заходи відбуваються на критому льодовому майданчику «Снігова Королева», який працює з вересня по травень [1].

Чільне місце в організації спортивно-розважальних видовищ у Луцьку займає стадіон «Авангард».

На сьогодні питання здорового способу життя та ефективного відновлення фізичних і духовних сил людини стає все актуальнішим. Тому для реалізації спортивно-розважальних потреб лучан необхідно розширювати мережу спортивних, ігрових, дитячих майданчиків, активніше впроваджувати ігрові види спорту в освітньо-виховний процес, підвищувати рівень інфраструктури сфери розваг, збільшувати спектр спортивно-оздоровчих та спортивно-розважальних послуг, включати їх в програми фестивалів, створювати клуби чи центри розваг не тільки для дітей і молоді, а й для старшого покоління.

Список використаних джерел: 1. Афіша розваг Луцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : afisha.lutsk.ua. 2. Вознюк Т. В. Сучасні ігрові види спорту : теорія та методика викладання : навч. посіб. / Т. В. Вознюк. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2017. – 248 с. 3. Дозвілля в Луцьку / Відпочинок і розваги на 0332. ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.0332.ua/dosug/32/sportzali-skoli-tanciv-fitness-klubi>. 4. Петрова І. В. Розважальний комплекс в сучасній Україні: проблема типології / І. В. Петрова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. – 2015. – Вип. 10. – С. 140–148. 5. Розважальний комплекс «Zefir» (Луцьк) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://brillion-club.com/partner/8250-розважальний-комплекс-zefir>. 6. Розважальний центр «Промінь» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://promin.lutsk.ua/about>. 7. Семенова Ю. А. Сучасний спорт в соціокультурному просторі шоу-бізнесу / Ю. А. Семенова // Практична філософія. – 2015. – № 1. – С. 199–203. 8. Специфіка побудови і методика проведення планувальної організації видовищних-розважальних послуг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrbukva.net>. 9. Спортивно-розважальний комплекс «Адреналін Сімі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://adrenalin.lutsk.ua>. 10. Торгово-розважальний центр «Порт Сімі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/lutsk.portcity.com.ua>

Бурдель Марія, Єрко Ірина
Maryasa-@ukr.net; ierko@i.ua

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

КАУЧСЕРФІНГ: СПОСІБ РОЗМІЩЕННЯ І СТИЛЬ ЖИТТЯ

Туризм розвивається шаленими темпами, з'являються нові його види, розширюється географія, будуються заклади розміщення та харчування. Проте, подорожі потребують значних витрат, основна частина яких – це оплата готельних послуг. На жаль, платоспроможність українських туристів останнім часом із певних причин суттєво знизилася.

Одна з відповідей на це питання – каучсерфінг – можливість не тільки зекономити на закладі розміщення, а й перспектива знайти нових друзів в Україні та далеко за кордоном, детальніше дізнатися про побут та культуру країни відвідування і просто цікаво та весело провести час.

З англійської couch surfing перекладається як «мандрівка диванами». Скорочено – CS. Початково йшлося про один онлайн-сервіс, а тепер це загальна назва самого принципу організації подорожей, коли люди в різних містах і країнах, домовляючись попередньо, безкоштовно діляться один з одним місцем для ночівлі, організують спільні мандрівки та розвивають культурний взаємообмін [1].

Історія каучсерфінгу почалася у 2000 році. Тоді засновник сайту, молодий американець Кейсі Фентон, купив дешевий авіаквиток до Ісландії. Але юнакові бракувало грошей на готель, та й хотілося веселішої мандрівки. Тому Кейсі розіслав близько 1500 листів ісландським студентам і попросив їх про притулок та компанію. Так Фентон знайшов своїх перших «хостів», які погодилися не просто дати нічліг, а й показати справжній молодіжний Рейк'явік. Після незабутньої подорожі Кейсі зрозумів, що зупинятися не можна – слід залучати до такої схеми мандрівок якомога більшу кількість людей, і почав роботу над онлайн-сервісом. Для всіх охочих сайт couchsurfing.com відкрився в січні 2004 року. Спочатку зростання учасників відбувалося доволі повільно. Станом на кінець 2004 року сайт мав лише 6,000 учасників. У 2005 році процес збільшив оберти, і вже наприкінці року кількість зросла майже до 45 тисяч. Після приватизації у листопаді 2011 року кількість активних і неактивних користувачів досягла 3 мільйонів. З кожним роком каучсерфінг ставав все популярнішим у світі мандрівників. Зараз на сайті зареєстровано понад 7 мільйонів чоловік, які не лише самі активно їздять по світу, але і приймають гостей у себе [2].

У середовищі каучсерферів люди, які приймають гостей, називаються хостами, а ті, хто подорожують – серферами. За даними офіційного сайту couchserfing.com найбільше каучсерферів зареєстровано у США – близько 20%. При цьому найбільшим каучсерферським містом є Париж.

Поняття «каучсерфінгу» останнім часом стало дуже відомим і популярним. Усім хочеться подорожувати бюджетно, але в той же час не нудно і з комфортом. Епоху готових турів і пропозицій типу «Європа за 6 днів» поступово витісняють самостійні подорожі. Частково це пов'язано з тим, що все більше і більше молодих людей не хочуть відпочивати, лежачи на пляжі, а активно подорожують та вивчають традиції, звичаї і мови інших національностей безпосередньо від місцевого населення.

Місією каучсерфінгу є «створення надихаючого досвіду». Ідея полягає в тому, аби активізувати міжкультурний обмін через спілкування людей у дружній неформальній обстановці. Це дає можливість реалізувати природне бажання пізнавати щось нове, обмінюватися знаннями і досвідом у різних сферах життя. У

тому числі завдяки такому спілкуванню людей з різних країн, представників різних культур і національностей вони мають можливість поглянути на численні міжнародні проблеми з різних точок зору, навчитися толерантності [3].

Каучсерфінг за основу взяв ідею руху від однієї домівки до іншої серед своїх друзів. Ночівля там, де є вільне місце, чи то ліжко, чи то навіть підлога. В цілому, не затримуючись більш ніж на декілька днів в одному місці.

В даному проекті багато уваги приділяється безпеці учасників. Для цього існує низка інструментів, що дають можливість дізнатися думку інших учасників про певного користувача, система верифікації імені та адреси користувача. Крім цього, періодично адміністрація сайту розсилає всім учасникам інформацію про правила безпеки або про виявлених шахраїв.

Також важливу роль в каучсерфінгу відіграють соціальні мережі. У Фейсбуці, ВКонтакте існує дуже багато подібних груп (наприклад, Каучсерфінг для російськомовних). Тут вам не знадобиться спеціальна реєстрація, так як профіль вже існує і заповнений. Це, до речі, ще один дуже хороший спосіб перевірити майбутнього хоста. Фотографії, записи в мікроблозі і заповнена інформація в профілі багато чого розповість про людину, рівень її адекватності і допоможе визначитися з рішенням. Основна валюта спільноти – відгуки. Вони визначають рівень довіри. Прочитавши декілька відгуків, можна зрозуміти чи підходить вам людина чи ні. Після нічлігу хост і серфер залишають відгуки одне одному.

Таким чином, для багатьох мандрівників каучсерфінг – це не просто спосіб розміщення, а й стиль життя, розширення кругозору, практика англійської, друзі по всьому світу і надзвичайний час, проведений з місцевим населенням. Тут варто наголосити, що місія каучсерфінгу, згідно з первинним задумом, значно ширша, аніж можливість просто безкоштовно переночувати. Члени цієї спільноти намагаються «створити досвід, що надихає».

В цілому, вільні подорожі без плати за ночівлю пробуджують у людині природний інтерес дізнаватися про щось нове, розширюють рамки сприйняття світу, забезпечують безперервний культурний обмін. Вільно подорожуючи і спілкуючись з місцевими жителями, можна найкраще зрозуміти внутрішнє життя країни, навчитися міжнаціональній толерантності і, звичайно ж, знайти справжніх друзів. Отже, каучсерфінг – поняття дуже широке, тому що під ним розуміється не лише можливість зупинитися в когось на ночівлю, а й зробити справжній культурний обмін. Це найбільша гостьова мережа туристів. І, оскільки каучсерфінг вже став в нагоді мільйонам туристів, багато для кого це вже не просто можливість зекономити на готелі, а стиль життя.

Список використаних джерел: 1. *Каучсерфінг як стиль життя : безплатна мандрівка по чужих диванах в Україні та Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cheap-trip.eu/2014/08/19/kauchserfinh-yak-styl-zhyttya-bezplatna-mandrivka-chuzhyh-dyvanah-v-ukrajini-ta-evropi/>. 2. *Couchserfing [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.couchsurfing.com>. 3. *Couchsurfing для новачків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://193land.com/couchsurfing>.***

УДК 911.3.379.8

Петрина Олексій, Мазур Іван, Безсмертнюк Тарас, Мельнійчук Михайло
oleksiypetryna999@gmail.com, mazurivan@gmail.com, beztaras@gmail.com
melniichuk.mm@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ВОЛОДИМИРЕЦЬКОГО РАЙОНУ

Постановка проблеми У сучасному світі відпочинок, рекреація, туризм, оздоровлення є найвищою соціальною цінністю. Тому за останні кілька десятиріч років поступово підвищується роль туризму і рекреації. Крім того, індустріальний розвиток країни, забруднення екологічних систем навколо великих промислових районів, збільшення психологічного навантаження на людину через прискорення темпу життя, змушує все більшу кількість людей шукати відпочинок та оздоровлення в багатих на природні та культурно-історичні об'єкти. Саме до такої категорії належить Володимирецький район, що знаходиться у мальовничому куточку Полісся. Туристсько-рекреаційна галузь у Володимирецькому районі лише починає розвиватися. Тому дослідження сучасних тенденцій розвитку галузі краю та його туристично-рекреаційних ресурсів і зумовило актуальність дослідження.

Мета дослідження. Проаналізувати природні та культурно-історичні туристичні та рекреаційні ресурси Володимирецького району Рівненської області.

Результати досліджень. Володимирецький район Рівненщини - це край унікальної природи, лікувального мікроклімату, самобутнього народного мистецтва і великої історико-культурної спадщини. За наявності природних рекреаційних ресурсів, які зазнали відносно невеликого антропогенного впливу і добре зберегли рекреаційну здатність, район належить до перспективних регіонів України з розвитку туристично-рекреаційної галузі.

На теренах району розміщено 6 об'єктів природно-заповідного фонду. Найбільшим об'єктом є ландшафтний заказник загальнодержавного значення – Рівненський природний заповідник загальною площею 8.2 тис. га, де знаходиться Біле озеро, вода в якому з великим вмістом гліцерину. Район розташований в зоні надмірного зволоження. Основними джерелами водозабезпечення є річки Горинь, Стир та більш 10 озер і 14 рукотворних водойм [4].

Площа лісів становить 100,6 тис. га, що складає 51,8 % до загальної площі району. В навколишніх лісах водяться дикі кабани, кози, вовки, лисиці, лосі, з птахів – тетеруки, куріпки, журавлі. З дерев переважають сосна, дуб, береза, в заболочених місцях – вільхи. Ліси багаті на гриби і ягоди (чорниці, ожина, журавлина та інші) [2].

Серед природних об'єктів найбільший туристсько-рекреаційний інтерес мають: Ландшафтний заказник "Білоозерський" розташований між селами Озерці, Рудка, Більська Воля, Березино. Тут пролягла колись льодовикова прадолина довжиною 17 км та завширшки 3 км, що була прадолиною річки Стир, по якій стікали льодовикові води. Згодом долина заболотилась, оточені лісами, тут сформувались болотні масиви. Болотний масив Коза-Березина, що прилягає до озера, демонструє всі типи боліт Українського Полісся. У цій реліктовій прадолині збереглося велике карстове Біле озеро, яке називають перлиною Українського Полісся. Біле озеро займає глибоку карстову западину із своєрідною будовою дна, що складається з двох конусоподібних заглиблень. Найбільша глибина - 26 метрів - досить значна для рівнинних водойм. Біле озеро живиться підземними джерелами, єдине в Україні з підвищеним вмістом гліцерину у воді, через що вона має надзвичайні цілющі властивості; Озеро Воронки - це одне з найчистіших озер Полісся, на його берегах росте ряд рідкісних рослин, що занесені в Червону книгу України. Довжина його сягає 600 метрів, а площа - 21 га. Тут росте така рідкісна рослина, як молодильник озерний. Берег цього озера незвичайний: лише в одному місці є невелика смуга піщаного пляжу, більша ж його частина оточена хитким плавом різної ширини. Навколо озера - смуга осоково-сфагнового болота. У прибережній смузі виявлено непоказну на вигляд рослину - ситник бульбастий. Це нове для України місцезнаходження рідкісного західноєвропейського виду [6].

Рафалівські базальтові стовпи утворилися завдяки дії вулканічних сил у далекому минулому Землі. Рафалівське родовище базальтів знаходиться поблизу сіл Полиці та Іванчі. Базальт - виливна магматична гірська порода чорного або

темно-сірого кольору. Вони тягнуться на Рівненщині від Вараша до Славути шириною 10-15 км, де створено кілька родовищ. Використовуються як будівельний камінь, є високоякісною сировиною для кам'яного литва, художнього ливарства. З базальтових волокон виготовляють міцні теплоізоляційні матеріали, які стійкі до високих температур, кислот, вібрацій. Крім базальтів, тут видобувають цеолітові туфи, знайдено мідні руди, вкраплення кварцу, аметисту та інші мінерали [2].

Ще район славиться великими запасами бурштину. На території району є 4 родовища бурштину: Дубівське, Володимирецьке, Жовкинівське, Ромейківське. Ці родовища ще не розвідані в повному обсязі і не визначено можливий запас бурштину. Для ознайомлення туристів з особливостями «сонячного каменю» у місті Володимирець створено туристично-інформаційний офіс-музей. Музей бурштину допоможе дізнатися багато цікавого про «сонячний камінь», а також самому спробувати себе в ролі шукача скарбів, споглядати різноманітні вироби із бурштину, картини, панно [5].

Важливе місце в житті володимирчан займає народна творчість та культура. Пам'ятають в районі заслужену майстриню народної творчості України Ганну Леончук, відомих сучасних літераторів Михайла Дубова, Івана Катрука, Галину Гордасевич. З районом пов'язана творчість відомого класика польської літератури Юзефа Крашевського, письменників Ванди Василевської і Дмитра Фурманова. У смт Рафалівка похований класик єврейської поезії Ошер Шварцман [5].

На території Володимирецького району нараховується 39 пам'яток історії та культури. З них 4 пам'ятки археології: село Бабка (північний схід села) – городище X-XIII ст. (досліджував у 1899 р. науковий працівник Кухаренко Ю. В.); село Городець – за три кілометра на північ від села городище X-XIII ст. (розмір в діаметрі 170 метрів) – досліджував Кухаренко Ю. В.; село Зелениця – на північному сході від села грантовий могильник зарушицької культури (досліджував у 1937 р. Кухаренко Ю. В.); село Городець – біля древньоруського городища Кургани X-XIII ст. 27 курганів (досліджував науковий працівник Штейнгель Р. А. у 1899 р.) [1].

Крім цього, в межах району розміщено сім меморіальних пам'яток у вигляді скель, дощок, хрестів та надгробків та 12 пам'яток архітектури, більшість з яких складають церкви XVIII-XIX ст. місцевого та державного архітектурного значення.

Поміж вікових лісів та безмежних лугов, на високому березі річки Стир, у селі Стара Рафалівка возвеличується духовна краса Полісся, Свято-Миколаївська церква - єдина храмова споруда у Володимирецькому районі, яка вміло поєднує православну та католицьку архітектуру. На початку свого існування церква була римо-католицьким костелом. У 1963 році храм передали як пам'ятку архітектури під охорону держави, що дало змогу зберегти його. Справжня окраса церкви - дзвіниця з древніми дзвонами. Їх одинадцять. Найдревніший із них - свідок відкриття церкви у 1783 році, має напис фундатора Рафаїла Романського та дату відкриття храму [3].

Миколаївська церква і село Стара Рафалівка знаходяться під опікою Божої Матері, велична ікона якої розміщена в древньому кіоті у передній частині вівтаря. Образ XVIII століття, оздоблений золотом і прикрашений короною та металевим відбитком кисті руки, має особливу пошану у прихожан.

Унікальним витвором людської праці є найдовша у Європі вузькоколійна залізниця Антонівка-Зарічне – «Поліський трамвай». Починається вона з невеликого села Антонівка. Це сталева артерія протяжністю 106 км. Цей диво-витвір кінця XIX століття й досі «бігає» через ліси і поля району. Старенький міні-поїздок місцеве населення називає «кукушкою» за специфічний звуковий сигнал. Така поїздка не схожа на звичайні. Вона для людей, які прагнуть довгоочікуваного спокою, насолоди свіжим повітрям, відновлення душевної рівноваги. Подорож в чотири години дає можливість оглянути більше ста кілометрів українського Полісся, оповитого легендами, та здійснити неможливу подорож у часі. Адже тут все, починаючи від

чотиривагонного потягу з тепловозом, що є раритетним свідченням минулих років, до охайного шляху, на якому лежать рейки «музейних» років випуску, та рідкісної техніки, що й досі використовується в обслуговуванні вузькоколіїної залізниці, створює відчуття нереальності та відкидає подорожуючих на півстоліття у минуле. Потяг іде повільно, 30-40 км/год. Це чудова можливість насолодитися усією красою чудового пейзажу, не зіпсованого цивілізацією. Ще однією особливістю вузькоколіїнки є те, що вона проходить через єдиний в Україні раритетний залізничний дерев'яний міст через річку Стир. Тут рух потягу сповільнюється до 15 км/год [5].

На північній стороні села Воронки, де розбігаються на всі сторони світу довгі змії ґрунтових доріг, стоять хрести. Великі й маленькі. Пригірок біля них обгороджений жердинами. Під хрестами на землі - жовті бідончики, миски, хороший скляний посуд. А самі символи обвішані рушниками, стрічками різних кольорів, вишитими фартухами. Їдуть сюди люди з Білорусі, Росії та з дальніх українських міст. І все заради одного - щоб зцілитися, щоб задумане збулося, щоб мати дітей, щоб чоловік не пив, щоб жінка не гуляла, щоб господарство велося. У Луко та сусідніх селах розповідають багато легенд про це урочище [5].

Висновки. Багата історико-культурна спадщина, озера, річки, ліси з цілющими дикоростучими ягодами та грибами, мисливство, рибальство створюють всі необхідні передумови для організації і функціонування лікувально-оздоровчого, культурно-пізнавального, спортивного, мисливського, сільського та інших видів туризму у Володимирецькому районі Рівненщини.

Список використаних джерел. 1. Верменич Я. В. Рівненська область // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 2012. – Т. 9. – 213 с. 2. Коротун І. М., Коротун Л. К. Географія Рівненської області в 3-х частинах, Ч. 2. – Рівне, 1996. – 380 с. 3. Паніна Л. А. Сучасна релігійна ситуація на Рівненщині: статистичний огляд // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Історичне релігієзнавство. – 2012. – Вип. 6. – С. 248-254. 4. Рівненська область. Географічний атлас. Серія «Моя мала Батьківщина». – 2017. – 20 с. 5. Рівненський туристичний Інтернет портал «Рівненщина туристична» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tourism.rv.ua/> 6. <http://pzf.rv.ua/archives/130>.

УДК 911.3:33]:633.85

Потапова Алла, Самолук Ірина

potapova.alla@eenu.edu.ua; samoluik@i.ua

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м Луцьк

ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИСТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МАЛИХ ІСТОРИЧНИХ МІСТ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сьогодні досить актуальним є розвиток туристичної сфери. Територія України має багату історико-культурну спадщину, що дає можливість вдосконалювати туристичну атрактивність країни. Малі історичні міста є основою розвитку цієї сфери, адже в них зосереджена велика кількість об'єктів історичного значення. Такі міста є особливою групою поселень, що знаходиться в особливому соціально-економічному становищі та вимагає спеціального підходу при розробці стратегії їх подальшого розвитку. Незважаючи на усі труднощі, наш час є періодом розвитку нових тенденцій у культурному житті, відродженням забутих імен, пам'яток й подій, оцінкою історичної спадщини. Тому для більшості українських регіонів є характерна орієнтація на культурно-пізнавальний туризм. Дослідження та

встановлення туристичних можливостей малих історичних міст є край важливим для подальшого розвитку країни, розкриття перлин національної сутності української держави, як для внутрішнього туриста, так і для іноземця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу туристичних можливостей малих історичних міст України присвячено багато наукових досліджень. Про перспективи та розвиток сфери туризму в малих містах України висвітлено у працях таких дослідників як: Мігущенко Ю. В., Тронько П. Т., Мацоли В. І.

Дослідженням та аналізом історичних поселень Львівської області займалась Дністрянська Н. І. Вивчення історії малих та середніх міст України в контексті подальшого розвитку історичного краєзнавства представлено у праці Горбика В. О. Войцехівська Г. А. займається питанням вивчення та популяризації історії малих міст України. Економічні засади розвитку та відродження малих міст України представлено у працях Ключниченка Є.

Метою даного дослідження є вивчення стану та перспектив розвитку туризму в малих історичних містах України.

Виклад основного матеріалу. Чіткого поняття «мале історичне місто» у науковій літературі та інших джерелах немає. На основі терміну «історичне місце» можна визначити, що мале історичне місто - це населений пункт із чисельністю населенням менше 50 тис. осіб, що має цінність в історико-культурному плані, де протягом багатьох років збереглося неповторне обличчя, традиційна планувальна структура, відповідне культурне, історичне та архітектурне середовище, зазвичай, вік якого становить не менше 300 років. Малі міста в структурі міського розселення є найчисельнішою групою серед усіх міст і відіграють важливу роль в територіальній структурі населення. Також, слід зауважити, що особливу групу історичних міст складають селища міського типу.

Кожне мале історичне місто – це окрема сторінка літопису України. Сьогодні актуальними є питання соціального статусу малих історичних міст, оскільки однією з основних функцій цих міст має стати збереження їх історико-культурної спадщини, це найважливішої частини національного надбання держави. Дана проблема повинна бути відображена в програмі розвитку регіонів, нормативно-правових актах, що стимулюють залучення приватних коштів до реставрації, збереження і цільового використання пам'яток історії та культури [2].

У список історично населених місць України, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України входить 400 міст, з яких 339 малих міст та смт [5].

Поширені малі історичні міста України нерівномірно по її території, основна частина зосереджена у західній частині та на Поділлі. Найбільша кількість їх розміщення у Львівській (52 міст та смт), Тернопільській(29), Івано-Франківській (24) Хмельницькій (22) областях. Найменша кількість малих історичних міст та селищ міського типу у Донецькій (1 місто), Луганській (7), Запорізькій(3) та Миколаївській (2) областях.

У більшості малих історичних містах збереглося екологічно-чисте середовище проживання, порівняно з великими містами, що приваблює населення. Громадяни, що проживають в урбанізованих районах приїжджають сюди щоб насолодитися спокійним відпочинком. Відповідно, для розвитку в туристичній галузі, потрібно враховувати ці переваги, налагодити соціально-економічний потенціал, за рахунок якого місто стане привабливим та зручним для туриста. Економічний потенціал таких історичних міст в основному може розвиватися за рахунок відродження історико-культурних пам'яток та залучення як внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Вирішення проблем малих туристичних міст та перетворення їх в сучасні туристичні центри, повинні починатись з активізації внутрішнього потенціалу об'єднаних територіальних громад. На перший план виходить необхідність запуску потужного інструменту змін, яким є ефективна співпраця місцевої влада –

територіальної громада – місцевого бізнесу [5]. Крім того, в умовах сучасної децентралізації малі міста повинні триматись разом, тобто спільно розвивати туризм. З цією метою слід звернути увагу на міжміські зв'язки, для створення «туристичних» груп малих міст. Адже, для туриста вигіднішим є відвідати за короткий час більше об'єктів, які його цікавлять. Важливим пунктом для правильного функціонування малих туристичних міст є розвиток інфраструктури, в тому числі транспортної системи. Розробка маршрутів, які повинні включати групу малих туристичних міст, має бути зручна та раціональна, як для індивідуальних, так і для групових екскурсій.

На перспективу розвитку малих історичних міст повинен ставитись принцип комплексності, тобто зберігати якнайкраще історичні будівлі і пам'ятки культури та раціонально розміщувати нові будівлі [3].

Взагалі, туризм не може бути утворюючою базою історичного міста. Крім історико-культурного чи рекреаційного туризму, доцільним напрямком їх розвитку є виробництво художніх виробів, сувенірів буклетів, будівництво підприємств харчової промисловості, об'єктів соціально-побутового обслуговування, закладів торгівлі, як для задоволення потреб місцевого населення, так і відпочивальників. Іншим словами, залучення історичних пам'яток до туристичного використання означає їх експлуатацію та отримання доходу. У процесі розвитку туризму на потреби відпочиваючих починає працювати ціла галузь обслуговування, з великою кількістю зайнятих працівників та службовців [1]. Таким чином, туристична діяльність сприяє вирішенню проблем зайнятості та підвищенню прибутків місцевого населення, що є не менш важливим для розвитку країни в цілому.

Висновки. У малих історичних містах України сьогодні створилася саме така ситуація, коли різноманітної інформація про малі історичні міста начебто достатньо, але вона не структурована, нерідко недостовірна, часто недоступна. Тому для створення іміджу і популярності таких територій необхідно розширити інформаційну мережу на базі інтернет ресурсів з метою полегшення пошуку інформації; розробити фірмовий стиль; підготувати рекламні матеріали; розширити мережу GIS-пошуку; організувати регулярні презентації міста; сприяти розвитку краєзнавчих досліджень та популяризації їх. Значна кількість малих міст України віднесена до категорії депресивних. Натомість їхній потенціал – територія для розселення трудових резервів, наявність унікальних історичних і архітектурних пам'яток – вимагає невідкладних заходів для пришвидшення їх розвитку. У перспективі розвитку малі міста з славетною історією можуть стати вагомими для державного бюджету за рахунок розвитку туризму, у тому числі й міжнародного. Перетворення цих міст у туристичні центри складним завданням, яке можна вирішити тільки спільним зусиллям всіх зацікавлених сторін – і територіальних громад, і держави, і місцевого бізнесу.

Список використаних джерел: 1. Войцехівська Г. А. До питання вивчення та популяризації історії малих міст України / Г. А. Войцехівська // *Культурологічна думка : щоріч. наук. пр. – К. : Ін-т культурології, 2011. – № 3. – С. 179.* 2. Горбик В. О. До питання про висвітлення історичних міст і сіл у «Зводі пам'яток історії та культури» / В. О. Горбик, С. І. Кот // *Дослідження історії малих та середніх міст України в контексті дальшого розвитку історичного краєзнавства. – Чернігів, 1990. – С.53–62.* 3. Ключниченко Є. Економічні засади розвитку та відродження малих міст України / Є. Колюшинченко, Г. Астаулова-Ільницька // *Досвід та перспективи розвитку міст України. – К., 2008. – Вип. 15. – С. 26-42.* 4. Мігущенко Ю. В. Перспективи розвитку сфери туризму та рекреації в малих містах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://niss.lviv.ua/analytics/107.htm>. 5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України». № 878 від 21 липня 2001 р.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ БОРЩІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одним із перспективних напрямків економічного зростання Тернопільської області є розвиток рекреації і туризму. Борщівський район сприятливий для розвитку туристично-рекреаційної галузі, яка могла б стати потужним фактором розвитку краю. Метою дослідження є аналіз сучасних і перспективних напрямків рекреаційно-туристичної галузі Борщівського району.

Борщівський район характеризується високим показником туристично-рекреаційного потенціалу, який представлений як природним так і суспільно-історичним, що свідчить про високі туристичні та рекреаційні можливості цього району.

Важливими природними рекреаційно-туристичними ресурсами є об'єкти та території, які входять до складу національного природного парку «Дністровський каньйон», наявні мінеральні води, лісові масиви, унікальні ландшафти долини річки Дністер, а також парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва державного значення (Скала-Подільський парк, Більче-Золотецький парк, Гермаківський дендропарк).

Серед видового складу суспільно-історичних ресурсів тут переважають архітектурні пам'ятки та події ресурси. У районі є унікальні можливості, для розвитку туристичної галузі, що пов'язано із наявністю пам'яток культури, історії та архітектури. Загалом на території району розміщені 124 пам'ятки архітектури (серед них 8 дерев'яних церков, монастир), близько 186 пам'яток археології.

Атрактивними для розвитку туристичної діяльності є південна частина Борщівського району.

Територія Придністер'я має всі умови для розвитку сільського зеленого туризму, зокрема для проживання в історичному середовищі та екотуризму. Найбільш атрактивні населені пункти району Придністер'я, які відзначаються поєднанням цінних суспільно-історичних та природних ресурсів, це: м. Борщів, смт. Скала-Подільська, смт. Мельниця-Подільська, Озеряни, Кривче, Гермаківка, Іване-Пусте, Вигода, Окопи.

Територія Борщівщини є одним із найбільш відомих районів спелеотуризму. Тут зосереджено 9 печер пам'яток природи державного значення (Оптимістична – найдовша гіпсова печера світу - 217 км с. Королівка, Озерна - 114 км с. Стрілківці, Кришталева - 24 км с. Кривче, також Вертеба - 8550 м, де розміщено музей трипільської культури).

Село Королівка Борщівського району вже включене до пізнавальних туристичних маршрутів. Відомою у селі є найдовша в світі гіпсова печера Оптимістична (довжиною понад 240 км). Село розташоване на відстані 12 км від міста Бучач, тому туристична інфраструктура міста обслуговує відвідувачів села Королівка.

Сприятливі кліматичні умови Дністровського каньйону, мальовничі ландшафти, лісові масиви, джерела мінеральних вод, є основою розвитку лікувально-оздоровчої рекреації. Тут розташовані санаторії та реабілітаційні заклади. Один із них – це Більче-Золотецька обласна лікарня фізіотерапії та реабілітації – провідний спеціалізований лікувально-профілактичний заклад, який забезпечує надання висококваліфікованої медичної допомоги, проведення комплексного реабілітаційного

та відновного лікування. В смт. Скала-Подільська є оздоровчий комплекс «Збруч». У Борщівському районі розташований районний табір відпочинку дітей «Лісова пісня».

Пізнавально-туристичним є музей трипільської культури в печері «Вертеба», який розташований за 2 км на північний захід від села Більче-Золоте. Це перший в Україні підземний музей трипільської культури, який є відділом Борщівського краєзнавчого музею. Відвідувачі мають змогу здійснити мандрівку підземним світом печери, познайомитися з матеріалами археологічних розкопок, оглянути діораму з трипільським посудом і кам'яними скульптурами, що зображують сцени життя трипільців у печері. Екскурсійний маршрут, прокладений залами та коридорами печери, має довжину 1000 метрів. Для більш підготовлених відвідувачів створений спортивний спелеомаршрут.

Для покращення розвитку туризму та рекреації в районі створюються інвестиційні проекти (див. табл.1).

На території Борщівського району, яка має найбільш атрактивне поєднання природного та суспільно-історичного потенціалу, є великі перспективи для розвитку нових видів туризму, серед яких – замковий, сільський зелений туризм, фестивальний туризм та пригодницький туризм. Потенційними об'єктами фестивального і замкового туризму в Борщівському районі є оборонні споруди у Окопах (замок-палац XVII ст.), Кудринцях (замок-фортеця – XVII-XVIII ст.), Висічці (замок-палац XVII ст.), Кривчому (замок XVII ст.), смт Скали-Подільській (замок XVI-XVIII ст.). Тут можна проводити фестивалі середньовічної культури, відтворення лицарських боїв тощо. Більшість оборонних споруд потребують реконструкції і є частково придатні для замкового туризму.

Таблиця 1

Стратегічні інвестиційні проекти [1]

№ з/п	Назва проекту	Орієнтовна вартість	Термін окупності	Короткий опис
1	Будівництво туристично-розважального комплексу та аквапарку у с. Кривче Борщівського району	39 млн. грн.	3,9 років	Проект передбачає будівництво готельного комплексу, ресторану, аквапарку, спортивного майданчика, автостоянки та забезпечення щорічно наданих туристичних послуг на суму 33,8 млн. грн.
2	Будівництво спелео-туристичного комплексу в с. Королівка Борщівського району	20 млн. грн.	3,4 років	Проект передбачає будівництво туристичного комплексу на 30 місць, забезпечення щорічного надання туристичних послуг на суму 23,4 млн. грн.

З огляду на наявність суспільно-історичного потенціалу, місто Борщів є привабливим населеним пунктом. Місто лежить поза основними туристичними шляхами регіону, що стримує розвиток масового туризму у ньому. Щорічно в місті проводиться фестиваль «Борщ-їв», що проходить на центральній площі міста, яке у вересні стає столицею українського куховарства. Місцеві господині змагаються у приготуванні національної страви, яка в давнину дала назву цьому населеному пункту.

Водночас з гастрономічним у цьому ж місті проводиться інший фестиваль - «В Борщівському краї цвітуть вишиванки». У його програмі – виставка вишиванок з усіх населених пунктів району, майстер-класи відомих майстринь-вишивальниць, конкурс пісні про вишивання. Головною метою фестивалю є відродження техніки шиття чорної борщівської сорочки, збереження та відновлення етнографічної спадщини Борщівщини, відтворення автентичності українського національного костюма, звичаїв та обрядів Надзбручанського краю, привернення уваги туристів до народної культури, фольклору, звичаїв, традицій, обрядів, популяризації української мови.

Стимує розвиток туристичної діяльності в районі недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами. В районі діє лише один туристично-інформаційний центр у м. Борщіві.

Основним завданням для розвитку туризму в районі на даний час є реконструкції та модернізації санаторно-курортних, відпочинкових і туристичних закладів, створення сучасної дорожньої інфраструктури на основних туристичних маршрутах, використання наявних можливостей для розвитку ділового, оздоровчого, спортивного та інших активних видів туризму, розвиток передумов для залучення іноземних інвестицій.

Для кращого освоєння всіх видів туристичних та рекреаційних ресурсів, наявних в регіоні, необхідний розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури, передусім автошляхів. Недостатньо розвинуті також готельне господарство та інші галузі обслуговування туристів і рекреантів. Більшість населених пунктів району недостатньо забезпечені закладами туристичної інфраструктури. Особливу увагу доцільно звернути на розвиток інфраструктури у с. Більче-Золотому, де знаходиться унікальний підземний музей трипільської культури та у смт. Мельниця-Подільська [4].

Таким чином Борщівський район має всі умови для розвитку замкового, археологічного, пізнавального, сакрального, фестивального, екологічного, спортивного, екстремального видів туризму, а також спелеотуризму.

Список використаних джерел: 1. Інвестиційний паспорт Борщівського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу : economy-te.gov.ua/wp.../Investytsijnyj-pasport-Borshhivskogo-rajonu. 2. Концепція розвитку туризму та курортів у Тернопільській області до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/ /konseps_turizm2020.doc. 3. Печера Вертеба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>. 4. Програма розвитку туризму в Тернопільській області на 2016-2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://te-rada.org/?id=300>.

УДК 911.3

Слащук Андрій, Якушик Оксана
jakuschik16@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

РОЗВИТОК ЕТНОТУРИЗМУ В МІСТІ ЛУЦЬК

Етнічний туризм – це вид туристичної діяльності, який задовольняє інтереси туристів до пізнання матеріальної та духовної культури певної етнічної групи, яка проживала в минулому чи проживає сьогодні на певній території.

Туристи під час таких екскурсій знайомляться з архітектурою, одягом, фольклором, обрядами, народними традиціями, особливостями національної кухні, подіями, визначними постатями, пам'ятками певного етносу.

Надзвичайно актуальною є потреба поглибленого вивчення етнічного туризму студентами, які навчаються на спеціальності «Туризм» з метою формування професійних якостей майбутніх представників туристичного бізнесу як свідомих громадян, які знають, поважають і популяризують українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками для їх залучення при розробці туристичних продуктів.

Луцьк – одне із найдревніших міст України, перша згадка про нього з'явилася в Іпатіївському літописі датованому 1085 роком. Із часів заснування перебував під владою різних територіально-державних утворень, я саме: Галицько-Волинське князівство, Велике князівство Литовське, Річ Посполита, Російська імперія.

Розміщення у складі різних великих держав, а також політичні обставини зумовили значні міграційні процеси на цій території. Тому національний склад населення зазнавав змін. Можна простежити, що в Луцьку проживали українці,

білоруси, поляки, росіяни, євреї, чехи. Саме перебування міста під владою інших об'єднань зумовило такий рівень історико-культурного розвитку.

Місто Луцьк має вигідне географічне положення, потужний потенціал для розвитку різних видів туризму, велику кількість пам'яток архітектури, заповідну історичну зону, розвинуті мистецькі осередки і мистецько-фестивальний імідж [1].

Луцьк належить до європейського інформаційного та культурного простору з наявним архітектурно-ландшафтним комплексом «Старе місто», який містить унікальну культурно-історичну спадщину, має значне сакральне значення для мешканців. До складу цього комплексу входять: Луцький замок, оборонна вежа, кафедральний костел Святих Апостолів Петра і Павла, «Будинок Косачів», де знаходиться музей «Лесина вітальня», Луцькі підземелля, Лютеранська кірха, монастир Бригідок – монастир першого луцького жіночого католицького ордену, Свято-Троїцький кафедральний собор, єврейська синагога, церква Покрови Пресвятої Богородиці та інші [2].

Особлива увага належить фестивалям, які проводяться у місті. Міжнародний карнавал українського фольклору «Берегиня» є одним з перших фольклорних форумів незалежної України. Основний задум дійства – збереження і популяризація традиційної народної культури українців, обрядів, звичаїв, відродження народних весільних дійств, звичаєво-обрядової автентики літньо-осіннього циклу [1].

Також у місті проводяться: етнофестиваль «Різдво у Луцьку», всеукраїнський фестиваль «Вишиті обереги єднання», який також приурочений до Дня матері, фестиваль мистецтв «Пісні Великої Волині», який відбувається на третьому тижні серпня у м. Луцьк. Під час проведення фестивалю «Поліське літо з фольклором» до Луцька з'їжджаються представники країн усього світу.

Особлива увага належить музеям, де збереглися відомості про трансформацію традицій, побуту, культури мешканців міста, а саме: музей етнографії Волині та Полісся при Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, музей Волинської ікони, музей дзвонів та інші.

Участь у міжнародних виставках впливає на створення позитивного туристичного іміджу і сприяє збільшенню потоку туристів. У січні 2018 року у місті Вільнюс відбулася виставка «ADVENTUR 2018», де Луцьк був єдиним обласним центром України, який представляв туристичний потенціал міста.

Проаналізувавши відомості про туристичний потенціал м. Луцьк, можна виділити позитивні тенденції розвитку туристичної галузі в місті, туристичного іміджу, створення конкурентоспроможного туристичного продукту, адже етнотуризм сприяє збереженню традицій і культури народу, розширює кругозір туристів і викликає патріотичні почуття.

Список використаних джерел: 1. Інформація про Луцьк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.lutskrada.gov.ua/sites/default/files/u1457/informaciya_pro_luck.pdf. 2. Історичні пам'ятки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lutsk-tourism.co.ua/instance/istorichni-pamyatki>.

УДК 911.3:338.483]:656 (477.82)

Чир Надія¹, Качаровський Роман², Єрко Ірина², Антипюк Олена²
nadezda_chyr@i.ua; romankacharovsky@ukr.net; ierko@ua; olenaantipuk@ukr.net

¹ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

²Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПОШТОВІ ВІДПРАВЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сучасні інформаційні системи дозволяють будь-якій інформації у найкоротший час потрапити до адресата, це стає передумовою збільшення потоку корисних даних. Звичайно повідомлення, надіслані за допомогою швидкісного Інтернет-зв'язку, дають змогу отримати інформацію у короткий термін, проте не слід забувати вагу стандартних надсилань поштовим зв'язком, що може бути корисним і в галузі туризму.

Вагому роль у розвитку туризму відіграють Інтернет, телебачення, радіо, друковані засоби масової інформації, рекламні проспекти, біг-борди, марочна реклама та поштові відправлення. Туристична галузь потребує інформування клієнтів про наявні туристичні об'єкти, об'єкти інфраструктури, транспортну мережу тощо. Помічником у цій справі може стати продукція поштового зв'язку, а саме поштові марки, конверти та листівки, а також посткросинг як стійкий елемент обміну поштовою інформацією. Найкращою рекламою для об'єкта туризму є його візуально привабливе зображення, що зацікавлює туриста відвідати його у найкоротші терміни. Саме тут на поміч йому придуть зображення на поштових марках та конвертах. Як відомо, ПАТ «Укрпошта» як монопольний власник прав на випуск цієї продукції в своїй роботі використовує різні тематичні зображення. Досить часто на конвертах і марках з'являються фото чи репродукції, що містять зображення та інформацію про об'єкти туризму (архітектурні, археологічні, історико-культурні пам'ятки, пам'ятки монументального мистецтва, природні туристичні атракції тощо), інфраструктурні елементи (вокзали, готелі, банки, театри, кемпінги, торгівельні заклади тощо), подієві ресурси (місця, де відбулися основні історичні, географічні, краєзнавчі, науково-дослідні події тощо), зображення об'єктів, пов'язаних з життям визначних людей (музей письменника, маєток мецената тощо) [1; 2].

Поштовики досить часто випускають інформативні тематичні комплекти, виходячи з регіональних особливостей. Слід відмітити тематичні серії: музеї України, театри України, вокзали України, природні заповідники України, національні парки України, релігійні споруди тощо). Саме в цих тематично-регіональних серіях-комплексах поштових марок та конвертів ми відслідковуємо зображення об'єктів туризму Волинської області, а саме: марка „Волинська область” 2002, блок „Краса і велич України. Волинська область”, «Зимненський Святогорський монастир, с. Зимне», «Шацький національний природний парк», «Оконські джерела, с. Оконськ», «900 – річчя Луцьку», «Луцький замок», «Пам'ятник Лесі Українки у м. Луцьку», «Солом'яний виріб», «Зчіпка Український народний одяг. Волинь 2005», «Традиційні головні убори України» тощо. Поштові листівки поряд з марками та конвертами містять зображення визначних історико-культурних об'єктів волинського краю: Луцький замок XIV–XVI ст., залізничний вокзал (мур.) 1897 р. у м. Ковелі, залізничний вокзал у м. Луцьку, Свято-Троїцький собор (мур.) XVIII ст., костел Петра і Павла (мур.) 1616–1639 рр., синагога (мур.) 1629 р., церква Іоанна Богослова (мур.) XII ст., Покровська церква (мур.) XVII ст.–1876 р., церква Воздвиження Чесного Хреста (мур.), 1634–1637 рр., кірха (мур.) XX ст., монастир бригіток (мур.) 1624 р., монастир домініканців (мур.) поч. XVIII ст., монастир єзуїтів (мур.) 1616–XVIII ст., монастир тринітаріїв (мур.) 1718–1729 рр., монастир бернардинців (мур.) 1720–поч. XXст., Святогірський монастир (мур.) XV–XIX ст. у с. Зимне, замок Радзивілла (мур.) 1564 р. у смт Олика, Свято-Миколаївський монастир 1703–XIX ст. у с. Жидичин, Успенський собор (мур.) 1156–1160 рр. у м. Володимир-Волинський, Волинський обласний музично-драматичний театр, будівля Волинської обласної ради, готель «Лучеськ», Волинський краєзнавчий музей, музей Волинської ікони, музей – садиба І. Стравінського в с. Затурці, Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки, 1949 р. (музей – садиба Лесі Українки в с. Колодяжному), меморіал Вічної

слави у м. Луцьку тощо. Це дозволяє у доступній формі і в короткий термін здійснити рекламний хід і популяризувати головні туристичні принади регіону [4; 5].

Багато подібних рекламно-інформаційних елементів присутні також і на поштових відправленнях. Їх жвава пересилка створює передумови для посткросингу – обміну листівками між адресатами багатьох країн світу.

Посткросинг (англ. *Postcrossing*) – проект, створений для можливості отримання листівок з усього світу. Виник під впливом буккросингу. В основі принципу обміну листівками лежить єдина база всіх учасників проекту, а також механізм видачі адрес, спрямований на те, щоб різниця між відправленими і отриманими листівками у кожного учасника була мінімальною. При цьому в посткросингу має місце система непрямого обміну, тобто відправляючи листівки одним користувачам, учасник отримує їх від інших. Головна мета авторів проекту полягає в тому, що будь-який мешканець планети завдяки Інтернету може обрати випадкового адресата й надіслати йому яскраву листівку традиційною «живою» поштою. Отримати маленький мистецький витвір та ще й з відбитком поштового штемпеля іншої країни – справжній подарунок для всіх поціновувачів художніх поштових карток і марок. Система працює за принципом «Ви відправили – і Вам відправили». На початок 2017 року в проекті було зареєстровано понад 780 000 людей із 212 країн; за годину пересилається більше 1200 листівок [3; 4; 6; 7].

У кожного, хто долучиться до цього пізнавального проекту, є можливість не лише отримувати оригінальні поштові відправлення з інших країн, а й доносити цікаву інформацію закордонним невідомим адресатам про Україну.

Вже нині цей процес набуває стрімкого поширення і розвитку в Україні, де налічується понад 30 тис. учасників, і у Волинській області, де понад 1,5 тис. учасників та надіслано понад 2 млн листівок і 300 тис. відповідно. Обмін листівками між регіонами країни (внутрішній посткросинг) та між державами (зовнішній посткросинг) дозволяє за допомогою інформації, що міститься на них, виявити зацікавленість іноземних туристів у різних туристичних об'єктах, а це сприятиме збільшенню потоку як внутрішніх, так й іноземних туристів [4; 7].

З метою поглиблення впливу цього виду реклами слід збільшити випуск (зокрема на місцевому рівні) листівок із зображенням об'єктів туристичної сфери Волині, сприяти розвитку посткросингу в регіоні; запропонувати ПАТ „Укрпошта” якомога більше залучати зображень області на своїй продукції тощо.

Загалом на таку ланку рекламної та інформаційної політики у сфері туризму як поштові відправлення необхідно подивитися по-новому і використати її резерви повністю. Це стане вагомою підтримкою туристичної сфери Волинського регіону, що нині активно трансформується.

Список використаних джерел: 1. Інформаційний потенціал туристських карт для популяризації рекреаційних можливостей регіону (на прикладі карти «Волинь – туристам») / З. Карпюк, Р. Качаровський, О. Антипюк, Л. Колошко // Матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації». – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 9. – С. 23–27. 2. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / гол. ред. В. Кубійович. – Париж–Нью-Йорк : Молоде життя ; Львів–Київ : Глобус, 1955-2003. 3. Левитас Й. Я., Басюк В. М. Все про марки. – К. : Реклама, 1975. 4. Максимчук Ю. Бібліографічний показник укр. філателії, гербових марок і банкнотів, 3 тт. 1958-1979. 5. Маркітан Л. П. Філателія // Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 2013. – Т. 10 : Т - Я. – С. 296-298. 6. Про філателію всім. Для юнацтва й дітей, спадкоємців філателістичних колекцій / В. Чередниченко. – К. : Смолоскуп, 2015. – 112 с. 7. *Postcrossing Project* (2014-10-10). Twitter URL : <https://twitter.com/postcrossing/status/520420202367156>.

РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

УДК 332.1:379.852

Забарна Елеонора

e.m.zabarna@opi.ua

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ «РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ»

Децентралізація, реформа адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування належать до кола найактуальніших проблем України. Це складна і глибока реформа, яка розбудовує всю систему управління країною. Суть явища децентралізації полягає у делегуванні повноважень від вищих чинів з метою покращення рівня контролю за використанням бюджетних коштів та виконання своїх обов'язків державними структурами.

Наукові підходи щодо регіонального розвитку як основа всіх наступних теорій і концепцій розвитку територій почали формуватись у другій половині ХХ ст. До того часу в більшості країн переважав галузевий підхід, який і визначав напрями державної регіональної політики, в основі цієї теорії лежать класичні, неокласичні та кейнсіанські підходи, які застосували у світі для пошуку ефективних моделей регіонального розвитку починаючи з 50-х років. До економічних криз середини 70-х років ХХ ст. теорія «точок» регіонального розвитку вдало застосувалась у багатьох державах, які нині є членами Європейського Союзу. Втім на думку фахівців [1], її слабкість швидко стала очевидною за умов поглиблення тривалої економічної кризи. Центри зростання залишились ізольованими у своїх регіональних економіках, а ініціативи, які були заохочені в ці регіони для структурної політики, виявились особливо вразливими до кризи. Отже, при розробці регіональних стратегій чи формуванні відповідних механізмів, слід враховувати світові економічні тенденції, «включеність» території у відносини з іншими регіонами та країнами, а також інші фактори впливу, які визначають умови функціонування території як відкритих систем, що формує умови для створення системи регіональних економічних студій. Наприкінці 1970-х років в Європі починається розробка теорії регіонального розвитку, яка базується на саморозвитку регіонів [2]. Ця теорія була покликана сприяти забезпеченню самодостатності регіонів на засадах наявного соціально-економічного потенціалу територій. У ній вже йдеться про використання локальних конкурентних переваг, культуру менеджменту, індустріальні традиції, які згодом стануть основою концепції конкурентоспроможності територій. Факторами її виникнення було збільшення кількості регіонів, зацікавлених у своєму розвитку, а також посилення конкуренції регіонів, що стає рушійною силою для вдосконалення територіального управління. Про практичну значущість концепції саморозвитку регіонів для України свідчить те, що сучасна нормативно-правова база з питань регіонального розвитку значною мірою базується на її положеннях. Розвиваючись, вказана теорія розвитку актуалізує використання людського потенціалу і знань як головних чинників розвитку.

Неспроможність здійснювати структурну перебудову національної економіки відповідно до вимог нової технологічної парадигми (укладу) чи зволікання з проведенням таких структурних змін не просто гальмує її розвиток, а й призводить до економічної деградації. Тому, актуальним постає завдання розбудови інтегральної системи стратегічного управління, спрямованої на забезпечення високого рівня глобальної соціально-економічної конкурентоспроможності країни. Для регіональної

політики це завдання не змінюється, тому що новою важливою особливістю розвитку є суттєве підвищення концепції не тільки на зовнішньому, а й на внутрішньому ринках. Таким чином, розвиток знаннєвої економіки – це підвищення глобальної конкурентоспроможності виробництва як країни в цілому, так і окремих її регіонів.

Новий етап регіонального розвитку починається з усвідомлення важливості ідентифікації території, її роль як конкурента і партнера для інших територій та як специфічного суб'єкта економічних відносин. Наприкінці ХХ ст. новою теорією регіонального розвитку стає теорія стимулювання (підвищення) регіональної конкурентоспроможності. Вона враховує підходи та ідеї усіх існуючих регіональних теорій і концепцій, економічних та соціальних теорій і передбачає застосування ексклюзивних інноваційних механізмів для забезпечення територіального розвитку. Інтерес до цієї концепції має не тільки науковий, а й практичний характер, оскільки всі країни та їх регіони прагнуть стати більш розвиненими та конкурентоспроможними.

Саме наукові дослідження та науково-методичне обґрунтування сучасних підходів до розвитку регіонів, їх відкритість до зовнішніх ринків стає фундаментом для започаткування та розвитку системи регіональних студій. Регіональні студії – це термін, якій відповідає дослідженню та моніторингу процесів, що відбуваються в регіоні: історико-культурних, культурно-етичних, соціально-економічних, політичних, економіко-географічних, еколого-природничих та ін. [3].

Можна стверджувати, що результат децентралізації передбачає ряд переваг. По-перше, децентралізація – це один зі шляхів боротьби з корупцією, яку вже давно визнали головною проблемою сучасної України, все працює таким чином: місцеві органи влади отримують більший контроль та більший обсяг бюджетних коштів внаслідок зміни системи надходження податків до бюджетів; отримані в розпорядження кошти будуть використовуватися в першу чергу на ті проекти, які мають місцеве значення, тобто проекти, які потрібні людям; за використанням цих коштів у правильному напрямку стежать не тільки органи державного контролю, а й громадянсько-активні жителі міста/селища. При меншому обсязі бюджету та меншій кількості чиновників, що матимуть доступ до операцій з ним, корупційні «павутини» будуть відповідно теж меншими і в таких павутинах легше знаходити винуватців. По-друге, завдяки перерозподілу податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів можна досягти зменшення податкового навантаження на платників податків. До державного бюджету надходитимуть кошти, необхідні для загальнодержавних цілей (витрати на оборону чи оплату праці високопосадовців державного рівня). Щодо оплати праці високопосадовців, зазначимо що, теоретично вона теж має знизитися – Київ делегує частину своїх повноважень обласним центрам і починає виконувати контролюючу роль, що вже є приводом для депутатських крісел бути менш привабливими в плані заробітку. Також обов'язковою складовою процесу децентралізації повинна бути демонополізація низки природних монополій, котрі не здатні виконувати свої функції при керівництві з одного центру.

У підсумку варто також згадати, що децентралізація як процес, стає тим більш ефективною, чим більше участі у ній приймає населення. Так, як за останні декілька років ми тільки більше впевнилися у активній позиції українського суспільства, то сумніватися у підвищеній ефективності ведення такої політики не варто. Саме такий підхід є основою формування сучасних регіональних студій, тобто актуальних досліджень проблематики та формування науково-методологічних засад соціально-економічного розвитку регіону.

Список використаних джерел: 1. Вахович І. М. Формування конкурентоспроможної економіки регіонів України : [моногр.] / І. М. Вахович, В. О. Гаура. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2013. – 306 с. 2. Забарна Е. М. Саморозвиток регіону на основі імплементації європейського досвіду в регіональну зовнішньоекономічну політику України / Е. М. Забарна

УДК 331(104)

Аверіхіна Тетяна, Єгоров Микола

t.v.averihina@mzeid.in; pr2.nikolas@gmail.com

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

АДАПТАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА ВИНОРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ЗЕД

В сьогоденнішніх умовах глобальних трансформаційних процесів, високого динамізму та проблеми виходу на нові зовнішні ринки вітчизняних промислових підприємств актуальною стає проблема адаптації стратегії підприємства промисловості в умовах ЗЕД. В цьому аспекті особливої уваги заслуговують підприємства виноробної промисловості, що останнім часом активно розвиваються в Україні та експортують свою продукцію за кордон.

Адаптація стратегії повинна базуватися на обліку і внутрішньої, і зовнішньої компонент. Найбільш ефективним способом об'єднання двох складових оцінок є матричний підхід. Таким чином, вибір адаптації стратегії підприємств виноробної промисловості слід здійснювати на основі матриці «нестабільність зовнішнього ринку – інтегральний показник адаптивності», що дозволить обрати тип адаптації для стратегії. Дана матриця включає в себе наступні типи адаптації стратегії:

- превентивний;
- компенсаційний;
- активний;
- помірно-активний;
- пасивний [1].

Активний тип адаптації передбачає внесення підприємством змін в середовище свого функціонування. Практичними інструментами реалізації даного типу адаптації є реінжиніринг, диверсифікація та реструктуризація діяльності.

Пасивна адаптація передбачає зміну поведінки соціально-економічної системи для більш ефективного функціонування в середовищі. Реалізується за допомогою механізмів модернізації, реструктуризації, реінжинірингу [2].

Превентивна адаптація є зміна процесів функціонування підприємства на підставі прогнозних оцінок змін середовища і інтуїтивних міркувань топ-менеджерів з приводу перспективних напрямків.

Компенсаційний тип адаптації має такі форми пристосування до умов зовнішнього ринку виноробної промисловості, які відбуваються за рахунок механізму перемикання взаємодоповнюючих режимів функціонування суб'єкта адаптації [3]. Інструментами такої адаптації стратегії виступають реструктуризація, реорганізація, модернізація

Не менш важливим аспектом адаптації стратегії є аналіз економічної ефективності адаптаційних заходів, який включає два основних аспекти, а саме темп приросту економічної вартості підприємства та стандартне порівняння результатів впровадження заходів (тобто чистого приросту прибутку підприємства) і витрат, понесених при їх реалізації (сума витрат на організацію і впровадження адаптаційних заходів).

Таким чином обґрунтування і реалізація адаптації стратегії підприємства до умов зовнішнього середовища є складним, системним, багатоаспектним процесом, організація якого передбачає проведення глибокого аналізу і відповідне ресурсне забезпечення.

Сьогодні впровадження адаптації стратегії на промисловому підприємстві є одним з ключових факторів забезпечення довгострокового сталого розвитку суб'єкта господарювання як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Найбільш прийнятними для підприємства виноробної промисловості в умовах ЗЕД, на думку автора, є активний і превентивний типи адаптації. Однак в сучасних конкурентних умовах промислові підприємства України мають досить обмежені можливості роботи на зовнішніх ринках, тому сьогодні пасивний спосіб є одним з найбільш широко використовуваних для великої кількості вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел: 1. *Управління підприємством в умовах ринку : теоретичні та практичні аспекти: монографія / Л. В. Соколова. – Х. : Компанія СМІТ, 2012. – 136 с.* 2. *Кузькін Є. Ю. Проблеми адаптації підприємств до умов зовнішнього середовища : монографія / Є. Ю. Кузькін. – К. : Зовнішня торгівля, 2017. – 242 с.* 3. *Харитонова А. В. Основні напрямки механізму адаптації стратегії виноробного підприємства [Електронний ресурс] / А. В. Харитонова. – Режим доступу : <http://teoria-practica.ru/-7-2011/economics/haritonova.pdf>.*

УДК 681.45

Аверіхіна Тетяна, Ізбаш Ірина

t.v.averihina@mzeid.in; Balerinka1998@ukr.net

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Підприємство, що виходить на зовнішній ринок, стикається з принципово новим конкурентним середовищем. В умовах світового ринку конкурують не лише окремі виробничо-господарські одиниці, насамперед конкурують капітали різних країн, тобто йдеться про міжнаціональну конкуренцію в глобальному просторі. Окрім цього, в умовах міжнародного конкурентного середовища підприємство стикається з набагато більшою кількістю учасників конкурентних відносин, які різняться за своїми економічними, технологічними, маркетинговими характеристиками.

З боку зовнішнього середовища на формування міжнародної конкурентоспроможності підприємства впливають такі чинники, як світове економічне макросередовище, середовище цільового зовнішнього ринку збуту, стан реального сектору економіки країни, рівень економічного добробуту населення, інвестиційна політика, рівень державного регулювання, інфляційні процеси тощо [1, с. 65].

У внутрішньому середовищі підприємства ключовим чинником посилення міжнародної конкурентоспроможності є наявність системи управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства, яка здатна забезпечити функціонування підприємства в умовах світового ринку [1, с.66].

Процес підвищення конкурентоспроможності потребує врахування специфіки взаємозв'язку як між елементами організації, так і з їх оточенням, і являє собою процес прийняття рішень (включаючи цілі, методи, плани) по досягненню цілей підвищення конкурентоспроможності. При цьому менеджмент підприємства повинен:

– об'єктивно оцінювати існуюче положення організації;

- визначати концепцію підвищення конкурентоспроможності;
- доводити необхідність змін;
- наочно представляти та пояснювати очікувані результати вдосконалення діяльності.

Основними факторами підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємства з урахуванням особливостей сучасного ринку є:

- впровадження інноваційної політики підприємства, що визначає можливість конкурувати не тільки на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках;
- наявність кваліфікованих трудових ресурсів, що відповідають вимогам міжнародного ринку праці.

Процес управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства можна представити у вигляді чотирьох взаємопов'язаних блоків [2, с. 93]:

- визначення основних пріоритетів – постановка цілей підприємства у сфері досягнення відповідного рівня конкурентоспроможності;
- визначення завдань – аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства;
- розробка стратегії – формування альтернативних пакетів стратегій досягнення очікуваного рівня конкурентоспроможності підприємства;
- реалізація стратегії – вибір оптимального пакету стратегії та розробка стратегічного плану досягнення конкурентоспроможності підприємств

Досягнення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності можливе лише за умов застосування ефективного управління, що включає сукупність організаційної структури, процесів, технологій, наявність ресурсів, необхідних для створення і реалізації умов, які сприятимуть створенню конкурентних переваг у теперішньому і майбутньому бізнес-середовищі.

Список використаних джерел: 1. Аверихина Т. В. Монографія : Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки: у 3-х томах : Том 1 : Регіональні аспекти та напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку / [М. А. Заєць, О. В. Захарченко, Т. В. Аверихина ін.]; за заг. ред. М. А. Зайця, О. В. Захарченка, О. М. Коваленка. – Одеса : ВМВ, 2014. – 292 с. 2. Мельник Т. М. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : підручник / Т. М. Мельник, Н. О. Іксарова. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 456 с.

УДК 331 (104)

Аверіхіна Тетяна, Нікульча Олександра

t.v.averihina@mzeid.in; sashanikulcha2015@gmail.com

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ДО УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

Перед промисловим підприємством, що працює на зовнішньому ринку, питання управління персоналом постають при виконанні виробничо-господарських, організаційно-економічних та оперативних-комерційних функцій зовнішньоекономічної діяльності.

Виконання виробничо-господарських функцій зовнішньоекономічної діяльності пов'язано з виробництвом експортної продукції, зокрема з забезпеченням її якості та зменшенням собівартості, що є запорукою досягнення певного рівня конкурентоспроможності продукції на зовнішньому ринку. В цьому аспекті управління

персоналом підприємства при здійсненні ЗЕД не має особливостей, що суттєво відрізняли б його від реалізації в умовах внутрішньогосподарської діяльності [1.с. 57].

Значно більше уваги має бути приділено питанням управління персоналом при здійсненні організаційно-економічних та оперативно-комерційних функцій зовнішньоекономічної діяльності, які хоча і є інтегрованими до загальної системи управління підприємством, але мають власну специфіку в умовах ЗЕД. Так, функції управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства стосовно до його маркетингової, фінансової, трудової, інноваційної підсистем мають певні особливості, які проявляються в організації реклами експортної продукції, залученні посередників на зовнішньому ринку, забезпеченні умов для виходу на зовнішній ринок, пошуку і вивченні іноземного партнера, аналізі кон'юнктури експортного ринку, розрахунках за зовнішньоекономічними операціями тощо. Ці функції здійснюються окремими працівниками апарату управління: фахівцями маркетингових та планово-економічних служб, служб постачання і збуту, а також специфічного відділу ЗЕД, якщо його існування передбачено організаційною структурою управління підприємством. Саме від цих працівників залежить результативність зовнішньоекономічної діяльності, відтак адаптація управління персоналом до умов функціонування на зовнішньому ринку має бути реалізована на рівні організаційно-економічних та оперативно-комерційних функцій ЗЕД [2].

З огляду на структуру системи управління персоналом адаптація управління персоналом промислового підприємства до умов роботи на зовнішньому ринку має бути здійснена менеджментом підприємства за наступними шляхами [3]:

- формування специфічних критеріїв відбору нових працівників;
- виявлення готовності працівників до нових кар'єрних призначень;
- оцінка працівників за ключовими показниками продуктивності праці;
- оцінка працівників на відповідність ключовим професійним компетенціям;
- мотивування працівників за результатами професійної діяльності;
- професійне навчання.

Адаптаційні механізми управління персоналом в умовах ЗЕД мають відповідати досягненню її стратегічної мети – посиленню конкурентних позицій підприємства на зовнішніх ринках, тому зазначені питання повинні узгоджуватися з стратегією здійснення ЗЕД.

Приймаючи рішення про формування стратегії ЗЕД, керівництво здійснює дослідження зайнятих у цій сфері працівників на відповідність обраній стратегії. У випадку невідповідності керівництво приймає рішення про їх звільнення або ж направляє на навчання та перепідготовку. Після відбору кадрів, що відповідають обраній стратегії ЗЕД, проводиться інформування працівників щодо стратегії, проводяться заходи, спрямовані на адаптацію до нових умов праці, розробляється дієва система мотивації.

Список використаних джерел: 1. Мельник Л. Г. Удосконалення методів мотивації працівників на підприємствах України з урахуванням міжнародного досвіду / Л. Г. Мельник, О. М. Вовк, Н. М. Гайтина, М. В. Рибалка // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2012. – № 4. – С. 55-63. 2. Зелінський Я. І. Мистецтво управління персоналом в умовах ЗЕД [Електронний ресурс] / Я. І. Зелінський. – Режим доступу : <http://refleader.ru/jgebewpobewaty.html> 3. Аверіхіна Т. В. Зарубіжний досвід використання інноваційних технологій мотивування персоналу підприємств харчової промисловості / Т. В. Аверіхіна, В. А. Резнік, М. М. Аверіхін // Економіка, фінанси, право. – 2018. – № 12. – С. 27 – 30.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проблема управління конкурентоспроможністю підприємства стає нагальною для сучасних підприємців, адже світова криза загострила важку ситуацію в конкурентній боротьбі підприємств. За відсутності проведення адекватної та своєчасної оцінки рівня власного конкурентного потенціалу, виявлення й аналізу факторів безпосереднього впливу на конкурентні позиції підприємства, його керівництво унеможливорює розробку та впровадження стратегії існування та функціонування організацій.

Конкурентоспроможність визначають як напрям менеджменту, спрямований на формування, розвиток і реалізацію конкурентних переваг і забезпечення життєдіяльності цього суб'єкта економічної діяльності [1].

З метою підвищення конкурентоспроможності підприємств особлива увага повинна бути надана вирішенню наступних завдань:

- поліпшення нормативно-правової бази розвитку та вдосконалення конкурентного середовища;

- системний аналіз повинен стати основою для проведення оцінки конкурентоспроможності підприємства;

- розвиток споживчого попиту на продукцію і послуги шляхом введення прогресивних стандартів якості, розширення правової бази споживчих суспільств, розповсюдження достовірної інформації про товари і послуги;

- оцінка конкурентоспроможності повинна здійснюватися на основі нормування відповідних показників;

- стимулювання підприємств до проведення глобальної стратегії щодо перспектив розвитку, підвищення ефективності, конкурентоспроможності і розширення експорту;

- рівень конкурентоспроможності повинен бути оцінений у динаміці, що забезпечить можливість прогнозування змін у майбутньому;

- методика оцінки має бути здійснена для підприємства на практиці, за умов наявності серед основних конкурентів підприємств різних за масштабами діяльності, обсягом та структурою товарної маси;

- при здійсненні оцінки необхідно враховувати причини кількісних та якісних змін діяльності підприємства задля забезпечення можливості прийняття управлінських рішень [2].

Основними сферами підвищення конкурентоспроможності є: управління інноваціями та технологіями; процес виробництва; використання інформації; управління людськими ресурсами; управління змінами тощо [3].

До основних засобів підвищення конкурентоспроможності можна віднести: ґрунтовне вивчення запитів споживачів і аналіз конкурентів; обґрунтована рекламна політика; створення нової продукції; підвищення техніко-економічних і якісних характеристик продукції; виявлення і забезпечення переваг продукту порівняно з його заміниками; виявлення переваг і недоліків товарів-аналогів, які виробляються конкурентами, і використання одержаних результатів у діяльності фірми; модернізація обладнання; визначення можливих модифікації продукту; всебічне

зниження витрат; виявлення і використання цінових факторів підвищення конкурентоспроможності продукції; вдосконалення обслуговування у процесі купівлі та після продажного сервісу; посилення впливу на споживачів тощо.

Список використаних джерел: 1. Конкурентоспроможність як складова економічної безпеки підприємства / О. О. Фальченко, Н. Б. Токарь // Вісник НТУ «ХПІ». Серія : Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х. : НТУ «ХПІ». – 2013. – № 67(1040). – С. 156–158. 2. Аверіхіна Т. В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства харчової промисловості при виході на міжнародні ринки / Т. В. Аверіхіна, Л. В. Пейчева // Науковий вісник : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – Ужгород : «Ужгородський національний університет». – 2018. – № 17. – С. 12–15. 3. Аверіхіна Т. В. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки : монографія : у 3-х томах: Том 1 : Регіональні аспекти та напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку / [М. А. Заєць, О. В. Захарченко, Т. В. Аверіхіна ін.]; за заг. ред. М. А. Зайця, О. В. Захарченка, О. М. Коваленка. – Одеса : ВМВ, 2014. – 292 с.

УДК 911.3

Дмитрук Дарина, Сосницька Ярослава

darunadmytryk@ukr.net, yaroslava.sosnitska@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Становлення і розвиток ринкових форм господарювання в аграрному секторі економіки потребують удосконалення економічного механізму господарювання, де провідна роль належить проблемі підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств, як основного товаровиробника. У сучасних умовах розвитку сільського господарства Львівської області прослідковуються тенденції нестабільності й небажаних структурних змін. Це проявилось, насамперед, у загальному спаді виробництва сільськогосподарської продукції та її стрімкому скороченні в сільськогосподарських підприємствах.

У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є розробка, обґрунтування напрямків оптимізації розвитку сільськогосподарських підприємств області. Тому необхідний комплексний підхід до вирішення проблеми ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств та подальше наукове обґрунтування основних аспектів розвитку агропромислового комплексу, що є актуальним на даному етапі розвитку аграрного сектора економіки Львівської області. Першим заходом, який може позитивно вплинути на розвиток сільськогосподарських підприємств є поліпшення якості їхньої продукції та конкурентоспроможності. Тому підприємствам необхідно удосконалювати систему технологічних і агротехнічних заходів виробництва продукції та її збуту, впроваджувати у виробництво нові енергозберігаючі технології вирощування, транспортування, зберігання, переробки і реалізації продукції. Щоб поліпшити якість продукції потрібно впроваджувати у виробництво нові високоврожайні сорти та гібриди сільськогосподарських культур і високопродуктивні породи тварин. До важливих чинників підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції відносять її собівартість. В умовах ринкової економіки зможе конкурувати зі світовими аналогами лише високоякісна продукція, яка матиме низьку собівартість.

Наступним заходом для розвитку сільськогосподарських підприємств області є збільшення їхнього експортного потенціалу через розробку та реалізацію програми з покращення репутації регіону на міжнародному ринку продовольства, як виробника екологічно чистих і безпечних продуктів. Створення регіональної агенції з міжнародного маркетингу аграрної продукції при Головному управлінні сільського господарства Львівської обласної державної адміністрації [1].

Потрібно проводити налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку області. Проводити реконструкцію основних фондів сільськогосподарських підприємств, розбудову сучасної логістичної інфраструктури області на базі оптового ринку «Шувар», удосконалювати інфраструктуру в сільській місцевості. Для контролю якості та безпеки сільськогосподарської продукції створювати мережі недержавних лабораторій. Відповідно до практики ЄС можна створити єдиний контролюючий орган з питань безпеки та якості харчових продуктів і продовольчої сировини. Для підвищення забезпеченості сільськогосподарських виробників відповідною технікою потрібно сприяти створенню обслуговуючих кооперативів. Підтримувати лізинг в сільському господарстві області на основі співпраці місцевих фермерів з національною акціонерною компанією «Укragenrolizing».

Перспективним для Львівської області є органічне сільське господарство. Цей вид сільського господарства є все більш актуальним для сьогодення, на що впливають низка економічних та соціальних факторів. Органічне сільське господарство вимагає дотримання екологічних норм чистоти продуктів та навколишнього середовища. У Львівській області темі органічного виробництва приділяється зараз особлива увага. Проводяться з цього приводу різноманітні семінари, навчання, організаторами яких є міжнародні проекти США, Данії, швейцарсько-український проект «Розвиток органічного ринку в Україні», дослідний інститут органічного сільського господарства (FIBL), Львівська облдержадміністрація [2]. У Львівській області працює вже 11 підприємств, що займаються органічним сільським господарством.

Важливою галуззю сільського господарства в області є молочне скотарство. Ця галузь зараз переважно виробляється особистими селянськими господарствами, які не можуть забезпечити відповідну якість молочної продукції, що не дозволяє Львівській області вийти на зовнішній ринок. Тому для подальшого розвитку молочного скотарства в області потрібно відроджувати крупно товарне виробництво, шляхом об'єднання особистих селянських господарств в молочні ферми. Такі дії дозволять досягнути позитивного ефекту тільки за рахунок зменшення собівартості виробленої продукції, завдяки відповідній первинній обробці молока та санітарно-гігієнічним умовам на фермах підвищиться якість молока, для підвищення продуктивності корів потрібно закупляти високопродуктивну племінну худобу та дотримуватися відповідного раціону для відгодівлі корів.

Перспективним для Львівської області є розвиток такої галузі сільського господарства, як садівництво та ягідництво. Екологічна чистота території області, відповідні природно-географічні умови сприяють розвитку цих галузей сільського господарства. Протягом останніх років на досліджуваній території за підтримки держаних програм було збільшено площі садів і ягідників. Цією галуззю сільського господарства області цікавляться як малі так і великі господарства. Вона потребує великої фінансової підтримки як з боку обласного бюджету так і інвестиційних коштів. Розвиток даної галузі підприємствами області дозволить збільшити обсяги плодово-ягідної продукції на аграрному ринку, створить додаткові робочі місця, буде сприяти розвитку сільської кооперації.

Деякі дослідники акцентують свою увагу на тому, що Львівська область, яка посідає важливе місце серед інших регіонів України за обсягом виробництва продукції тваринництва, стикається з проблемою низької рентабельності або й

збитковості тваринницької галузі, що спричиняє значну частку імпортової продукції на продуктових ринках регіону. Нівелювати частину вищеописаних труднощів, на думку цих дослідників, може розвиток інтеграційних форм інноваційного підприємництва в сільському господарстві окремих районів, орієнтований на використання наявного тут потенціалу та конкурентних переваг. При цьому наголошується, що найперспективнішими формами об'єднання сільгоспвиробників, які спеціалізуються на тваринництві, враховуючи їхню розпорошеність і щільність населення, є сільськогосподарські кооперативи та аграрні кластери [2].

Окремі автори зосереджують свою увагу на формуванні аграрних кластерів, як конкурентоспроможних інтеграційних агропромислових об'єднань, зокрема в молочному та м'ясному скотарстві Львівської області, може відбуватися передусім на основі поширення кооперації між дрібними сільгоспвиробниками.

Так, дослідження вітчизняних науковців, які стосуються проблем розвитку інноваційної інфраструктури аграрного ринку регіону, окреслюють такі сфери потенційно поширення аграрних кластерів на території Львівської області, як ведення молочного та м'ясного скотарства, картоплярства та овочівництва, вирощування кормових культур і ріпаку. Зокрема, акцентується увага на тому, що сільськогосподарські підприємства Золочівського, Сокальського та Радехівського районів можуть спеціалізуватися на вирощуванні кормових культур. У Бродівському, Самбірському та Жидачівському районах можуть розвиватися молочні кластери на базі відповідних молокопереробних підприємств. На базі Старосамбірського льнозаводу може відбутися формування кластеру, орієнтованого на вирощування льону-довгунцю та його переробки [1].

До пріоритетів соціально-економічної політики належить підвищення рівня життя сільського населення. Тому важливим завданням є створення організаційно-правових та соціально-економічних умов для комплексного розвитку сільського господарства, а саме: наближення й вирівнювання умов життєдіяльності міського та сільського населення, удосконалення механізму надання державної підтримки розвитку села, збільшення фінансових можливостей місцевих органів влади у вирішенні соціальних проблем села, підвищення зайнятості сільського населення та посилення його мотивації до розвитку підприємництва у сільській місцевості, як основної умови підвищення рівня доходів та умов життя.

В умовах, що склалися, сільське господарство потребує використання на державному і місцевому рівнях невідкладних фінансових заходів, спрямованих на: підвищення ефективності галузі шляхом покращення кредитування, зростання обсягів залучених інвестицій з використанням інструментів державної підтримки, реалізацію інвестиційних проектів із залученням міжнародної технічної допомоги і на засадах державно-приватного партнерства, стабілізацію цінової ситуації на ринку сільськогосподарської продукції і продовольства, створення необхідних передумов для активізації експорту вітчизняної продукції та обмеження необґрунтованого імпорту, нарощування обсягів внутрішнього споживання місцевої продукції сільськогосподарського призначення [3].

Отже, реалізація запропонованих заходів дасть змогу пришвидшити економічний розвиток сільського господарства Львівської області, забезпечити економічну і продовольчу безпеку регіону і держави загалом, зайняти провідне місце на сільськогосподарському ринку, стати наукомістким та високотехнологічним сектором національної економіки.

Список використаних джерел: 1. Антонюк Г. Я. Проблеми розвитку АПК на сільських територіях Львівщини / Г. Я. Антонюк, Я. Й Панюра // Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України. – 2013. – Вип. 6 (104). – С. 220-228. 2. Михайленко О. Г. Розвиток органічного сільського господарств в системі євроінтеграційних процесів в Україні / О. Г. Михайленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. –

УДК 911.3:3.087.41(447.61)

Задєсєнцев Олексій

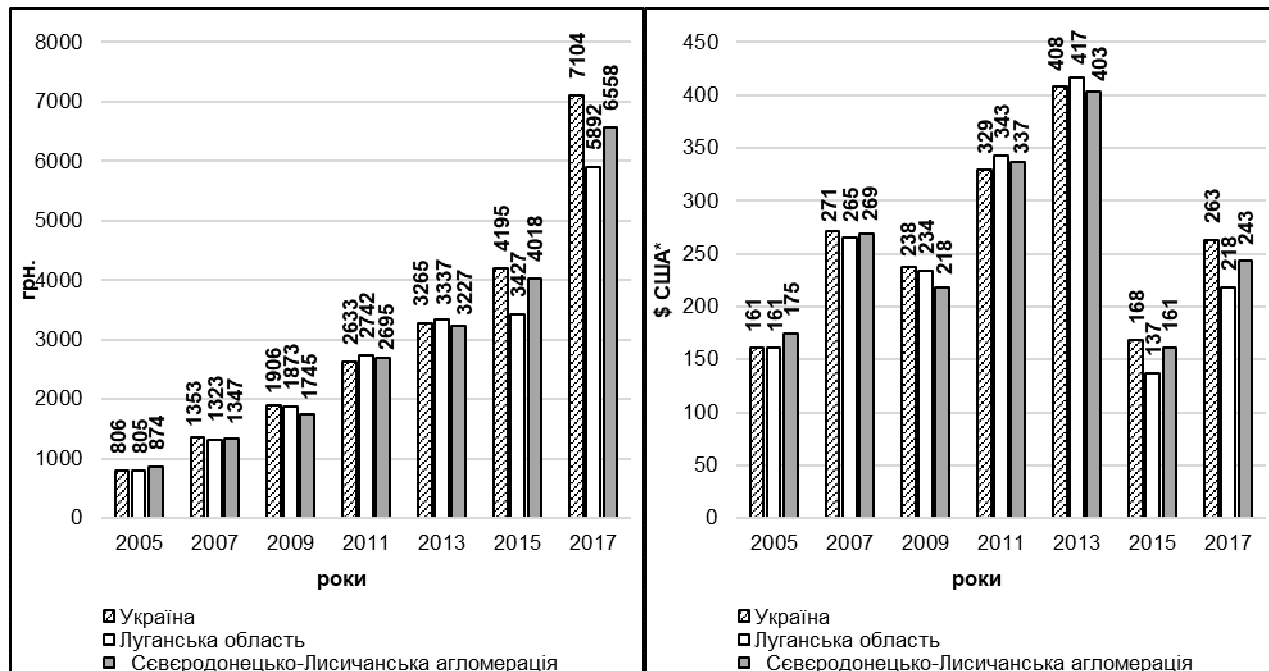
super.zadesentsev2012@yandex.ua

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ДИНАМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ СЄВєРОДОНЕЦЬКО-ЛИСИЧАНСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

З кінця 2014 р. головним адміністративним, соціально-економічним, політичним центром підконтрольної українській владі території Луганської області стала Сєвєродонецько-Лисичанська агломерація, що обумовлює актуальність її досліджень науковцями різних напрямів, у т.ч. суспільно-географами.

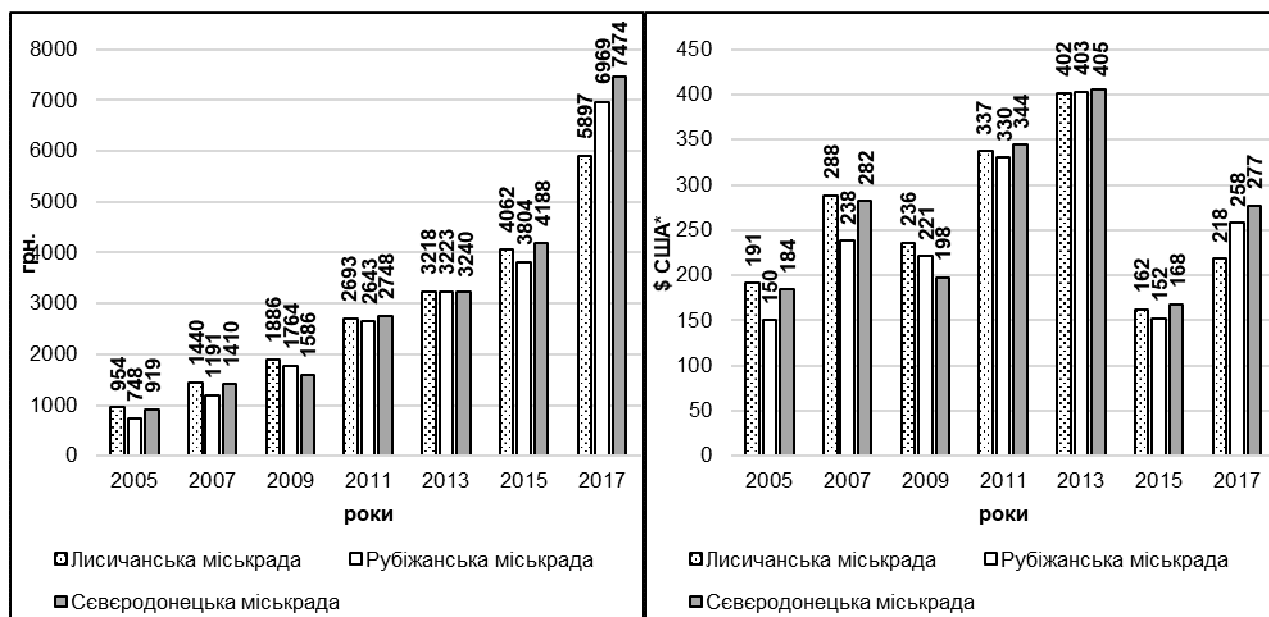
Одним з основних показників, що характеризують фінансове благополуччя населення, є показник середньомісячної заробітної плати, яка є головним джерелом доходів людини. З іншого боку, рівень доходів населення є важливим чинником економічного розвитку того чи іншого регіону. Так, встановлено, що чим більші доходи населення, тим вищий попит на продукцію і послуги, вироблені в різних галузях господарства регіону, тим вища якість продукції, оскільки виникає зацікавленість працівників для досягнення кращих остаточних результатів. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та ефективності виробництва, а значить поліпшенню економічної ситуації в регіоні [2].

*Примітка: середній курс долара США у 2005-2007 рр. становив 5 грн. за доллар, 2009-2013 рр. – 8 грн., у 2015 р. – 25 грн., у 2017 р. – 27 грн.

Рис. 1-2. Динаміка середньомісячної заробітної плати найманих працівників в Україні, Луганській області і Сєвєродонецько-Лисичанській агломерації протягом 2005-2017 рр. (побудовано автором за [3-7])

Показники середньомісячної заробітної плати найманих працівників в Україні, Луганській області і Северодонецько-Лисичанській агломерації (в цілому та за окремими міськрадами) представлено на рис. 1-4.

*Примітка: середній курс долара США у 2005-2007 рр. становив 5 грн. за доллар, 2009-2013 рр. – 8 грн., у 2015 р. – 25 грн., у 2017 р. – 27 грн.

Рис. 3-4. Динаміка середньомісячної заробітної плати найманих працівників в окремих міськрадах Северодонецько-Лисичанській агломерації протягом 2005-2017 рр. (побудовано автором за [3-7])

Протягом 2005-2017 рр. середньомісячна заробітна плата найманих працівників у національній валюті суттєво збільшилась (більше ніж у 7,3 рази в Луганській області, у 7,5 рази – в Северодонецько-Лисичанській агломерації, у 8,8 раз – в Україні). Проте це не означає, що реальні доходи населення зросли. Набагато краще видно зміну реальних доходів, якщо перевести заробітну плату в доларовий еквівалент, що фактично буде відображати купівельну спроможність національної валюти. Як видно з рис. 2, протягом 2005-2013 рр. (за виключенням 2009 р.) середньомісячна заробітна плата в країні, області й агломерації збільшилася з 161-175 до 403-417 дол. США, тобто в 2,5 рази. Певний спад відбувся у 2009 р. через вплив світової економічної кризи, в результаті якої частина промислових підприємств повністю або частково зупинилась, відбулася девальвація гривні, що призвело до зменшення реальних доходів населення. З 2014 р. надзвичайно негативний вплив на економіку країни і регіону здійснює військовий конфлікт на сході України. Суттєво знизився курс гривні по відношенню до іноземної валюти, зросли ціни на продукти харчування і комунальні послуги, зменшились реальні доходи громадян. Так, середньомісячна заробітна плата протягом 2014-2015 рр. знизилась у 3 рази в Луганській області та у 2,5 рази – в Україні і Северодонецько-Лисичанській агломерації, ставши в доларовому еквіваленті у 2015 р. для населення регіону та агломерації навіть нижче, ніж у 2005 р. (відповідно 137 \$ і 161 \$ у 2015 р. проти 161 \$ і 175 \$ у 2005 р.).

Протягом 2015-2017 рр. відбулось незначне покращення економічної ситуації, і як результат – заробітна плата у доларовому еквіваленті зросла у 1,5 рази. Незважаючи на це, вона все одно залишається нижчою, ніж була у 2007 р.

Що стосується порівняння заробітної плати населення Северодонецько-Лисичанської агломерації з загальноукраїнськими і регіональними показниками, то

слід відзначити нестабільну позицію агломерації. Заробітна плата населення агломерації в окремі роки була і нижчою, ніж в Україні і регіоні (2009, 2013 рр.), і вищою, ніж в Україні і регіоні (2005 р.), і вищою, ніж в Україні, але нижчою, ніж у регіоні (2011 р.), і нижчою, ніж в Україні, але вищою, ніж у регіоні (2007, 2015, 2017 рр.).

Розглядаючи динамічні особливості заробітної плати населення окремих міськрад агломерації протягом 2005-2017 рр., слід визначити наступне. Протягом досліджуваного періоду місце окремих міськрад за рівнем заробітної плати населення постійно змінювалось. Так, найвище місце займали Лисичанська (2005-2009 рр.) і Сєвєродонецька (2011-2017 рр.) міськради. А найнижче місце посідали і Лисичанська (2017 р.), і Сєвєродонецька (2009 р.), і Рубіжанська (2005-2007, 2011-2015 рр.) міськради. Причини такої нестабільної ситуації тісно пов'язані з діяльністю провідних промислових підприємств міськрад. Так, у 2005-2009 рр. найбільшим промисловим центром агломерації був Лисичанськ, що обумовило найвищий рівень заробітної плати його жителів. Проте протягом 2010-2013 рр. в місті відбувся катастрофічний спад промисловості – обсяги реалізованої промислової продукції за цей період зменшились майже в 26 разів. Все це відбулось за рахунок, по-перше, призупинення роботи найбільших промислових підприємств міста: ПрАТ «ЛИНІК», ПрАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій», ТОВ «НВП «Лисичанський завод гумовотехнічних виробів»; по-друге, повної ліквідації ВАТ «Лисичанська сода», а також зменшення видобутку вугілля шахтами ДХК «Лисичанськвугілля» [1]. Як результат – Лисичанськ втратив лідерські позиції за рівнем заробітної плати населення, поступившись Сєвєродонецьку, а в 2017 р. – і Рубіжному.

Серед усіх підприємств агломерації світова криза 2008-2009 рр. через підвищення ціни на природний газ найбільш болісно вдарила по ПрАТ «Сєвєродонецьке об'єднання «Азот», що відразу ж позначилося на його прибутковості та рівні доходів населення Сєвєродонецька, які стали найнижчими по агломерації.

У 2012-2013 рр. через суттєве зростання цін на сировину (нафту і природний газ) найбільш сировинно залежні підприємства – ПрАТ «Сєвєродонецьке об'єднання «Азот» та ПрАТ «ЛИНІК» – призупинили свою діяльність. Зменшились темпи зростання заробітної плати населення. В результаті заробітна плата населення Рубіжанської міськради, яка в попередні роки значно відставала від Лисичанської і Сєвєродонецької міськрад, зрівнялась з ними. З 2014 р. Сєвєродонецьк став обласним центром Луганської області, а Рубіжне – найбільшим промисловим центром агломерації, що позначилося на рівні доходів населення.

Таким чином, на обсяги заробітної плати населення Сєвєродонецько-Лисичанської агломерації найбільше вплинули світова економічна криза 2008-2009 рр. і військовий конфлікт на сході України.

Список використаних джерел: 1. Гусєва Н. В. Промисловий комплекс Сєвєродонецько-Лисичанської агломерації / Н. В. Гусєва, О. М. Задєсєнцев // *Регіон-2017 : суспільно-географічні аспекти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20-21 квітня 2017 р.)*. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 146-151. 2. Лозинська С. І. Значення доходів населення у формуванні економічного зростання / С. І. Лозинська // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2009. – № 649: *Логістика*. – С. 104–109. 3. *Статистичний щорічник Луганської області за 2009 рік / За ред. С. Г. Пілієва*. – Луганськ, 2010. – 514 с. 4. *Статистичний щорічник Луганської області за 2011 рік / За ред. С. Г. Пілієва*. – Луганськ, 2012. – 493 с. 5. *Статистичний щорічник Луганської області за 2013 рік / За ред. І. В. Шаблієнко*. – Луганськ, 2014. – 479 с. 6. *Статистичний щорічник Луганської області за 2015 рік / За ред. Д. Я. Протопопова*. – Сєвєродонецьк, 2016. – 428 с. 7. *Статистичний щорічник Луганської області за 2017 рік / За ред. Д. Я. Протопопова*. – Сєвєродонецьк, 2018. – 422 с.

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Пріоритетним сьогодні є розвиток регіонів за інноваційним напрямом, що потребує не тільки інвестицій, а й, в першу чергу, інтелектуальних ресурсів. Тобто необхідним є: кваліфікований персонал, сучасна інфраструктура, доступ до сучасних знань і технологій, що вимагає постійних інвестицій в інноваційний потенціал регіону.

У [1] визначено характеристику інноваційного потенціалу відповідно таких складових:

- якість – відповідність світовому рівню пропонуваного до реалізації нововведень;
- структура – набір параметрів, що визначають новизну, наукові напрямки, патентний захист;
- затребуваність – можливість реалізації потенціалу у практичній діяльності.

Проте не враховано така важлива характеристика, як креативність, за допомогою якої народжуються нові ідеї, що можуть бути використано у інноваційній діяльності суб'єктів регіону.

Сутність поняття «креативність» розкривається в управлінському, психологічному та філософському аспектах. Для забезпечення інноваційного розвитку регіону важливо розглянути саме управлінський аспект.

Креативність з позиції управління – це здатність створювати і знаходити нові ідеї, відхиляючись від традиційної моделі мислення, успішно вирішувати завдання, які постають перед підприємцем та/або управлінцем нестандартним чином – за допомогою творчого підходу [2]. Основними аспектами креативності є: креативна особистість, креативне середовище, креативний процес та креативний продукт. Слід зазначити, що першочергову роль відіграє креативність особистості, а креативне середовище є необхідною умовою для виробництва креативного продукту.

Креативний потенціал можна визначити як здатність соціально-економічної системи генерувати, сприймати, аналізувати нові ідеї для підвищення ефективності діяльності та конкурентоспроможності, а також досягнення в майбутньому поставлених цілей та розвитку.

На думку вчених дослідження [3] креативного потенціалу регіону – це часто приховані можливості, засновані на високому рівні освіченості, культури, підприємництва, науки, створюють базу для проривного інноваційного розвитку. А одним з важливих аспектів розгляду проблеми креативного потенціалу є вивчення креативного споживача, який протиставляється «ефекту натовпу», а об'єктами споживання для нього стають унікальний досвід і певні знання.

Оцінка креативного потенціалу може бути сформована на основі врахування показників, що відображають рівень освіти, культури, підприємницької здібності, наукової діяльності, креативності тощо.

Слід відзначити, що креативний потенціал є ядром інноваційного потенціалу регіону, оскільки саме він формує початкові стадії інноваційного процесу як на мікро-, так й на регіональному рівні.

Процеси взаємодії креативного та інноваційного потенціалу найбільш чітко простежуються при розвитку кластерів, націлених на активну взаємодію між учасниками, обмін знаннями, ідеями для досягнення спільної вигоди [1].

Управління інноваційним і креативним потенціалом дозволить:

- забезпечити посилення й розвиток креативності фахівців та майбутніх спеціалістів;
- використовувати в більшому обсязі саме творчу складову у розвитку особистості, бізнесу та регіону;
- створити ефективно діючу регіональну інноваційну систему, орієнтовану на використання регіональних конкурентних переваг;
- розробити ефективний механізм співпраці науки, виробничої сфери та бізнесу на основі ринкових механізмів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності та трансферу перспективних розробок і технологій;
- підвищити економічну зацікавленість учасників науково-дослідної та інноваційної діяльності, а також представників бізнесу в просуванні інновацій на ринок з використанням механізмів кластеризації;
- створити сприятливі умови для реалізації інновацій з урахуванням інноваційних досягнень розвинених країн;
- підвищити інноваційну активність галузей регіону та забезпечити розвиток інноваційної інфраструктури.

Таким чином, посилення креативного потенціалу відкриває нові можливості для розвитку регіону, зокрема у інноваційному напрямку.

Список використаних джерел: 1. Цыганкова В. Н. Исследование взаимосвязей инновационного и креативного потенциала региона // Проблемы развития инновационно-креативной экономики, 2011. – С. 42-49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bgscience.ru/lib/10792>. 2. Задорожнюк Н. О. Креативність як підґрунтя розвитку підприємництва (на прикладі ІТ-сфери України) / Н. О. Задорожнюк // European Journal of Economics and Management: міжнародний науковий журнал, 2019. – Volume 5, Issue 1 – С. 148-153. 3. Старикова М. С. Креативный потенциал как основа инновационного развития региона / М. С. Старикова, Э. А. Безуглый, В. В. Шахов // Вопросы инновационной экономики. – 2018. – № 2. – Т. 8. – С. 235-254.

УДК 338:91.312.90

Заставецька Леся, Копчак Сергій

zast.lesia@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ У СЕЛАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Тернопільська область належить до числа до регіонів України з агропромисловим типом освоєння, більшість населення якої (57,8 %) проживає у сільській місцевості. Сільські поселення (таких в області 1022, на 1.01.2019 р.) переважно сільськогосподарські, їх мешканці зайняті передусім у сільському господарстві і сфері послуг, у тих нечисленних підприємствах інших галузей (транспорту, будівництва, промисловості), які ще функціонують в окремих із них.

Внаслідок реформування сільськогосподарських підприємств, роздержавлення земель сільськогосподарського призначення у селах зменшилася кількість людей, що працюють у сільськогосподарських підприємствах. Для більшості селян основним місцем прикладання праці стали особисті господарства, вони перестали виконувати функції підсобної діяльності і стали для багатьох з них джерелом прибутків.

Найменших змін щодо чисельності зайнятих у селах області зазнала сфера послуг, у ній працює понад 21 % працівників у сільській місцевості. Звичайно,

зниження обсягів споживання різних видів послуг, зумовлене зниженням рівня життя селян у роки соціально-економічної кризи призвело до деякого занепаду цієї галузі, до погіршення якості послуг. Особливо занепали галузі побутового обслуговування, медичного обслуговування. На тлі загальноукраїнських показників Тернопільська область помітно відстає щодо задоволення попиту селян на різні види послуг, має істотні недоліки ресурсного забезпечення, соціальної інфраструктури, низькі темпи оновлення матеріально-технічної бази. Через низьку зарплату і звужений спектр можливостей працевлаштування частина освічених (і переважно молодих) працівників залишили цю галузь, поповнюючи ряди безробітних у селах, а також ставши потенційними мігрантами.

Більш-менш стабільна ситуація із рухом працівників освіти. Високий рівень забезпечення сільських поселень загальноосвітніми закладами (66,4 %), зумовив наявність у них колективів з високим професійним і кваліфікаційним рівнями. Саме у цій галузі склався найвищий рівень підготовки працівників (74% зайнятих у галузі з вищою освітою).

Внаслідок незадовільного функціонування в селах дошкільних закладів та закладів культури (клуби, бібліотеки), недостатня матеріальна база останніх, а також низької оплати праці спостерігається скорочення чисельності працівників цих закладів. Це ж характерно для системи охорони здоров'я. Ліквідація сільських лікарень, амбулаторій і поліклінік, що відбулася в області, поруч із погіршенням доступності селян до різних видів послуг, сприяла звуженню сфери прикладання праці багатьох медичних працівників.

Важливою галуззю, що забезпечує населення необхідними товарами, є торгівля. Збільшення у селах торговельних закладів, що відбувається в останні роки, певним чином сприяє забезпеченню роботою жителів сіл (як правило, небагатьох).

Деяке збільшення рівня зайнятості сільського населення пов'язане із створенням підприємств з ремонту машин і сільгосптехніки, з переробки сільськогосподарської сировини і видобутку будматеріалів (вже є понад 100 таких підприємств). Розширення мережі таких підприємств дозволить рівномірніше впродовж року зайняти сільське населення, підвищити рівень його доходів.

У розвитку економічної бази сільських поселень у майбутньому відіграватимуть важливу роль філіали великих компаній, які є конкурентоздатними у ринковому середовищі. Це, перш за все, ті, які можуть надавати послуги з обслуговування агробізнесу, ремонту сільськогосподарської техніки і автомобілів. Внаслідок розширення інформаційності господарств поступово набуватимуть чинності виробничо-наукові інформаційні пункти, які потребуватимуть висококваліфікованих працівників з освітнім рівнем.

Загалом розвиток сфери послуг у майбутньому розвиватиметься у напрямі розбудови її логістично-мережевої структури, що орієнтуватиметься на потреби верств населення з різним рівнем доходів (на відміну від т.з. ступінчастої системи, яка склалася тепер). Це зумовить залучення у цю сферу фахівців різного профілю з високим рівнем кваліфікації. А це, в свою чергу, стане важливим чинником підвищення якості трудового потенціалу.

Список використаних джерел: 1. Барановський М. Аграрна складова репресивності сільських територій / М. Барановський // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 140-147; 2. Доценко А. І. Регіональне розселення : проблеми і перспективи / А. І. Доценко. – К. : Наукова думка, 1994. – 195 с. 3. Заставецька Л. Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України / Л. Б. Заставецька. – Тернопіль : Вид. центр ТНПУ ім. В. Гнатюка, «Вектор», 2013. – 332 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

В умовах системної соціально-економічної кризи в Україні стихійний характер процесів на регіональних ринках праці веде до неефективного використання трудового потенціалу регіону, передислокації робочої сили в тіньову економіку та за кордон. Практично по всіх регіонах країни звужується демографічна база відтворення робочої сили. За показниками чисельності населення, природного та міграційного руху в регіонах простежуються від'ємні природний та міграційний прирости, погіршення статево-вікової структури та загальне старіння населення [1]. Низький рівень заробітної плати не забезпечує відтворення робочої сили на суспільно-нормальному рівні. Незначна градація в оплаті кваліфікованої і некваліфікованої праці стає бар'єром на шляху людського розвитку. Все це сприяє знеціненню трудового потенціалу регіонів та країни в цілому і висуває проблему зміни парадигми регулювання регіонального ринку праці. Йдеться про необхідність активної регіональної політики, спрямованої на створення сприятливих умов для формування і розвитку інституціонально-регульованого регіонального ринку праці [2].

Регіональний ринок праці впливає на всі аспекти соціально-економічного життя регіону і, водночас, є віддзеркаленням як загального стану і розвитку країни, так і соціальних, економічних, політичних та інших процесів в регіоні.

Як соціально-економічна просторова система, в основі якої лежить територіальний поділ праці, регіон має свої характерні особливості щодо динаміки демографічних та міграційних процесів, ступенів концентрації населення, робочих місць, рівнів зайнятості, безробіття тощо. Очевидно, що регіональний ринок праці, окрім особливостей загальнонаціонального ринку праці, «вбирає» в себе специфіку просторової організації продуктивних сил регіону.

Характерні особливості регіону формуються під впливом низки груп факторів, до яких відносяться географічне (геополітичне) розташування регіону, його природно-ресурсний потенціал, демографічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціали.

Серед зазначеного первісними, вихідними, на наш погляд, є географічні та природні умови, що наділяють своєю специфікою регіон і, відповідно, ринок праці. Від природно-ресурсного потенціалу території залежать галузева та інституційна структура господарства регіону, розміщення продуктивних сил, традиції участі населення в економічній діяльності, можливості вибору її видів, система цінностей тощо.

Тож, будь-який регіон як територіальне (просторове) середовище є відносно відокремленою системою країни і включає: підсистему суспільного відтворення (сукупність галузей, підприємств); соціально-економічну підсистему (сукупність виробничих відносин з різними формами власності та ступенем концентрації капіталу і праці); підсистему господарських взаємозв'язків з іншими регіонами та державою (сукупність економічних відносин на основі спеціалізації та кооперації праці); підсистемою соціально-екологічних відносин (сукупність відносин щодо розміщення продуктивних сил на певній території). В цьому аспекті регіональний ринок праці є відносно відокремленою системою суспільних відносин щодо формування робочої

сили, її розподілу, обміну і використання на певній території. Саме на регіональному ринку праці проявляються відмінності у структурі зайнятості, рівні оплати праці, попиті та пропозиції на робочу силу, процесах трудової міграції.

Вбачається, що специфічні ознаки певного регіонального ринку праці мають розглядатися як визначальні при формуванні механізму регулювання процесів відтворення робочої сили, її ефективного використання на місцевому рівні.

Політика щодо регулювання регіонального ринку праці має будуватися на низці методів, до яких можна віднести такі:

- системний метод. Передбачає діагностику регіонального ринку праці як цілісного суспільного утворення на основі аналізу взаємопов'язаних показників (індикаторів) – чисельності економічно активного населення, рівнів зайнятості, безробіття, продуктивності праці, заробітної плати, навантаження на одне вільне робоче місце, співвідношення попиту на робочу силу і пропозиції робочої сили тощо;

- програмно-цільовий метод. Передбачає розробку спеціальних програм зайнятості та боротьби з безробіттям у взаємозв'язку з факторами, що впливають на них, та іншими ринками;

- балансовий метод. Означає встановлення оптимальних міжгалузевих, територіальних економічних пропорцій і, відповідно, професійно-кваліфікаційного балансу робочої сили;

- метод моделювання. Передбачає розробку варіантів моделі розвитку ринку праці в залежності від тенденцій розвитку структури господарства регіону (співвідношення галузей, господарських комплексів, складових виробничої та соціальної інфраструктури).

Зазначені методи регіональної політики мають виходити з формування цілісного механізму регулювання ринку праці, який би враховував такі елементи:

- «ув'язку» складових ринку праці – попиту, пропозиції, ціни робочої сили, конкуренції;

- зв'язок обсягу і структури ринку праці з обсягом і структурою господарства регіону, станом і динамікою науково-технічного рівня виробництва, кон'юнктурою ринків благ, капіталу, інформації та науково-технічних розробок;

- стан і динаміку розвитку інфраструктури ринку праці – правової системи (системи нормативів, законодавчих актів), системи обліку і контролю, профорієнтації, підготовки і перепідготовки кадрів, служб зайнятості;

- стан і перспективи розвитку соціально-економічних умов – системи мотивацій і стимулів до праці, ринку житла, малого та інноваційного бізнесу;

- вплив на регіональний ринок зовнішнього середовища – підсистем структури загальнонаціонального ринку праці (демографічної, економічної, соціальної, інфраструктурної, екологічної).

Основною метою регулювання регіонального ринку праці має бути сприяння досягненню ефективної зайнятості, формуванню системи нових (інноваційних) робочих місць і на цій основі підвищення рівня та якості життя населення регіону. Звідси ключовими завданнями регулювання ринку праці мають бути:

- забезпечення балансу між попитом і пропозицією робочої сили;

- підтримання оптимальних пропорцій між зайнятими і безробітними в регіоні;

- формування рівня і структури зайнятості відповідно до інтенсивного (інноваційного) економічного зростання економіки регіону;

- формування ефективної системи професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки кадрів;

- підтримання конкуренції як невід'ємного елементу ринкової економіки;

- координація дій усіх інституцій щодо ефективного використання робочої сили в регіоні.

Список використаних джерел: 1. Державна служба статистики України, 2018. Вернер І. Є. (за редакцією), 2018 – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Маршавін Ю. М. Регулювання ринку праці України : теорія і практика системного підходу : монографія / Ю. М. Маршавін. – К. : Альтерпрес, 2011. – 396 с.

УДК 911.3

Логвинова Марина

logvinova_mari94@ukr.net

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ВІКОВОЇ ТА СТАТЕВОЇ СТРУКТУРИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

У 2014 році, внаслідок військової агресії Росії проти України, загострення військового конфлікту на Донбасі, анексії Автономної Республіки Крим, виникла особлива категорія населення України, яка отримала статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО). У 2019 році чисельність ВПО в Україні становить 1 млн. 364 тис. осіб (3,55 % від загальної чисельності населення України) [1]. Такі внутрішні переміщення не впливають на загальну чисельність населення в Україні, проте дещо змінюють структурні особливості регіонів. Тому аналіз вікової та статевої структури внутрішньо переміщених осіб в Україні виступає актуальним, оскільки він дозволить виявити конкретні проблеми ВПО, створити ефективні механізми щодо їх вирішення, а також спрогнозувати особливості відтворення населення у регіонах України та їх вплив на ринок праці [4].

Аналізуючи вікову структуру ВПО в Україні можна зробити висновок, що основною віковою групою переселенців є люди похилого віку – пенсіонери, частка яких на початок 2018 року становить більше 50 %.

Динаміка вікової структури ВПО показує, що кількість осіб пенсійного віку зменшується, що пояснюється прив'язкою виплати пенсій до статусу ВПО. Так, у порівнянні із кінцем 2014 року, на початок 2018 року частка пенсіонерів серед ВПО скоротилась з 59,8 % до 52,0 % (рис. 1) [1, 3].

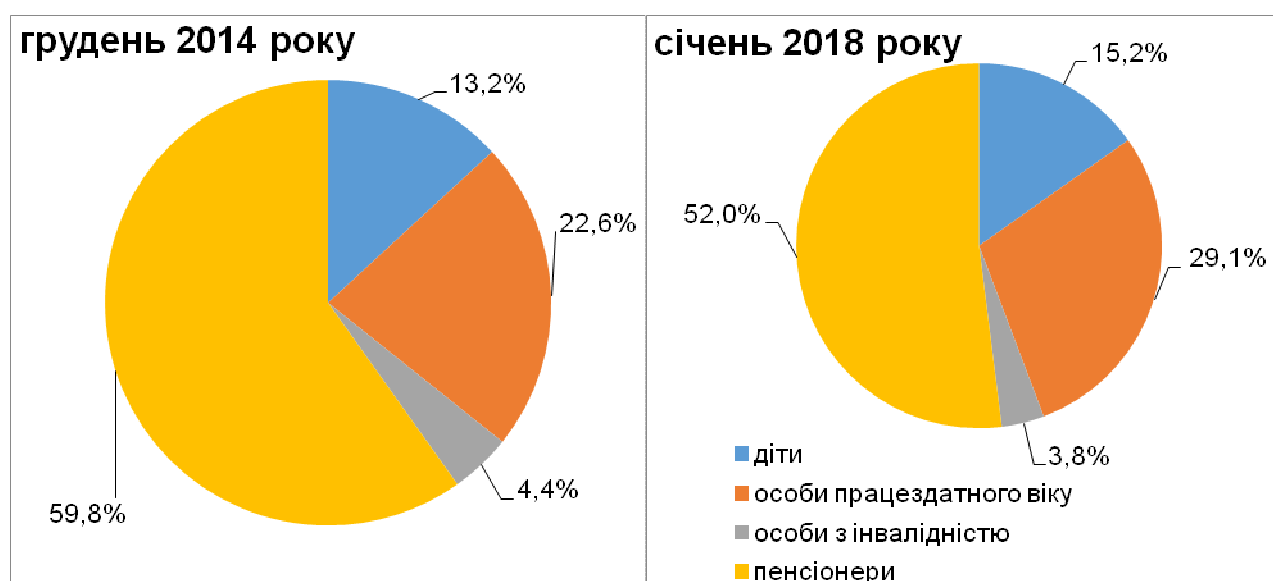

Рис. 1. Вікова структура ВПО України у 2014 та 2018 рр. (побудовано автором за даними Міністерства соціальної політики України [1])

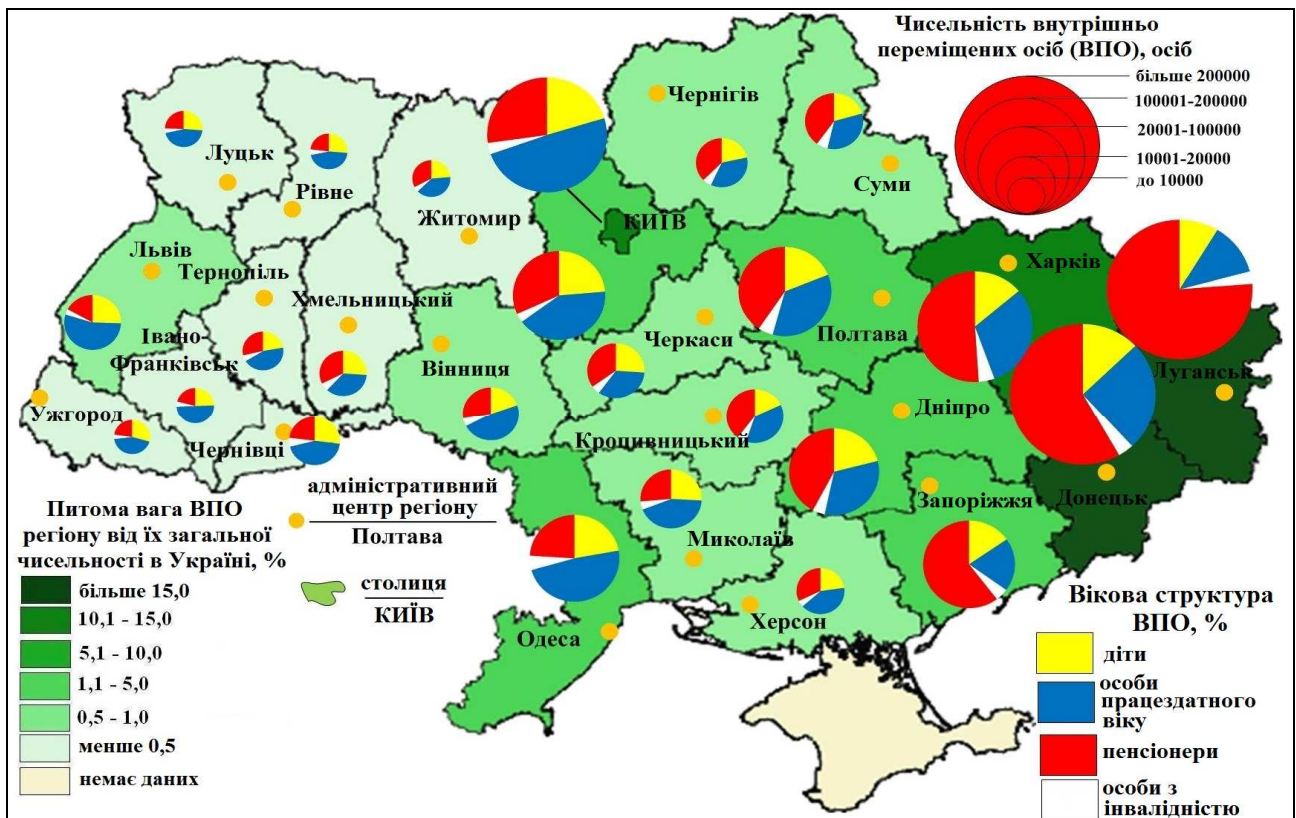

Рис. 2. Вікова структура ВПО за регіонами України станом на 01.01.2018 р. (побудовано автором за даними Міністерства соціальної політики України [1, 2])

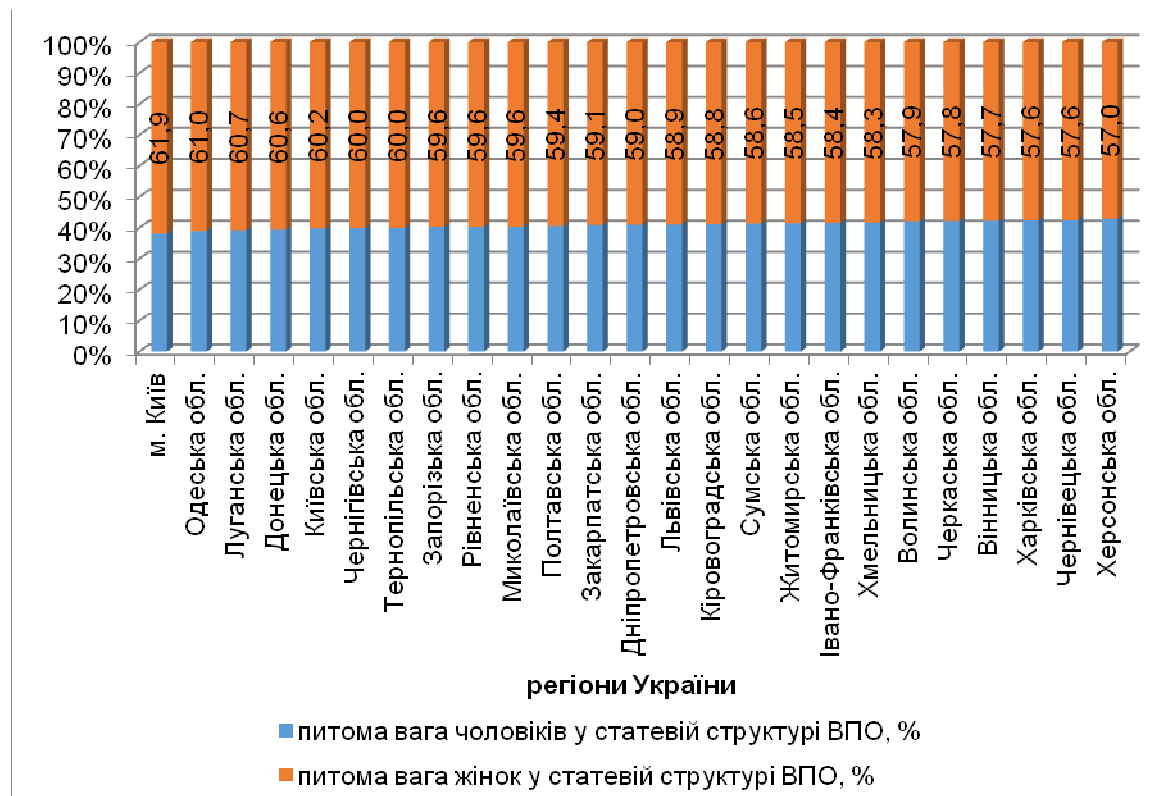

Рис. 3. Статеві структура ВПО України на січень 2018 р. (побудовано автором за даними Міністерства соціальної політики України [1])

Насправді переважна більшість пенсіонерів зі статусом ВПО продовжує проживати в Окремих районах Донецької та Луганської області (ОРДЛО – так називають непідконтрольну Україною частину Донбасу), тобто де-факто вони не є

переселенцями. Проте, оскільки згідно з українським законодавством, пенсіонери-переселенці можуть бути відсутніми на підконтрольній території України не більше 60 днів, то кожного місяця вони перетинають контрольно-пропускні пункти, щоб підтвердити статус переселенця. Саме цими особливостями можна пояснити велику частку пенсіонерів у віковій структурі Луганської, Донецької, Харківської, Запорізької, Дніпропетровської, Полтавської областей, максимально наближених до ОРДЛО (рис. 2). Так, наприклад, у Станично-Луганському районі Луганської області зареєстровано понад 10 тисяч переселенців, з яких 85 % становлять пенсіонери. За даними начальника управління соціального захисту, 90 % з числа пенсіонерів проживають на території ОРДЛО, і лише 10 % є реальними внутрішньо переміщеними особами [4].

У статевій структурі ВПО суттєво переважають жінки – 60,1 %, що пояснюється тим, що частина чоловіків залишилася в ОРДЛО задля догляду за житлом або хворими родичами. Крім того, з метою уникнення мобілізації до лав української армії, чоловіки не квапляться оформлювати статус ВПО. Переважання жінок над чоловіками у статевій структурі ВПО спостерігається в усіх регіонах України, особливо у м. Києві, Одеській, Луганській, Донецькій, Київській областях (рис. 3).

Отже, для вікової структури внутрішньо переміщених осіб України характерні наступні особливості: велика частка пенсіонерів, що переважає над часткою осіб працездатного віку та дітей разом узятих; регіональні відмінності у віковій структурі: найбільше осіб пенсійного віку проживають у прилеглих до зони ОРДЛО, а більшість із них фактично не є переселенцями; у західних областях у віковій структурі переважають особи працездатного віку, а частка дітей більша за частку пенсіонерів. У статевій структурі населення загалом по Україні та в усіх регіонах переважають жінки.

Список використаних джерел: 1. Внутрішньо переміщені особи [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики України. – Режим доступу : <http://www.msp.gov.ua/timeline/vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>. 2. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua/> 3. Звіт Національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами (червень 2018 р.) [Електронний ресурс] // Міжнародна організація з міграції (МОМ) в Україні. – Режим доступу : http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_10_ukr_press.pdf 4. Смаль В. Внутрішньо переміщені особи : соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах. За матеріалами Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей [Електронний ресурс] / В. Смаль, О. Позняк. – К., 2016. – 93 с. – Режим доступу : http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/IDP_REPORT_PLEDDG_edited_09.06.2016.pdf.

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Крикота Олена

maklora@ukr.net; olenakrykota96@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЗАЛІЗНИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА У ФОРМУВАННІ ТРАНЗИТНИХ ПОТОКІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Транспортна інфраструктура – це сукупність об'єктів (підприємств, закладів), які займаються ремонтом, будівлею та реконструкцією, а також експлуатаційним утриманням доріг, мостів та інших дорожніх шляхів [2]. Підскладовою транспортної інфраструктури є залізнична інфраструктура, до якої належать залізниці, залізничні

вузли й станції. Деякі вчені сюди відносять і рухомий склад, без якого неможлива діяльність[4]. Ефективний транзит Північно-Західного регіону України і, у тому числі Волинської області, забезпечується приписним парком Львівської залізниці, де знаходиться 1039 пасажирських вагонів, з яких 59,5 % (618 одиниць) відпрацювали встановлений заводом-виробником ресурс (28 років), із них лише 14,4 % (150 одиницям) проведено капітально-відновлювальний ремонт і продовжено термін експлуатації до 41 року [3].

Експлуатаційна довжина залізничних колій Волинської області становить 593,1 км, з них 101,2 км є електрифікованими. Щільність залізничної мережі – 29,6 км/1000 км², а це є нижче за загальноукраїнський показник – 36 км/1000 км² [2]. Внутрішньорегіонально, найвищу щільність залізничних колій мають Ковельський, Іваничівський і Володимир-Волинський райони. Найнижча вона в північних районах області, а в Любешівському, Локачинському та Шацькому районах залізниці зовсім відсутні.

У зв'язку з прикордонним положенням, Волинська область характеризується високою міжнародною транзитністю. Через територію області проходить частина центральної осі Транс'європейської транспортної мережі. Такий напрям, як Ізов/Ягодин (кордон з Польщею)-Ковель-Здолбунів-Шепетівка-Козятин-Київ-Полтава-Харків-Куп'янськ-Тополі (кордон з РФ) має протяжність 1338 км, з яких 1167 км простягається через територію України, в тому числі 168 км – через Волинську область [1]. Ще одним напрямом міжнародного залізничного сполучення є Ковель-Хотислав з напрямком на Білорусь, зокрема м. Брест, що має протяжність 68 км безпосередньо через Волинську область. Саме визначені напрямки формують основні транзитні перевезення через територію Волинської області.

Транспортна система Волинської області, у тому числі і залізнична мережа, забезпечує транзитні залізничні вантажоперевезення між країнами ЄС і такими групами країн, як Іран, Афганістан, Монголія, КНДР, В'єтнам; Китай; Японія, КНДР, Республіка Корея, Австралія, Нова Зеландія, Китай, Сінгапур. Вантажоперевезення, що беруть початок в цих країнах, проходять міжнародними залізничними транспортними коридорами № 7 «Балтійське море – Чорне море» по маршруту Одеса – Жмеринка – Козятин – Ковель – Ягодин (Україна) – Люблін – Варшава – Гданськ – (Польща) та МТК ТРАСЕКА «Європа-Кавказ-Азія» по маршруту (Китай) – Актогай – Алмати – Ариь (Казахстан) – Ташкент – Самарканд – Бухара (Узбекистан) – Чарджоу – Мари – Ашгабат – Туркменбаши (Туркменістан) – пором через Каспійське море – Баку (Азербайджан) – Тбілісі-Самтредіа-Поті/Батумі (Грузія)- пором через Чорне море – Варна/Бургас (Болгарія) – Констанца (Румунія) - Іллічівськ/Одеса – Жмеринка – Козятин – Ковель – Ягодин (Україна), далі територією Польщі до Гданська [3].

Визначений напрям транзитних перевезень забезпечуються міжнародними залізничними прикордонними пунктами пропуску Волинської області – Ягодин, Володимир-Волинський (Ізов), Заболоття, пункт контролю на станції Ковель залізничного пункту пропуску Заболоття.

На найважливіших вантажних пунктах міжнародного значення – Ковель та Ягодин – здійснюється перевезення, експортування, імпортування, товарооборот вантажів по залізничному нумерованих вагонах, перевантаження з вузької колії на широку та в зворотньому напрямку, здійснюється декларування вантажів, надається додаткова інформація щодо перевантаження вантажів, забезпечується повний комплекс розвантажувально-навантажувальних робіт на кордоні з Польщею (тільки вантажний пункт Ягодин). При цьому на даних вантажних пунктах наявні складські приміщення, фронтальні та малогабаритні навантажувачі та інше [3].

Поняття транзит частіше застосовують до вантажних перевезень, проте стосується і пасажироперевезень. Так, на сьогодні небагато областей України мають

пасажи́рські транзитні перевезення міжнародного значення через свою територію. Зокрема, від 09.12.2017 р. у Волинській області відкрито міжнародний напрям – Здолбунів-Ковель-Хелм, який курсує щоденно один раз на добу, що відправляється із станції Здолбунів та прибуває на ст. Хелм (Польща) [4].

Нами була розрахована пасажиронапруженість основних міжміських напрямів залізничного сполучення, що проходять, або беруть початок зі ст. Ковель, по таких національних напрямках, як Ковель-Київ, Львів-Київ, Ковель-Одеса, Ковель-Харків, Ковель-Новоолексіївка, Ковель-Чернівці, та міжнародного - Ковель-Хелм, протягом встановленого часу – одного місяця (з 15.10.18 р. по 14.11.18 р.) (рис. 1).

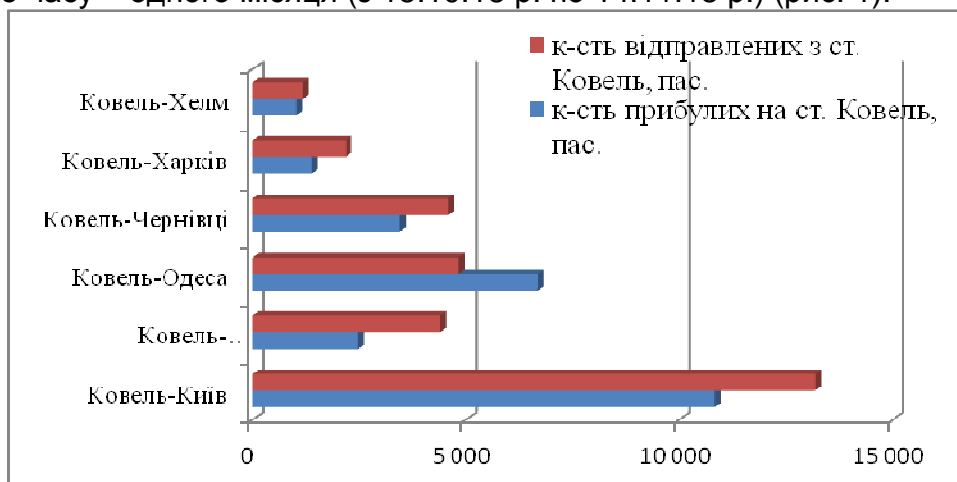

Рис. 1. Міжміські пасажироперевезення по ст. Ковель за 15.10.18 р. – 14.11.18 р. Розраховано автором згідно даних Офіційного сайту Львівської залізниці

Проаналізувавши дані показники, ми можемо сказати, що всі напрями міжміського залізничного сполучення, окрім напрямку Ковель-Одеса, мають більшу кількість відправлених пасажирів, а не прибулих. Найбільша кількість відправлених пасажирів за один місяць зі ст. Ковель припадає на напрям Ковель-Київ та становить 13 173 особи, що є втричі більше, ніж на будь-який інший напрям. Три напрями Ковель-Новоолексіївка, Ковель-Одеса та Ковель-Чернівці мають майже однакову кількість відправлених пасажирів, що складає 4391, 4833 та 4572 особи відповідно. Найнижчі показники відправлених пасажирів по міжміських напрямках зі ст. Ковель мають такі напрями, як Ковель-Харків – 2178 осіб та Ковель-Хелм – 1166 осіб [3].

Упродовж 2016-2017 рр. на залізниці Волинської області відбулися місцеві та капітальні ремонти залізничних мостів та залізничних переїздів по приміських та міжміських напрямках сполучення, забезпечення належного рівня освітлення територій станцій, огороження депо, дистанцій тощо. На ділянці Ягодин-Ковель-Здолбунів-Козятин було реконструйовано 15,8 км залізничної колії, проведений середній ремонт на 20,8 км колії, комплексно-оздоровчі ремонти на 12,2 км залізничної колії [3]. Підвищення швидкості електричок, шляхом ремонту, електрифікації та будівництва нових колій, обхідних для вантажного транспорту, надасть можливості нарощення транзитних потоків через регіон.

Отже, Волинська область характеризується високою міжнародною транзитністю залізничної мережі, незважаючи на високу зношеність рухомого складу та низький відсоток електрифікації залізничних шляхів сполучення. Через Ковельський залізничний вузол проходять всі вантажопотоки області, та саме звідси розходяться пасажирські напрямки сполучення різного значення. Транзитні залізничні вантажоперевезення здійснюються через такі прикордонні пункти, як Ягодин, Ізов, Заболоття, з яких пункт Ягодин є складовою міжнародного залізничного коридору «Балтійське море – Чорне море» по маршруту Одеса-Жмеринка-Козятин-Ковель-Ягодин (Україна)-Люблін-Варшава-Гданськ (Польща).

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Волинській області 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 2. Майстер А. А. Транспортна освоєність території Волинської області // Часопис соціально-економічної географії : міжрегіональний збірник наукових праць / М-во освіти і науки України; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – Вип. 19 (2). – С. 188-192. 3. Офіційний сайт Львівської залізниці. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://railway.lviv.ua>. 4. Офіційний сайт Укрзалізниці. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.uz.gov.ua>.

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Цуз Ольга
maklora@ukr.net; olyaucz@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ФІНАНСОВА САМОДОСТАТНІСТЬ ГРОМАД ЯК РЕЗУЛЬТАТ МУНІЦИПАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві. Саме вони є складовою частиною економічних відносин і одночасно головним інструментом реалізації основних напрямків регіональної та місцевої політики соціально-економічного розвитку. У сучасних умовах органам місцевого самоврядування новостворених об'єднаних громад як ніколи важливо знати і розуміти природу місцевих фінансів, аналізувати механізми їх функціонування, процеси і явища, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів.

Фінансова самодостатність територіальних громад (територій, регіонів) згідно точок зору вітчизняних науковців не може бути абсолютною, зважаючи на різний розмір цих систем, соціально-економічні можливості, функціонування під впливом динамічного зовнішнього середовища, а також тяжіє до державних зобов'язань перед громадянами. Тому, фінансову самодостатність громад варто розуміти як спроможність їх представницьких органів максимально повно здійснювати фінансування власних та делегованих повноважень за рахунок ефективного використання фінансових ресурсів, сформованих із активним застосуванням потенційних можливостей відповідно до діючого законодавства. Це визначення, на нашу думку, відповідає положенням Європейської хартії місцевого самоврядування, в якій говориться про наявність у органів місцевого самоврядування «власних адекватних фінансових ресурсів» та «можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідності до реального зростання вартості виконуваних ними завдань» [3].

В результаті реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні об'єднані територіальні громади отримали широкий спектр повноважень, а також самостійність в ухваленні рішень і більші можливості для діяльності внаслідок фінансової автономії. Фінансова децентралізація розпочалася шляхом прийняття в 2015 році змін до Бюджетного і Податкового кодексів України та низки важливих законів, зокрема щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і стабільних джерел доходів для їх реалізації; стимулювання територіальних громад до об'єднання та переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом з відповідним ресурсним забезпеченням на рівні міст обласного значення, запровадження правових засад формування спроможних територіальних громад шляхом підвищення їх фінансової та економічної спроможності тощо [1].

Сьогодні децентралізація інтерпретується як можливість громад мати повноваження і розпоряджатися ресурсами на їх реалізацію. Тепер основна частина зароблених коштів залишається в громаді, і її члени самі приймають рішення, на що витратити ці гроші. В рамках реформи створено умови для співпраці громад, визначено процедури і можливість реалізації спільних проектів в сфері економіки, культури, розвитку спорту, освіти, охорони здоров'я. Слід зазначити, що сьогодні громади самі розробляють і реалізують свої програми розвитку, здатні залучати додаткові позабюджетні кошти, важливу роль серед яких відіграють інвестиційні ресурси, а також здійснювати фінансування на основі фандрейзингу (збору коштів).

Згідно реформи бюджети об'єднаних територіальних громад (ОТГ) наділяються додатковими повноваженнями та відповідними фінансовими ресурсами, як міста обласного значення, в яких залишається: 60 % податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), 100 % податку на майно (нерухомість, земля, транспорт), 100 % єдиного податку, 100 % акцизного податку з роздрібною торгівлі (тютюн, алкоголь, нафтопродукти), 100 % податку на прибуток установ комунальної власності ОТГ, 100% платежів за надання адміністративних послуг, 25 % екологічного податку, інші збори та платежі, міжбюджетні трансферти та надходження в рамках програм і допомог [2]. Із бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуються видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме: на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, спорту, соціального захисту та соціального забезпечення. Видатки бюджетів громад, що не об'єдналися, обмежуються лише фінансуванням видатків на здійснення самоврядних повноважень, оскільки вони позбавляються права здійснювати повноваження, які можуть бути передані державою на виконання ОМС. Крім того, бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні. Вирівнювання здійснюється за одним податком – ПДФО. Для підвищення їх фіскальної спроможності бюджетам ОТГ, які мають рівень надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні, надається базова дотація. Із бюджетів ОТГ, які мають рівень надходжень вище 1,1 середнього показника по Україні, передається реверсна дотація. Бюджети громад, що не об'єдналися, не беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності, базова дотація їм не надається [2].

Віднедавна фінансові ресурси на розвиток об'єднаних територіальних громад стали доступними через новий інструмент бюджетного фінансування – Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Фінансування проектів за рахунок ДФРР також є одним з видів інвестування, зокрема так зване державне інвестування. Залучити додаткові фінансові ресурси з державного бюджету громади можуть двома шляхами – отриманням субвенції на розвиток інфраструктури об'єднаних громад або написанням та реалізацією проектів регіонального розвитку, що можуть фінансуватися за рахунок ДФРР. За рахунок коштів ДФРР у 2018 році в регіонах України профінансовано 115 об'єктів освіти (загальноосвітні школи – 94, дитячі садочки – 21) на суму – 566 млн.грн., 41 об'єкт охорони здоров'я та соціального захисту населення на 194 млн.грн., 39 об'єктів спорту – 196,5 млн.грн., 24 об'єкти водопостачання та водовідведення – 230 млн.грн., 33 об'єкти дорожньо-транспортної інфраструктури – 357 млн.грн., 16 об'єктів культури – 94,2 млн.грн., 9 ЦНАПів – 67 млн. грн. Загальний обсяг фінансування ДФРР на 2018 рік становив 6 млрд. грн. [4].

Доступний на сьогодні зовнішній фінансовий ресурс для розвитку громад – міжнародна технічна допомога або так звана донорська допомога. Надається Україні, зокрема і на цілі місцевого/регіонального розвитку, Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом (два найбільші донори), а також Канадою, ФРН, Швецією, Швейцарією, Японією, Туреччиною, Данією, а також організаціями системи ООН, Світовим банком, ЄБРР, ОЕСР. Особливо акцентовані можливості для громад та регіонів у міжнародних програмах, які були підготовлені за останні два роки, на

підтримку реформи децентралізації та нових громад: програма USAID «Decentralization Offering Better Results and Efficiency», програма ЄС «U-Lead» [5].

Отже, на сьогоднішній день децентралізація є найбільш ефективним та дієвим способом забезпечення фінансової автономії та стійкості місцевих органів влади через передачу їм потужних джерел бюджетних надходжень, раніше закріплених за центральним урядом, та розширенням фінансової бази адміністративно-територіальних формувань. Запровадження нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів полягає у розширенні прав місцевих органів влади, джерел їх формування, наданні їм повної бюджетної самостійності та створення реального підґрунтя для виконання своїх повноважень.

Список використаних джерел: 1. *Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади* [Примуш Р. Б., Гочалілов К. М., Луцюк В. В. та інш.]; за заг. ред. В. М. Олуйко. – К. : Ваіте, 2017. – 432с. 2. *Наталенко Н. В. Фінанси та бюджет об'єднаної громади (навчальний модуль)* / Н. В. Наталенко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 72 с. 3. *Осадчук С. В. Фінансова та бюджетна самодостатність території* / С. В. Осадчук // *Актуальні проблеми державного управління*. – 2009. – № 1. – С. 326-334. 4. *Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів* / Т. Станкус. – Х. : Фактор, 2017. – 128 с. 5. *Ткачук А. Ф. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль)* / А. Ткачук, М. Дацишин. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 152 с.

УДК 911.3

Маковецька Лариса, Швець Ангеліна

maklora@ukr.net; successfulangela7@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БРЕНДУ «УКРАЇНА»

Глобалізація світової економіки, збільшення міжнародної конкуренції, активізація інноваційних процесів вимагають нових підходів до соціально-економічного розвитку України. Світове співтовариство сприймає Україну як країну з політичною нестабільністю, корупцією та економічними негараздами. Просування національних інтересів і бренду «Україна» є стратегічними інвестиціями в майбутнє.

Успіх економічного зростання та динамічний розвиток відносин з іншими державами багато в чому залежить від того, як сформований і просувається на внутрішньому та світовому ринках бренд країни. Для України національний брендинг може стати одним зі шляхів розбудови економіки та підтримки її на належному рівні в системі світових господарських відносин.

Бренд країни – комплексна торговельна марка держави, що має цілий комплекс асоціацій та ідентифікацій через які сприймається споживачами [3]. Поняття національного брендингу як процесу формування і просування бренду країни на ринку увійшло в обіг завдяки відомим британським вченим [2]. Основною метою брендингу держави є популярність та пізнаваність в інформаційному просторі, приплив фінансових ресурсів на територію, забезпечення економічного зростання держави. Відповідно, згадуючи назву певної держави відразу виникають асоціації стосовно неї.

Україна у рейтингу «Nation Brands 2018» опинилась на 60 місці (зі ста країн), випередивши колишні радянські республіки Азербайджан і Грузію, поступившись

Росії та Казахстану. Водночас, Україна увійшла в п'ятірку держав, які здійснили реформування бренду і покращила свої показники. Країна піднялася із 68 місця у 2015 році до 59 у 2018 році, а вартість бренду зросла з 44 млрд. дол. до 84 млрд. дол. відповідно. У 2014 році Україна була на 53 місці, а її національний бренд оцінювали у 80 млрд. доларів. У зв'язку з військовими діями та політичною та економічною ситуацією в країні відбулося суттєве падіння вартості бренду аж на 45%. З 2017 року спостерігається зріст вартості національного бренду на 23 %.

За оцінками дослідників Brand Finance «Nation Brands 2018» Україна має відносну політичну та економічну нестабільність у зв'язку з протистоянням на Донбасі [1]. Незважаючи на покращення існує ряд перешкод, що можуть стати на шляху ефективного просування національного бренду «Україна»: – відсутність системного фінансування та брак коштів на розкручування та просування бренду; – слабка стратегія просування бренду; – розбалансована система дистрибуції; – несвоєчасна та неякісна логістика товарів; – неефективний менеджмент та корупція; – нестабільна політична та економічна ситуація в країні; – військові дії на Сході країни та анексія Криму. Вирішення зазначених проблем та подальше просування бренду «Україна» потребує значних фінансових коштів та державної програми підтримки на її реалізацію. Необхідно включити і позиціонування регіонів та областей. Україна має позиціонувати себе як держава, яка виробляє у своїх регіонах унікальні продукти і водночас відкрита для нових інвестицій, нових знань і сучасних технологій. Перед національним брендингом «Україна» постають завдання підвищити економічний і політичний рейтинг країни та сформувати стійку позитивну міжнародну репутацію. Певними кроками на шляху просування національного бренду «Україна» став пісенний конкурс Євробачення-2017. При проведенні якого країна привернула до себе увагу, зацікавила відвідувачів з країн ЄС та значно вплинула на розвиток туризму, відповідно покращила свій імідж в міжнародному товаристві. У визначеному процесі необхідно використовувати національну символіку та атрибути для донесення іноземцям значення національного бренду «Україна». Адже, бренд «Україна» – це корупція і війна, з одного боку, а з іншого – найбільший у світі вантажний літак «Мрія», двигуни для космічних ракет, оригінальна культура та красиві жінки, гори Карпат та мальовнича природа [5].

Для досягнення ефективності просування та позиціонування національного бренду «Україна» у 2018 році по замовленню кабміну України було підготовлено бренд «UKRAINE.NOW». Над розробкою остаточного варіанту бренду працювали українські експерти і креативники. Учасники конкурсу, отримавши результати дослідження, повинні були запропонувати свої ідеї щодо доопрацювання рекомендацій від британців. Робота тривала впродовж дев'яти місяців, а перед кінцевим рішенням варіанти бренду були ще раз протестовані на цільових аудиторіях за сприяння Офісу з інвестицій. Врешті, комісія Мінінформполітики обрала варіант бренду «Ukraine Now», створений українським агентством «Banda Agency», яка раніше створила логотип України до Євробачення-2017. На його створення не було витрачено бюджетних коштів. Бренд затверджений на засіданні Кабміну 10 травня 2018 року. Він є відкритим для використання і переробки. Брендінг «Ukraine Now» від агентства «Banda Agency» отримав престижну премію Red Dot Design Award. 26 вересня Кабінет Міністрів затвердив брендбук «Ukraine Now», тобто технічні стандарти щодо використання бренду. Брендбук розроблений Офісом з просування експорту за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку.

В процесі створення бренду було зібрано максимальну кількість даних і матеріалів, щоб створити бренд, який продемонструє привабливість України для туризму, культурної взаємодії та бізнесу. Такий бренд, що продемонструє нас як відкриту сучасну країну, де відбувається все найцікавіше саме зараз. «Зараз» – це найважливіше слово для України сьогодні. Сучасні українці – вони про «зараз». Вони

не чекають, не бояться. Вони діють та створюють саме зараз нові компанії, нові прогресивні бізнеси, нові кафе, ресторани, фестивалі, нові заводи, нові креативні академії та інноваційні технопарки. Зараз відбувається народження нової країни. Момент змін і національних перетворень. Цей «бум-час» – найкращий етап, у якому можна жити. Тому що там, де стаються зміни, з'являються нові можливості для інвестицій, для туризму, для стартапів, для створення нового продукту або для HR-потреб. Бренд “UkraineNOW” – повністю про можливості України і про «бум-момент», коли світу слід встигнути ними скористатися. Зараз – це особливий момент. Іншого «зараз» ніколи не буде. Тому ми цінуємо рішучість, активність і захопленість своєю справою. “UkraineNOW” має постійно розповсюджувати «now-філософію» серед українців і мотивувати іноземців познайомитися з Україною та її можливостями вже зараз. Новий брендинг України – динамічний, відкритий і позитивний. Логотип вийшов саме таким, тому що автори хотіли ніби «підкреслити» жовтим маркером головне слово повідомлення – NOW. А синій елемент за формою нагадує сповіщення, які ми бачимо в соцмережах. Це символ чогось нового, того що привертає увагу, а Україна зараз дійсно варта уваги [4].

Отже, для досягнення ефективності просування та позиціонування національного бренду «Україна» повинна діяти ефективна маркетингова політика, яка буде реалізуватися через різні канали та засоби комунікації на міжнародному ринку. Сильна маркетингова програма на фоні слабкої інфраструктури туризму чи бізнесу може призвести до провалу, якщо країна не зможе забезпечити необхідного рівня сервісу та підтримки. Окрім, прийняття «Програми розвитку та реалізації бренду «Україна» в країні необхідно покращити якість інфраструктури та загальний стан туристичних об'єктів. Бренд «Україна», як і самі українські товари повинні постійно оновлюватися й удосконалюватися. Спираючись на вже накопичений національний досвід і останні досягнення в сфері світового маркетингу, необхідно обрати правильну орієнтацію бренду, щоб змусити світ прийняти бренд «Україна» та перспективні національні бренди.

Список використаних джерел: 1. Nation Brands 2018 [Електронний ресурс] // Brand Finance. – 2018. – Режим доступу : <http://brandfinance.com/knowledge-centre/reports/brand-finance-nation-brands-2018/> 2. Колапінто Д. Важливість назви продукту [Електронний ресурс] / Д. Колапінто // The New Yorker – Режим доступу : <https://archive.is/20130629235903/www.newyorker.com/reporting/2011>. 3. Кукса В. М. Формування та позиціонування бренду «України» у світовому просторі / В. М. Кукса // Фінансовий простір. – 2017. 4. Офіційний сайт міністерства інформаційної політики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mip.gov.ua/content/ukrainenow.html>. 5. Новий брендинг України [Електронний ресурс] // Ukraine NOW – Режим доступу: <http://banda.agency/ukrainenow/>.

УДК 911.3

Підвальна Ольга, Пугач Сергій

olgaden1709@ukr.net, puhachserhiy@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ: РОЗВИТОК, ДОСЯГНЕННЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НА ПРИКЛАДІ КОЛКІВСЬКОЇ ОТГ

Децентралізація, реформа адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування належать до кола найважливіших проблем України. Деякі науковці вважають, що вирішення даного питання є не менш актуальним, ніж

припинення бойових дій й мирне врегулювання ситуації на Сході країни. Проте незважаючи на досить значні напрацювання в цьому напрямку, дане питання потребує подальшого дослідження. Перепоною на шляху до сьогоднішньої реформи місцевого самоврядування в Україні було радянське мислення, популізм політиків та небажання влади проводити зміни [1].

На сьогодні, систему органів місцевого самоврядування в Україні формують: 1) територіальна громада; 2) міська, сільська, селищна ради; 3) міський, сільський, селищний голова; 4) виконавчі органи міської, сільської, селищної ради; 5) обласна та районна ради; 6) органи самоорганізації населення.

Місцевому самоврядуванню притаманні такі риси: 1) автономність – обмежене втручання держави у діяльність органів місцевого самоврядування; 2) первинний суб'єкт самоврядування – територіальна громада – колектив громадян, який разом мешкає на конкретній території; 3) реалізується громадою через обраних представників; 4) фінансові ресурси, що належать до власного майна органів місцевого самоврядування, є відмінними від приватних та державних; 5) право запроваджувати та справляти місцеві податки, збори та платежі, використовувати їх в інтересах громади для наповнення місцевого бюджету; 6) надає різноманітні послуги місцевому населенню: адміністративні, соціальні, економічні тощо. Реформа, яку проводить держава у напрямку місцевого самоврядування, передбачає системні перетворення, децентралізацію влади, а саме передачу повноважень, ресурсів та відповідальності за принципом «згори-вниз» [2].

Станом на 10.01.18 р. створено 699 ОТГ, з них в 34 ще мають відбутися вибори. У 2015-2018 роках 3264 територіальні громади об'єдналися у 699 – це становить 29,1% від загальної кількості рад базового рівня станом на 01.01.2015 року. Лідуючі позиції, за темпами децентралізації, займають Полтавська, Дніпропетровська, Житомирська, Тернопільська та Волинська області [2].

Через ризик корупційних дій в умовах бюджетної децентралізації є потреба здійснення повного та безперервного контролю за роботою органів влади при плануванні та витрачанні ними бюджетних коштів, управлінні і використанні фінансових ресурсів, тому з цією метою варто запровадити періодичну фінансову звітність. Для того, щоб розв'язати вищезгадані проблеми, Уряду та відповідним органам місцевої влади потрібно зосередитись на виконанні певних заходів. Зокрема, ухвалити базовий закон «Про адміністративно-територіальний устрій України», який би прописав засади державної політики, механізм розподілу територій за новим адміністративно-територіальним устроєм. Потім переглянути політику фінансового забезпечення громад, збільшивши обсяг субвенції на розвиток інфраструктури. З метою припинення корупційних дій, зробити діяльність органів місцевого самоврядування максимально прозорою. Надалі створювати Центри надання адміністративних послуг для громадян, продовжити роботу з формування опорних шкіл та госпітальних округів [3].

Аналіз здійсненої політики децентралізації в 2014-2017 роках дає змогу зробити такі висновки: відбулось істотне зростання кількості ОТГ; зросли доходи місцевих бюджетів; державна підтримка розвитку ОТГ збільшилась в рази; покращення життя в ОТГ, відбудова інфраструктури, підвищення якості наданих публічних послуг. На засіданні Маневицької районної Ради регіонального розвитку було здійснено комплексний аналіз Колківської об'єднаної територіальної громади, діяльність різних сфер, галузей, напрямків, виконавчої та представницької влади в частині виконання соціально-економічних показників розвитку за 2017-2018 роки та визначення плану розвитку регіону на найближчі три роки. Колківська ОТГ була утворена у жовтні 2017 р. До складу громади входять 15 населених пунктів. Загальна площа ОТГ 355,97 кв. км. Об'єднує 6 колишніх сільських та селищних рад: Колківську, Старосільську, Рудниківську, Годомицьку, Боровичівську, Четвертнянську. Населення

становить 13,9 тис. осіб. Загальний бюджет громади становить 82,793 млн. грн. За цей період першочергово вирішувались наболілі питання: придбано шкільний автобус, замінено котли у 4-х ЗОШ, зроблено ремонт тротуару вул. Шкільна в смт Колки, здійснено капітальний ремонт ОЗ НВК Колківська школа-ліцей (кошторисна вартість 1021,282 тис. грн), капітальний ремонт ДНЗ «Ромашка с. Четвертня» (кошторисна вартість 652,964 тис. грн.), придбання спецтехніки (асенізаційного автомобіля), загальна вартість – 1448,7 тис. грн, створено 12 початкових класів НУШ (загальні інвестиції понад 480 тис. грн).

Переваги децентралізації сьогодні очевидні. Одна з визначальних складових у розвитку громади – фінансова. Саме від повноцінного бюджету значно залежить успішність розвитку ОТГ. Держава допомагає громадам ставати на ноги та реалізовувати проекти, зокрема з покращення та розвитку інфраструктури на їх територіях. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України № 201-р від 4.04.18 р. «Про затвердження розподілу обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад у 2018 році». У державному бюджеті на 2018 р. передбачили 1,9 млрд. грн для розвитку інфраструктури ОТГ. Цю суму пропорційно поділять на 665 об'єднаних громад, створених в Україні впродовж 2015–2017 рр., 40 із яких – на Волині [3]. Так, аби отримати від держави допомогу на розвиток місцевої інфраструктури, волинські ОТГ сформували 153 проекти. На реалізацію ініціатив сорока волинських ОТГ держава виділила понад 106 мільйонів гривень. На розвиток інфраструктури Колківська ОТГ отримала від держави 4 млн. 482 тис. грн. Так як громада ще дуже молода, тому попереду більше планів, ніж здобутків. Але в перспективі 2019 р. має стати ключовим та змінити ситуацію на краще.

Загалом до 2020 р. відповідно до середньострокового плану пріоритетних дій Уряду, реформа децентралізації завершиться. Саме до цього періоду місцеві ради базового рівня повинні на 100 % бути об'єднані у спроможні територіальні громади, тоді відбудеться повний та безповоротний перерозподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та державними органами виконавчої влади.

Список використаних джерел: 1. Мельничук А. Децентралізація влади : реформа № 1 [аналітичні записки] / А. Мельничук, П. Остапенко. – К. : ЦОП «Глобус», 2016. – 35 с. 2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII від 05.02.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.kadrovik01.com.ua/regulations/8186/10462/460550. 3. Офіційний сайт Координаційної ради з питань розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://civil-rada.in.ua>.

УДК 911.3

Поручинська Ірина, Ковальчук Тетяна, Швед Юлія

rinaporuchynska@gmail.com, kovalchukt10@gmail.com, yuliashved20@gmail.com
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

Український ринок фармацевтичних товарів складається із двох сегментів – госпітального та роздрібного. Переважаючу позицію як у грошовому, так і в натуральному вираженні посідає роздрібний сегмент, до якого насамперед належать аптечні мережі.

У загальному обсязі продажів фармацевтичної продукції в Україні в грошовому виразі найбільша частка традиційно припадає на лікарські засоби (82 %), на іншу

продукцію припадає лише 18 %. Якщо ж говорити про обсяги продажів в кількісному виразі, то близько 65 % припадає на лікарські засоби, 28 % – на вироби медичного призначення, 5 % – на біологічно активні добавки, 2 % – товари особистої гігієни, 1 % – на косметику.

В цілому на фармацевтичному ринку України діють як вітчизняні, так і зарубіжні виробники фармацевтичних продуктів, зокрема, сьогодні на фармацевтичному ринку присутня продукція більше 300 виробників з інших країн, а також 160 вітчизняних виробників.

Для аналізу фармацевтичного ринку України ряд дослідників розділяють його учасників на основні класи: вітчизняні виробники лікарських засобів; зарубіжні виробники, які мають хорошу репутацію та прийнятні ціни, але залежать від локальних ринків; нові генеричеські компанії, які відрізняються гнучким ціноутворенням і оперативним формуванням «правильного» продуктового портфеля; інноваційні виробники, які розвивають нові підходи до лікування але вищі ціни; нішеві компанії, які мають успішні позиції тільки на окремих ринках [3].

На сьогоднішній день найбільшими українськими підприємствами-виробниками є «Фармак», «Борщагівський ХФЗ», «Артеріум», «Дарниця», «Здоров'я», «Лекхім», «Київський вітамінний завод». На їх частку припадає більше 60 % виробленої в країні продукції. Найбільшими українськими виробниками, які експортують свою продукцію, залишаються такі компанії, як: ПАТ «Фармак», Корпорація «Артеріум», Корпорація «Здоров'я», ПАТ НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод», фармацевтична компанія «Дарниця» та інші виробники. Серед іноземних підприємств-виробників слід виділити «Berlin-Chemie» (Німеччина) та «Safoni» (Франція).

Вітчизняний фармацевтичний ринок сьогодні є залежним від імпортних поставок як основної сировини для виробництва, так і готової продукції. Основними імпортерами є Німеччина, Індія, Франція, Угорщина, Італія, Словенія, Ірландія [2].

Важливою складовою структури вітчизняного фармацевтичного ринку є дистрибуція. В Україні фармацевтичні дистриб'ютори відіграють визначальну роль, оскільки їх діяльність має досить істотне значення у формуванні структури ринку і нарощуванні обігу лікарських засобів.

Роздрібний сегмент фармацевтичної галузі України є основною ланкою у системі фармацевтичного забезпечення населення. Саме в аптеці визначається попит та пропозиція на лікарські засоби. Протягом останніх 15 років кількість аптечних закладів стабільно зростає.

Інфраструктура аптечного ринку України представлена переважною більшістю середніх локальних та регіональних крупних мереж. 183 суб'єктів господарювання, що здійснюють роздрібну торгівлю лікарськими засобами у форматі аптечної мережі, мають структурні ознаки домінуючого становища на відповідних регіональних ринках.

Зазначимо, що два найбільші дистриб'ютори ЛЗ «БадМ» та «Оптима-Фарм» займають близько 60 % оптового фармацевтичного ринку. Причому майже 81 % всього оптового обороту протягом останніх років забезпечується п'ятьма оптовими фармацевтичними підприємствами – «БадМ», «Оптима-Фарм», «Вента», «ФармСо», «Фармапланета».

Критерій кількості населення, яке обслуговується одним аптечним закладом, в Україні за всіма регіонами низький і становить в середньому 2,2 тис. осіб. Для порівняння, концентрація населення на аптечний заклад в європейських країнах складає: у Польщі – 6,1, в Угорщині – 4,9, в Австрії – 5,5, у Німеччині – 3,9, в Італії – 3,6 тис. осіб [1].

Відзначаються також і територіальні відмінності за регіонами. Так, найнижчий показник у західному регіоні України – 1,939, хоча щільність аптек на 1000 км² найвища у східному регіоні.

Майже 50 % усіх аптек в Україні входять до складу невеликих підприємств (до 10 торгових точок). Проте внаслідок процесу об'єднання, який відбувається у роздрібному сегменті фармацевтичної галузі, частка таких аптечних мереж скорочується і прослідковується тенденція до прискорення процесу консолідації та подальшого розширення великих мереж.

Для роботи на фармацевтичному ринку сучасні фармацевтичні компанії долають ряд обмежень, серед яких: складна дозвільна система, недостатня кількість спеціалізованих складів і транспорту, висока залежність від виробничих планів і потужностей, складний облік товару та ін. [4].

Сьогодні українські фармацевтичні компанії намагаються диверсифікувати асортимент з метою задоволення потреб покупців та переорієнтовуються з виробництва генеричних препаратів на створення власних брендів, з кожним роком покращуючи якість і асортимент продукції, що випускається.

Список використаних джерел: 1. *Організація та економіка фармації. Ч. 1. Організація фармацевтичного забезпечення населення : підруч. для студ. / А. С. Немченко, В. М. Назаркіна, Г. Л. Панфілова та ін.; за ред. А. С. Немченко. – Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2015. – 360 с.* 2. *Статистичний щорічник України за 2015 рік. – К. : Техніка, 2016. – 127 с.* 3. *Хаян І. А. Аналіз сучасного стану фармацевтичного ринку України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://er.knutd.edu.ua>* 4. *Pahl H. Tracking and Tracing for Logistic Centres Network. A project in the Baltic Sea Region INTERREG III B programme / H. Pahl. – Poland, 2003. – 24 p.*

УДК 911.3

Поручинський Володимир, Вілюра Тетяна

poruchynsky@gmail.com; tatiana.vilyura@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЗНАЧЕННЯ ЛОГІСТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Логістика – це наука про планування, контроль і керування транспортуванням, складуванням, іншими матеріальними й нематеріальними операціями, що виникають у процесі просування сировини й матеріалів до виробничого підприємства, внутрішньозаводської переробки сировини, матеріалів і напівфабрикатів, доведення готової продукції до споживача відповідно до його інтересів і вимог, а також передачі, зберігання й обробки відповідної інформації [3].

Агрологістика – новітній науково-практичний напрямок, спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємств агропромислового комплексу за рахунок оптимізації логістичних витрат як окремого підприємства, об'єднань підприємств, так і агропромислового комплексу в цілому, на збільшення прибутковості як планомірний результат організації раціональної діяльності [2].

На транспортуванні вантажів та вантажно-розвантажувальних роботах у сільськогосподарських підприємствах, доставці продукції рослинництва і тваринництва на переробку і на продаж, обслуговуванні підприємств переробної промисловості використовується близько 40 % нафтопродуктів із загальної їх кількості. Кожний четвертий працівник залучається до виконання транспортних робіт. Витрати на перевезення вантажів і виконання вантажно-розвантажувальних робіт становлять 18-22 % від загального розміру витрат на виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції. З підвищенням рівня інтенсивності сільського

господарства питома вага транспортних витрат зростатиме. Тому зменшення транспортних витрат виступає значним резервом зниження собівартості сільськогосподарської продукції [1].

Вишневська О. М. дослідила, що технічні втрати зерна через неефективну систему логістики (перевезення, зберігання) досягають 15 % річного врожаю. В цілому втрати сільськогосподарської продукції через недостатньо розвинуту, нескоординовану, неусвідомлену, неефективну логістику сягають до 1/3 річного обсягу продукції. Виявлено, що застосування науково обґрунтованих методів логістики дозволяє знизити рівень витрат на 20 %, товарні запаси – на 30-70 %, скоротити час звернення товарів на 20-50 % [5].

Застосування логістичного підходу в агропромисловому комплексі дозволить вирішити безліч питань, зокрема доцільно виділити логістичні системи на макрорівні: виробники продукції, складське господарство, переробні підприємства та споживачі об'єднуються в єдину систему. Це дозволить отримати позитивні результати для кожного з її елементів: виготовляти продукцію, орієнтовану на ринок; зменшити втрати в зв'язку з несвоєчасним збором та недотриманням умов зберігання врожаю; реалізовувати продукцію по ринкових цінах; забезпечити певну стабільність запасів продовольства; виробникам отримувати вищі доходи за рахунок зниження витрат, розширення діяльності та ринкових змін; споживачам – купувати якісну продукцію від вітчизняного виробника протягом значно довшого періоду [4].

Окрім цього, необхідний розвиток логістичної системи і в глобальному масштабі, адже, за висновками експертів, в надурожайні роки Україна втрачала значну частину прибутків саме через нерозвиненість логістичних систем. Тому для ефективності сільського господарства потрібно не лише забезпечити виробництво продукції, а й попідкуватися про мережі її збуту, отже, варто акцентувати увагу на розвитку логістики у сфері агропромислового комплексу. Саме ефективне управління матеріальними потоками слід вважати головною умовою розвитку сільського господарства як однієї з основних бюджетоутворюючих галузей економіки України [4].

Список використаних джерел: 1. Вишневська О. М. Особливості логістичних систем сільськогосподарських підприємств / О. М. Вишневська, Т. В. Двойнісюк, С. В. Шигида // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 7. – С. 106-109. 2. Вовк Л. В. Логістика як стратегія інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / Л. В. Вовк // Агросвіт. – 2016. – № 1-2. – С. 8-12. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2016_1-2_3. 3. Гуторов О. І. Логістика: навч. посіб. / О. І. Гуторов, О. І. Лебединська, Н. В. Прозорова. – Харків : Міськдрук, 2011. – 322 с. 4. Корнієцький О. В. Значення логістики для агропромислового комплексу / О. В. Корнієцький // Ефективна економіка. – 2015. – № 8. – Режим доступу : <http://www.econotny.nauka.com.ua/?op=1&z=4240>. 5. Ніколайчук В. Є. Транспортно-складська логістика / В. Є. Ніколайчук. – М. : Дашков, 2011. – 452 с.

УДК 911.3

Поручинський Володимир, Федчик Аліна

poruchynsky@gmail.com; alinkafedchyk97@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Метою фінансової децентралізації є забезпечення фінансової незалежності місцевих бюджетів та формування спроможних територіальних громад. Зміцнення

фінансової спроможності територіальних громад можна досягнути шляхом розширення їхньої бази доходів, ефективного використання податкового потенціалу та управління фінансовими ресурсами територіальних громад. При цьому основними проблемами на шляху оптимізації дохідної політики місцевих бюджетів в Україні в умовах децентралізації слід визнати наступні:

- високий рівень фінансової залежності місцевих бюджетів від Державного бюджету і збереження даної тенденції надалі;
- недостатній рівень забезпеченості місцевих бюджетів фінансовими ресурсами та нерівномірність власних доходів місцевих бюджетів на міжрегіональному та міжтериторіальному рівнях;
- низький рівень забезпеченості матеріально-технічними засобами;
- послаблення горизонтальних зв'язків, зокрема між територіальними громадами та регіонами;
- домінування короткотермінових рішень над довгостроковими;
- недостатність фінансового ресурсу для реалізації масштабних проектів розвитку в регіонах;
- обмеження органів місцевого самоврядування в питаннях пошуку та залучення додаткових фінансових ресурсів з огляду на високий рівень бюрократизації механізмів місцевого кредитування та ускладнені умови залучення інвестиційних ресурсів як українського, так і зовнішнього походження [1].

Стратегічною метою бюджетної політики розвитку територіальних громад, на наш погляд, є забезпечення стійкого економічного зростання, покращення якості публічних послуг та формування достатньої фінансової бази для розвитку місцевого самоврядування.

В рамках даного підходу доцільності набуває конкретизація механізмів реалізації бюджетної політики розвитку територіальних громад, об'єктивна необхідність вдосконалення яких здатна забезпечити їх фінансову спроможність та сприяти прозорому використанню бюджетних коштів.

Домінуючою перевагою бюджетної децентралізації є можливість збільшення алокативної ефективності наданих суспільних послуг [2]. Мова йде про те, що органи місцевого самоврядування на місцях можуть підвищити благополуччя населення за рахунок задоволення їх індивідуальних вподобань. При цьому суспільні послуги можуть надаватися таким чином, щоб вони максимально відповідали інтересам населення і при цьому були якісними, а витрати на їх продукування – мінімальними.

Іншим аргументом на користь бюджетної децентралізації є її здатність стимулювати горизонтальну і вертикальну бюджетну конкуренцію, а це, в свою чергу, сприятиме мінімізації суспільного сектора та покращенню якості наданих послуг. За економічним змістом бюджетна децентралізація покликана підвищувати ефективність функціонування бюджетної системи. Передача повноважень на місця та самостійність у прийнятті рішень при формуванні доходів та використанні бюджетних коштів – це теж прерогатива бюджетної децентралізації. Територіальна наближеність влади до населення спонукає до посилення громадянської активності та підзвітності влади громаді, а обізнаність з проблемами сприяє ефективнішому їх вирішенню, аніж у централізованому випадку [3].

Вдало проведена бюджетна децентралізація сприяє нарощенню фінансового потенціалу території, активізації інвестиційної діяльності, стимулюванню підприємницької активності, що в підсумку зміцнює економічний потенціал та забезпечує «ґрунт» для росту і розвитку. Чи не найважливішим аспектом бюджетної децентралізації є право місцевої влади визначати форми надання суспільної послуги.

Список використаних джерел: 1. *Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні : актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-*

фінансової децентралізації / наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2017. – 120 с. 2. Davoodi, H., Zou, H. (1998). *Fiscal Decentralization and Economic Growth: A Cross-Country Study. Journal of Urban Economics*, 43, 244-257. 3. Oates, W. (1999). *An Essay on Fiscal Federalism. Journal of Economic Literature*, 37 (3), 1120-1149.

УДК 911.3

Потапова Алла, Сучко Оксана

potapova.alla@eenu.edu.ua; oksana9707@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДИТЯЧОГО РОЗВАЖАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ «СМУГАСТИЙ НОСОРИГ»

В сучасних умовах становлення і розвитку ринкових відносин перед кожним підприємством постала проблема оцінки рівня конкурентоспроможності з тим, щоб посилити конкурентну позицію та запропонувати ефективні напрями підвищення. Оцінка конкурентоспроможності є вихідним етапом для розробки стратегічних альтернатив щодо підвищення конкурентних позицій підприємства. Сьогодні для успішного функціонування підприємства на ринку оцінка його конкурентоспроможності є об'єктивною необхідністю. Процес виявлення сильних і слабких місць дає можливість підприємству максимально удосконалити його діяльність та виявити його приховані потенційні можливості [1].

Сфера дитячого дозвілля на даний час є досить важливим питанням, адже з інтенсивним впровадженням сучасних технологій спостерігається зменшення інтересу до фізичного розвитку, активного відпочинку, розширення творчого потенціалу та інтелектуальних здібностей дитини. 24 серпня 2017 року, на базі оновленого приміщення кінотеатру «Промінь», був відкритий комплекс «Смугастий Носоріг», який є унікальним місцем для відпочинку та розвитку дітей та поєднує в собі безліч різноманітних послуг. Структура комплексу включає: дитячі лабіринти; ігрову зону з будиночками; сімейну перукарню; творчу майстерню; ігрові автомати; дитяче кафе.

Основною перевагою «Смугастого носорога» є компактність розташування, адже усі компоненти комплексу знаходяться поруч, що надає можливість активно та з користю проводити сімейний відпочинок.

Найцікавішим місцем комплексу є творча майстерня, на базі якої діє художня школа для дітей віком від 3-х років. Дітей навчають основ образотворчого мистецтва, знайомлять з різноманітними жанрами мистецтва. Цікава навчальна програма за віковими групами, індивідуальний підхід, безперервна комунікація з дітьми під час занять та перерви з чаюванням допомагають дітям відчувати себе вільно та комфортно. Кожну роботу учня викладачі прикрашають різноманітними матеріалами та вдосконалюють [1]. Діяльність школи передбачає також проведення різноманітних майстер-класів не лише в комплексі, але і поза його межами. На території майстерні діє крамничка подарунків ручної роботи, у якій можливо замовити індивідуальний подарунок. Школа постійно проводить виставки картин в соціальних мережах, де можливо проголосувати за найкращі роботи. Переможці мають можливість побачити свої роботи на вітальних листівках.

Майстерня краси передбачає надання послуг не лише для дітей, але і для дорослих. Кваліфіковані перукарі, гіпоалергенні матеріали, індивідуальний підхід до кожного, перегляд мультфільмів під час стрижки та комфортна зона очікування забезпечують високу якість обслуговування.

Територія відпочинку для дітей віком до 7 років включає в себе: будиночки з тематичним іграшковим наповненням (будиночок машиніста, лимонне кафе, ляльковий будиночок, будиночок снів), батут, карусель, сухий басейн та багато інших сюрпризів [2].

Проведення різноманітних свят та вечірок відбувається в залі «Не кажи мамі», де на відвідувачів чекає яскрава фотозона, різноманітні шоу на вибір, дискотека та проведення конкурсів з веселим аніматором.

Зона ігрових автоматів налічує близько 15 сучасних автоматів, аналоги яких розповсюджені у великих містах України та Європи. Різноманіття симуляторів розраховане на будь-який вік дітей та їх вподобання [2].

Зручною особливістю комплексу є карткова система, адже відвідувачі мають змогу розплачуватись за будь-які послуги лише однією картою, попередньо поповнивши її баланс. Уся територія оснащена камерами відеоспостереження, що дає можливість батькам залишити дитину в лабіринті та спостерігати за нею із кафе.

Варто зазначити, що у «Смугастому носорозі» постійно діють знижки та акції, проводяться безкоштовні вечірки та турніри. Під час святкування дня народження в кафе гості мають можливість отримати 20 % знижки на меню та 50 % на розваги для дітей. При замовленні залу «Не кажи мамі» в подарунок входить безкоштовна дискотека та розваги на лабіринтах. Для відвідувачів ігрових зон діє знижка 20 % на гарячі напої, а при відвідуванні батьками майстерні краси дитина може безкоштовно бавитись на лабіринтах. Для того, щоб зменшити витрати під час відвідування комплексу, відвідувачам пропонується вигідна акція, завдяки якій вони мають змогу придбати абонемент на місяць. Особливі акції діють для школярів, які мають змогу потрапити на вечірку, яка включає дискотеку, боулінг, ігри та конкурси, конфеті шоу, фотозону та подарунки для кожного.

Важливим показником якісної діяльності розважального комплексу є чистота. Прибирання проводиться цілодобово, усі іграшки та дитячі зони дезинфікуються кожні 2 дні, що дозволяє батькам бути спокійними за здоров'я дітей.

Основними проблемами комплексу є збої в роботі комп'ютерної системи при великому навантаженні, недостатня продуманість варіантів дій внаслідок виникнення надзвичайної ситуації, тиснява під час великого напливу відвідувачів.

Отже, проаналізувавши роботу розважального комплексу «Смугастий носоріг», можна зробити висновок, що його діяльність є ефективною та конкурентоспроможною. За досить невеликий час підприємство отримало базу постійних відвідувачів та тисячі задоволених клієнтів, що є стимулом для вдосконалення та подальшого розвитку. Комплекс є місцем не лише відпочинку та розваг, але і центром надання професійних послуг для розвитку творчих здібностей кожної дитини. Особливістю «Смугастого носорога» є відповідність потребам сучасних дітей та батьків, постійне впровадження акцій та знижок на послуги, турбота про якість та безпечність власної продукції, кваліфікований та відповідальний персонал.

Список використаних джерел. 1. Шарко В. В. Конкурентоспроможність підприємства : методи оцінки, стратегії підвищення / В. В. Шарко // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2015. – Вип. 2 (4). – Ч. 2. – С. 120–126. 2. Відпочиньте по-особливому: «Смугастий Носоріг» запрошує у гості : електрон. версія. 2019. URL : Режим доступу: <https://konkurent.in.ua/publication/25355/vidpochinte-poosoblivomu-smugastij-nosorig> (дата звернення: 25.03.2019).

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Сучасна система регіонального природокористування є основою всебічного розвитку суспільства та від її сталого функціонування залежить стратегічні рішення глобальних, національних, регіональних викликів та загроз, збереження фундаментальних умов життєдіяльності населення. В Україні поступово здійснюються суспільні та соціально-економічні трансформації. Ці трансформації потребують активного наукового пошуку сучасних механізмів реалізації ефективного функціонування регіонів України [1] та сфери природокористування.

Трансформація економіки та сфери регіонального природокористування постає перед викликом сучасного уявлення про розвиток суспільства, яке спирається на принципи гармонійного розвитку цивілізації, відносин «людина-природа», концепцію сталого розвитку, впровадження її принципів. Головними цілями функціонування сфери природокористування стає досягнення збалансованого та сталого розвитку, що розглядається з позиції поліпшення якості навколишнього природного середовища, цінності природних благ та послуг, їх відтворення, нарощування природного капіталу і національного багатства країни, обов'язкового обліку екологічних і соціальних факторів, економічних наслідків для ресурсно-екологічної безпеки суспільства.

Значними викликами для досягнення збалансованого та сталого розвитку сфери регіонального природокористування залишається сукупність гострих проблем:

- динамічне функціонування та розвиток економіко-екологічних систем різного рангу та рівня під впливом глобалізаційних процесів в умовах невизначеності та нестійкості;
- необґрунтоване домінування економічних потреб і цілей, досягнення економічного зростання над екологічними потребами населення та цілями екологічної безпеки держави;
- деградація природно-ресурсного потенціалу та інтенсивне забруднення навколишнього природного середовища, підвищення рівня екологічних загроз, ризиків та екологічних катастроф;
- потреба у своєчасному вкладенні інвестицій у безпеку, відтворення та збереження навколишнього природного середовища, диспропорційність між значними потребами у інвестуванні по розв'язанню екологічних проблем і дефіцитом фінансових та інвестиційних ресурсів;
- низька інвестиційна привабливість сфери природокористування та значна актуальність формування напрямів її підвищення, відсутність необхідної системи страхування інвестиційних ризиків, лізингу та інших інститутів фінансування;
- значний знос основних природоохоронних фондів, фізичний і моральний знос об'єктів екологічної інфраструктури, що створює потенціальну загрозу значних збитків, підвищеного рівня екологічних ризиків, природно - техногенних катастроф, аварій, стихійних лих та інше;
- потреба у об'єднанні зусиль, ресурсів, потенційних можливостей, інвестицій держави і приватного сектора у формі державно-приватного партнерства, переваг державного, приватного сектору, громадських організацій, населення для реалізації

великомасштабних проектів і перспективних планів розвитку регіональної економіки та оновленню її науково-технічної бази, вирішення екологічних проблем.

Поширення процесів глобалізації впливають на потребу розповсюдження інструментів стратегічного управління в господарську теорію і практику природокористування. Впровадження інновацій у сферу природокористування може стати реальним ресурсом подолання екологічних і соціально-економічних кризових явищ, стабілізації та подальшого зростання економіки країни на інноваційній основі, принципах сталого розвитку.

Список використаних джерел: 1. Забарна Е. М. Формування регіональних студій в контексті децентралізації влади в Україні / Е. М. Забарна // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів». – Луцьк, 2018. – С.148-150. 2. Рассадникова С. І. Стратегічні аспекти управління інвестиційною діяльністю у сфері природокористування / С. І. Рассадникова // Екологічний менеджмент у загальній системі управління : тези доп. XI Всеукраїнської наук. конф., (м. Суми, 20-21 квітня 2011 р.). – Суми: Сумський держ. університет, 2011. – Ч.2. – С. 84 – 87.

УДК 911.3

Слащук Андрій, Ключко Ірина, Панасюк Юрій

rycom@eenu.edu.ua, irochka.klyiko@gmail.com,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Україна належить до високоурбанізованих держав світу – рівень урбанізації становить 69 % (станом на 2016 р., без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя), проте цей показник суттєво відрізняється за регіонами, що зумовлено історичними, геополітичними, соціально-економічними, глобалізаційними чинниками.

Серед регіонів України найбільша кількість міст зосереджена у Донецькій (52), Львівській (44), Луганській (37), Київській (27) областях. При цьому частка міських поселень вказаних областей у загальній кількості міст України становить 11,3 %, 9,6 %, 8,1 %, 5,9 % відповідно [3]. Найменша кількість міст знаходиться у Херсонській (9), Волинській, Закарпатській, Рівненській, Чернівецькій областях (по 11 у кожній). Найбільш урбанізованою частиною України є східні та окремі центральні області, так звані «райони першої промислової урбанізації», а найменш урбанізованими – аграрно-індустріальні західні та південні області.

Міська система розселення України представлена 460 містами, 885 селищами міського типу. Міста за кількістю населення поділяються на чотири міста-мільйонники (понад 1 млн осіб: Київ, Харків, Одеса, Дніпро), чотири дуже великих міста (500-1000 тис. осіб: Донецьк, Запоріжжя, Львів, Кривий Ріг), 34 великих міста (100-500 тис. осіб), 44 середніх (50-100 тис. осіб), 388 малих міст (до 50 тис. осіб). Найбільша частка міського населення України (близько 33 %) проживає в малих містах, близько 27 % – у великих містах, і лише 16 % припадає на міста-мільйонники [3].

Внаслідок окупації АР Крим та окремих районів Донецької та Луганської областей в Україні з 45 економічних центрів залишилось 28. Середні та малі міста за умови ефективною фінансовою децентралізації зможуть активізувати економічний розвиток регіонів шляхом комплексного підходу до розбудови транспортної, телекомунікаційної, освітньої, наукової, підприємницької та інвестиційної інфраструктури, створення сприятливого середовища для проживання населення [4].

Міський спосіб життя стає більш привабливим у порівнянні із сільським. А це, в свою чергу, стимулює міграції населення до міст із сільської місцевості, як наслідок, відбувається швидке зростання міст, кількості та частки міського населення.

Для таких областей як Черкаська, Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Волинська характерне так зване «насичення» міст, яке зумовлює формування навколо найбільших з них приміських зон, появу міських агломерацій. При цьому головні міста зростають швидше, ніж приміська зона, а сільське населення в результаті значного міграційного відтоку починає скорочуватись.

Для Київської, Полтавської, Чернігівської, Кіровоградської, Львівської, Херсонської, Миколаївської, Одеської областей характерний розвиток процесів субурбанізації (більш швидкий порівняно з головними містами розвиток приміської зони, що стає міграційно привабливою для міських жителів) і скорочення чисельності сільського населення.

На фоні загальної тенденції збільшення рівня урбанізації, є регіони, де цей показник зменшується. Крім того ж, характерною рисою урбанізації в Україні є збільшення її рівня при зменшенні кількості населення, в тому числі й міського [1].

Зокрема, у Рівненській та Одеській областях спостерігається зменшення частки міського населення. Практично без змін залишається кількість та частка міського населення у Закарпатській області. В інших областях спостерігається збільшення рівня урбанізації, і лише у Київській, Волинській, Івано-Франківській областях цей процес супроводжується також підвищенням кількості міського населення. У Житомирській, Миколаївській, Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Полтавській, Чернігівській та Сумській областях кількість міського населення зменшується.

Результатом прискореної урбанізації в Україні став досить помітний розрив між її кількісними та якісними параметрами. Протягом досить тривалого періоду урбанізація в Україні мала характер псевдоурбанізації: вона зберігала зовнішні ознаки даного складного процесу, але в той же час не відповідала установленим нормам і уявленням про міські умови і спосіб життя. Незавершений характер урбанізації визначається також і тим, що значна частина міського населення за характером зайнятості, рівнем обслуговування, різноманітністю життєдіяльності загалом ще не повністю опанувала міський спосіб життя [2].

На протязі тривалого часу найбільші міста в Україні – Київ, Харків, Дніпро, Одеса, Донецьк – дуже швидко зростали, зростав і офіційний рівень урбанізації південно-східних регіонів. Проте, сьогодні саме ці міста (за виключенням Києва, який, як столиця, притягує мігрантів) і, насамперед, міста південного сходу України найбільш інтенсивними темпами втрачають населення.

Більш стабільними в кількості свого населення є найбільші міста західних та невеликі міста центральних областей України. Певною мірою це можна пояснити тим, що процес урбанізації у західних областях України не набув тієї інтенсивності штучного, примусового, будівельно-промислового плану, яку він мав на сході країни, більшою міцністю демографічних зв'язків з сільською місцевістю, проте, також і тим, що в перехідний період населенням багатьох «непромислових» регіонів було збережено безпосередній «економічний» зв'язок з землею.

Список використаних джерел: 1. Верменич Я. В. *Історична урбаністика в Україні : теорія містознавства і методика літочислення* / Я. В. Верменич. – К. : Інститут історії України НАН України, 2011. – 306 с. 2. Гладкий О. В. *Географія міст. Геоурбаністика : підручник* / О. Гладкий, С. Іщук. – К. : Паливода А. В., 2014. – 299 с. 3. *Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2016 р. [Електронний ресурс]* / Державна служба статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 4. *Соціальна статистика [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : http://i-u.ru/biblio/arhiv/books/nomame_socstat/ec4.asp.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕНЧМАРКІНГУ В РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Під «бенчмаркінгом» розуміють аналітичний процес детального порівняння та оцінки підприємства в розрізі операцій з кращими компаніями в класі, всередині і поза галуззю. В результаті даного процесу розробляють заходи, спрямовані на його розвиток [1]. Повною мірою такий підхід може бути залученим і до процесу формування стратегії розвитку регіонів. Передовий досвід застосування бенчмаркінгу показує, що його класифікаційні ознаки дуже різноманітні, тому він використовується відповідно до об'єкта застосування та порівняння. У сучасній бенчмаркінговій термінології одним з найпоширеніших є поняття «лідер», «еталон», «найкраща практика», яке виконувало у попередніх визначеннях роль «ідеалу» або «цілі досягнення». На думку багатьох дослідників [2; 3], ідеальний спосіб дії дає більше можливостей для використання бенчмаркінгу.

Інформаційно-методичне забезпечення регіонального розвитку з точки зору залучення бенчмаркінгу передбачає побудову моделі процесу бенчмаркінгу розвитку регіону (рис. 1). Дослідження та аналіз сучасної наукової думки [4] щодо інформаційно-методичного забезпечення бенчмаркінгу дозволило запропонувати модель розширеного процесу його етапів, які передбачають вирішення взаємопов'язаних завдань, таких як облік джерел територіального розвитку, в якості яких виступають інвестиції та розробка бенчмаркінгової моделі як інструментарію оцінки можливостей реалізації досягнення оптимальної структури управління в регіоні, що дозволяє обґрунтувати (в тому числі і з ресурсних позицій) програму трансформаційних змін для досягнення статусу ефективно функціонуючих територій-аналогів. Залучення інструментарію просторового бенчмаркінгу дозволяє не тільки визначити об'ємні і структурні параметри досліджуваної області розглянутої території, а й сформувати програму для досягнення рівня ефективно функціонуючих територій-еталонів.

Модель процесу бенчмаркінгу в інформаційно-методичному забезпеченні розвитку регіону передбачає процес, що ґрунтується на сукупності згрупованих періодів, кожний з яких охоплює певні послідовні дії (етапи): планування (визначення критичних факторів успіху, вибір, документування, розроблення показників); пошук (вибір партнерів); спостереження (розуміння та документування процесу партнера за показниками й на практиці); аналіз (ідентифікація «нестиковок» у показниках і пошук їх глибинних причин); адаптація (вибір найкращої практики процесу, пристосування його до умов роботи, запровадження змін). Результати бенчмаркінгу дають можливість виявити стратегічні пріоритети щодо розвитку.

Для ефективного реалізації процедур бенчмаркінгу необхідно заздалегідь спланувати процес його впровадження, а також визначити пріоритетні напрямки майбутніх досліджень, зосередивши зусилля на досягненні конкретних цілей і розробивши методи їх проведення.

Застосування в якості інформаційно-методичного забезпечення бенчмаркінгу в контексті стратегії розвитку регіонів потребує оцінки його планової ефективності при прийнятті рішення перед початком його реалізації та підбиття підсумків після завершення. Зрозуміло, що кожен бенчмаркінговий проект є індивідуальним та

унікальним, проте кожен має фактори впливу на ефективність його застосування, де однією з компонентів є залучення працівників, що формує якість національних і регіональних трансформацій в довгостроковій і середньостроковій перспективі, тобто йдеться про активне залучення та використання й розвитку людського капіталу.

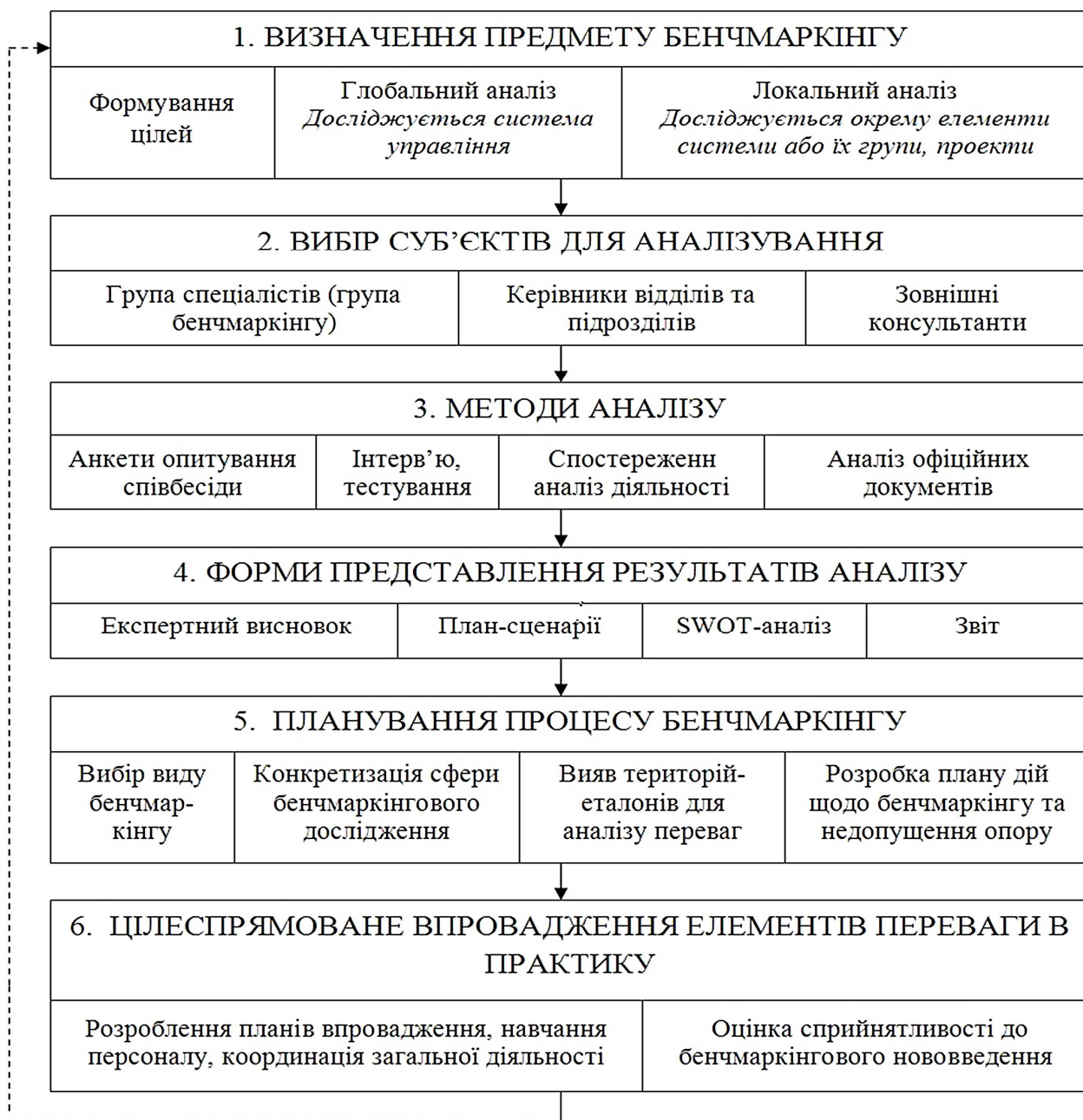

Рис. 1. Модель інформаційно-методичного забезпечення бенчмаркінгу в розвитку регіону

Запровадження бенчмаркінгу перед початком стратегічного планування дає змогу підвищити ефективність реалізації системи організаційно-управлінських інновацій, що базуються на його результатах з урахуванням головних напрямків і найближчих перспектив розвитку територій.

Отже, впровадження бенчмаркінгу в якості інформаційно-аналітичного забезпечення в систему управління має велике значення для розвитку регіону. Це зумовлено насамперед тим, що в умовах ринкової економіки вітчизняні підприємницькі структури слабо зорієнтовані в напрямку інноваційного розвитку їх діяльності, мають мало досвіду зі створення та використання ефективних стратегій.

Тому використання позитивних результатів бенчмаркінгу для оцінки і залучення найуспішніших регіонів є найадекватнішим способом створення конкурентних та лідерських стратегій.

Список використаних джерел: 1. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналітична доповідь / [С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір та ін.]; під ред. С. О. Білої. – Київ : НІСД, 2013. – 54 с. 2. Тульчинська С. О. Розвиток технополісів та наукових парків у контексті формування інноваційної економіки / С. О. Тульчинська // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2010. – № 2. – С. 202-205. 3. Уманець Т. В. Інформаційно-аналітична база регіонального управління : сучасний стан та перспективи розвитку / Т. В. Уманець // Економіка України. – 2007. – № 8. – С. 39-45. 4. Харин А. А. Управление инновациями : Учеб. пособие : в 3 кн. / Под ред. Ю. В. Шленова. – М. : Высшая школа, 2003. – Кн. 1. Основы организации инновационных процессов. – 252 с.

СУЧАСНІ ГЕОДЕЗИЧНІ, ФОТОГРАММЕТРИЧНІ ТА ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЙ

УДК 528.4

Вакульчук Галина, Мельник Олександр

halyna.vakulchuk@gmail.com; hockins@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАТИВНО-ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Оцінка землі є основною складовою ефективного використання земельних ресурсів держави, котра забезпечує встановлення обґрунтованих платежів за землю. Нормативно-грошова оцінка земель населених пунктів детально досліджує територію населеного пункту, опираючись на вихідну інформацію (попередня нормативна оцінка цього населеного пункту, проект зміни меж населеного пункту, кількісні та якісні характеристики земель, розподіл території, генеральні плани або проекти планування). В залежності від місця розташування населеного пункту та його характеристик можна розрахувати капіталізацію рентного доходу.

Від 1 січня 2017 року введено в дію новий Порядок нормативної грошової оцінки земель населених пунктів, затверджений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 25.11.2016 № 489 та Методика нормативної грошової оцінки земель населених пунктів [1].

Перш за все для створення технічної документації з нормативно-грошової оцінки населеного пункту необхідно дотримуватися вище згаданих законодавчих актів і відповідно до їхніх вимог розробляти цю документацію. Наступний крок – це вибір програм, в яких буде розроблятися ця ж документація [2].

На сьогоднішній день, завдяки технологічному прогресу існує великий вибір основних та допоміжних програм, котрі дозволяють розробити необхідну технічну документацію. Можливе використання таких програм як AutoCAD, Digitals, Gis6 Professional, НОРМАТИВ+. Також існують допоміжні як ArcMap, GeoSee і т.д.

Кожна з цих програм (окрім НОРМАТИВ+) має певний обмежений функціонал, тобто можливе виконання лише конкретного завдання. Наприклад в програмі AutoCAD можна розробити графічні матеріали до технічної документації та отримати каталог координат для подальшої роботи. Тоді, використовуючи попередньо отриманий каталог координат, завантажуюмо його в Gis6 Professional, там формуємо обмінний файл, переходимо з системи СК-63 в УСК-2000, те саме можна зробити в програмі Digitals. Між собою Gis6 Professional та Digitals подібні, в них однаковий функціонал, вони запрограмовані виконувати аналогічні дії. Мінусом є те, що в перерахованих програмах неможливо виконувати обрахунки, тобто по суті всі три програми залежні одна від одної, але автоматизовано від початку і до кінця не вдасться розробити документацію [3].

Програма НОРМАТИВ+ зосереджена на виконання нормативної грошової оцінки, використовуючи електронні карти за допомогою ГІС-технологій. Основна її перевага це розроблення програмного забезпечення для автоматизації робіт. Таким чином є два шляхи роботи в цій програмі:

1. Частково використовувати допоміжні програми (ArcMap, Auto CAD, Digitals, Gis6 Professional), підготувавши в них основу для роботи в НОРМАТИВ+.
2. Виконання всього циклу робіт лише в НОРМАТИВ+.

Ця програма є цілісною, вона не потребує використання додаткових програм, але не зобов'язує користувача виконувати всі дії від початку до кінця в ній, автоматизована (формує технічну документацію з нормативно-грошової оцінки земель населеного пункту або окремої земельної ділянки, створює XML файл, графічні матеріали), робота можлива в усіх версія Windows. Плюсом також виступає щорічне оновлення коефіцієнта індексації [3].

Вище згадані програми є платними, і хоча грошова оцінка в них не автоматизована, проте вони багатofункціональні та різнобічні. НОРМАТИВ+ також платна програма і мінусом є те, що вона вузько спеціалізована на виконання лише двох видів робіт і в більшості випадків потребує використання допоміжних програм. У будь-якому випадку для перевірки XML файлу потрібно використовувати програми на подібні GeoSee щоб виявити помилки в його структурі [2].

Таким чином, серед різноманітності програм в яких можна виконувати нормативно-грошову оцінку населених пунктів, безперечно виділяється НОРМАТИВ+ програмне забезпечення якого автоматизує процес розроблення документації, економить час. Проте на сьогоднішній день при практичному використанні програми виникає необхідність застосовувати допоміжні програми в будь-якому випадкові для створення "shp" файлів, якими потім і оперує НОРМАТИВ+. Звідси випливає, що універсальної, максимально автоматизованої програми на ринку не існує, є кращі та зручніші у використанні, але все одно між собою вони усі взаємопов'язані.

Список використаних джерел: 1. Про затвердження Порядку нормативної грошової оцінки земель населених пунктів [Електронний ресурс] // Верховна рада України : [офіційний веб портал] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1647-16>. 2. Про Методику нормативної грошової оцінки земель населених пунктів [Електронний ресурс] // Верховна рада України : [офіційний веб портал] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-95-п>. 3. Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів України [Електронний ресурс] / [Веб-сайт]. – НОРМАТИВ+. – Київ : 2019. – Режим доступу до ресурсу : <http://normative.org.ua>.

УДК 349.418

Єфімчук Катерина, Радзій Володимир

katerina.efim4uk@gmail.com, kiver_rad@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ РЕЄСТРАЦІЇ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Розвиток земельних відносин в Україні тісно пов'язаний із веденням системи державного земельного кадастру (ДЗК), який ведеться з метою інформаційного забезпечення суб'єктів земельного права відомостями про використання земельних ресурсів, їх кількісні та якісні характеристики, цільове призначення тощо. Разом з тим, реалізація основних засад ведення Державного земельного кадастру здійснюється шляхом створення відповідної геодезичної та картографічної основи, внесення відомостей та змін до них про об'єкти земельного кадастру. Ключову роль у формуванні бази даних ДЗК відіграє система державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них.

Основною **метою дослідження** є вивчення особливостей функціонування системи реєстрації об'єктів нерухомого майна та речових прав, а також визначення основних етапів проведенні реєстрації земельної ділянки.

Результати дослідження. З початку запровадження земельної реформи та прийняття першого Земельного кодексу України (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 10, ст. 98) у земельному законодавстві не було відображено здійснення процесу реєстрації земельних ділянок та прав на них. У ньому зазначалось, що компетенція в галузі регулювання земельних відносин належить сільським, селищним, міським та районним Радам народних депутатів, зокрема, у частині реєстрації права власності, права користування землею, договорів на оренду землі, ведення земельно-кадастрової документації, а на державний земельний кадастр покладено функцію забезпечення даних органів влади інформацією про земельні ресурси. Згодом, починаючи з 1993 року, розпочинається створення системи реєстрації в Україні за сприянням Світового банку. В Україні в рамках Програми надання технічної допомоги з боку Європейського Союзу започатковано розробку індикативної програми TACIS на 1996–1999 роки. Програмою визначено три основних напрями: підтримання економічних реформ, розвиток інфраструктури (енергетика та ядерна безпека, транспорт, телекомунікації та фінансові послуги), інтеграція України у світове співтовариство. Зокрема, у напрямі підтримка економічних реформ визначено основними пріоритетами: системні перетворення в сільському господарстві, післяприватизаційна підтримка та допомога у реструктуризації підприємств сільського господарства, розвиток системи інформації. У цей період було започатковано земельну реформу в Україні, яка передбачала імплементацію основних засад Земельного кодексу – це формування та становлення нових форм власності на землю (державна, колективна, приватна). Реформа започаткувала процес роздержавлення, паювання і приватизації землі сільськогосподарських підприємств, а також у цей час розпочинається формуватися система реєстрації землі та іншої нерухомості і прав на них. Прийнята урядом у 1998 році «Програма створення автоматизованого ведення державного земельного кадастру» започаткувала у системі державного земельного кадастру систему реєстрації землі та прав на неї. Держателем Державного реєстру прав визначено центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів, адміністратором Центр ДЗК, який здійснював реєстрацію земельних ділянок до 2010 року [1, с. 7-14].

Визначальним етапом розвитку реєстраційної системи в Україні був започаткований в 2003 році Проект «Видача державних актів на право власності на землю у сільській місцевості та розвиток системи кадастру», яким передбачалось покращення матеріально-технічної бази, вдосконалення правової бази в галузі державного земельного кадастру, здійснення інформування громадськості про земельну реформу, професійна підготовка та перепідготовка фахівців у сфері землеустрою та кадастру, проведення землепорядних робіт та розвиток системи кадастру [2, с. 44-47].

Наступним етапом розвитку реєстраційної системи було прийняття Закону України «Про Державний земельний кадастр» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 8, ст.61). Згідно закону державна реєстрація земельної ділянки здійснюється під час її формування за результатами складення документації із землеустрою після її погодження у встановленому порядку та до прийняття рішення про її затвердження органом державної влади або органом місцевого самоврядування шляхом відкриття Поземельної книги на таку земельну ділянку. Внесення відомостей до Державного земельного кадастру і надання таких відомостей в межах повноважень, визначених Законом України «Про Державний земельний кадастр» та Порядком, покладено на кадастрових реєстраторів. Кадастровий реєстратор має доступ до всіх відомостей ДЗК, приймає рішення про внесення відомостей до нього, надання таких відомостей, а також відмову у внесенні або наданні відомостей [3, с. 12-19]. До повноважень кадастрових реєстраторів належать: внесення до ДЗК геодезичної, картографічної основи, індексних карт

адміністративно-територіальних утворень, відомостей про кадастрове зонування земель; відомості про земельні ділянки; здійснення реєстрації заяв; державної реєстрації земельних ділянок, обмежень у їх використанні, скасування такої реєстрації; формування поземельних книг на земельні ділянки, внесення записів до них, забезпечення їх зберігання; присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам; проведення перевірки відповідності поданих документів вимогам законодавства тощо.

Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 51, ст.553) визначив правові, економічні, організаційні засади створення системи державної реєстрації речових прав на земельні ділянки та інше нерухоме майно, обмежень цих прав. Закон спрямований на забезпечення визнання та захисту державою речових прав на нерухомість, створення сприятливих умов для забезпечення розвитку ринкових відносин, активізації інвестиційної діяльності, збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів. На Міністерство юстиції покладено завдання організації єдиного реєстру речових прав на нерухоме майно та обтяжень [3, с. 16-17]. У цій системі відбувається виготовлення документів, що підтверджують право власності на нерухоме майно, зокрема і на земельні ділянки, реєструються речові права.

Висновки. На даному етапі в Україні за чинним законодавством діють дві системи державної реєстрації: земельних ділянок і прав на них, які відносяться до різного відомчого підпорядкування. Проте, варто було б прислухатись до рекомендацій експертів Світового банку та прийняти європейський досвід у роботі реєстраційної системи – запровадити уніфіковану систему реєстрації в одній державній установі.

Список використаних джерел: 1. Реєстрація земельних ділянок : підручник / М. Г. Ступень, О. Ф. Ковалишин, С. О. Малахова, та ін.; за заг. ред. М. Г. Ступеня. – К. : «Агроосвіта», 2014. – 359 с. 2. Кубах С. Система кадастру чи реєстру прав? Що створюємо і для кого? / С. Кубах. // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 6. – С. 44–47. 3. Янов О. Правові та інституційні аспекти ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні [Електронний ресурс] / О. Янов, М. Федорченко // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2007. – Режим доступу до ресурсу : http://www.ier.com.ua/ua/publications/consul-tancy_work?pid=1488.

УДК 528.448:004.9

Каліщук Костянтин, Мельник Олександр
kostakalisuk@gmail.com; hockins@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СИСТЕМА ГЛОБАЛЬНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ (GPS): ПРИЗНАЧЕННЯ, ПРИНЦИП ДІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

Система глобального позиціонування (англ. – "Global Positioning System") – сукупність супутників, обладнаних радіочастотним приймально-передавальним обладнанням, запущених для визначення розташування об'єктів на поверхні Землі. Розроблена на замовлення військових відомств (США – NAVSTAR, Росія – ГЛОНАСС) для наведення ракет на ціль та координації пересування підрозділів авіаційного, морського і наземного базування.

Супутникова навігаційна система глобального позиціонування на базі часових та віддалемірних вимірювань дозволяє визначати координати точок, місцеположення

рухомого об'єкта та його швидкість, обчислювати відстань й напрямок до пункту, час прибуття й віддалення від заданого курсу. Ця система замість геодезичних знаків і радіомаяків використовує супутники, що випромінюють спеціальні сигнали. Поточне місцезнаходження супутників, що знаходяться на високих орбітах (20 000 км), добре відомо. Супутники постійно передають інформацію про своє місцезнаходження. Відстань до них визначається шляхом вимірювання проміжку часу, який потрібний радіосигналу, щоб дійти від супутника до радіоприймача, та множенням його на швидкість розповсюдження електромагнітних хвиль. Точність вимірювання відстаней до супутників забезпечується шляхом синхронізації годинників супутників, в яких використовують атомні еталонні генератори частоти [1].

Для визначення відстаней супутники й приймачі генерують складні двійкові кодові послідовності, що називаються псевдо випадковим кодом. Кожний супутник має певні, свої власні два псевдовипадкових коди. Щоб розрізнити віддалемірні коди та інформаційні повідомлення різних супутників, в приймачі відбувається виклик відповідних кодів. Псевдовипадкові віддалемірні коди та інформаційні повідомлення супутників виконують передавання повідомлень з усіх супутників одночасно, на одній частоті та без взаємних перешкод.

Навігаційна система GPS складається з трьох сегментів: космічного, сегмента контролю й сегмента користувача. Космічний сегмент включає більше двох десятків супутників, що знаходяться на декількох орбітах. Сегмент контролю – це станції спостереження, що розміщені в декількох точках Землі, й головна контрольна станція. Станції спостереження слідкують за супутниками, записують всю інформацію про їх рух. Ця інформація передається на головну станцію для корегування орбіт супутників й навігаційної інформації. Сегментом користувача є приймачі GPS. Приймачі навігаційного обладнання GPS мають такі особливості: унікальні алгоритми слідкування за супутниками, зручний графічний інтерфейс, компактність та незначне споживання електроенергії [2].

Оскільки для обчислення положення необхідно знати час з високою точністю, то й потрібно отримувати інформацію із 4-х або більше супутників задля усунення необхідності в надточному годиннику. Іншими словами, GPS приймач використовує чотири параметри для обчислення чотирьох невідомих: x , y , z та t [3]. У деяких окремих випадках може бути необхідною менша кількість супутників. Якщо заздалегідь відома одна змінна, приймач може обчислити положення використовуючи дані з трьох супутників.

Не дивлячись на те, що спочатку проект GPS був направлений на військові цілі, на сьогоднішній день GPS все частіше використовують в цивільних цілях, в тому числі і для вирішення завдань землепорядкування та кадастру. GPS-приймачі широко розповсюджені на ринку електроніки. Споживачам пропонуються різні пристрої і програмні продукти залежно від їхніх потреб, що дозволяють бачити своє місцезнаходження на електронній карті, що мають можливість прокладати маршрути з урахуванням дорожніх знаків, дозволених поворотів і навіть заторів.

- Геодезія: за допомогою GPS визначаються точні координати точок і межі земельних ділянок.
- Картографія: GPS використовується в цивільній і військовій картографії.
- Навігація: із застосуванням GPS здійснюється як морська так і дорожня навігація.
- Супутниковий моніторинг транспорту: за допомогою GPS ведеться моніторинг за положенням, швидкістю автомобілів, контроль за їх рухом.
- Зв'язок: перші мобільні телефони з GPS з'явилися в 90-х і ін.

Звичайна точність сучасних GPS-приймачів в горизонтальній площині складає приблизно 10 – 12 метрів при хорошій видимості супутників. На території багатьох держав (США, Росія, Канада і ін.) є станції, які передають поправки, що дозволяє

зменшити погрішність до 1-2 метрів. При використанні складніших диференціальних режимів, точність визначення координат можна довести до 10 см.

Загальним недоліком використання будь-якої радіонавігаційної системи є те, що за певних умов сигнал може не доходити до приймача, або приходити із значними спотвореннями або затримками. Наприклад, практично неможливо визначити своє точне місцезнаходження в глибині квартири усередині залізобетонної будівлі, в підвалі або в тунелі. Оскільки робоча частота GPS лежить в дециметровому діапазоні радіохвиль, рівень прийому сигналу від супутників може серйозно погіршитись під щільним листям дерев або через дуже велику хмарність. Нормальному прийому сигналів GPS можуть пошкодити перешкоди від багатьох наземних радіоджерел, а також від магнітних бур. Невисокий нахил орбіт GPS (приблизно 55°) серйозно погіршує точність в приполярних районах Землі, оскільки супутники GPS невисоко піднімаються над горизонтом.

У зв'язку з появою новітніх технологій у галузі землевпорядкування і кадастру та їх стрімким розвитком, вбачаємо за доцільне подальше вивчення як GPS новацій, так і традиційних способів створення планово-картографічних матеріалів.

Список використаних джерел: 1. Ратушняк Г. С. *Топографія з основами картографії* : Навч. посібник / Г. С. Ратушняк. – Вінниця : ВДТУ, 2002. – 179 с.
2. <https://buklib.net/books/35665/>. 3. http://www.geoprofi.ru/technology/Article_2003_10.ht.
4. Серапинас Б. Б. *Глобальные системы навигации и позиционирования* / Б. Б. Серапинас // *Электронный журнал по геодезии, картографии и навигации "Geoprofi.ru"*. – 2010. – № 2.

УДК 911.3

Костюк Тарас, Мельник Олександр

kostuktaras777@gmail.com; hockins@gmail.com;

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИРОЩУВАННЯ ГОРІХОПЛІДНИХ КУЛЬТУР (ФУНДУК) НА ТЕРИТОРІЇ КІВЕРЦІВСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В умовах здійснення земельної реформи, утвердження різних форм власності на землю, зміни в соціально-економічній ситуації обумовлюють необхідність корегування і уточнення основних методологічних положень та підходів створення стабільних еколого-економічних систем землеробства та організації території сільськогосподарських підприємств з метою системної оптимізації використання природних і матеріально-технічних ресурсів, диференційованого адаптування землекористування до ґрунтово-ландшафтно-кліматичних факторів, а також регулювання деградаційних процесів.

В зв'язку з цим виникла необхідність у розробці та впровадженні проектів землеустрою, які б забезпечили сільськогосподарські формування ринкового типу на засадах приватної власності на землю та оренди, науково-обґрунтованими підходами при веденні сільськогосподарського виробництва в умовах, що склалися, з урахуванням конкретних ґрунтово-кліматичних особливостей території, рельєфу, придатності ґрунтів для вирощування горіхоплідних культур та зменшення екологічної напруги в агроландшафтах.

Територія вирощування фундука знаходиться в зоні Західного Полісся. В цілому клімат зони помірний, вологий з м'якою зимою, нестійкими морозами, частими відлигами із значною кількістю опадів, затяжними весною і осінню. Літо нежарке.

За багаторічними даними середньорічна температура повітря становить +8.7 °С. Найтеплішими місяцями є липень, і серпень, найхолоднішими – січень і лютий. В окремі роки, навіть в січні місяці спостерігаються значні підвищення температури, що викликає відлиги, які негативно впливають на перезимівлю горіхоплідних культур. Тривалість безморозного періоду становить 155-160 днів. Стійке промерзання ґрунту близько 110 днів [1].

Важливим фактором в сільськогосподарському виробництві є режим зволоження, який знаходиться в прямій залежності від кількості опадів і глибини залягання ґрунтових вод.

За середніми багаторічними спостереженнями сума річних опадів становить 618 мм. Найбільша кількість опадів припадає на літні місяці: червень, липень, серпень. В цей період бувають інтенсивні зливи. Найменша кількість опадів у посушливі роки буває у червні. Значна кількість опадів припадає на другу половину літа.

В середньому, на території вирощування горіхоплідних культур, кількість опадів перевищує природне випарування, а тому рослини забезпечені вологою на протязі всього вегетаційного періоду.

Зима переважно малосніжна, в більшості років з нестійким сніговим покривом, стійкий сніговий покрив встановлюється, в основному, в третій декаді грудня. В окремі роки стійкого покриття не буває. Середнє значення потужності снігового покриття 10.3 см.

Для характеристики вологозабезпеченості використовують гідротермічний коефіцієнт (ГТК) розрахований по методу Селянінова. ГТК – це сума опадів за певний період, ділена на суму середньодобових температур за той же період, зменшену в 10 разів. Він характеризує кількість вологи з урахуванням температурного режиму. Для даної зони він становить 1,3-1,7.

На території вирощування горіхоплідних культур переважають північні та північно-західні вітри. На земельних ділянках, які знаходяться в оренді важливим є впровадження заходів по запобіганню ерозії і нагромадженню вологи.

Незважаючи на часом екстремальні умови (зливи, градобій, короточасні посухи, заморозки), кліматичні умови в цілому оцінюються як сприятливі для вирощування горіхоплідних культур і одержання високих і сталих урожаїв, при умові раціонального використання ґрунтової вологи.

Склад сільськогосподарських культур перш за все, а також їх площі тісно пов'язані зі спеціалізацією господарства і ступенем концентрації галузей. Фактичне співвідношення угідь – один з найбільш важливих факторів, які визначають спеціалізацію виробництва. З іншої сторони, встановлена на перспективу, спеціалізація потребує відповідного співвідношення культур і їх розміщення. Історично складена структура і розміщення горіхоплідних культур (фундука) є наслідком впливу природних і економічних умов. До природних факторів, головним чином, відносяться рельєф, ґрунти, ступінь зволоження, глибина залягання ґрунтових вод, природна рослинність; до економічних факторів – розміщення населених пунктів, дорожньої мережі, пунктів переробки і здачі продукції, трудові ресурси та інші. За допомогою меліоративних, технічних культур та інших заходів природні умови можуть бути поліпшені [1].

Для досягнення максимально ефекту співвідношення горіхоплідних культур, їх розміщення на території господарства має відповідати наступним вимогам:

- виконання планів щодо виробництва товарної сільськогосподарської продукції;
- повне, раціональне і ефективне використання всіх земель з їх природними властивостями;
- покращення ландшафту;
- відповідність встановленої спеціалізації галузей їх раціональному сполученню;
- мінімальні затрати на транспортування і зберігання продукції без значних втрат;

- створення сприятливих умов для підвищення продуктивності праці і високопродуктивного використання машинно-тракторних агрегатів;
- мінімальні капітальні вкладення на освоєння нових земель і підвищення інтенсивності використання земель, які знаходяться в обробітку, найшвидша їх окупність.

Упровадження прогресивних технологій з мінімальним використанням ручної праці надалі сприятиме зростанню врожайності валових зборів, а отже, економічній ефективності галузі. Високорентабельне виробництво горіхів в умовах промислового господарства неможливе без ведення культурного обігу. Неодмінною умовою стабільного виробництва горіхів є дотримання нормативної питомої ваги молодих неплодоносних насаджень у загальній їх площі [3].

Серед організаційно-економічних чинників підвищення економічної ефективності інтенсифікації горіхоплідної продукції (крім поглиблення спеціалізації, удосконалення розміщення виробництва горіхів, упровадження іноваційно-інтенсивних технологій) винятково важлива роль належить організації збуту горіхоплідної продукції, зокрема поліпшенню цінової ситуації на ринку горіхів. Оскільки основні товаропотоки горіхоплідної продукції спрямовані на промислову переробку та в торгівлю мережу сільськогосподарських підприємств, у господарстві слід формувати окремі складові ринкової інфраструктури, з виділенням земельної ділянки під господарський двір – будівлі промислової переробки, зберігання та збуту продукції, а також мережі власних магазинів тощо [3].

Отже, обов'язковою умовою при наданні земель в оренду для ведення товарного виробництва є використання їх в науково-обґрунтованому вирощуванні горіхоплідних культур (фундука) з метою забезпечення підвищення родючості ґрунтів на основі застосування екологічнобезпечних технологій та здійснення протиерозійних, агротехнічних, фітосанітарних та інших заходів, пов'язаних з охороною земель та запобіганням безповоротної втрати гумусу, поживних елементів та інших корисних властивостей ґрунтів.

Список використаних джерел: 1. Екологічне безпечне землекористування Лісостепу України. Проблеми охорони ґрунтів. – Київ : Урожай, 2006. 2. Третьяк А. М. Землевпорядне проектування : теоретичні основи і територіальний землеустрій : Навч. посібник / А. М. Третьяк. – Київ : Вища освіта, 2006. – 528 с. 3. Науково-обґрунтована система ведення агропромислового виробництва у Волинській області : наукове видання. – Луцьк : ПП В.П. Іванюк, 2008 – 544 с.

УДК 528:502.211(477.82-751.2)

Манько Павло, Мельник Олександр, Волошин Володимир, Волошин Михайло
pavlo_manko@ukr.net; hockins@gmail.com; vol.lutsk@gmail.com;
voloshyn.mykhail@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ДИСТАНЦІЙНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ТЕРИТОРІЇ НПП «ПРИП'ЯТЬ-СТОХІД» ЗА ДАНИМИ SENTINEL-2

Високоякісні мультиспектральні і гіперспектральні зображення, що одержуються сьогодні при зйомках з бортів численних космічних апаратів (КА), містять в собі надзвичайно великий обсяг інформації, що сприяє значному розширенню можливостей дистанційних методів і технологій. Дані дистанційного зондування

(ДДЗ) середнього, високого та надвисокого просторового розрізнення мають широке залучення в практичну діяльність для обробки тематичної інформації та створення необхідної матеріально технічної бази для проведення наукових досліджень в різних напрямках. Одним із них є моніторинг природно-заповідних територій України. Проте, для обробки растрових даних зазвичай використовується комерційне програмне забезпечення, що не завжди доцільно, оскільки є ГІС з вільним доступом. Однією з таких ГІС є QGIS, яка дозволяє здійснювати аналіз космічних знімків за методами контрольованої та неконтрольованої класифікації растрових даних.

Одним із новітніх елементів у сучасному дистанційному зондуванні Землі є проект Copernicus Європейського космічного агентства (ESA). ESA у 2014 році розпочало створення автоматичної системи отримання інформаційних продуктів супутників Sentinel-2 (S2). Місія Sentinel-2, має великий потенціал для точної класифікації та моніторингу природних угідь, оскільки може поєднувати високе просторове розрізнення, широке покриття та швидкий час оновлення (близько 5 днів). S2 має мультиспектральний сенсор з 13 смугами, від 0,443 до 2,190 мкм. Мультиспектральні дані у видимому та NIR діапазонах, що доступні у великому просторовому розрізненні (10 м) якнайкраще придатні для застосування в дослідженнях природних об'єктів. Також доступні чотири сегменти червоного спектру з просторовим розрізненням 20 м, які підходять для аналізу вмісту хлорофілу та для параметризації еколого-фізіологічних великомасштабних моделей [1].

За браком завіркової інформації про стан і просторову динаміку зміни природних об'єктів в межах природно-заповідних територій доцільно для створення та оновлення тематичних карт використовувати методи неконтрольованої класифікації ISODATA та K-Means та дешифрування природних об'єктів на основі проекту організації природно-заповідної території.

У роботі опрацьовано мультиспектральний знімок Santinel-2 для моніторингу природних об'єктів НПП «Прип'ять-Стохід» із використанням некомерційної ГІС QGIS. На першому етапі неконтрольована класифікація проводилась за алгоритмом ISODATA з наступними вхідними параметрами:

- початкова кількість класів – 10;
- кількість ітерацій – 30;
- максимальне стандартне відхилення – 0.0001;
- мінімальний розмір класу – 10 пікселів.

Дешифрування природних об'єктів здійснювалось за просторовими та спектральними ознаками, а також за структурними властивостями в порівнянні із проектом організації природно-заповідної території НПП «Прип'ять-Стохід», що був розроблений у 2008 р.

За результатами неконтрольованої класифікації за методом ISODATA та дешифрування обрано наступні 7 класів, які чітко відповідають природним та антропогенним об'єктам. Серед цих класів присутні: відкриті водойми; території вкриті лісами; території вкриті молодняком лісу та суцільними кущами, території з природньою трав'яною рослинністю; території з болотами та характерною болотною рослинністю; забудована територія та відкритий ґрунт; і некласифіковані об'єкти. Графічно результати класифікації представлені на рис. 1.

На основі визначених за алгоритмом ISODATA класів була проведена неконтрольована класифікація за алгоритмом K-Means з наступними вхідними параметрами:

- кількість класів – 7;
- кількість ітерацій – 30;
- поріг припинення ітерацій – 0.0001;

Результати роботи методу K-Means представлено на рис. 2.

Результати проведеного статистичного аналізу розподілу пікселів класифікованих зображень наведено в табл. 1.

Таблиця 1.

Розподіл пікселів класифікованих зображень за класами

Клас	Метод класифікації	
	ISODATA	K-Means
Відкриті водойми	2,08 %	2,09 %
Території вкриті лісами	15,51 %	16,89 %
Території вкриті молодняком лісу та суцільними кущами	45,10 %	44,16 %
Території з природньою трав'яною рослинністю	25,60 %	23,13 %
Території з болотами та болотною рослинністю	6,81 %	9,77 %
Забудована територія та відкритий ґрунт	4,89 %	4,89 %

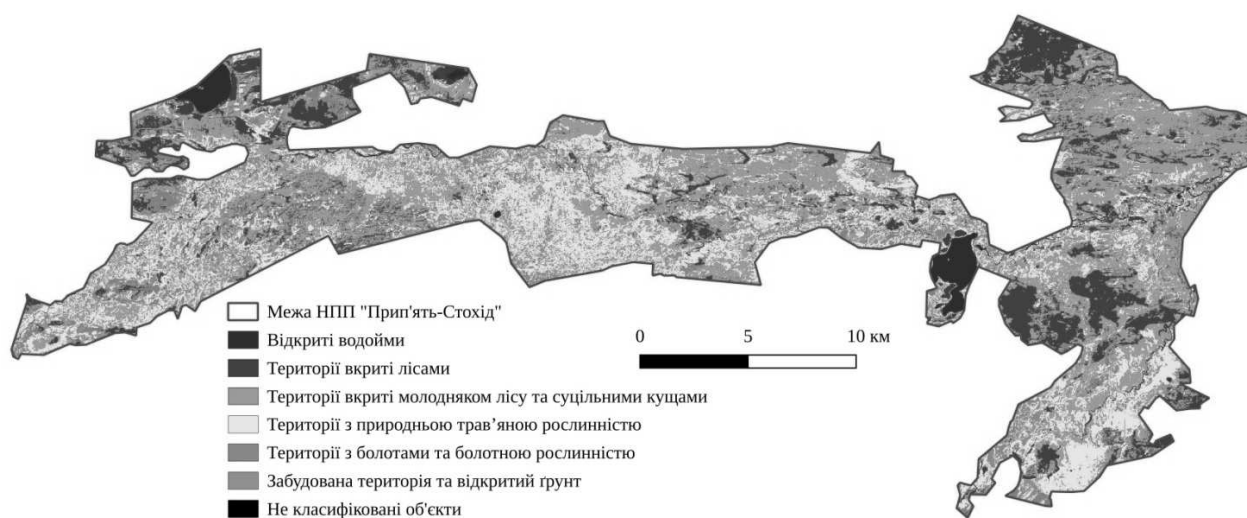

Рис. 1. Результати класифікації території НПП «Прип'ять-Стохід» за алгоритмом ISODATA

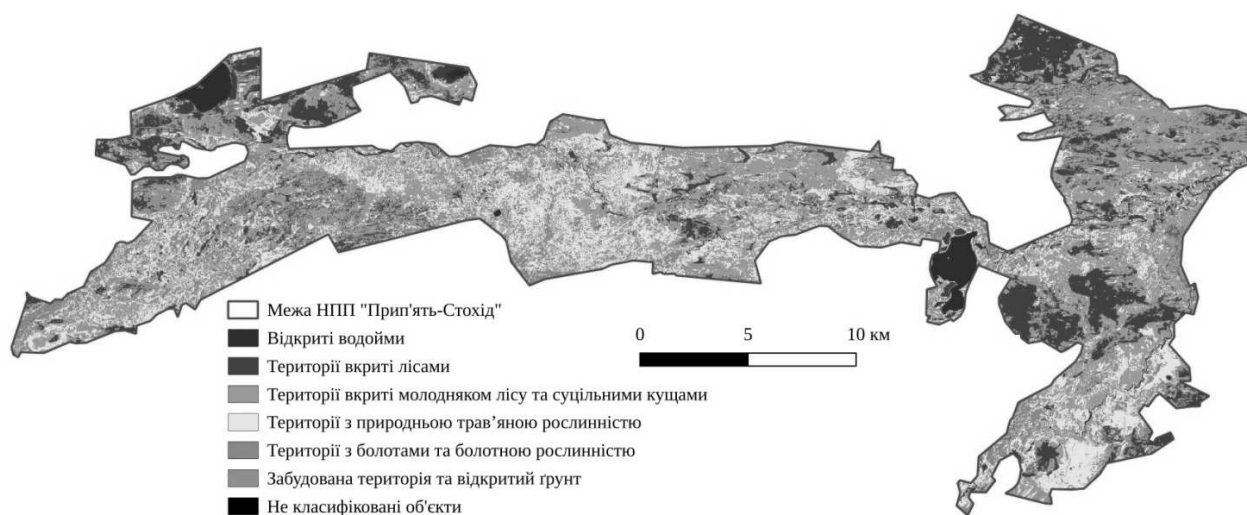

Рис. 2. Результати класифікації території НПП «Прип'ять-Стохід» за алгоритмом K-Means

Розбіжність розподілу пікселів класифікованих зображень за класами між обома методами становить в середньому 1.4 %. Дані класифікації обох методів корелюють із проектом організації природо-заповідної території «Прип'ять–Стохід», що був розроблений у 2008 р.

Здійснивши просторовий порівняльний аналіз отриманих класифікованих зображень та проекту організації природно-заповідної території НПП «Прип'ять-Стохід», можна стверджувати, що для потреб створення та оновлення тематичних карт стану природних об'єктів природно-заповідного фонду, в загальному, методи неконтрольованої класифікації є прийнятними. Однак, для виділення детальних природно-територіальних комплексів необхідно здійснювати контрольовану класифікацію із навчальними вибірками.

Висновки: методика, що була запропонована, можна використовувати для оновлення існуючих, а також створення нових тематичних карт для територій усіх об'єктів природо-заповідного фонду.

Список використаних джерел: 1. ESA Sentinel Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sentinels.copernicus.eu/web/sentinel/missions/sentinel-2>. 2. Бурштинська Х. В. Дослідження методів класифікації лісів з використанням космічних знімків високого розрізнення / Х. В. Бурштинська, Б. В. Поліщук, О. Ю. Ковальчук // Геодезія, картографія і аерофотознімання. – 2013. – № 78. – С. 101–110. 3. Національний природний парк „Прип'ять-Стохід” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pripyat-stohid.com.ua/>. 4. Congedo L. Semi-Automatic Classification Plugin Documentation [Електронний ресурс] / Luca Congedo. – 2016. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.29474.02242/1>. 5. Мельник О. В. Класифікація лісових масивів Волині за даним багато спектральних супутникових знімків / О. В. Мельник, П. В. Манько // Scientific Journal «ScienceRise». – 2018. – № 9 (50). – С. 25-30. 6. Мельник О. В. Застосування даних SENTINEL-2 для класифікації лісів півдня Волині / О. В. Мельник, П. В. Манько // Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції "Нові технології в геодезії, землевпорядкуванні, лісокористуванні та природокористуванні" (4-6 жовтня 2018 року) – Ужгород : ТОВ "PIK-Y", 2018. – С. 257-263. 7. Барладін О. В. Використання геоінформаційних технологій для картографічного забезпечення актуальними даними лісового господарства / О. В. Барладін, О. Ю. Скляр, В. П. Скавронський. // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – 2011. – №1. – С. 227–232.

УДК 911.3.332.33

Мельнійчук Максим¹, Ахмедов Богдан², Мельнійчук Михайло²

mel.mm207@gmail.com, B.Akhmedov94@gmail.com, melnichuk.mm@gmail.com

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

²Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, М. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Однією з основ ефективного використання земельних ресурсів і водночас об'єктивною базою для встановлення обґрунтованих платежів за землю, зокрема розрахунку орендної плати та визначення земельного податку, є нормативна грошова оцінка земель населених пунктів. Сучасний стан проведення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів вказує на недосконалість методики її проведення. При цьому очевидно, що поверхневе корегування діючої методики не дасть ефекту в довготривалій перспективі, тому необхідно конструктивно удосконалити існуючу методику, адаптувавши її до ринкових умов.

Виклад основного матеріалу. Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів визначається поетапно. На першому етапі визначається базова оцінка одного квадратного метра земель, на другому – вартість земель для економіко-планувальних зон, на третьому – нормативна грошова оцінка одного квадратного

метра земельної ділянки певного функціонального використання з урахуванням локальних факторів у межах економіко-планувальних зон [4].

Інформаційною базою для нормативної грошової оцінки земель є матеріали інвентаризації земель населеного пункту, проект роздержавлення і приватизації земель, матеріали економічної оцінки земель та бонітування ґрунтів, земельно-облікові матеріали, генеральний план забудови, статистичні та нормативні дані про витрати на облаштування території.

Оснoву нормативної грошової оцінки земель населених пунктів складають витрати на освоєння та облаштування території, норма прибутку і норма капіталізації доходу, функціональне використання та місце розташування земельної ділянки. Цінність міських земель полягає в їх здатності приносити додатковий прибуток та додатковій зручності проживання завдяки інфраструктурному облаштуванню території.

Недоліком сучасної нормативної грошової оцінки земель населених пунктів є те, що вона побудована не на ринковій інформаційній основі і не враховує кон'юнктуру ринку землі. Крім того, Закон України «Про оцінку земель» [3] прийнятий ще в 2003 році, але не всі земельні ділянки мають проведену нормативну грошову оцінку, тому при визначенні земельного податку використовують його ставки в гривнях за 1 м². Оскільки нормативна грошова оцінка є досить громіздкою і затратною, то аналогічні незручності виникають і при розрахунку орендної плати за землі з визначеною нормативною оцінкою та без неї.

Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів відповідно до чинного законодавства проводиться за рахунок бюджетних коштів. Ініціатива органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної виконавчої влади щодо проведення нормативної грошової оцінки земель, як правило, повністю відсутня, тому що в більшості рад у бюджетах передбачено незначні суми, яких недостатньо для проведення оцінки у жодній із них.

В основу нормативної грошової оцінки земельних ділянок покладено неринкові механізми формування вартості. Результати зазначеної нормативної грошової оцінки є базою для справляння земельного податку, єдиного податку, орендної плати за земельні ділянки державної або комунальної власності, визначення мінімального розміру орендної плати за земельну частку (пай), державного мита при спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом. Грамотне використання затвердженого інструментарію дає змогу з високим ступенем точності проаналізувати і оцінити практично будь-яку земельну ділянку. При цьому особлива увага приділяється аналізу найбільш ефективного використання земельної ділянки, враховується дозволене його використання з урахуванням діючих норм і правил, а також економічна доцільність того чи іншого проекту.

Вперше було переглянуто коефіцієнт рентного доходу і встановлено його на рівні 1.756 у 2012 р., що суттєво збільшило нормативну грошову оцінку земель населених пунктів та наблизило її до сучасних економічних реалій. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок, розташованих у межах населених пунктів, незалежно від їх цільового призначення, проводиться не рідше, ніж один раз на 5-7 років. Коефіцієнт індексації нормативної грошової оцінки земель застосовується кумулятивно залежно від дати її проведення.

Коефіцієнти індексації нормативної грошової оцінки земель населених пунктів вводяться щорічно і становлять: 1996 р. – 1.703; 1997 р. – 1.059; 1998 р. – 1.006; 1999 р. – 1.127; 2000 р. – 1.182; 2001 р. – 1.020; 2005 р. – 1.035; 2007 р. – 1.028; 2008 р. – 1.152; 2009 р. – 1.059; 2010 р. – 1.000; 2011 р. – 1.000; 2012 р. – 1.000; 2013 р. – 1.000; 2014 р. – 1.249, 2015 р. – 1.433; 2016 р. – 1.060. За 2002-2004, 2006 і 2017 роки нормативна грошова оцінка земель не індексувалася, таким чином кумулятивне

значення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель з 1995 р. станом на 1 січня 2018 року становить 6.071.

Відповідно до чинної законодавчої бази, нормативна оцінка земельних ділянок в Україні здійснюється за трьома основними підходами: прибутковим (капіталізація чистого доходу від використання земельної ділянки), порівняльним (зіставлення вартості продажі подібних земельних ділянок) і витратним (облік витрат на земельні поліпшення) [2].

Визначення вартості земельних ділянок в межах населених пунктів за методикою нормативної грошової оцінки є досить суб'єктивними, оскільки ґрунтуються на даних, які потребують оновлення, а сама методика перенасичена умовностями та припущеннями, через що їх оцінку вартість неможливо наблизити до ринкової [6].

Найважливішим завданням в наш час є визначення реальної вартості землі. Підвищення уваги щодо цього питання пов'язано з розвитком ринкових інструментів в Україні. Тривалий час у суспільстві панувала хибна думка, що земля є «безкоштовним» ресурсом, який не має грошового виразу, що призвело до нераціонального використання землі і зниження її цінності. Земельні ділянки, що підлягають експлуатації, втрачають первісну вартість майже на кожному технологічному етапі. Ця особливість дуже характерна для техногенних регіонів. Оцінна вартість земельної ділянки не відповідає за основними показниками реальної ринкової і, залежно від комплексу факторів і вимог замовника, є завищеною або, навпаки, заниженою. Недоліком вартісної політики земельних ресурсів є відсутність урахування минулого або майбутнього функціонального використання ділянки, екологічного стану і врахування, здебільшого, економічних показників господарської діяльності суб'єктів господарювання, що спричинює зниження показників ефективності в галузі землекористування та споживче ставлення до землі [6].

В суспільстві виникла дискусія щодо доцільності використання нормативної оцінки взагалі через недостовірні її результати. Натомість пропонується використовувати перевірені досвідом провідних країн світу методики нормативної грошової оцінки земель, які ґрунтуються на реальних показниках ринку нерухомості. Така думка є наслідком аналізу сучасного стану ринку земель в Україні, оскільки його фактична відсутність і є головною перешкодою до використання суто ринкових методик.

Основним економічним механізмом плати за землекористування та основою регулювання земельних відносин при оподаткуванні та укладанні цивільно-правових угод і включається до єдиної системи Земельного кадастру України є оцінювання земель грошми. У наш час є потреба в подальшому вдосконаленні системи визначення розмірів грошової оцінки земель, їх оподаткування і переходу до засад, які більше відповідали б ринковим принципам функціонування механізму економічного регулювання земельних відносин [2].

В останні роки (2014-18 рр.) спостерігається чітка тенденція до збільшення кількості населених пунктів, що потребують проведення нормативної грошової оцінки їх земель. Така динаміка пояснюється, насамперед, політичними і економічними чинниками, а також недостатністю фінансування землеоціночних робіт.

Палеха Ю. М. вважає [5], що важливою умовою удосконалення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів є повноцінне впровадження рентного підходу при встановленні основного показника – середньої (базової) вартості 1м² території окремого населеного пункту, і єдиним логічним кроком при економічно обґрунтованому визначенні нормативного рентного доходу.

Необхідною умовою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин з питань оцінки земель, інформаційного забезпечення оподаткування,

ринку та раціонального використання і охорони земель є удосконалення методичних підходів нормативної грошової оцінки земель населених пунктів [1].

Висновки. Загалом, нормативна грошова оцінка земель населених пунктів в Україні не відповідає вимогам сьогодення. Ряд положень чинної методики є застарілими, оскільки не враховуються показники утворення рентного доходу від використання об'єктів оцінювання.

Єдиним дієвим механізмом оподаткування в умовах нерозвинутого ринку нерухомості є збереження системи нормативної грошової оцінки земель населених пунктів в Україні на сьогодні.

Список використаних джерел: 1. Бабій Н. І. *Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів (на прикладі Стрийського району Львівської області)* / Н. І. Бабій, Н. В. Мацкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://myzv.com>. 2. Гмыря В. П. *Оценка земли в Украине : состояние, проблемы и перспективы* / В. П. Гмыря // *Фінансовий простір*. – 2012. – № 3 (7). – С. 71-74. 3. *Закон України «Про оцінку земель»* : прийнятий 11 грудня 2003 року № 1378-IV // *Офіційний вісник України*. – 2004. – № 1. – Ст. 1. 4. Остапчук Т. П. *Методологічні аспекти нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів : сучасний стан та перспективи розвитку* / Т. П. Остапчук // *Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки*. – 2011. – № 4 (58). – С. 280-286. 5. Палеха Ю. М. *Теорія і практика визначення вартості територій і оцінки земель населених пунктів України* : Дис. д-ра геогр. наук : 11.00.02 / Ю. М. Палеха. – К., 2009. – 426 с. 6. Штагер О. А. *Грошова оцінка землі як інструмент управління* / О. А. Штагер // *Проблеми екології*. – 2010. – № 1-2. – С. 164-170.

УДК 528.8

Стельмащук Валентин, Мельник Олександр

valikstelmashchuk19@gmail.com; hockins@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

МЕТОДИ І ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ

В загальному розумінні дистанційне зондування Землі – це спосіб отримати інформацію про поверхню Землі будь-яким неконтактним методом. Важливе значення дистанційне зондування Землі має в сьогоденні, завдяки унікальній техніці охоплення великих територій, оперативності контролю за віддаленими районами. Воно використовується для дослідження поверхні Землі, а саме: стан об'єктів на чи під земною поверхнею, дослідження морського дна, атмосфери, надр землі. За допомогою супутників, літаків та вертольотів, морських суден здійснюється дистанційне зондування землі.

Методи дистанційного зондування Землі за допомогою сенсорів реєструють електромагнітне випромінювання, при цьому використовуючи інфрачервоний діапазон відображеного випромінювання [1].

Дистанційне зондування розділяється на пасивне та активне. Частіше використовується пасивне, в його основу покладено реєстрацію випромінювання від природніх джерел (багатозональна космічна зйомка, теплова аеро- і космічна зйомка).

Активне дистанційне зондування передбачає використання штучних джерел випромінювання. Методи дистанційного зондування поділяють на фотозйомку, сканування, радарну і теплову зйомку. Вони засновані на тому, що будь-який об'єкт випромінює і відображає електромагнітну енергію у відповідності з особливостями його природи.

При описі дистанційних методів слід виділити те, що реєстраційний пристрій та об'єкт дослідження знаходяться один від одного на досить великій відстані. Така віддаленість дозволяє зробити дослідження більш інформативним, охопити значну територію, точніше показати реальну ситуацію, котра є на місцевості й в подальшому отримати максимально генералізовані зображення. Космічні й аерознімки відображають об'єктивну ситуацію процесів і явищ в конкретний момент на поверхні Землі [2].

Технологія дистанційного зондування Землі являється однією з найефективніших і оперативних технологій отримання інформації про особливості й характеристики об'єкта земної поверхні. Завдяки технологічному розвитку дистанційного зондування можна отримати цифрові знімки надвисокої якості й просторового розширення в широкому діапазоні електромагнітного спектра. Основним технологічним завданням найближчим часом є комплексна інтеграція даних, отриманих від усіх джерел дистанційного зондування, таким чином пришвидшиться обробка цих даних для подальшого використання та збільшиться їх інформативність.

Завдяки широкому застосуванню інформації, отриманої під час дистанційного зондування Землі, невпинно вдосконалюється його технологія, розробляються науково-методичні основи застосування геоінформаційних технологій, створюються методики по автоматизації інтерпретацій видової інформації для вирішення тематичних завдань. Важливу роль у вдосконаленні дистанційного зондування Землі відіграли:

- система космічного позиціонування, котра дозволила прив'язувати знімки з певними географічними точками;
- експериментальне обладнання Hyperion, котре дозволило отримати зображення високого розширення в 200 суміжних спектральних діапазонах.

Наступним кроком в розвитку технологій дистанційного зондування Землі є обробка великої кількості інформації фактично в реальному масштабі часу, котра потребує оптимального і максимально лаконічного шляху, щоб її отримати [3].

Таким чином, сьогодні в період технічного прогресу, дистанційне зондування Землі є не тільки способом дослідження, а й необхідністю, адже налічується понад 140 сфер його застосування. Дані, отримані шляхом дистанційного зондування Землі способом повітряного знімання та з космосу, використовуються в різних сферах діяльності людини і є найбільш популяризовані завдяки своїм перевагам (актуальності даних на момент знімання, висока інформативність, можливість отримати тривимірне зображення поверхні, економічно вигідно). Вдосконалення технології дистанційного зондування Землі безпосередньо пов'язане з його методами та є пріоритетним. В результаті симбіоз новітніх технологій та вдосконалених методів дають максимальний результат.

Список використаних джерел: 1. Попов М. О. *Правила та процедура сертифікації методик використання даних дистанційного зондування Землі при вирішенні тематичних задач* / М. О. Попов, Т. В. Цимбал // *Космічна наука і технологія*. – 2004. – Т. 10. – № 4. – С. 104–112. 2. *Дистанційне зондування Землі з космосу. Методика оброблення даних: Порядок розроблення* / Національний стандарт України ДСТУ 7894:2015. – 8 с. 3. *Дистанційне зондування Землі інформаційні технології збирання, оброблення та використання даних аерокосмічного спостереження Землі*. / Під ред. В. І. Волошина та В. М. Корчинського. – Д. : Проспект, 2007. – 208 с.

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІЦІ

УДК 911.3

Бенедюк Валентина, Кравчук Надія

benediukvv@gmail.com; nadiakravchuk0510@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСКУСІЙНО-ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ (10-Й КЛАС)

Формування географічних знань учнів загальноосвітніх шкіл завершується вивченням регіонів та країн світу. Розробляючи методичні варіанти проведення уроків у 10-му класі, вчитель враховує, що у школярів сформована належна база знань, умінь і навичок. Тому результативним є використання (поряд з традиційними) дискусійно-інтерактивних форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Такий підхід зумовлює розвиток творчої особистості та сприяє професійній орієнтації школярів.

Методичні особливості дискусійно-інтерактивного навчання на уроках географії розкрито у працях Г. Д. Довгань, Л. П. Вішнікіної, С. Г. Коберніка, В. М. Самойленка, О. М. Топузова та інших. Серед видів такого навчання автори характеризують «мозковий штурм», «2-4 – разом», диспути, дискусії, турніри, дебати тощо.

У процесі формування знань десятикласників нами досліджувались технологічні особливості проведення дискусії, яка визначається як суперечка, обговорення проблемного питання, що передбачає обмін думками серед учнів або між вчителем та учнями [2, с. 23]. При конструюванні відповідних технологій зміст дискусії визначається у відповідності до матеріалу, передбаченого навчальною програмою. Зокрема, у ході проведених досліджень при вивченні теми «Країни та населення світу» нами було визначено тезу дискусії: Чи вважаєте ви, що зростання чисельності населення землі є фактором загострення проблеми споживання благ цивілізації?

Важливу роль у результативності дискусії має первинна підготовка учнів до її проведення. Наша технологія передбачає попереднє спілкування педагога з десятикласниками, спрямоване на груповий поділ школярів згідно єдності їх думок. У нашому варіанті на основі первинної бесіди виділено дві групи учнів: «ствердна» і «заперечна». На цьому етапі вчитель рекомендує школярам літературу для опрацювання та надає допомогу у відповідній підготовці. Дискусія проводиться на наступному уроці, який вимагає опорних знань учнів. При цьому педагог детально планує хід роботи, розробляючи основні, додаткові й корегуючі питання на основі передбачуваних варіантів відповідей десятикласників.

Урок розпочинається зі вступного слова вчителя, який обґрунтовує тему, мету та технологічні особливості проведення відповідної роботи. Він зосереджує увагу десятикласників на дотриманні регламенту при виступах; на важливості чіткого і лаконічного формулювання думок та відповідному їх обґрунтуванні; на необхідності доброзичливого ставлення учнів до висловлювань однокласників, на вмінні бути самокритичними. Педагог також аналізує критерії оцінювання школярів на уроці.

Інтерактивне навчання передбачає діалог, взаємонавчання, творче співробітництво та позитивні емоції у процесі пізнання. Згідно нашої технології спочатку заслуховуються короткі висловлювання протилежних думок стосовно того, чи вважають учні, що зростання чисельності населення землі є чинником загострення проблеми споживання благ цивілізації. Після цього проходять почергові виступи учасників груп. Кожен школяр формулює, аналізує, аргументує та доводить власну

точку зору, яка є основою для подальшої творчої бесіди. Вчитель скеровує спілкування учнів на пошук істини. Відповідна діяльність проходить у доброзичливій атмосфері, мотивує учнів до діалогу, сприяє розвитку їх мислення та комунікативних компетентностей. Дослідження підтверджують, що отримання нових знань у ході уроку нерідко спонукає школярів змінювати первинні ідеї. Дискусія завершується висновками, до формулювання яких залучаються школярі, після чого педагог визначає загальні підсумки і оцінює роботу учнів впродовж уроку. У діяльності вчителя географії практикуються і інші види дискусійно-інтерактивної форми роботи, серед яких: «мозковий штурм», диспути, турніри, дебати тощо.

Передовий педагогічний досвід та проведені дослідження свідчать, що використання дискусійно-інтерактивного навчання підвищує інтерес учнів до географічних знань, розвиває їх навички співпраці у колективі, готує до практичної діяльності та має широкі можливості для профорієнтації десятикласників. Для результативного впровадження дискусійно-інтерактивного навчання важливо, щоб така робота була систематичною та передбачала поступове ускладнення навчальних завдань. При розробці методичних варіантів необхідно, щоб вчитель передбачав наявність відповідної бази знань учнів та враховував їх вікові й психологічні особливості.

Список використаних джерел: 1. Довгань Г. Д. *Інтерактивні технології на уроках географії* : Навч.- метод. посібн. / Г. Д. Довгань. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 126 с. 2. Кобернік С. Г. *Методика викладання географії в школі* : Навч.- метод. посібн. / С. Г. Кобернік. – К. : Стафед-2, 2000. – 320 с. 3. Морміль О. М. *Організація групового, колективного способу навчання з географії – шлях формування активного члена соціуму* / О. М. Морміль, В. Г. Морміль // *Географія*. – 2018. – № 11 – 12 (351-352). – С. 15–22. 4. Топузов О. М. *Загальна методика навчання географії* : Підручник / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – Київ : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.

УДК 911.3

Бенедюк Валентина, Семенченко Юрій

benediukvv@gmail.com; Traverse.Sam@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙ НА ПІДПРИЄМСТВО У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Сучасна школа покликана сформувати особистість, підготовлену до практичної діяльності. При цьому важливу роль мають екскурсії, які сприяють розвитку вмінь учнів використовувати здобуті знання на практиці та проводити навчальні дослідження. Методичні особливості організації екскурсій у загальноосвітній школі розкриваються у працях Обозного В. В., Коберніка С. Г., Топузова О. М. та інших. Наші дослідження проведені на основі вивчення школярами малого підприємства.

Зміст та особливості проведення екскурсій у першу чергу впливають зі змісту шкільних курсів географії. Дослідження підтверджують високу ефективність формування компетентностей учнів на основі використання краєзнавчих матеріалів. Зокрема, навчальною програмою у курсі «Україна у світі: природа, населення» (8-й клас) визначено вивчення свого адміністративного регіону. Формування знань з розділу включає проведення екскурсії, спрямованої на дослідження природи своєї місцевості, а також передбачає обговорення восьмикласниками потреб та можливостей створення нових підприємств у регіоні [1, с. 52-53]. При формуванні

знань восьмикласників про адміністративний регіон наші технології поєднують програмні (обов'язкові) і позапрограмні екскурсії.

Як приклад, дослідження учнів Рівненщини передбачає екскурсію на місцеве підприємство ПрАТ «Рівневодавтотранс» (позапрограмна). Попередньо вчитель обґрунтовує школярам мету та завдання екскурсії. Передовий педагогічний досвід свідчить, що однією з умов ефективності такої роботи є наявність опорних знань учнів. Тому наша технологія передбачає первинну розповідь вчителя про розвиток малих підприємств у місті та про передумови становлення і нинішнього функціонування досліджуваного об'єкту. Екскурсії передуює поділ класу на групи і розподіл педагогом групових та індивідуальних завдань, виконання яких потребує самостійного опрацювання восьмикласниками відповідних матеріалів. Завершується підготовка учнів ознайомленням із правилами безпеки під час екскурсії.

Екскурсія розпочинається зі вступної розповіді представника адміністрації підприємства, у ході якої розширюються знання учнів про чинники утворення та особливості сучасного розвитку ПрАТ «Рівневодавтотранс».

Наступним етапом є організація безпосередніх спостережень та навчальних пошуків учнів на території підприємства, у ході яких вони розширюють знання про особливості роботи ПрАТ «Рівневодавтотранс». Допитливість школярів зумовлює їх творчий діалог з екскурсоводом. По ходу екскурсії восьмикласники збирають інформацію, необхідну для виконання індивідуальних та групових завдань. Скажімо, серед таких завдань нами визначено: 1) накреслити схему структури ПрАТ «Рівневодавтотранс», 2) охарактеризувати трудові ресурси та спеціальності робітників і умови їх праці; 3) назвати галузі господарства, які обслуговує підприємство, та охарактеризувати відповідні його послуги; 4) зібрати статистичні матеріали щодо продуктивності праці на підприємстві; 5) охарактеризувати проблеми і перспективи розвитку підприємства.

Екскурсія завершується підведенням загальних підсумків екскурсовода, який зосереджує увагу на головних аспектах діяльності ПрАТ «Рівневодавтотранс» та проблемах і перспективах його розвитку.

Вчитель зосереджує увагу учнів на завершенні роботи вдома, зокрема: опрацюванні та оформленні зібраних матеріалів, виконанні індивідуальних і групових завдань. Результатом відповідного дослідження є оформлення учнями загального звіту про роботу ПрАТ «Рівневодавтотранс».

Педагогічний досвід свідчить про високу ефективність обговорення школярами результатів власних досліджень. Згідно нашої технології така робота передбачається на послідуєчому уроці. Враховуючи те, що восьмикласники вже володіють відповідною базою знань, доцільним є використання вчителем інтерактивних методів та нетрадиційних підходів. Це сприятиме формуванню ґрунтовних знань школярів, розвитку їх мислення, навичок використовувати знання на практиці та має профорієнтаційне значення.

Звіти учнів, що відображають результати їх праці, зберігаються у географічному кабінеті або у краєзнавчому музеї школи. Дослідження підтверджують, що поєднання вчителем різних форм роботи сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів та ефективному формуванню їх компетентностей.

Список використаних джерел: 1. *Географія. 6–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів // Географія. – 2017. – № 17 – 18 (333 – 334). – С. 2–67.* 2. *Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі : Навчально-методичний посібник / С. Г. Кобернік. – К. : Стафед-2, 2000. – 320 с.* 3. *Обозний В. В. Краєзнавство : Навчальний посібник-практикум. – 2 вид., доп. / В. В. Обозний – К. : Науковий світ, 2004. – 239 с.* 4. *Топузов О. М. Загальна методика навчання географії / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – Київ : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.*

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАТУРНИХ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ У ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

Сучасний рівень розвитку суспільства потребує людей, здатних до творчого самостійного мислення та об'єктивної оцінки рівня самореалізації знань і здібностей кожної особистості.

Однією з тенденцій впровадження освітніх технологій є перехід від навчання як функції запам'ятовування до навчання як процесу розумового розвитку, який дозволяє використовувати засвоєне. Сучасні освітні комп'ютерні технології дозволяють з успіхом вирішувати цю проблему. Але захоплення ними не повинно, на нашу думку, нівелювати «ручну» роботу вчителя. На відміну від традиційного формату організації навчального процесу, спілкування з учнями в природному середовищі має великі переваги. Спілкування з ними безпосередньо на природі відкриває можливості для встановлення контактів між учнем та учителем. Учні роблять свої перші «географічні відкриття», починають сприймати довкілля, і в ньому самих себе – по-новому.

На конкретних прикладах об'єктів і процесів у природному середовищі учні пізнають взаємовідносини, взаємозв'язки, взаємозалежність між ними. Безпосередні спостереження, аналіз їх результатів, виявлення нових закономірностей, формулювання висновків забезпечують за допомогою рефлексії діяльність учнів, формування у їхній свідомості ключових компетенцій.

При натурних спостереженнях відбувається інтеграція наскрізних ліній для формування загальних та предметних компетенцій. Підвищений інтерес суспільства до проблем змін клімату, впливу кліматичних процесів на життя, здоров'я, безпеку життєдіяльності людини сприяє розвитку кліматологічної освіти, насамперед, через шкільні природознавчі предмети, особливо географію.

У зв'язку з поширенням персональних комп'ютерів зростає суто споживацьке ставлення до інформації, часто неточної, псевдонаукової, яка споживачем практично не аналізується, не береться під сумнів, приймається як істина. Зокрема, це стосується прогнозів погоди і змін клімату так званими «народними синоптиками».

Спротивом такому «зомбуванню» може стати організація натурних спостережень учнів за погодою, здійснення порівняльного аналізу одержаних власних даних та прогнозів «народних синоптиків». Безумовно, одержані висновки сприятимуть критичному ставленню учнів до «фейкової» інформації, сприятимуть розвиткові аналітичного мисленнєвого процесу, прагненню до діалогу та пошуку доказів своєї думки.

Вчителі природознавства та географії при вивченні за шкільною програмою тем стосовно погоди та клімату пропонують учням збирати прикмети погоди, які часто не відповідають реаліям. По-перше, не можуть традиційні (сформульовані впродовж століть) ознаки погоди бути репрезентативними для будь-якої місцевості, зважаючи на різні географічні характеристики. По-друге, ці ознаки не враховують сучасних змін у ландшафтному середовищі: тепер дедалі частішими є несвоєчасні терміни появи бруньок на деревах і кущах, їх цвітіння, строки прильоту чи відльоту птахів тощо. Варто згадати випадки повторного цвітіння плодових дерев за аномально теплої осені, що останнім часом стало нерідкісним явищем. Достатньо скласти календар таких

прикмет на окремі дати або місяці року, що друкуються у ЗМІ, і перевірити, чи відповідають вони стану погоди та біоти на передбачувані строки, і можна впевнено стверджувати про відчутні незбіги. І це не можна пояснити випадковістю, бо процеси та явища в географічній оболонці, ландшафтному середовищі мають не завжди перманентний характер; у метеорологічних процесах, як найдинамічніших, відбуваються флуктуації, відхилення від основного просторового та часового напрямку розвитку ситуації. Тому широкий простір для учителя відкривається при організації натурних спостережень за погодою учнями різного рівня підготовки. Вони можуть бути короткостроковими та довгостроковими, мати індивідуальний або груповий характер. Такими можуть бути програми, проекти або окремі завдання, наприклад:

- довгострокові спостереження за місцевими ознаками різких змін погоди, що супроводжуються аналітичною роботою зі складання таблиць, матриць та їх аналізу і формулювання закономірностей;

- за даними самостійних метеорологічних спостережень складання на основі традиційних «календарів погоди» кліматодіаграм для кількох років і виявлення закономірностей ходу температури та опадів;

- складання пам'ятки погодно-кліматичної небезпеки та правил поведінки при несприятливих і катастрофічних погодних умовах;

- вивчення найпростіших елементів синоптичного коду з метою читання та аналізу синоптичних карт з Інтернету, а відтак – здійснення спроби власного прогнозу погоди.

Здійснення кожного проекту або програми, крім реалізації навчально-пізнавального потенціалу, спрямоване на формування практично всіх ключових і предметних компетейцій. Значущість завдань, які виконують учні, усвідомлення ними своєї ролі у громадському житті підсилюється використанням результатів досліджень на рівні місцевих органів управлінських структур, публікаціями в місцевій пресі. Найбільш перспективним уявляється оформлення науково-дослідницької роботи в рамках Малої академії наук.

Повертаючись до думки про необхідність пробудження інтересу дитини до природи, зменшення комп'ютерної залежності, що певною мірою сприяє вирішенню важливої соціальної проблеми – зомбування через Інтернет, привернемо увагу до можливостей пробудження емоційно-естетичних почуттів через спостереження змін у природі при настанні певних явищ. Наприклад, спостерігаючи утворення хмар і визначаючи їхній характер, можна з достатньою вірогідністю передбачити випадіння опадів.

Метеорологам відомо, що з купчасто-дощових хмар частіше випадають короткочасні зливові опади. Вони пов'язані з окремими хмарами або вузькими зонами хмар. Якщо небо затягнуте товщею шаруватих і шарувато-купчастих хмар, слід очікувати морось, яка за від'ємної температури містить дрібні сніжинки та сніжні зерна. Також досить часто опади випадають із шарувато-дощових та високошаруватих хмар. Такі опади зазвичай мають характер обложних, досить тривалих. Купчасто-дощові хмари передвіщають грозу. Якщо злива застала зненацька, за характером утворення пухирців на поверхні калюжі під час дощу можна впевнено стверджувати про її тривалість.

Усі ці явища та процеси мають наукове пояснення: нестійкий стан атмосферного повітря, його водність, величина крапельок води у хмарі, наявність у ній льодяних кришталіків тощо.

Загальновідомою є прикмета: якщо при заході сонця західна частина неба набуває кривавого кольору, на завтра очікується сильний вітер. Вранці на траві рясна роса – слід очікувати жаркої погоди. Такі прикмети знову ж таки мають наукове пояснення і не викликають сумніву, а відтак – допомагають спланувати відпочинок або роботу на відкритій місцевості.

Наближення негоди можна завбачити, спостерігаючи за характером проходження й виглядом (формою) хмар, які прямують із заходу на схід. Першими з'являються пір'ясті хмари, їх поступово замінюють пір'ясто-шаруваті. Далі йдуть пір'ясто-купчасті. За ними прямують шарувато-купчасті, ще далі за ними – купчато-дощові.

Відомо, що клімат України характеризується інтенсивною циклонічною діяльністю. Ми звикли до стереотипу: в антициклоні погода суха й морозна взимку, жарка влітку. В циклоні ж небо затягнуте хмарами, ідуть дощі, вітряно. Але циклони мають великі розміри, йдуть циклони один за одним зі швидкістю 40–80 км/год. (тому здається, що це один потужний циклон), у різних його частинах свій температурний режим, своя система вітрів, тому й погода різна. В передній частині циклону панують вітри південно-східного напрямку, температури відносно високі, хмари висококупчасті, опади обложні. У тилівій частині зливові опади випадають із купчато-дощових хмар. У південній частині іноді спостерігається морось у теплому повітрі.

Спостерігаючи й фіксуючи характер циклональної погоди, учні можуть спрогнозувати її на найближчий час, а збіг їхнього прогнозу з реальною погодою ситуацією сприятиме підняттю рівня самооцінки.

Усі зміни погоди ґрунтуються на закономірностях відносин атмосферної циркуляції, стану повітря, ландшафтних особливостях місцевості тощо, тобто практично всі перипетії погоди можна пояснити і здебільшого спрогнозувати.

Цілком очевидно, що натурні спостереження мають неоцінений навчально-виховний потенціал, оскільки вони спрямовані на формування загальних і предметних компетенцій, зокрема:

- навчально-пізнавальної – здобуття навичок спостережень, здійснення аналізу та синтезу одержаних результатів, порівняння, моделювання тощо;
- предметної (географічної) – обізнаність щодо географічних закономірностей у перебігу атмосферних процесів;
- картографічної – навички аналізувати синоптичну карту, тобто «сюжет погоди», і порівнювати одержані висновки з реальним перебігом погодотвірних процесів;
- інформаційної – вміння працювати з різними джерелами (довідниками, публікаціями, Інтернет-джерелами тощо);
- комунікативної та соціально-трудової – колективна робота зі збору інформації та натурних спостережень, обговорення, полеміка, диспути тощо;
- здоров'язберігаюча – адаптація до погодних та кліматичних змін, вміння та навички поводитися у небезпечних та екстремальних умовах.

Формування компетенцій в учнів можливе лише за умови сформованості цих же компетенцій у вчителів. Останнє забезпечується не лише теоретичним і практичним (аудиторними) курсами з метеорології та кліматології, але й навчальною польовою практикою з метеорології, програма якої повинна завбачати не лише інструментальні дослідження, а й натурні спостереження.

УДК 911.3

Потапова Алла, Бродасюк Юлія

potapova.alla@eenu.edu.ua, century_foxfilm@meta.ua

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

РЕФОРМА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Рівень освіти населення будь-якої країни – це один із шаблів, на якому тримається її розвиток. Питання освіти беззаперечно є дуже актуальною проблемою,

варто лише згадати, що у національній аналітичній доповіді для ООН «Цілі розвитку тисячоліття: Україна» зниження якості освіти визнано дуже нагальною і важливою проблемою у сфері соціального людського розвитку. Також варто додати, що в останніх 10 років особливо згадується такий підпункт цього питання, як отримання освіти громадянами, в будь-якому віці. Безсумнівно, неймовірно пріоритетними для запровадження певних дій є: досягнення збалансованості мережі навчальних закладів у сільській місцевості; упорядкування мережі вищих навчальних закладів з урахуванням темпів соціально-економічного розвитку, а також прийняття на роботу до навчальних закладів високоосвічених кадрів.

Для покращення стану економіки, рівня культури, налагодження бізнесу, і відповідно освітньої сфери потрібні зміни. Відмова від застарілих, радянських методів навчання, запозичення деяких європейських нововведень в освіту на часі. 5 вересня 2017 року був прийнятий закон «Про освіту», який чітко виділив сучасні рівні освіти в Україні. Проте деякі експерти вважають, що це не дало якихось суттєвих змін. Володимир Бахрушин висловив думку, що розвиток сучасної освіти, як вищої, так і середньої залежить від компетентності викладачів і вчителів; свободи у виборі змісту освіти і форм навчання учнів і студентів; підтримки держави в плані розбудови; ремонту навчальних закладів; підвищення заробітної плати працівникам освіти; забезпечення шкіл усім необхідним [3].

21 лютого 2018 року було затверджено новий стандарт початкової освіти. Школярі, які пішли до школи у 2018 навчальному році будуть вчитися по новій програмі 12 років. Лілія Гриневич та Володимир Гройсман вважають, що така зміна позитивно відобразиться на рівні освіченості молоді і через 12 років, ми безсумнівно, побачимо результати. У новому законі також передбачено поділ середньої освіти на три рівні: початкова освіта, тривалістю чотири роки; базова середня освіта – п'ять років; профільна середня освіта – три роки. Крім того, відбулось багато змін у вищій освіті. Зокрема, освітній ступінь «Бакалавр» вважається закінченою вищою освітою. Тобто, студент, котрий закінчив бакалаврат, володіє усіма необхідними знаннями для отримання роботи за певним освітнім напрямом навчання. Проте, більша половина випускників, не дивлячись на те, що закон введений і діє уже 3 роки, продовжують навчання в магістратурі. Одні для підвищення рівня своєї освіти, інші – через недосконалість законодавства і недовіри до сучасного законодавства. То ж це доволі проблематична ситуація для галузі освіти в країні і нині було б краще звернути увагу на неї, а не на збільшення років навчання у загальноосвітній школі [4].

Статистичні показники останніх 7 років свідчать про зменшення кількості як вищих, так і дошкільних й середніх закладів освіти. Наприклад, на початок 2010 року кількість закладів освіти складала 37,94 тис., а на початок 2017 року – 33,14 тис. Питома вага видатків на освіту з бюджету країни була позитивною тільки у 2013 році, проте все одно не перевищувала 7 %. Тобто, стаття 78 Закону України «Про освіту» не виконується. В останні 4 роки (2014–2018 рр.) надходження коштів до закладів освіти України дуже нестабільна і ситуація носить негативний характер. На освіту в середньому виділяють 93101041,0 тис. грн., що звісно ж недостатньо. На сьогодні ситуація погіршилася не тільки в освіті, а й в усіх сферах людської діяльності у зв'язку із політичною нестабільністю та військовими діями на Сході держави. Проте, навіть за сприятливих умов, навряд чи стан розвитку освіти покращиться.

15 серпня 2018 року Верховна Рада України ухвалила Державний бюджет України на 2019 рік, згідно з яким, на освіту виділять більше ніж 240 млрд. грн., що на 13 % більше, ніж у 2018 році. На модернізацію початкової школи, як і цього року, передбачено 1 млрд. грн. Більшість вважає, що такі зміни відбулися завдяки підписанню угоди між Україною та Європейським Союзом, але ніхто не згадує про знецінення національної валюти і зuboжіння нації. За стратегією сталого розвитку «Україна–2020» освіта має стати пріоритетною темою для посадовців і має

розвиватись та закріпити свій статус у майбутньому. Проте на перепоні впровадження дій та заходів даного документу є постійні зміни керівництва, військові дії на Сході країни, нестала економіка держави [2].

Проте є і позитивні моменти розвитку української освіти: спрямованість і запозичення позитивних моментів і впроваджень у європейських та світових освітніх центрів; створення каркасу нового законодавчого поля функціонування освіти; доступність освіти для людей різного роду забезпечення та віку; єдиний державний стандарт, тобто, цілісність освіти; введення нових засобів навчання; обмін студентів і учнів між іноземними країнами, з метою розвитку, і налагодження контактів і близьких відносин з іншими навчальними закладами; використання сучасної популяризованої літератури і джерел; поширення нових навчальних технологій (ІКТ, компетентнісна та дистанційна освіта, інтерактивні методики тощо); створення молодіжних платформ при університетах і вищих навчальних закладів; співробітництво навчальних закладів та приватних й державних установ, з подальшим залученням учнів та студентів з можливістю подальшої співпраці [5].

Висновки. Рівень розвитку освіти у нашій державі зріс за рахунок відмови старих «совкових» схем навчання, запозичення європейської техніки навчання. В країні існує безліч проблем, але вирішувати їх потрібно із залучення потенціалу молоді, вивчення потреб молодих людей. Саме конкурентоспроможність освітнього потенціалу може змінити розвиток усієї держави.

Список використаних джерел: 1. Кучеренко С. Ю. Сучасний стан, тенденції, та проблеми розвитку освіти в Україні // *Економічний вісник університету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»*. – 2018. – Вип. № 36/1. – С. 51–58. 2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-19 (поточна редакція) // *Відомості Верховної Ради України* : 2017. № 38–39. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. 3. Місія, функції та стратегія? URL : <https://mon.gov.ua>. 4. Новий закон про освіту : що він нам дає? URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/07/5/225125>. 5. Реформа початкової освіти дасть результат за 12 років – Прем'єр : URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2407503-reforma-pocatkovoi-osvitidast-rezultat-za-12-rokiv-premer.html>.

УДК 911.3

Потапова Алла, Чевжик Олена

potapova.alla@eenu.edu.ua, chevzhik_olena@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВИТИ У МУЛЬЧИЦЬКОМУ НВК «ЗОШ І–ІІІ СТ. – ДНЗ»

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [1]. Усі учні повинні навчатися в школах за місцем проживання, у класах, в яких, у разі необхідності, їм буде надаватися підтримка як у навчальному процесі, так і з перепланування школи, класів, програм і діяльності з тим, щоб усі учні без виключення навчалися і проводили час разом.

Мульчицький НВК «ЗОШ І–ІІІ ст. – ДНЗ» знаходиться у Рівненській області, Володимирецького району, у селі Мульчиці. Навчально-виховний комплекс налічує

536 учнів, навчання яких здійснюється за такими профілями навчання: біотехнологічний та філологічний.

Інклюзивне навчання у Мульчицькому було започатковано у 2014 році в початковій школі. У 4-му класі навчалося 2 хлопчики, які знаходилися на інклюзивному навчанні. Учні класу активно спілкувалися з однокласниками, допомагали у навчанні та адаптації до гомінкої шкільної атмосфери. Учні вирізнялися психологічно неврівноваженими характеристиками із психічними розладами здоров'я. Один з учнів спокійний і сором'язливий, вразливий, невпевнений у собі і своїх діях, із заниженою самооцінкою, замкнутий і некоммунікбельний, інертний і з зайвою пасивністю, що належить меланхолічному типу темпераменту. Другий учень – занадто активний та імпульсивний, через що виникали проблеми на уроках. Запальність, агресивність, схильність до конфліктів, злопам'ятність, часта зміна настрою, схильність до авторитарності, що відповідає холеричному типу темпераменту.

Під час уроків з учнями співпрацює асистент вчителя, який допомагає краще зрозуміти та засвоїти навчальний матеріал. Асистент планує та адаптує їх до сприйняття різних тем уроків, розробляючи свою методику проведення уроків. Оцінювання таких учнів здійснюється на одному рівні з усіма учнями класу. Вчителі намагаються заохотити учнів до активності на уроках та до кращого сприйняття матеріалу уроків за допомогою ігор, квестів, презентації та фільмів. Учні класу звикли до однокласників і також активно допомагають їм у навчанні. Проблема в тому, що такі дітки неохоче проявляють ініціативу до спілкування та надають перевагу дітям молодшого віку. Серед них вони почувають себе як їхні однолітки.

Усі типи темпераменту мають свої позитивні та негативні сторони. Так, позитивні якості холерика – активність, пристрасність, енергійність, а меланхоліка – глибина та стійкість почуттів, емоційна чутливість. Разом з тим холерики можуть бути нестриманими, різкими, афективними, а меланхоліки – сором'язливими, замкнутими. Завдання педагогів полягає саме у тому, щоб виявити особливості прояву темпераменту дитини та, спираючись на його позитивні сторони, намагатися перебороти негативні прояви. Адже виховання може привчити холерика до стриманості у вияві своїх почуттів, яка йому не властива, а меланхолік може стати більш сміливим та рішучим у вчинках.

Потрібно пам'ятати, що поведінка різних дітей залежить насамперед від суспільних умов життя та системи відношень людини до дійсності.

Отже, запровадження інклюзивної освіти у школі дозволить кожній дитині отримати освіту, адаптуватися до соціуму та всебічно розвиватися.

Список використаних джерел: 1. Концепція розвитку інклюзивної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/. 2. Мульчицький НВК «ЗОШ I-III ст. – ДНЗ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rv.isuo.org/ru/schools/view/id/2627>. 3. Що таке інклюзивне навчання? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://education-inclusive.com/shho-take-inklyuziya>.

УДК 911.3

Пуґач Сергій, Митчик Юлія

puhachserhiy@gmail.com; yuliamytchik@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

FACEBOOK ЯК АЛЬТЕРНАТИВА MOODLE У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Актуальність теми. Інформаційні технології сьогодні набули значного поширення у всіх сферах діяльності людини. Не стала виключенням і освітня галузь. Одним із проявів інформаційних технологій в освіті є дистанційне навчання. Головним засобом для дистанційного навчання в Україні є система MOODLE, що використовується майже усіма ВНЗ країни. Не дивлячись на значне поширення, ця система є складною для сприйняття звичайним користувачем. Тому виникає необхідність створення нової навчальної платформи на базі звичних для користувачів інтернет-систем. Ми спробували дослідити можливості соціальної інтернет-мережі Facebook, як платформи для дистанційного навчання.

Метою дослідження є вивчення можливостей соціальної мережі Facebook для дистанційного навчання, виділити основні переваги та недоліки платформ Facebook та MOODLE у дистанційному навчанні.

Згідно Закону України «Про освіту» дистанційна освіта – це форма навчання, що гарантує рівний доступ до якісної освіти усіх верств населення, забезпечує безперервне навчання за будь-яких умов (наприклад, карантин), створює умови навчання також особам з особливими освітніми потребами [4].

Перевагою дистанційної освіти є те, що ця форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання. Характерними рисами дистанційної освіти є: гнучкість, модульність, велика аудиторія, економічність, технологічність, інтернаціональність, якість [2].

Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) – це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, яке називають також системою управління навчанням (LMS), системою управління курсами (CMS), віртуальним навчальним середовищем (VLE) або просто платформою для навчання, яка надає викладачам, учням та адміністраторам дуже розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного. Moodle можна використовувати в навчанні школярів, студентів, при підвищенні кваліфікації, бізнес-навчанні, як в комп'ютерних класах навчального закладу, так і для самостійної роботи вдома [1].

Для якісного забезпечення дистанційної форми навчання необхідно підготувати: відео- та аудіозаписи лекцій, семінарів тощо; мультимедійні лекційні матеріали; термінологічні словники; віртуальні лабораторні роботи з методичними рекомендаціями щодо їх виконання; віртуальні тренажери з методичними рекомендаціями щодо їх використання; пакети тестових завдань для проведення контрольних заходів, тестування і автоматизованою перевіркою результатів; ділові ігри з методичними рекомендаціями щодо їх використання.

При використанні системи Moodle, можна надсилати нові повідомлення студентам, розподіляти, збирати та перевіряти завдання, вести електронні журнали обліку оцінок та відвідування, налаштовувати різноманітні ресурси курсу і т. д.

Завдяки концепції відкритого програмного забезпечення, що сповідують розробники системи, особливостям технологічної платформи і своїм функціональним можливостям Moodle набуває все більшого поширення в світовому інформаційному освітньому просторі.

Сьогодні система Moodle використовується не лише в університетах, а й у загальноосвітніх школах, некомерційних організаціях, приватних компаніях, індивідуальними викладачами і навіть, батьками, що самостійно навчають своїх дітей. Moodle рекомендується навчальним закладам, як найбільш розвинена система електронного навчання, що має багатомовний інтерфейс, зокрема, є локалізація системи українською мовою.

В Україні система Moodle активно почала впроваджуватись у навчальний процес з 2014 року. Станом на сьогоднішній день ця система використовується

майже у всіх університетах, але не набула популярності ні серед викладачів ні серед студентів. У зв'язку з цим виникає необхідність у створенні нової початкової платформи, що змогла б задовольнити потреби усіх користувачів. На нашу думку такою платформою може бути соціальна інтернет-мережа Facebook.

Порівнюючи Moodle та Facebook як засоби навчання варто розпочати з того що студенти та викладачі використовують мережу Facebook у повсякденному житті, що є першою перевагою на користь даної мережі. Навчальна група в даній мережі не потребуватиме додаткової реєстрації, заповнення персональних даних та створення додаткових паролів доступу, що в свою чергу потребує Moodle. Підтвердження участі користувача у навчальній групі Facebook здійснюється протягом доби, що в Moodle може займати до тижня, адже в першому випадку це здійснює будь-хто з адміністраторів, а в другому це може здійснити людина яка керує певним навчальним курсом.

Одним з недоліків Moodle є складний інтерфейс системи, що потребує затрати значної кількості часу при пошуку необхідної інформації. Facebook має загальноприйнятий інтерфейс для усіх груп, що є звичним для користувачів і не потребує у своєму використанні нових навичок.

Доступність даних платформ має спільні недоліки. Повноцінне управління навчальними курсами та групами можливе лише з персонального комп'ютера. За допомогою мобільного пристрою користувач буде мати доступ лише до частини інформації, якщо буде здійснювати свою діяльність за допомогою спеціального додатку. В разі використання для доступу до системи на мобільному пристрої браузера користувачу потрібно буде витратити значні ресурси інтернет-трафіку, а також стикнутись з проблемою постійної зміни масштабу робочого поля, що викликає незручності у роботі.

Певною перевагою Facebook над Moodle є те, що Facebook не потребує у своєму використанні окремого сервера. Moodle потребує значної кількості ресурсів для власної роботи, що створює додаткові затрати при повноцінному його використанні.

При роботі з системою Moodle було помічено не готовність системи до одночасно використання великою кількістю користувачів. При цьому система не надає користувачу доступу до інформації, блокує будь-які дії користувача. Також система має певний захист, що блокує вхід з деяких персональних комп'ютерів.

Перевагою Moodle є велика кількість інструментів що може бути використана у навчанні, але вони усі потребують додаткових навичок для використання. Тому значна частина ресурсів Moodle не використовується користувачами і створює значні труднощі для користувачів, що працюють з системою вперше. У мережі Facebook такі інструменти в певній мірі обмежені, тому певні види завдань викладач може поширювати лише за допомогою додаткових файлів чи посилань.

У той же час загальновідомо, що соціальні мережі можуть негативно впливати на користувачів:

1) віртуальне спілкування відволікає від реальних справ, у тому числі й від тих, що пов'язані з навчанням. Професор П. Кірхнер із Нідерландів провів дослідження, у якому взяли участь 219 осіб віком від 19 до 54 років. Ученим було виявлено, що оцінки студентів, які готуються до занять за комп'ютером, не від'єднуючись від соціальної мережі, у середньому на 20 % нижчі за навчальні результати звичайних студентів, які не проводять час у Facebook [3];

2) занадто часте перебування в мережі, що супроводжується інтенсивним сплеском емоцій і бажанням відчувати їх знову, може спричинити ризик залежності, який негативно впливає на психіку;

3) безперервний інформаційний потік або його втрата може викликати втому та стрес;

4) поверхове сприйняття великого об'єму інформації, бажання якнайшвидше відредагувати на неї позбавляє мозок повноцінної діяльності, що може призвести до зниження інтелекту.

Застосування соціальних мереж в освітніх цілях має бути цілеспрямованим керованим процесом, який передбачає взаємодію студентів і викладачів у режимі on-line. Соціальні мережі не є універсальним засобом on-line-навчання, однак можливість їх використання має ураховуватися при розробці дидактичних умов якісного навчання студентів.

Висновки. Проаналізувавши навчальний потенціал Moodle та Facebook, можна зробити висновок, що кожна платформа має свої недоліки. В цілому по практичності доступу використання у навчанні перевагу має інтернет-мережа Facebook. Moodle поступається як доступністю, так і складністю у використанні.

Список використаних джерел: 1. Що таке Moodle [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://moodle.org/mod/page/view.php?id=8174>. 2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>. 3. Негативний вплив соціальних мереж на успішність // Український національний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aratta-ukraine.com/news_ua.php?id=11408. 4. Проект нового Закону України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/citizens/zvyazki-zgromadskisty/gromadske-obgovorennya.html>

УДК 911.3

Слащук Андрій, Червінська Ольга

andrii.slashchuk@gmail.com, oschervinska@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

РОЗВИТОК ОСВІТИ В М. ЛУЦЬКУ: ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Формування і розвиток територіальних систем закладів освіти зумовлюється рядом чинників та умов, важливими з яких є історичні.

Перші згадки про організацію освіти на території сучасної Волинської області і міста Луцька стосуються XVII ст. – періоду владарювання тут шляхетської Польщі. Вона проводила політику окатоличення місцевого населення, примушувала його забути рідну мову, культуру. Проти національного і релігійного гноблення українського народу виступили так звані братства – релігійно-національні організації, що почали утворюватися на початку XVII ст. Луцьке Хрестовоздвиженське (Чеснохрестське) братство виникло 1617 р. Членами Луцького братства у різний час були відомі і впливові люди – Петро Могила, Данило Братковський, Єлизавета (Галшка) Гулевичівна та інші. Братство заснувало першу друкарню в місті, відкрило на свої кошти школу, спорудивши для неї будинок. Роботу школи регламентував статут («Порядок шкільний») і правила для учнів («Артикули прав») – визначні пам'ятки української прогресивної педагогічної думки того часу. Ректора і вчителів обирали на загальних зборах членів братства. Луцька братська школа була середнім навчальним закладом і давала досить ґрунтовну гуманітарну освіту. Учні вивчали грецьку, церковно-слов'янську, руську, латинську мови, а з 1627 р. – ще й українську і польську мови. Крім цього, викладалися сім так званих «вільних наук»: граматики, піїтики, риторика, діалектика, математика (арифметика і геометрія), астрономія і музика. В школі було високо поставлено викладання співу, працював учнівський театр, практикувалося написання і декламування віршів. Велика увага приділялася

вихованню в учнів любові до рідного народу, гуманізму, чесності, правдивості, скромності, працелюбності тощо. Вчитель мав бути взірцем для учнів. У Статуті школи підкреслювалося, що вчитель «має бути благочестивий, розсудливий, смиренно мудрий, лагідний, не блудник, не хабарник, не гнівливий, не заздрисний, не сміхотворець, не лихослов, не чародій, не басносказатель, не пособник ересей, але прихильник благочестія, в усьому являючи собою взірець добрих діл» [1, с. 23].

Заснована Луцьким братством школа відіграла позитивну роль у поширенні освіти серед широких верств населення, піднесенні рівня навчально-виховної роботи в початкових школах, які в той час існували на Волині.

Стан освіти у XVIII-XIX ст. не задовольняв запитів і потреб населення. Для дітей дворян існувало дворянське повітове училище, де у 1833 р. навчалося 133 учні. Діти міської бідноти здобували освіту у парафіяльній школі, але там налічувався всього 51 учень. Переважна більшість дітей не була охоплена школою. За даними перепису населення 1897 р. лише 38,7 % лучан були письменними. Діти привілейованих станів мали змогу вчитися у приватному пансіоні. Наприкінці XIX ст. у Луцьку була відкрита чоловіча гімназія, у 1903р. – приватна жіноча гімназія. У цих двох середніх навчальних закладах в 1909 р. навчалося 676 учнів. Доречно зауважити, що у 1910 р. Луцьку чоловічу гімназію закінчив син землеміра із села Човниця Луцького повіту Михайло Пилипович Кравчук – майбутній академік АН УРСР, всесвітньо відомий математик. На початку XX ст. в Луцьку працювали двокласне міністерське училище і дві церковно-парафіяльні школи. У серпні 1913 р. на основі двокласного училища були створені чоловіче і жіноче вищі початкові училища.

У період німецько-австрійської окупації та Гетьманщини Павла Скоропадського освіта була вкрай занедбаною. Так, станом на 1918 р. у Луцьку не було жодної державної школи. Нечисленні приватні школи, утримання яких було за рахунок батьків, не могли охопити навчанням всіх дітей.

14 грудня 1918 р. у Києві був створений новий орган влади – Директорія на чолі з В. К. Винниченком та С. В. Петлюрою. 22 грудня 1918 р. Луцьк зайняли петлюрівці. Станом на березень 1919 р. в Луцьку діяли 9 навчальних закладів: 2 початкові міські училища, українська школа імені Т. Г. Шевченка, 2 польські та 4 єврейські школи. Справами освіти відала шкільна комісія, яка була утворена при міській управі. Позитивним моментом у її роботі було те, що вона домоглася введення у програму всіх шкіл викладання української мови, історії та географії України.

3 березня 1921 р. і до початку другої світової війни Волинь потерпала від Польської окупації. Польський уряд проводив політику національного гноблення українського народу, насильницької полонізації. Замість термінів «українець», «Західна Україна» були введені терміни «русин», «Східна Малопольща» і т. п., трудящих примушували змінювати українські імена і прізвища на польські. Українців не брали на роботу в державні установи; закривали українські школи і газети. У травні 1921 р. було видано розпорядження про заборону української мови на території Волинського воєводства, державною мовою проголошувалась польська. У 1929 р. з дев'яти загальноосвітніх шкіл у Луцьку не було жодної української. Сім шкіл розташовувалися в приватних будинках. Працювали три гімназії (одна з яких приватна українська), три професійні школи і два ремісничі училища. Станом на 1931 р. понад 15 % лучан не вміли ані писати, ані читати. Приватна українська чоловіча гімназія у 1928 р. стала змішаною. Діяли дві семінарії – учительська і духовна. Середні навчальні заклади були порівняно невеликими, так, в українській гімназії навчалося 214 учнів, в російській – 312, в єврейській – 466, в учительській семінарії – 54, в духовній семінарії – 65 учнів.

У березні 1940 р. школи міста реорганізували, було створено 5 середніх і 12 неповних середніх шкіл, зокрема 3 українські, 2 російські, 5 польських, 6 єврейських і 1 чеська. У них працювало 350 учителів і навчалося 6838 учнів, причому навчалися

всі діти шкільного віку. При органах народної освіти були створені короткотермінові курси для підготовки вчителів, а 15 квітня 1940 р. у Луцьку засновано учительський інститут з дворічним строком навчання. Вживалися заходи для ліквідації неписьменності і малописьменності: було створено 12 гуртків лікнепу при школах, 18 – при артільях і промислових підприємствах міста, 7 шкіл для малописьменних, вечірня середня школа для дорослих. Запроваджено обов'язкове безплатне початкове навчання. Але з дошкільних закладів у Луцьку діяли лише одні дитячі ясла на 80 місць.

В роки німецько-фашистської окупації (1941-1944) були закриті всі радянські установи, навчальні заклади.

В складних повоєнних умовах у квітні 1944 р. розпочали роботу 3 середні і 6 неповних середніх шкіл м. Луцька. В них навчалось 2436 дітей і працювало 114 вчителів. Для підготовки кадрів з місцевого населення було відкрито акушерсько-фельдшерську школу, курси підготовки медичних працівників, фінансово-банківських службовців, працівників торгівлі. В 1945-1946 н. р. в Луцьку вже працювало 5 середніх та 6 семирічних шкіл, дитячий будинок та школа-інтернат, вечірня та заочна школи для робітничої молоді.

Поступово розв'язувалася проблема дошкільних установ. В часи перебудови у 1990 р. у Луцьку працювало вже 58 дитячих садочків. Тоді ж в місті працювало 7 профтехучилищ, 6 середніх спеціальних навчальних закладів – педагогічне, медичне, культурно-освітнє, музичне, кооперативно-технічне училища, технікум радянської торгівлі. В повоєнні роки в Луцьку працювала православна духовна семінарія (на початку 60-х рр. її перевели до Одеси).

У вересні 1951 р. Луцький учительський інститут реорганізований в педагогічний. У 1989 р. підготовка вчителів у ньому велася на семи факультетах, навчалось майже 6500 студентів, працювало 487 викладачів (нині це Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

Значну роботу по підготовці інженерних кадрів для народного господарства проводив Луцький філіал Львівського політехнічного інституту (історія створення його розпочиналася в 1966 р.). Станом на 1989 р. у філіалі було 4 факультети, навчалось понад 2800 студентів, працювало 135 викладачів (нині це самостійний заклад освіти – Луцький національний технічний університет).

Тож вища освіта у Волинській області у період перед проголошенням незалежності України надавалася лише двома ЗВО.

Освітній комплекс міста Луцька бурхливо розвинувся за період незалежності України. Станом на 1 вересня 2018 р. в його структурі налічується [2]:

- 41 заклад дошкільної освіти різних типів, які охоплюють 86 % дітей цього віку, 7 закладів – спеціалізовані (для дітей, що потребують корекції розвитку);

- 30 денних закладів загальної середньої освіти, в яких навчаються 25 985 учнів та 1 вечірня (змінна) школа;

- 7 закладів позашкільної освіти;

- 11 закладів професійного навчання учнівської і студентської молоді, з них 9 державних і 2 приватних;

- 7 закладів вищої освіти (3 з яких є філіями інших вузів);

- 1 інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Місто Луцьк володіє хорошим освітнім потенціалом. Але існує чимало проблем, вирішення яких сприятиме вдосконаленню освітнього комплексу. Переважно вони пов'язані з фінансуванням освітньої галузі на загальнодержавному рівні. При їх розв'язанні слід виходити з науково обґрунтованої тези, що фінансування освіти – це не витрати, а інвестиції в майбутнє. Та багато негативних явищ у функціонуванні освітньої сфери в минулому зумовлені відсутністю незалежної української держави

на даній території, і на це треба зважати при організації освітнього комплексу будь-якого територіального рівня.

Список використаних джерел: 1. Михайлюк О. Г. *Історія Луцька* / О. Г. Михайлюк, І. В. Кічий. – Львів : Світ, 1991. – 192 с. 2. *Статистичний щорічник Волинь 2017* / За ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк, 2018. – 461 с.

УДК 911.3

Сучко Оксана, Пугач Сергій

oksana9707@ukr.net; puhachserhiy@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПОДАННЯ ЗАЯВИ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ НА ВСТУП ДО ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Освіта відіграє все більшу роль у розвитку сучасного суспільства, забезпечуючи прогрес у соціальній та економічній сферах. Реформування та модернізація вищої освіти в Україні є актуальними завданнями на шляху до інноваційного розвитку українського суспільства. Однією з умов підвищення ефективності вступу абітурієнтів до закладів вищої освіти є запровадження системи подання заяв в електронній формі, що дає змогу абітурієнтам суттєво полегшити процес вступу.

Метою дослідження є вивчення особливостей запровадження інформаційних технологій в різні сфери життєдіяльності людини, зокрема при вступі до закладу вищої освіти.

Згідно умов прийому на навчання до закладів вищої освіти в Україні було запроваджено систему «Подання та розгляду заяв в електронній формі». Вся інформація щодо вступної кампанії відображається та зберігається в Єдиній державній електронній базі з питань освіти, яка була створена 13 липня 2011 року постановою Кабінету Міністрів України. Документ визначає, що Єдина державна електронна база з питань освіти є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення, зберігання та захисту відомостей та даних з питань освіти [1].

Станом на 01 січня 2019 року до Єдиної державної електронної бази з питань освіти підключено:

- 780 закладів вищої освіти та 706 відокремлених структурних підрозділів юридичних осіб, що надають вищу освіту
- 1026 закладів професійної (професійно-технічної) освіти та 53 відокремлених структурних підрозділи юридичних осіб, що надають професійну (професійно-технічну освіту);
- 270 інших закладів, що надають професійну (професійно-технічну) освіту або здійснюють професійно-технічне навчання;
- 343 департаменти (управління) освіти. [1]

Відповідно до умов прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2019 році системою подання заяв в електронній формі зможуть скористатися вступники, які мають атестат про повну загальну середню освіту та сертифікати ЗНО 2017, 2018, 2019 років, окрім оцінок з англійської, французької, німецької та іспанської мов і бажають вступити на денну або заочну форми навчання за освітніми ступенями бакалавр (магістр медичного, фармацевтичного, ветеринарного спрямування), а також на денну форму навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодший спеціаліст [2].

Подання документів в електронній формі являє собою перехід до більш зручного та швидкого документообігу. Однією з найголовніших переваг електронної подачі документів для абітурієнтів є суттєва економія часу, адже для того, щоб заповнити форму в он-лайн режимі необхідно всього кілька хвилин.

По-друге, даний спосіб реєстрації дозволить уникнути витрат на транспорт. Оскільки, скористатися електронною системою можна у будь-якому куточку України, незалежно від місця перебування. Безпаперовий документообіг дозволить зменшити витрати ксерокопії та виготовлення фотокарток. Також у даний спосіб вдасться усунути навантаження на приймальні комісії під час прийому документів. Подаючи заяву на участь у конкурсі абітурієнт має змогу дистанційно відстежувати результати та місце в загальному рейтингу серед результатів інших вступників. Дана система гарантує прозорість, об'єктивність та справедливість вступу.

У разі виникнення проблем при поданні заяв в електронній формі, у закладах вищої освіти створюють при приймальних комісіях консультаційні центри. При цьому, вступник може звернутися до консультаційного центру будь-якого вищого закладу, навіть якщо не має на меті подавати заяву до даного університету.

Однак, не можна подавати електронну заяву, якщо абітурієнт має особливі умови вступу, тобто пільги; розбіжності в прізвищі, імені, по батькові, даті народження, статі або громадянстві вступника в його документах; у разі подання іноземного документа про освіту [2].

Найпоширенішою проблемою під час електронної подачі документів є збої в роботі системи, що зумовлено перезавантаженістю сайту у перші дні прийому та великою кількістю абітурієнтів, які бажають подати заяву. Але, варто зауважити, що уповільнення роботи системи можливі лише на першому етапі, потім вона працює динамічніше.

Своєрідний конфлікт відбувся у 2017 році, адже у Єдиній державній електронній базі з питань освіти зникли 40 тисяч конкурсних заяв вступників. Припускають, що це трапилося через раптову атаку вірусом Petya.A. Після цього абітурієнтам довелося особисто поновлювати заяви.

Найчастіше в консультаційні центри звертаються абітурієнти, які ввели неправильну електронну адресу, яка є логіном для доступу до електронного кабінету. Також через надмірне хвилювання та неухважність вступники часто втрачають або ж забувають пароль входу в особистий кабінет.

Ще однією проблемою став введений сільський коефіцієнт, який діє для осіб, зареєстрованих у селах не менше двох років до дня завершення подання заяв про вступ та які здобули повну загальну середню освіту в закладах на території сіл у рік вступу. Саме через диспропорції з введенням даного коефіцієнту було затримало публікацію списків вступників, які пройшли на держзамовлення до вищих навчальних закладів. Подача електронної заявки є проблемною в населених пунктах, в яких відсутнє інтернет-забезпечення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок, що подання заяви в електронній формі є дієвим способом підвищення ефективності вступу, являє собою до більш зручний та швидкий документообіг. Однією з найголовніших переваг електронної подачі документів для абітурієнтів є суттєва економія часу, дана система гарантує прозорість, об'єктивність та справедливість вступу, дозволяє зменшити витрати та навантаження на приймальні комісії під час прийому документів. Але, разом з тим, такий спосіб подачі документів пов'язаний з певними проблемами та потребує постійного оновлення, вдосконалення і доповнення програмного забезпечення, своєчасного та доступного інформування абітурієнтів, кваліфікованої допомоги вступникам.

Список використаних джерел: 1. Єдина державна електронна база з питань освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://info.edbo.gov.ua/about>. 2. Інструкція щодо роботи з системою подання заяв в електронній формі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2018/ez-2018.pdf>.

УДК 911.3

Чижук Лілія

Lilichka.ch@gmail.com

Комунальний заклад «Луцька загальноосвітня школа I-III ступенів № 25 Луцької міської ради Волинської області», м. Луцьк

МЕДІАОСВІТА НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

У 2016 році Президія Національної академії педагогічних наук України схвалила нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Головна ідея концепції – сприяння становленню ефективної системи медіаосвіти в Україні з метою забезпечення загальної підготовки дітей та молоді до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною медіасистемою. Медіаосвіта – сучасна галузь досліджень, «комплекс заходів щодо перетворення педагогічних процесів на основі впровадження в навчання та виховання інформаційної продукції, засобів, технологій»[2]. Тому однією з ключових компетентностей, необхідних сучасному педагогу для ефективного функціонування в інформаційному середовищі, є медіаграмотність, що визначається як здатність адекватно взаємодіяти з потоками інформації в глобальному інформаційному просторі: здійснювати пошук, аналізувати, критично оцінювати і створювати власні медіапродукти, поширювати їх за допомогою різних засобів масової комунікації.

У сучасному суспільстві наукам природничого циклу належить особлива роль, оскільки в процесі їх вивчення відбувається формування основ світогляду, становлення моральної соціально-політичної культури. У зв'язку з цим проблема інтеграції географії, як предмету і медіаосвіти продиктована самим життям і є дуже актуальною. Під час інтеграції географії та медіаосвіти використовуються: текст підручника; дидактичні матеріали, періодична преса; телевізійні передачі; інформація, отримана під час відвідування виставок, музеїв, туристсько-краєзнавчих екскурсій, подорожей. У межах викладання географії, разом із традиційними технологіями навчання, закладено величезні можливості для застосування комп'ютерних технологій, насамперед, загальнодоступних засобів MS Office: текстовий редактор MS Word, програми MS Power Point, MS Explorer, MS Photoshop, Windows Movie Maker, My test. Вчителю географії потрібно використовувати програму MS Map Point для впровадження геоінформаційних систем під час створення динамічних картографічних об'єктів.

Основним об'єктом медійного дослідження є медіатекст, що в традиційному розумінні є носієм інформації. Медіатексти за характером передачі та відтворення інформації поділяються на: усні (промови, виступи, перекази); графічні (діаграми, графіки, розрізи); аудіальні (голосові мультимедійні, радіоповідомлення); візуальні (картини, плакати, картосхеми); динамічні (фільми, спогади) [3]. Рекомендується на окремих уроках крок за кроком відпрацьовувати декодування тексту, комунікаційний ланцюжок Лассуелла, структуровані повідомлення, поступово збільшуючи самостійність учнів в процесі виконання відповідних завдань.

Найефективнішим засобом реалізації медіаосвіти є формування практичних навичок через створення власних медіапродуктів. У комунальному закладі «Луцька загальноосвітня школа I-III ступенів № 25 Луцької міської ради Волинської області» медіапродуктом є сайт веб-квести з географії. Під час роботи над веб-квестами учні набувають навичок самостійно знаходити необхідну інформацію, аналізувати та інтерпретувати факти, створювати та оформлювати медіатекст, працювати в команді.

Медіаосвіта на уроках географії є важливою складовою формування життєвих компетентностей учнів, а саме орієнтування їх в інформаційному просторі, усвідомлене сприйняття та переробка медійних даних, формування власної критично виваженої аргументованої думки.

Список використаних джерел: 1. Бондаренко О. А. Сучасні технології медіаосвіти / О. А. Бондаренко // Збірник статей методологічного семінару «Медіаосвіта в Україні : наукова рефлексія викликів, практик, перспектив». – К., 2013. – С. 119–131. 2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. Постанова Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 р. Протокол № 1-7/6-150. – К., 2010. 3. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упоряд. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. – К. : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Аверіхіна Тетяна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Антипюк Олена Володимирівна – інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів при кафедрі фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Ахмедов Богдан Михайлович – аспірант 1 року навчання кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бакалейко Віта Анатоліївна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Барський Юрій Миколайович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Безсмертнюк Тарас Петрович – кандидат географічних наук, асистент кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бенедюк Валентина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бернадська Галина Олександрівна – аспірант 2 року навчання кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бродасюк Юлія Миколаївна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бурдель Марія Миколаївна – студент 3 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Буцук Сергій Юрійович – студент 2 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вакулюк Лариса Адамівна – старший викладач кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вакульчук Галина Іванівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вілюра Тетяна Степанівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Волошин Володимир Улянович – кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Волошин Михайло Володимирович – аспірант 1 року навчання кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Геналюк Роман Михайлович – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Глушко Світлана Валеріївна – студент 2 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гнип Аліна Анатоліївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Голуб Геннадій Сергійович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Горбач Вікторія Віталіївна – студент 2 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гречко Іван Ігорович – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Дідух Оксана Валеріївна – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Дмитрук Дарина Андріївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Егоров Микола Юрійович – студент 6 курсу Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Ерко Ірина Володимирівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Єфімчук Катерина Дмитрівна – студент 3 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Забарна Елеонора Миколаївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Задєсенцев Олексій Михайлович – аспірант 1 року навчання кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Задорожнюк Наталія Олексіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Заставецька Леся Богданівна – доктор географічних наук, професор кафедри географії та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, м. Тернопіль

Зінькевич Марина Віталіївна студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Ізбаш Ірина Анатоліївна – студент 4 курсу Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Каліщук Костянтин Володимирович – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Карпюк Зоя Костянтинівна – кандидат географічних наук, старший викладач кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Карпюк Тетяна Вячеславівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Качаровський Роман Євгенович – інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів при кафедрі фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кирилюк Владислав Вікторович – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кисельова Октябрина Олександрівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ

Клюйко Ірина Василівна – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Коваль Олександр Вікторович – аспірант 1 року навчання кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Ковальчук Тетяна Володимирівна – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Козакова Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Кольчак Олена-Марія Юріївна – аспірант кафедри географії України Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

Копчак Сергій Сергійович – студент 5 курсу географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, м. Тернопіль

Король Павло Пилипович – кандидат географічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Костюк Тарас Дмитрович – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кошулинська Тетяна Юріївна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кравчук Надія Володимирівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Крикота Олена Михайлівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кух Катерина Юріївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кучер Ганна Борисівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Куява Оксана Іванівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Лавренчук Ольга Михайлівна студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Лебіч Антон Вікторович – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Лінік Андрій Васильович – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Ліщук Тетяна Сергіївна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Логвинова Марина Олександрівна – аспірант 2 року навчання кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Мазур Іван Романович – студент 3 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Макарчук Ірина Сергіївна – студент 2 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Маковецька Лариса Олексіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Манько Павло Володимирович – аспірант 2 року навчання кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельник Мирослава Василівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельник Олександр Валентинович – кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельник Ольга Юріївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельничук Марія Анатоліївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мельничук Максим Михайлович – студент 6 курсу географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

Мельничук Михайло Михайлович – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії, декан географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Митчик Юлія Сергіївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Михайловська Ірина Петрівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мищенко Олена Віталіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Мороз Ольга – Ph. D., Studiengang Logistik, FB7 Production und Wirtschaft, Ostwestfalen-Lippe University of Applied Sciences

Мосор Владислав Ігорович – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Нікульча Олександра Олександрівна – студент 4 курсу Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Павловська Тетяна Сергіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Панасюк Юрій Миколайович – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Пахалюк Сергій Іванович – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Петрина Олексій Сергійович – студент 3 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Петровець Аліна Ярославівна – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Петрук Катерина Василівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Питуляк Микола Васильович – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, м. Тернопіль

Питуляк Мирослава Романівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, м. Тернопіль

Підвальна Ольга Петрівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Погребський Тарас Георгійович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Полянська Тетяна Олександрівна – асистент кафедри міжнародних економічних відносин Луцького національного технічного університету, м. Луцьк

Полянський Сергій Володимирович – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Поручинська Ірина Володимирівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Поручинський Володимир Іванович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Потапова Алла Геннадіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Притула Ірина Ігорівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Притулюк Людмила Володимирівна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Пугач Сергій Олександрович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Радзій Володимир Феофілович – кандидат географічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Рассадникова Світлана Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Рудик Олександр Володимирович – старший викладач кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Саган Яна Петрівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Самолук Ірина Віталіївна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Семенченко Юрій Юрійович – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сивий Мирослав Якович – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, м. Тернопіль

Сидорчук Діана Сергіївна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сироватка Ольга Петрівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Слабецька Юлія Святославівна – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Слащук Андрій Миколайович – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сосницька Ярослава Сергіївна – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Стельмащук Валентин Володимирович – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сучко Оксана Святославівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Уль Анна Володимирівна – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Федчик Аліна Петрівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Фенко Вікторія Олегівна – студент 3 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Фесюк Василь Олександрович – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Фідзіна Катерина Валеріївна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Філіпчук Дмитро Васильович – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Цибульська Анна Олександрівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Цуз Ольга Володимирівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Чевжик Олена Тимофіївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Червінська Ольга Сергіївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Чернієнко Максим Олегович – студент 4 курсу Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Чижевська Лариса Тарасівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Чижук Лілія Андріївна – учитель географії КЗ «Луцька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 25 Луцької міської ради Волинської області», м. Луцьк

Чир Надія Вікторівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму ДВНЗ „Ужгородський національний університет”, м. Ужгород

Чубейко Тарас Іванович – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Швед Юлія Юріївна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Швець Ангеліна Анатоліївна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Шкарупелова Ірина Олександрівна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Щьокіна Євгенія Юріївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету, м. Одеса

Юрковська Юлія Олександрівна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Юрчук Марія Степанівна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Якушик Оксана Михайлівна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Ярош Алла Андріївна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Наукове видання

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів

Матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
(м. Луцьк, 11–12 квітня 2019 р.)

(Українською, англійською мовами)

Друкується в авторській редакції.

Відповідальність за зміст публікацій та достовірність даних несуть автори.

Верстка: С. О. Пугач, Я. С. Сосницька, І. В. Поручинська,

Коректура: С. О. Пугач, Л. О. Маковецька, В. В. Бенедюк

Обкладинка: А. А. Швець